

MAGYAR
PERBESZÉDEK

*

VÁD- ÉS VÉDŐBESZÉDEK GYŰJTEMÉNYE

ÖSSZEGYŰJTÖTTE:
ZÖLDI MÁRTON

BUDAPEST
POLITZER ZSIGMOND ÉS FIA KIADÁSA
1903.

Nyomatott Taizs József könyvnyomdában Pécsen, 1903.

ELŐSZÓ.

Az ékes szolás művészetének hazánkban régi idők-től fogva izmos kultusza volt. Kétlenünk kell, vájjon van-e nemzet a franczián kívül, mely annyi jeles szónokot szóllaltatott volna meg, mint a magyar. Kell-e külön kiemelni, hogy a tartalmas és kellő formaérzéssel megszerkesztett szónoklat pozitív értékű irodalmi kincset képvisel? E tekintetben elég arra utalnunk, hogy Demosthenes és Cicero szónoklatai többször jelentek meg nyomtatásban, mint minden más emberi elme termék.

Midőn az ujabbkori jogász ékesszolás remekeinek egy részét e könyvben összegyűjtöttük, az a cél lebegett előttünk, hogy megóvjunk értékes kincseket az elkallódástól. Az itt összegyűjtött vád- és védőbeszédnek mindegyike úgy forma, mint tartalom tekintetében méltónak mutatkozott arra, hogy egy későbbi kornak átszállíttassék, hogy több nemzedéken át oktattva és gyönyörködtetve hasson.

Ezzel a czéllal a „Magyar perbeszédnek“ mint könyv, megnyerte a polgárjogot arra, hogy a nagy nyilvánosság elé lépjen, s hogy az értékesebb könyvpolczokon is diszes helyet szerezzen magának.

Tíz nagyszabású perbeszédet gyűjtöttünk össze, a legkiválóbb magyar jogászelmék alkotásait. Mindegyike külön-külön megérdemli, hogy a közönség mint érdekes és értékes olvasmányt fogadja.

A beszédnek megválasztásában figyelemmel voltunk arra, hogy a lehető legkiválóbbat nyújtsuk, olyan beszédet, melyek a szónokok nagy és önálló egyéniségét, jogászintellegerenciáját híven juttassák kifejezésre.

Komoly fáradozásainknak sikerült a legértékesebb perbeszédet megszerezni, s habár a mostani idők nem

IV

kedveznek a könyvkiadásnak, készséggel hoztunk áldozatokat e könyv megjelentetésére.

Mert a jogász közönség, hazánk e legintelligensebb eleme nem hagyhat cserben bennünket, lévén e könyv a magyar jogász ékesszólás nyomtatásban megörökített dicsősége és a magyar jogászai fejlettségnek, tudásnak emlékműve.

Külön méltatásnak, ajánlatásnak nincsen helye. Mindegyik beszéd alatt országos név ékeskedik.

Csak egy kötelességünk maradt hátra, melyet imesietve teljesítünk:

Köszönetét és hálát nyilvánítunk azoknak a jogászjelességeknek, kik szívesek voltak komoly becsű alkotásaikat rendelkezésünkre bocsátani. Némelyik beszéd az aktapolczok sötét rejtekéből, évtizedes porréteg alól kellett előkeresni. De a szónokok, minden szerénységük mellett, maguk is érezték, hogy a magyar kriminalógia örökké csonka lenne, ha ezek a beszédek illő díszben nem lépnek élő a kényszerű temetőből, az érdemtelen feledés homályából.

A „Magyar Perbeszédek“ e kötetében csak egy részét adjuk az összegyűjtött beszédeknek. A többieknek sorsát az az érdeklődés dönti el, a melylyel e könyvet fogadják. Jogot érezünk a legjobbat remélni, minthogy a legtökéletesebbet nyújtjuk, a mi a magyar büntetőjudikatúra széles kereteiben termelődött.

Budapesten, 1908. február hóban.

Zöldi Márton

a „Magyar Perbeszédek“ szerkesztője.

KOZMA SÁNDOR

kir. főügyésznek,

az esküdtszéki tárgyaláson *Füzesséry Géza* védőügyvéd beszédére
mondott válasza:

A védő úr beszéde elején, kiemelte, hogy csak tegnap estve vállalkozott a védelemre. E körülménynek én is érzem következményét, a mennyiben az idő rövidege miatt a védelem nem lehetvén rendszeres és világos, természetes, hogy a rá adandó válasz sem felelhet meg a szabatosság igényeinek.

Mielőtt a védő úr előadásának czáfolatához fognék, kénytelen vagyok lefelőször is nem az érvek, hanem a védelem taktikájára nézve egy határozottan visszautasító nyilatkozatot tenni.

A védelemnek sok szabad, de nem tartom, hogy minden szabad volna.

Egy erős, törvénybe ütköző kifejezést simábbá tenni, más-hol a kétes értelmű szót jobbra magyarázni, a szándékot szelidebbnek föltüntetni, mint a minő eredetileg volt: ez tán megengedhető, s hogy e módszerhez nyúl a védő, megérthető. De nem értem és nem is tartom megengedhetőnek azt, hogy a védő az inkriminált szavak grammatikai, szótári értelmét megtagadva, azoknak természetes értelmét kicserélje, megváltoztassa.

Azt mondani: ebben a cikkben semmi sincs, a mi vád tárgyát képezhetné, hogy nem foglaltatik benne izgatás a *pragmatica* sanctióban megállapított kötelék ellen, hogy általa a törvény épen nem sértetik meg, hogy ez nem más, mint jó-akaraté figyelmeztetés, ha nem tudnák a legfelsőbb körökben, hogy létezik «*Italia irridenta*» és hogy ez mire készül, hanem mindezt nekik Inczedy László magyarázza meg, s ő adjon irányt mihez tartásukra nézve: ez oly sajátságos védelmi manőver, melyet én nemcsak méltatlannak, hanem megengedhetet-

lennek is tartok. E módszer lehetetlenné tesz minden komoly discussiót s megalázza mind a bíróságot, mind a feleket.

Hogy a jó annyit tegyen mint rossz és megfordítva, hogy a fekete nem más, mint fehér, hogy a gyalázás sajátkép dicséret, hogy a lázítás annyi, mint a loyaltás — ez oly képtelenség, hogy ha önnek, védő úr, ezt valaki elhiszi, akkor azt is el fogja hinni, hogy a miatyánk káromkodás, a káromkodás pedig valóságos zsolozsma. Ilyen embert, a ki mindezt elhiggye, a védő úr Magyarországon nem talál. Az esküdtszék a vádlatot felmentheti; ez lelkiismeretének és tudásának dolga; de ha felmenti, bizonyosan nem azon indokból fogja tenni, melyet ön előadott, s kívánatos is, hogy ne ebből tegye, mert valóságos compromissio volna Magyarország műveltségi niveaujára nézve az a feltevés, hogy találkozik Magyarországon oly tizenkét esküdt, a ki ezen szó-elcsavarásokat komolyan veszi és erre alapítja felmentő ítéletét.

A mit a védő úr a *pragmatica sanctio*ra nézve felhozott, arra hosszasan válaszolni felesleges volna azok után, miket vádbeszédemben felhoztam. Itt nincs helye annak, hogy közjogi controversiókba bocsátkozzunk; csak azt akarom kérdeni a védő úrtól, hogy mi annak a *pr. sanctio*nak értelme, ha nem az, hogy mi és az örökös tartományok mint szövetségesek egymást feltétlenül segítsük a külső ellenség ellen?

Csak arra akarom figyelmeztetni, hogy a dualismus, melyet ő megtámadott, folyománya ugyan, de nem maga a *pragmatica sanctio*; hogy a Bocskay és Bethlen idejében történekről akkor, midőn a *pragmatica sanctio* természetéről van szó, nem lehet beszélni. Ha a *pragmatica sanctio* szerkezete egyes tételeiben homályos is, azt tudhatja a védő úr, hogy ezen szavaknak: «*Stabilienda contra vim externam unione*» jelentőségét még senki félre nem értette. De ha ez nem volna is benne a törvényben, magából a dolog természetéből folynék. A védő úr nem fogja tagadhatni, hogy benne van e törvényekben a birodalmi kapcsolat. A törvény ezen tétele pedig kell, hogy bírjon *sanctio*val, s e *sanctio* a közös védelem kötelezettsége.

A védő úr előadván a *pragmatica sanctio* létrejöttének történetét, azon eredményre jut, hogy erre nem lehet alapítani a közös védelem kötelezettségét és úgy ennek tagadása nem képezheti kereset tárgyát. Ha a védő úrnak kétsége van a *prag-*

matica sanctió jelentősége iránt, hivatkozhatom közelebbi törvényre is. Az 1848: XVIII. t. ez. 6. §-a szóról-szóra azt mondja: «A ki a pragmática sanctio által megállapított, s a fejedelem közösségében létező birodalmi kapcsolat ellen izgat, az — büntetendő.» Ha védő úrnak e részben kétsége van, fel fogom kérni a törvényt alkalmazó bíróság elnökét, üttesse fel a törvényt és olvastassa fel.

Azt mondja a védelem, hogy a cikkben nem foglaltatik izgatás; és hogy ha van benne izgatás, annak nincs és nem is lehet következménye. A védő úr — kit egyébként jó kriminalistának van szerencsém ismerni — ez esetben nincs tisztában az izgatás büntényére nézve. Az izgatás magában véve büntetendő cselekvény «sui generis» delictum, mert így rendel az a törvény. A törvény megelőzni akarja ezzel az izgatásból folyható nagyobb bajokat, mert a bajok bekövetkezhetnek.

Így például, ha a «Függetlenség» valamely olvasója komolyan elhiszi, a mit e lapból kiolvas, s azt tovább terjeszti s hirdeti az Ausztriától, a dinastiától való elszakadást, nem szenved kétséget, hogy több évekre a börtönbe kerül. Az a szerencsétlen fiatal katona, ki az ily cikkek által meghódítva elhinné, hogy az olaszok a szabadsághősök, hogy ők küzdenek a magyar szabadságért, miként a cikk mondja, és zászlóját elhagyva az olaszokkal fogna kezét, irgalmatlanul agyonlövetnék. Ily állapotot nem tűrhet a törvény, ezt meg kell előzni, az izgatót meg kell büntetni. Hogy megteszi-e ezt az esküdt-szék — az más kérdés.

De hiszem, hogy az esküdt urak is gondoskodni fognak az iránt, nehogy az izgatások áldozatainak a börtönökből felszálló panasza, s az elcsábított katonáknak nem a harezmezőn, nem a nemes hivatás közben, de a vesztőhelyen kiontott vére az égre ne kiáltson s számot ne kérjen azoktól, kik a csábítást idejekorán megelőzni, a csábítókat megbüntetni s ezzel az ő szerencsétlenségüket megelőzni kötelességüknek nem tartották.

Vájjon lesz-e, nem lesz-e az izgatásnak eredménye — ki tudná azt megmondani! Ki tudná megmondani, hogy az ellőtt nyíl hol száll le és kit fog találni. A sajtó rendszerint bírhatással — hisz ez hivatása is — és ha nincs, az a véletlen műve, amely éppen nem írandó a szerző javára.

Egyébként sajtóságos rút játék ez uraim. Megírják az eget

verő, bombasztokban, merészségekben gazdag cikkeket. A szerzők mellőket verve mint hősök állanak a nép elé, s az olcsó dicsőség aureolájával fejükön, szerepet, voturaot követelnek maguknak, hogy avatatlan kezekkel összerontsák mindazt, a mit a jobbak előttük aggodalmas gondoskodással, homlokuk verejtéke mellett összeállítottak: és a hősök, midőn ki kell szállani a gyepre, mikor felelni kell — akkor ők már ártatlan lények, a kiknek szavai nem veszélyesek, cikkeik csak stílygyakorlatok, melyeknek hatása, tehát czélja sincs, vagy pedig loyális emberek, a kik tudósítják a magas külügyi hivatalt, hogy jönnek az olaszok! A ki így megtagadja magát és saját emberi méltóságát megalázza, az lehet izgató, de nem lehet komoly ember, nem lehet hazafi.

Azt mondja a védő, hogy hajdan ritkák voltak a felség-sértési perek, ellenben ma igen gyakoriak. E gyanúsítást nem vártam volna a védő úrtól, a ki tudhatja, hogy én a sajtószabadságnak nem vagyok ellensége, s hogy ez idő szerint a kontinensen nincs sajtó, mely oly szabad volna, mint éppen a magyar. Nem magamnak akarom tulajdonítani ezért az érdemet, de viszont szemrehányást sem fogadhatok el.

Egyébiránt azzal vádol engem a védő úr, hogy én üldözöm a «Függetlenség» című lapot.

Bátran állíthatom, hogy nincs jelenleg lap a kontinensen, mely az institutiók, a tekintély, a kegyelet ellen oly dsingiskáni harczot folytatna, mint éppen a Függetlenség.

És mégis, higyjék el uraim, miként a strucz a vész. előtt, úgy hunyok szemet, csak hogy ne lássam e lapban a provocatiókat, invektívákat, melyek oly félreérthetetlenek, szívesen elfogadom a legerőltetebb magyarázatot is, *a leghitványabb investatiót, a lelki gyávaságnak minden köpenyeit, khinai lepleit* szó szerint kész vagyok venni, csak hogy e lappal elkerülhessem az összeütközést; mert e lap ellen az adott viszonyok közt sajtóperekkel küzdeni, hálátlan dolog. De midőn a folyton növekedő botrány és hajsza már a legmagasabb régió-kig szórja a sarat, ha a szennyes támadások egyenesen az állam legfontosabb érdekeit, a király személyét veszik célzáblául, akkor meg kell szűnni az én magánnézetemnek, az én taktikámnak a sajtó irányában, akkor elő áll a kötelesség, mely azt diktálja, hogy habár nem leszek is képes sem az államnak,

sem koronás királyomnak megszerezni a joggal igényelt satisfactiot, legalább ne engedjem tétlenül, szó nélkül lábbal tiportatni a legszentebb érdekeket, hogy tegyek legalább óvást a köztisztesség nevében a sajtó ily nemtelen magatartása ellen, s ha még lehet, mentsem meg legalább az elvi álláspontot a jövő számára.

Ez az én álláspontom, tisztelt esküdtszék, a Függetlenséggel szemben.

Hígyje el a védő úr, hogy rám nézve nem öröm, csak megalázás e hasztalan sisiphusi küzdelem. Nekem nem öröm megkötött kezekkel víni egyenetlen harcot, víni azért, hogy végre is a diadalmenetben az önök triumphatori szekerét kövessem, mint legyőzött.

Azok után, miket én e helyen tapasztaltam és megértem, engemet csak a legkérlelhetlenebb kötelességérzet bír ide vezetni e sorompók elé. Ettől vettem most is a parancsot, valamint Attól várom és csakis egyedül tőle várom az elismerést és megnyugtatót is.

A t. esküdt urak hallották a vádbeszédet és a védelmet. Önök meg fogják ítélni, hogy az inkriminált cikknek ilyenmű kitételei: a nemzet eléggé gyáva a négy edfél századdal elébb rá rakott lánczok lerázására; hogy egyesüljünk az irredentával; hogy átkos a viszony, mely bennünket a közös fejedelemhez köt, hogy mind-e szavak vehetők-e oly értelemben, A mint azokat a védő úr elmagyarázni akarja. Én azt hiszem, hogy nem vehetők, s reménylem, hogy e felfogásban nemcsak a t. esküdtszék, de minden értelmes magyar ember osztozik.

Dr FRIEDMANN BERNÁT

védőbeszéde

az ifj. Gárdos Lajos ellen gyilkosság és hamis tanúzásra csábítás bűntényei miatt lefolyt bűnügyben, melyet a budapesti kir. büntető törvényszék 1898-ik évi január hó 15-iki nyilvános ülésében tartott.

Mélyen tisztelt Elnök Úr!

Tekintetes kir. Törvényszék!

I.

Nagy figyelemmel hallgattam végig a remek vádbeszédet.

De valahányszor a szónoklat egy-egy csillogó fordulatával iparkodott elfedni közvádoló úr a hiányzó komoly bizonyítékokat. — s ez elég gyakran történt, — mindannyiszor Kozma Sándor, a kir. ügyészi intézmény megalapítója jutott eszembe.

Midőn a kir. ügyészség szervezve lett nálunk, kibocsátott a főügyészek e példányképe 1872-ik évi január hó 1-én, mint ez intézmény életbeléptetése napján, egy rendeletet. Az ügyészi intézménynek ez volt az arany bullája. E rendeletben egyebek közt arra inti Kozma Sándor az új functionáriusokat, hogy:

- mellőzzék a szónoklat azon pompáját, mely a tárgyilagosság szűkebb határai között soha meg nem fér:

- mellőzzék a páthost, mely visszaélve a fegyverek egyenlőtlenségével, a vádlottat a győzelem kedvéért bizonyítékok helyett dialectikával iparkodik összezúzni, megsemmisíteni.«

Kozma Sándorral úgy látszik elköltözött e magasztos szellem.

Azok is, akiket még ő maga avatott fel ügyészekül, feledik már az ő bölcs intelmeit, s alig hántolták el a mestert, már megtagadják annak tanait, s mind gyakrabban történik most már meg, hogy ahol nincs bizonyítékuk, amivel meggyőzzenek, szónoki fordulatokkal igyekeznek megvesztegetni a bíró ítéletét.

Szerencsére a jelen esetben oly bírák ülnek esetleg a curulusi székeken, akiknek bölcs mérlegelését az ilyen eszközök mételyétől nem kell féltennem. Azért nem is szükséges bővebben esetelnem ez irány veszélyeit.

Éppúgy nem osztom a t. közzvádó úr sajtásagos tanát a bizonyítékok szabad méltánylásáról sémi Nem elvi ellenese vagyok a tannak, de a tan olyatén értelmezésének, mint a minót a t. közzvádó úr ajánl. Ő még azt sem kívánja, hogy a különféle távoli és közeli gyanúokok legalább bizonyítva legyenek. Neki elég, ha a bíró azt mondja, hogy a tett elkövetéséről az ibikusi darvak krárogása győzte meg. Nekem nem. Én azt is követelem, hogy a gyanúokok bizonyítva és összefüggésük észszerű logikával elválaszthatlanul egymáshoz fűzve legyen. Ibikusi darvakban azonban nem nyugszom meg, mert a mada-
rak röpte és károgása csak a görög auguroknak lehetett elég bizonyíték, hogy valakit elítélhessenek, de nem lehet elég a modem bírónak. Nem különösen akkor, midőn, mint a jelen esetben, az állítólagos ibikusi darvak nem is darvak, hanem szarka-utczai kacskáknak bizonyultak.

Ezt előrebocsájtva mindenekelőtt a hamis tanúzásra való csábítás vádjával akarok végezni.

Elvártam volna t. közzvádó úrtól, hogy ezt a kicsinyes vádat mindenesetre el fogja ejteni. Elvártam pedig azért, mert ha fenntartja a fővázat, akkor ez a mellékváz nem bír lényeges befolyással a büntetés kiszabására s ok nélkül vonja el a figyelmet a főváz részleteitől; ha pedig elejti a fővázat, akkor meg, el lévén ismerve hogy a vádlott ügyis szörnyű szenvedéseken ment keresztül ártatlanul, méltányos lett volna, hogy ne zaklattassék ezen kicsiség miatt.

De sajnos a t. közzvádó úr éppen megfordítva gondolkozik, mint a hogy gondolkodni szoktak más emberek. Ő úglátszik ép azért emeli a hamis tanúzásra való csábítás vádját, mert érzi és tudja, hogy a főváz fentartása nem vezethet sikerhez, hát legalább ezzel az aprósággal próbál szerencsét, hogy a vádlott nagy szenvedéseit és gyötrelmes fogságát legyen mivel menteni. Követi a német közmondást »In der Noth da frisst der Teufel Fliegen«, ha nincs kilátás a fő váddal győzhetni, hát szerencsét próbál legalább a kicsivel.

Csakhogy ezen vádra nézve sincs igaza.

a) Az összes kommentátorok és felsőbb bírósági döntvények megkövetelik, p. o. hogy *bíróság előtt teendő vallomásról legyen szó*. Ámde a vádlott csak annyit ismer be, hogy o arra kérte Ritter Rózát, hogy a kívánt tanúsítással az anyósát nyugtassa meg. Miután pedig akkor vizsgálat még nem is volt folyamatban, a vádlott ezen mentsége annál valószínűbb, mert Ritter Róza is elbeszéli vallomásában, hogy ugyanekkor az anyósának általa történendő megnyugtatójáról is szó volt, a mi pedig ha sikerül, bíróság előtti vallomásra nem is kerülhetett volna a sor.

Bizonyítja a vádlott ezen előadásának valószínűségét különösen az is, hogy bár megeskette Ritter Rózát s habár nem találkozott azóta Ritter Rózával és így nem tudhatta, hogy az nem hajlandó kérését teljesíteni, azért mégis sem a rendőrségnél, sem pedig a bíróságnál nem hivatkozott reá.

Ha Ritter Róza mégis másként értette vagy másként értelmezi a felhívást, ez csak félreértés vagy későbbi képzelődés eredménye lehet.

b) Megkövetelik továbbá a kommentátorok és döntvények azt, hogy a kérdésben forgó tanúzás *az ügy lényeges körülményére vonatkozzék*. Ámde az, amire a vádlott Ritter Rózát kérte, nem képezi ezen bűnper lényeges körülményét, mert a Detsinyitől vett mérgek, s ezek között a morphiúm, akkor már megsemmisítve voltak, közöttük tehát egyáltalában nem is lehetett szó morphiúmról, hanem miként Ritter Róza maga is vallja fehér poralakú más két méregfajról (cocain és cantaridinről), aminek e perben nincs semmi jelentősége, mint a hogy általában nincsen semmi jelentősége annak sem, hogy Detsinyitől vette-e avagy örökölte-e Gárdos a kérdésben forgó mérgeket, mert ha vette is, ártatlan lehet, viszont ha örökölte is, bűnös lehet. Végül

c) a döntvények szerint *nem is elég az egyszerű felkérés*, hanem a reábirásnak olyannak kell lenni, mely *alkalmas az eredmény létrehozására*.

Ámde itt nem történt egyéb *felkérésnél*. Nem történt fenyegetés, nem történt valamely kecsgetető Ígélet. A megesketés csak a titoktartásra vonatkozott. E tekintetben is teljesen hatálytalannak bizonyult. Egészen hiábavaló volt tehát ezen vádat emelni, mert annak tényálladéka meg nem állapítható.

II.

Áttérhetek már most ezen bűnper tulajdonképeni tárgyára a gyilkosság vádjára, melyet egészen helyes érzéssel nevezett el a sajtó az első perctől fogva »szörnyű vádnak.«

Szörnyű vád biz ez, tekintetes kir. Törvényszék, de nem azért, mintha a kriminalisztikában a szerelmi *összeütközésből*, *felindulásból* vagy *haszonlesésből* elkövetett hitvesgyilkosság valami nagyon ritkán fordulna elő. Hanem szörnyű e vád azért, mert ezen kimerítő tárgyalás minden elfogulatlan bírálót arról győzhetett meg, hogy egy néhány véletlenül összetalálkozó gyanúok is elég ahhoz, hogy az ember a valóságban a haszonlesés és felindulás látszata, és szerelmi összeütközések nélkül is elszenvedni legyen kénytelen egy bűnper összes kínjait ártatlanul.

Mielőtt azonban tüzetesen bonczkés alá venném a közvádoló úr e tekintetben! érveit, szabadjon egy dolgot előrebozsátanom, melyen a tisztelt köz vádló úr, az orvos szakértők felette pongyola köpenyegébe burkolózva, csak átsiklott, mely azonban tagadhatatlanul e bűnper legfontosabb kérdését képezi.

Értem ezalatt azon kérdést, hogy kétségtelenül beigazolt-nak vehető-e az, hogy az elhunyt méreg, — különösen morphium-méreg által vesztette-e el életét?

A tisztelt közvádoló úr ezt kétségtelenül beigazolt-nak veszi, mert neki elég, ha állítanak valamit a szakértők, ha nem is meggyőzők motívumaik.

Én nem, mert én megkívánom, hogy a motívumok meggyőzők is legyenek. A motívumok azonban nem meggyőzők.

Pedig nagy tisztelője vagyok én is a tudománynak, különösen a chémiának. csakhogy én azért nem vagyok vak e tudomány gyengéi iránt sem.

Már a római orvosok is tudtak annyit, hogy különben ártalmatlan élelmi szerek is méreggá válnak, ha romlásnak indulnak.

A középkor első éveiben írja már bizonyos Anthinius egy orvosi értekezésben:

»Pisces, si oluerint, satis graviter possunt nocere.«

Később rájöttek, hogy más eledetek is, a kolbász, a sajt, a kukoricza, mind ölé méreggá válnak, ha romlásnak indulnak.

Arról azonban, hogy ezen különben ártalmatlan élelmi szerek, ha az emberi szervezetbe épen jutnak, ott is méreggé válhatnak, valamint arról, hogy az emberi hullában, ha bomlásnak indul, önmagában is képződnek mérges anyagok, sejtelmük sem volt.

Még kevésbé tudtak természetesen a növényi mérgek és hullamérgek közötti hasonlatosságokról.

Sőt nem tudtak erről még a jelen század 3-ik negyedében sem.

S így nem egyszer történhetett meg, hogy méregkeverőként ítéltettek el ártatlanok azért, mert a hullában talált mérge anyagnak más magyarázatot, mint hogy beadták valakinek, nem tudott adni az orvosi tudomány.

Tanulságos e tekintetben az itt Magyarországon 1868-ban történt Dobosi Jusztí-féle eset, melyet szakvéleményében a vegyész szakértő úr is megemlíti. Ez volt az első eset, melyben a növényi mérgeknek az emberi hullában képződő mérgekkel való hasonlatossága tudományos megállapítás tárgyát képezte. Véletlenül ismerem magam is azt az ügyet, mert mint fiatal ügyvéd 30 év előtt abban az ügyben védőként szerepeltem s azért tanúsíthatom, hogy amit Olaszországban és Németországban még csak 10 évvel később vettek észre, azzal ez a magyar tudós 1868-ban már komolyan foglalkozott.

Annak az ügynek emezzel még sok más tekintetben is hasonlatossága van. Az is előkelő családban, családtagok közt történt volna meg. A vádlottak Szentés város polgármestere és Csongrád megye tiszti orvosa voltak.

Akkor még a vármegyék kezében volt a törvénykezés. Az eset oly feltűnést keltett, hogy a bonczolásnál hét vármegyének a tiszti orvosa vett részt és adott véleményt. A mérget megtalálták a hullában. S ha ez a fiatal tudós akkor még nem vette volna észre kutatásai közben a hullamérgeknek a növényi mérgekkel való hasonlatosságát, gyalázatos orgyilkosokként szenvedték volna meg a halált ártatlanul.

Az a jeles chemikus, kire Dr. Felletár Emil úr hivatkozik szakvéleményében, Kobert, a dorpatí egyetem tanára szintén elbeszél jeles munkájában néhány esetet, ahol a hullamérgek majdnem elítéltetést eredményeztek.

Így p. o. 1875-ben valami Gibboni tábornok halt meg rö-

tön Rómában. Senki sem volt környezetében, mint egy régi szolgálja.

A tudós doktorok és chemikusok a hullában talált ptomainok folytán, melyet az olasz orvosok akkor még nem ismertek, mérgezést állapítottak meg. — A bíróság már kimondandó volt a szegény szolgára a halálos ítéletet, midőn mégis azon aggály merült fel a bírák előtt, hogy valami igen ritkán található és nehezen beszerezhető méregfajról lévén szó, kérdéses volt, hogy az egyszerű inas, hogyan juthatott ilyen ritka mérleghez? Felül véleményt kért tehát a bíróság Selmi Francesco bolognai tanártól. Ez aztán megállapította, hogy a kérdéses anyag nem egyéb mint a hullában »post mortem« képződött méreg.

Később valami Sonzogno cremonai asszony hullájában morphiomot véltek a tudós orvosok megállapíthatni s az ártatlan vádlott ez esetben is közel állott a verpadhoz, ha ismét ki nem kéri Francesco Selmi, Cassali és Vella bolognai tanár felülvéleményét, a kik ez esetben is megállapították, hogy csak hullaméreg (ptomain) volt az, amit morphiumnak tartottak.

A hullamérgeknek az alcalicus mérgekkel való ezen hasonlatossága akkor szörnyű megdöbbenést okozott egész Olaszországban, úgy, hogy 1880-ban tanácskozmányra hívta össze az olasz igazságügyi kormány a legjelesebb szaktudósokat, hogy az igazságszolgáltatást fenyegető ezen veszedelemmel szemben adjanak valami irányt adó véleményt.

A tanácskozmány azonban nem vezetett eleinte semmi pozitív eredményhez, mert ismerték ugyan a tudósok akkor már az alkaloid mérgek természetét és jelenségeit, tudtak már azoknak a ptomainokkal való hasonlatosságáról is, ámde ami fő, hogy hogyan lehessen a hasonlatosságból eredhető tévedéseket elkerülni, arra nem tudtak módszert adni, mert a hullamérgek természete még nem volt eléggé kifürkészve.

Marino Suco chemikus vállalta ekkor magára a további kísérletezést. Ez három évig tartott. E kísérletezések eredménye egy 1885-ik évi május havában az olasz igazságügyministerhez beterjesztett kimerítő jelentés volt. Ezen kísérletek is azonban csak a strichnin és chininre nézve vezettek eredményhez, amennyiben ezekre nézve sikerült egy oly eljárási módozatot találni, melylyel ezen mérgeket a ptomainoktól elkülöníteni lehet.

A többi növényi mérgekre nézve azonban nem lett a homály eloszlatva.

S miután sokféle a növényi mérég is, de ép oly sokféle a hullamérég is. be fognak telni még évtizedek, míg ez a zavart okozó kérdés teljesen megoldatni fog.

A legtöbb tudományos kémiai mű ép azért nem is foglalkozik tüzetesen e megoldatlan kérdéssel. Csak érinti létezését, de nem mond véleményyt.

Teljesen érthető tehát, ha Dr. Kobert dorpati egyetemi tanár (aki pedig legbővebben és legalaposabban foglalkozik e kérdéssel) azt mondja: «Intoxicationen» czimű 1893-ban megjelent nagy művében is még:

(699. 1.) «Die Existenz der Ptomaine ist demzufolge von höchster Bedeutung, indem dadurch alle früheren Giftprocesse in welchen Menschen nur auf den chemischen Nachweis eines Alkaloid's in der Leiche hin verurtheilt wurden, als Justizmorde erscheinen können.»

(700. 1.) «Wir kommen jetzt zu der Frage: gibt es überhaupt durchgreifende Unterschiede zwischen Pflanzen-Alkaloiden und Ptomainen? Darauf kann man nur mit nein antworten, trotzdem die verschiedensten Authoren geglaubt haben, eine bejahende Antwort gefunden zu haben.»

(701. 1.) «Beim gerichtlich chemischen Nachweis dieser letzt genannten Stoffe lässt also sowohl der chemische als der physiologische Versuch keine sichere Entscheidung darüber zu, ob diese Stoffe «intra vitam* eingeführt oder erst «post mortem gebildet sind.» Továbbá:

«Es scheint mir also vom rein chemischen Standpunkte aus überhaupt unmöglich, derartige durchgreifende Unterschiede zwischen Pflanzenalkaloiden und Ptomaine jemals auffinden zu können, denn man wird, je mehr man forscht, desto mehr JBerMÄrMn^apwwA^ezwischenbeidenKlassender Alkaloiden finden.»

Teljesen kétesnek tünteti fel e tudós a Dr. Felletár Emil úr által használt kutatási módokat is.

Ugyanazt elismeri egyébiránt Dr. Felletár Emil országos bírósági vegyész úr is, midőn konstatálja véleményében, hogy vannak hulla ptomainek, melyek a Fröhde- és Husemann-féle morphium reactiókat többé kevésbé szintén szembetűnően adják, valamint a jódsavat is reducálják.

Ép úgy elbeszéli Dr. Felletár azt is, hogy a Vitáli által felfedezett atropin kémlési módszer mennyire tévedésben tartotta évtizedeken át, vagyis 1890-ig a tudósokat.

Joggal merül tehát fel a kérdés, hogy ugyan ki áll jól most azért, hogy 1—2 év múlva nem fogja-e ugyanezen sors érni a Pellágrri-féle módszert is?

Bizonyára senki.

Ezen kísérleti módozatokra nézve egyébiránt még az a megjegyzésem is van, hogyha azokat összehasonlítjuk Köbért tanár tapasztalataival, azok sikerűiteknek nem is tekinthetők.

Kobert szerint:

(564. 1) A *Fröhde* féle módszer előbb ibolya színt, azután zöld, kékes zöld és sárga színt át.

Dr. Felletár szerint:

a *Fröhde* módszer ezúttal ibolyaszínt adott, mely rövid állás után halványzöld színbe ment át.

Hiányzik tehát a kékeszöld és sárga szín.

Köbért szerint:

a *Pellágrri* módszere cseresnyepiros színt ad, mely zöldbe megy át.

Dr. Felletár szerint:

a *Pellágrri* módszernél csak a zöld szín nyilvánult határozottan.

Hiányzik tehát a cseresnyepiros szín:

Kobert szerint:

a *Husemann* módszer pompás kékes ibolyaszínt mutat, mely sötét pirosra változik s lassan elhalványul.

Dr. Felletár szerint:

Husemann módszere ezúttal csak halvány cseresnyepiros színt adott.

Így p. o.:

Hiányzik tehát a kékes ibolya és sötét vörös szín.

Tudta és érezte az országos bírósági vegyész úr is ezen kísérleti módok bizonytalan voltát. Azért, miként a 14., 17., 19., 30. és 39. naplószám alatt elfekvő jelentések igazolják, többszöri sürgetés daczára nem is mert előbb véleményt adni, miglen nem közöltettek vele az összes iratok s az azokban egyoldalúan lefektetett terhelő adatok lelkiismerétét némileg meg nem nyugtatták.

Nagy szükség volt ezen megnyugtatóra annál is inkább, mert a használt kutatási módszerek két esetében (a jódsavval és vas-chloriddal) a morphiümreactiók nem is jelentkeztek, az

egyikben többszöri kísérlet után sem, a másiknál pedig csak nagyon bizonytalanul.

Azért egészen helyesen cselekedett Dr. Felletár úr, midőn azt jelentette ki, hogy e kutatási módok csak az által nyerhetnek némi bizonyosságot, ha a halál előtti kórjelenség a morphiium általi mérgezésnél jelentkezni szokott kórjelenségekkel teljesen megegyeznek. De jellemző, hogy bár az összes iratok közöltettek vele, tehát tudta mindazt, amit a törvényszéki orvos tudott, ez a jeles szaktudós azt jelentette ki, hogy e tekintetben határozott véleményt nem mondhat, mert a kórjelenségeket eléggé kimerítőknek nem tartja.

Én azt ugyan egészen szokatlan és nem helyes dolognak tartom, hogy *az összetett bizonyítási módszer*, a minőnek a szakértő úr maga is elnevezi deductióit, *alkalmazást nyeljen a tárgyi tényállás megállapításában is*, de nem tartom szükségesnek e felett hosszasan vitatkozni.

Mert a kórjelenségek tekintetében is szörnyű kétely üti fel a fejét. Laikusok konstatálnak ugyan az elhunyt utolsó óráiból ily kórtüneteket, ellenben az orvosokban, akik órákon át voltak az elhunyt mellett, semmi gyanú se merült fel, hogy morphiium mérgezés tüneteit látják.

Ez tehát már önmagában véve is megbizhatlanná teszi a kórtünetek leírását.

De van aztán még két fontos más körülmény is, mely e kórtünetek jelentőségét még jobban devalválja.

A laikus által észlelhető főkórtünetek ugyanis: a kábult álmoság és a horkolás.

Ámde tudjuk most már a tárgyalás adataiból, hogy az elhunyt, daczára a szülés eredményezte gyengeségének, egy nap alatt közel 4, sőt miután két üveg kiürítése lett Dr. Hőgyes és Deákné által igazolva, tán 7—8 decziliter pálinkát megivott amitől pedig nem egy gyenge gyermekágyasnő, de akármelyik erős férfi is el kábulhat.

Tudjuk továbbá, hogy az elhunyt, ha aludt, egészséges állapotában is erősen horkolni szokott volt, minélfogva férje ab initio nem is aludhatott egy szobában vele.

Akik tehát ezen két körülményről nem bírtak tudomással, azoknak úgy az álmoság, valamint az erős horkolás természetesen feltűnhetett.

Ámde a tekintetes kir. törvényszék tagjainak, akik tudják már most, hogy Gárdos Emmánál a kábult álmoság meg a horkolás morphium mérgezés nélkül is bekövetkezhetett, ezen kórjelenségek nem nyújthatnak biztos Ariadne fonalat arra nézve, hogy azzal az alkaloidok és ptomainek hasonlatosságainak útvesztőjéből megtalálja a célhoz vezető utat.

E kételyeket nem képes eloszlatni sem a bonczjegyzőkönyv, sem a törvényszéki orvos véleménye, sem az igazságügyi orvosi tanács felülvéleménye.

Az első azért nem, mert nem először történik, hogy a bonczolás nem tudja megtalálni a halál okát, de ebből még nem következik, hogy mérgezés forog fenn, mert az emberi szervezet minden porcikájának csodás functióit még korántsem ismeri a tudomány teljes biztossággal, csak kombinál, s mert a halál beállta után, kivált ha a hulla már 4 héten át volt bomlásnak kitéve, e szervezetekben a halált okozott változás esetleg felismerhetetlenné válhatik.

A törvényszéki orvos és az igazságügyi orvosi tanács véleményei pedig azért nem, mert egyik sem szakértő chemiai dolgokban, az igazságügyi tanács tagjai között nincs is chemikus, ezek sem a beteget, sem a hullát nem látták, sem pedig chemiai kutatásokat nem ismételték. A kóijelenségek is csak egyoldalúan feküdtek előtte. Azt hiszem tehát, hogy az igazságügyi orvosi tanács is más véleményt adott volna, ha tudta volna, hogy az elhunyt a pálinkától is kábult lehetett s hogy szokása volt horkolni egészséges állapotban is.

A törvényszéki szakértő maga is azt mondja véleménye közepén, hogy az orvosi vizsgálat «nem nyugszik egészen biztos alapon» vagyis «biztosabb alapon nyugodhatna.» A bírósági szakértő véleménye egyébiránt azért is aggályos, mert miként a tegnapi jelenet is mutatta, úgy látszik, hogy az illető ur abban a hiszemben van, hogy neki csak az a feladata, tudományával a vádat támogatni, nem pedig az, hogy a védőnek is adjon felvilágosításokat.

Rámutathatnék az orvosi vélemények egyéb gyengéire is.

De hagyom ezt! Nincs szükségem reá, mert azon nem várt esetben, ha a tekintetes kir. Törvényszék az találná, hogy daczára a felmerült kételyeknek, s daczára annak, hogy a hullarészekből egy gombostűfejnyi valódi morphium-jegeczet kivenni

nem tudott az ötféle kísérlet, mégis bizonyos, miszerint ami színváltozások jelentkeztek, azok csak morphium reakciók és egyebek nem lehetnek, Gárdos Lajost igénytelen nézetem és meggyőződésem szerint akkor is fel kell menteniök.

II.

Ha mind az, a mit a vád védenczettel szemben felhoz, valóban igaz lenne, akkor minden emberi érzésből kivetkőztett oly elvetemült szörnyeteg állana itt most bírái előtt, akihez képest Jáger Mari jótevő angyalnak lenne tekinthető.

Szerencsére azonban nem úgy van a dolog, mert ami komolyan terhelő adatként számba jöhetne, az nem igaz, ami pedig igaz, az mint terhelő adat teljesen jelentőség nélküli.

A közvádoló úr vádját az emberi hajlamok két legerősebbikére alapítja, *gyűlöletre* és *szeretetre*.

Elvileg igaza van, hogy e két motívum sok jó és rossz cselekedetnek képezi indító okát.

De *nincs igaza* az ezen elvekre fektetett következtetéseivel.

Azt mondja ugyanis a tisztelt vádhatóság, hogy Gárdos Lajos *megunta a feleségét*, mert *megszerette Poros Krisztinát* s hogy szabaduljon attól és elvehesse ezt, elhatározta, hogy méreggel fogja megölni nejét, s e *célra be is szerzett Detsinyitől különféle mérgeket*.

Ez a mondat, ahány állítást tartalmaz, annyi benne a valótlanság.

Nem való először is az, hogy a feleségét megunta volna.

Egész viselkedése a vádlottnak nejével szemben az utolsó perczig tiltakozik e feltevés ellen. Nem hanyagolta el. Nem ment sehová neje nélkül. Nem maradt el éjjelre soha. Nem járt egyedül korcsmázni, nem dorbézolt. Nem került otthonát. Szóval mindazon jelenségek közül, amelyek rendszerint mutatkozni szoktak, amidőn a férj elhidegül neje iránt, nem merült fel ez esetben egyik sem.

Semmi komoly adat nincs tehát arra nézve, hogy megszünt volna szeretni nejét. Hogy volt neje és közte néha összekocczanás, nem tagadom. De tudjuk, hogy ezen összekocczanások egyike sem mutat arra, hogy azok neje iránt való elhidegülésből eredtek volna. Összekocczant néha vele, mert neje indokolatlanul féltékenykedett: összeszóalkoztak néha,

mert neje, édes anyját szerette volna a házba venni, s ő elle-
nezte ezt, mert az iránt — nem ok nélkül — valami sejtelmes
ellenszenvvel viseltetett.

Én tisztelem az anya fájdalmát. Nem is veszem rossz
néven, hogy midőn felmerült benne a gyanú, unokái apjának
vesztére tört. Ámde azt, hogy midőn leánya Nyitra-Egerszegen
nyaralt üdülés végett, ő írt leányának egy felizgató levelet, ok
nélkül, hisz ez is bebizonyult és belécsepegtette a fiatal lélekbe
a féltékenység mérgét, amivel az addig boldog házasságot fel
is dülta alaposan, ez mégis azt mutatja, hogy ebben a nőben
valami gonosz lélek lakhatik, kit ha nem óhajtott Gárdos a
házába venni, csodálni nem lehet.

Ebből áll az egész! De tisztelt kir. ügyész úr! Ha Ön azt
hiszi, hogy mindenkit gyanúsítani lehet ilyen cselekedettel, aki
nem szereti, hogy neje ok nélkül féltékenykedik, vagy aki nem
szereti házába venni anyósát, akkor szüntesse csakhamar meg
a Neugebäude lerombolását, mert ha az egész épülethalmazból
csupa czellákat csináltat, sem lesz elég hely, ahol elzárhassa
a hasonlóan gondolkozó férjeket.

Azt mondja a tisztelt vád, hogy Poros Krisztina kisasszonyt
szenvedélyesen megszerette és miután nem számíthatott arra,
hogy az neki házasság nélkül is meg fogja adni magát, el
kellett távolítania azt, aki szerelme tárgyával való egyesülésé-
nek útjában állt.

A vizsgálat és tárgyalás rendjén az állítatott ugyan, hogy
a vádlott és Poros Krisztina között valóságos szerelmi viszony
lett volna. De ezt most már a kir. ügyész úr is elejti, mert
ennek még a látszata sem nyert igazolást. De helyébe teszi a
vádlott platonikus szerelmét. Csakhogy mint az nem, ez sem
nyert semmi bebizonyosodást. Ez csak a szegény féltékeny
asszony agyréme volt. A vizsgálat és végtárgyalás adatai
szerint az állítólagos «szerelem» nem volt egyéb, mint ami tisz-
tességes jó szomszédok között kifejlődni szokott. Legjobb jele
ennek az, hogy a vádlott a Poros család *minden tagjával egyaránt
szívesen érintkezett*, s hogy az asszony éveken át még gyak-
rabban érintkezett velük mint a férfi, aki rendszerint csak neje
társaságában járt azokhoz.

Azt mondja a t. kir. ügyész úr, hogy később Gárdos kény-
szerítette volna nejét arra, hogy e családdal tartsa fenn a

barátságot továbbra is. Ez ugyan nincs bizonyítva. De ha igaz lenne, akkor ez is csak azt bizonyítaná, hogy Gárdos Lajos valami gonosz szerelmi terveket Porok Krisztinával nem szőhetett, mert akkor *inkább azon lett volna, hogy neje ez érintkezésének tanúja ne legyen*. Egyébiránt arra nem gondol a tisztelt közvádoló úr, mert ügylátszik nem ismeri a féltékeny nők eszejárását, hogyha Gárdos szakított volna Porosékkal, akkor meg azt hitte volna az a szerencsétlen nő, hogy ezzel csak azt akarja félje elérni, hogy ő ne lásson és ne halljon semmit sem.

Hogy a mérgeket Detsinyitől nem azért szerezte be, hogy azzal ölje meg a feleségét, kétségtelenné tette a tárgyalás, csak a közvádoló úr nem látja azt, mintha vak lenne minden iránt, ami igaz.

Hát nem volt-e a vádlottnak ezen beszerzések előtt is elég mérge, ásványi is, növényi is, amiből válogathatott?

Ha tehát eltökélte volna magában, hogy nejét meggyilkolja, akkor volt erre eszköze elég, s akkor bizonyára nem mutogatta volna Heléczy és Geigernek mérgeit, hogy tudjanak létezéséről, még kevésbé tett volna, hogy mindjárt reá essék a gyanú ezek útján, — nyíltan *még neje tudtával is* szükségtelen újabb tömeges megrendelést.

Azt kérdi a tisztelt közvádoló úr, hogy minek kellett neki egyáltalán annyiféle mérge? Erre azt felelem, hogy ez éppen oly bolond passió volt, mint a többi. Gyűjtött ásványokat, levélbélyegeket, patikaüvegecskéket, vasúti bélyegeket, stb.

De valamint abból, ha valaki különféle alakú töröket gyűjt, nem következik, hogy azokat gyilkolási szándékkal gyűjtötte, ép úgy nem következik, ha valaki egy komplett kis patikát akar bírni, hogy ezt azért tette, hogy nejét megmérgezni legyen módjában.

Aztán aki megunta a nejét, vagy túrhetetlennek tartja a vele való élest, nem nyújt-e a törvény a kötelék felbontására elég módot?

Azt mondja a tisztelt kir. ügyész úr, hogy erre nem volt törvényes ok.

Hát annyira elfoglalja a t. kir. ügyész urat a vádlás szűk látköre, hogy nem is tudja, hogy a világban mik történnek meg.

Kell is erre törvényes ok! Kérdezze csak meg Sztehló barátomat, a válóperek mesterét, majd meg fogja az magyarázni

neki, hogy a válópereknek csak minden tizedike alapszik valódi, igaz okon; a többi vagy csinált ok, vagy szeszélyből eredő kísérletezés.

Érteném ez indokot, ha kísérletet tett volna a vádlott a válasra, de látva, hogy ezúton nem lehet reménye a sikerhez, azután ily erőszakos megoldáshoz folyamodott volna, de hogy miért fordult volna ezen szörnyű és veszedelmes megoldási módhoz, mielőtt azzal a könnyű és veszélytelen móddal nem tett kísérletet, azt, aki nem ügyészi módon gondolkodik, valóban megérteni képtelen.

Nem értem, hogy mi érvet akar a közvádoló úr a vádlott állítólagos fukarságából levonni. Abból, hogy takarékos vagy fukar-e az ember, nem lehet ugyan azt következtetni, hogy gyilkos is. De az állítólagos fukarság nem is igaz! Tanúk igazolták, hogy épen a tekintetben, hogy neje kedvében járjon, Gárdos Lajos elég bőven költekezett.

Hogy akkor nap esetleg nem főzetett levest. Hát mióta férji kötelesség a levesfőzés? Nem volt meg minden az éléskamrában, ami a háztartáshoz, tehát a levesfőzéshez is szükségeltetik. Nem volt körülötte a nővére, az anyja, a bába, a cseléd, a házmestemé, Bitter Róza és mások is, hát nem ezeknek, hanem a férjnek lett volna kötelessége megfőzni a levest? Bizony furcsa gondolkodás!

Ép ily alaptalan ráfogás az állítólag még neje életében megjósolt halál és erre vonatkozólag tett *házassági ígéret is*.

Ahol a szülésnél egyszer már történt baj, érthető laikus részéről, orvosi figyelmeztetés nélkül is az aggodalom, hogy a baj az újabbi szülésnél fokozódhatik, sőt veszélyes is lehet. Nők gyakran szoktak ilyen kis előzményt nagyítani és a bekövetkezendő szülés esélye iránt aggódók lenni és környezetüket is aggodalomba ejteni. Gárdosné nem egyszer nyilatkozott másokkal szemben is ilyen aggodalomról. Nem hallgatta el azokat bizonyára férje előtt sem. Ha tehát beszélt ilyen eshetőségről ő is, abban semmi sincs. Az az ostoba beszéd pedig, mit a Kosciuskó képhez való menetel alkalmával folytatott, nem volt egyéb rossz tréfánál. Poros Krisztina is csak ennek vette.

Elbeszélte nejének is, másoknak, meg szüleinek is. Nem vette tehát komolyan sem ő maga, sem más senkisé.

Tett ő ily nem okos tréfát Bitter Róza nővérével és saját

sógornéjával is. Vannak emberek, akik ily meggondolatlan ízetlenségekben örömeiket lelik. De az ily fecsegő egyének rendszerint a legkevésbé veszélyesek.

Ezt tehát komolyan venni komoly embernek csak akkor lehetne, ha a mellett igazolható lehetne, hogy e percztől fogva közte és Poros Krisztina között a viszony szorosabbra fűződött, ha itt feküdnének e viszonyoknak valamelyes bizonyítékai, ha igazolva lenne, hogy Poros Krisztina azért ment el Újvidékre, hogy a katasztrófánál távol legyen, ha távolléte alatt folytatódott volna közöttük a titkos összeköttetés; ha látnok e levelekből egyrészt a biztatást s másrészt az egyetértést.

De midőn mindezeknek még csak az árnyékát sem képes produkálni a közvádoló úr, midőn ellenkezőleg azt tudjuk, hogy Poros Krisztina sértő módon el sem búcsúzott a vádlottól mikor Újvidékre ment, de nem is sietett vissza, mikor Gárdos Lajos özvegy lett, akkor ezt az állítását a t. kir. ügyész úrnak komolyan nem vehetem.

A szekrény kinyitás miatti felhívás is csak mesebeszéd. Ez csak a sógornó gyűlötségének és ellenséges indulatának bizonyítékául szolgálhat. Most a tárgyalás során maga Ritter Róza, a vád koronatanúja is megczáfolta ezt. Míg azt hitték, hogy ér dugulás volt a halál oka, ezzel iparkodtak terhelni őt, midőn pedig az kapott lábra, hogy nem az, hanem méreg volt a halál oka. akkor a beadott cseppekkel állottak elő.

Pedig a két dolog teljesen kizárja egymást; mert ha mérget szerzett be, melyet akkor beadni készült, nem volt szüksége erre az experimentumra, ha pedig ilyen módon akarta a hőt megölni, akkor nem valószínű az egész mérgezési mese.

Azt mondja a kir. ügyész úr. hogy a vádlott bizonyára azért várt a méreg beadásával, inig a neje lebabázik, mert a tapasztalat szerint a mérgekverők rendszerint bevájják az ily alkalmakat, amidőn egyéb gyógyszerek közt könnyebben adhatják be a mérget is.

Én e tapasztalatról mit sem tudok ugyan, de ha így is lenne, a lebabázás erre a legkevésbé jó alkalom, mert ennél a betegségnél rendszerint nem adnak be a betegágyasnak semmit sem, s mert ez az a betegség, a melynél a beteg körül a legtöbb ismerősnő ott szokott lenni.

Az elixír cseppek beadása is teljesen jelentőség nélküli.

Ismerjük azok ingredienciáit. Ismerjük, hogy milyen csodás hatásokat tulajdonítottak neki. Tudjuk, hogy a férj is, az asszony is éltek vele máskor is. Nem is állítatják, hogy a kiumúltat ez ölte volna meg. Nem is alkalmas rá. Nem titkolta, hogy adni szándékozik belőle néhány cseppet. Ép úgy nem tagadta soha, hogy adott belőle.

Tudtak a cseppek beadásáról Geiger, Fedorcsákné, Fedorcsák Valéria és Bitter Róza, s ezek útján bizonyára Szarka-utcza minden lakosa. De ki látta, hogy a cseppek beadásakor abba valamit belekevert, vagy csak az íróasztal körül, ahol a mérgek elzárva voltak, esetleg éppen akkor kotorászott vagy foglalkozott volna?

Senki. Még a mindent bizonyító Bitter Róza és Fedorcsák Valéria sem. Ez sem lenne ugyan bizonyíték, de legalább valami támpontot szolgáltatna, hogy az ártalmatlannak bizonyult szer azon részét, melyet nejjének nyújtott, ekkor keverhette el méreggel.

Ez az epizód tehát inkább túlságos gyengédségre, mint gonosz cselekedetre mutat.

Terhelő adatként hozza fel a közvádoló úr, hogy a Detsinyitől vett morphiumból tényleg hiányzott mintegy két grammnyi mennyiség.

Ezt ugyan nem látom egészen kétségtelenné téve. Vádlott aligha volt ilyen finom mérleg birtokában, hogy ezt pontosan utánmérhesse, de a Detsinyinél történt kimérésben is megtörténhetett a hiba, az egyik vagy másik mérleg is hibás lehetett, sőt felületes mérés is lehetett a hiány oka.

Mindezt azonban nem firtatom. Mert e körülmény csak úgy bírna gyanúok jelentőségével, ha a vádlott *a hiányt tagadva vagy szesznek hozzá keverésével pótolta* volna. Ámde midőn mindezt nem tette, sőt önmaga fedezte fel a hiányt, habár az bebizonyítható nem lett volna, mert akkor az egész mennyiség már megsemmisítve volt, akkor ez az epizód sem bizonyít ellene semmit sem.

Sőt az a tény, (mit a bemutatott kis papírka is tanúsít), hogy a gyanúsítás felmerültekor *utánmérégette méregkészletét*, azt bizonyítja, hogy ő nem vehetett belőle, *mert akkor mérés nélkül is tudta volna, hogy hiányzik* és azt is, hogy melyikből hiányzik. Ép úgy nem bizonyít ellene semmit azon körülmény

sem, hogy 8—10-ik napon maga mondta már, hogyha neje csakugyan meg van mérgezve, akkor ez más mint morphium mérég nem lehet, mert midőn felmérte volt mérégkészletét, tudhatta, ha ártatlan volt is a mérgezésben, hogy neje melyik mérégből vehetett.

Felhozzák ellene azt, hogy tudakozódott Holéczynál aziránt, hogy a morphium nyomai az emberi hullában mennyi idő alatt enyésznek el. Ez is azonban csak akkor bírna némi nyomatékaival, *ha ezt a nő elhalálozása előtt tudakolta volna*. De ha akkor tett ily kérdést, midőn már naponként fenyegették feljelentéssel, midőn Holéczy és Geiger előadásai azt a gondolatot kelthették benne, hogy a nejénél mutatkozott jelenségek csakugyan morphium mérgezésre mutatnak, midőn tényleg azt vélte megállapíthatni, hogy a Detsinyitől vett morphiumból egy bizonyos mennyiség csakugyan hiányozni látszik, akkor ez a kérdés nem egyéb, mint az ártatlanul bajba keveredettnek kapkodása a szalmaszál után.

Mindenesetre azonban azt ez a kérdezősködés is bizonyítja, hogy nincs igaza a tisztelt köz vádló úrnak, ha azt állítja, hogy a vádlott megvolt egyéb mérgei mellé azért vett Detsinyitől különféle mérget, hogy azok között a morphiumra, mint oly szerre tehessen szert, melynek hamar enyésznek el a nyomai, mert e kérdezősködésből az tűnik ki, hogy ő az enyészet egy évi tartamába belenyugodott, sőt attól meg is ijedt, tehát nem ismerte e mérég tulajdonságait.

Ilyennek megszerzésére nem lehetett tehát semmi különös oka. Más mérge *meg volt* elég. A Detsinyitől történt mérgebeszerzésnek más célja tehát, mint a házi patika kiegészítése, nem lehetett.

A bűnös öntudatot abban is látja a tisztelt kir. ügyész úr, hogy neje halála után a vádlott anyósának feltűnően kedvében járni iparkodott.

Hát ez igaz! Mondhatnám ugyan, hogy azért tette, mert annak gondozása alatt volt az ő beteg gyermeke s most annak a jóakarására szorult.

Ez egészen természetes magyarázatot adna. Nem ütközhetnék meg rajta senki sem. De én tovább megyek. Elfogadom, hogy azért iparkodott az öregasszony kedvében járni, mert félt a feljelentéstől.

A t. köz vádló úr arra hivatkozik, hogy aki büntetlennek érzi magát, az nem fél az elítéltetéstől. Szép, nagyon szép elvek! De én úgy tudom, hogy elítéltek már ártatlanokat is. A közvádló urak szeretnek megfélekezni ilyen dolgokról, de a bajba keveredett embernek az ilyen lehetőség rémlátományként jelenik meg még álmában is.

És nem tudjuk-e a mindennapi életből, hogy ily súlyos vád esetében elég egy-két gyanúknak véletlenül való összehalálkozása, hogy minden esetre elrendeljék valaki ellen a vizsgálatot. Ennek kíséretében jár pedig okvetlenül a letartóztatás is. Hát nem elég-e ez is arra, hogy örökre megsemmisítsen valakit?

Jöhet aztán a 8 havi szenvedés után a felmentő ítélet!

Az ilyen vád alatt állott ember az ily eseményeknek mégis örökös nyomorékja lesz.

Ne csodálkozzék tehát senki azon, ha éppen az ártatlan ember fél a bűnvizsgálat esélyeitől s azért még a sátány anyósának is kezét csókol, ha azt reméli, hogy ezzel az ily szörnyű helyzetből nyer menekülést.

A vádlott előtt nem volt titok, hogy egész környezete, minden ismerőse tudta, hogy különféle mérgek birtokában van; hallotta, hogy mivel vádolja őt az anyósa, észrevehetni vélte, hogy az egyik méregből, a morphiumból tényleg hiányozni is látszott egy bizonyos mennyiség, gondolnia kellett azon eshetőségre, hogy neje tán hozzá férhetett és hirtelenkedő természeténél fogva Valami pillanatnyi elkeseredettségében bevehette azt, nem lehetett tehát kételye az iránt, hogy a vizsgálatot minden esetre elrendelik s a hullában a hiányzó morphiomot esetleg meglelik.

Ugyanez lehetett az oka annak is, hogy bár többen tanácsolták neki, mégsem kérte neje exhumál tatását és felboncolását. Az ember még egy rossz fog kihúztatásával is vár, a míg lehet.

Hozzájárulhatott a természetes irtózat is, azt a lényt, akit rajongással szeretett, aki gyermekeinek édesanyja volt. megbolygatni sírjában s felboncoltatni mint valami elhullott állatot.

De hogy nem a bűnös öntudat, hanem csak a vizsgálattal elkerülhetetlenül és karöltve járó baj elhárítása vagy legalább annak enyhítése volt a dolog elodázásánál a főczél. legjobban bizonyítja azon körülmény, hogy anyósát, miként azt maga is

beismeri, csak arra kérte, hogy addig várjon a feljelentéssel, míg vizsgáját leteheti. Készült is tényleg a vizsgára.

Tanult szorgalmasan a tanúk bizonyítása szerint akkor, midőn tervezte az állítólagos gyilkosságot, vagyis márczius második felében, midőn tehát, ha igaz a vád, minden gondolatát össze kellett szednie, hogy egy ily körmönfont bünt, hogyan kövessen el észrevétlenül.

Tanult akkor is, midőn már elkövette azt és a midőn gyermekei látása minden perczen kellett, hogy felébreszse benne a lelkiismeret furdalását.

Tanult tovább midőn már gyanúsítani is kezdték, midőn tehát — ha bűnös — már nem csak a lelki furdalás, de a félelem is kellett, hogy lekössék minden gondolatát.

De tanult meg akkor is, midőn már feljelentve és a rendőrség részéről kihallgatva volt, midőn tehát — ha bűnösnek tudja magát — már éreznie kellett képzetben a hóhér kötelét a nyakán.

Még akkor is tanult, midőn már detektívek felügyelete alatt állott. Az írásbeli vizsgákat már ezek felügyelete alatt végezte. Másnap leteendő volt már a szóbeli szigorlat is. Ezt csak időközben bekövetkezett letartóztatása hiúsította meg.

Uraim! Önök mindnyájan nagy vizsgákat tettek le! Tudják, hogy mi az, szigorlatra készülni. Hát lehetőnek tartják-e, hogy az, aki ily rettenetes gyilkosságban magát bűnösnek tudja s látja, hogy már feljelentéssel fenyegetik, tudja, hogyha bűnös, hát el is Ítélik, amidőn aztán a letett vizsgának nem igen fogja hasznát vehetni, mégis a tanulásra, vizsgázásra tudjon gondolni s tényleg tanuljon is, s első sorban csak attól féljen, nehogy a vizsga letétele szenvedjen a feljelentés által félbeszakítást?

Nem, uraim, ez ismét egy olyan pszichológiai momentum, a mely kizárja a vádlott bűnösségét, mert egészen nyugodt kedélyre és jó lelkiismeretre mutat.

Ugyanily megítélés alá esik a Detsinyitől vett mérgek megsemmisítése is.

Nem feszegetem azon kérdést, hogy ő e mérgeket, épen csak a Detsinyitől vett mérgeket, nem-e valóban csak azért semmisítette-e meg, hogy más családos embereket. Holéczyt és Detsinyit. bajba ne keverjen.

A maga mentségére azok megsemmisítése vajmi keveset használhatott, hisz a mérgek beszerzéséről sokan tudtak. De mondom, nem feszegetem e kérdést. Megengedem, hogy zavarában. nehogy gyanút keltsen ellene, ha ott találják, semmisítette meg.

Ez tagadhatlanul nagyon ostoba cselekedet volt. Azonban a dolog úgy áll. hogy komoly gyanúok ez csak akkor lenne, ha ő e mérgeket *még mielőtt fenyegetni kezdték őt feljelentéssel, semmisítette volna meg.* Akkor némileg bűnös öntudatra mutatna ez. Így csak azt mutatja, hogy gyanút kelthető dolgokat, ha látja, hogy bajba akarják azok miatt keverni, még az ártatlan sem szeret magánál tartani.

Szemére lobbantja a közvádoló úr Gárdosnak. hogy a temetés utáni 5 vagy 6-od napon concertben volt. Igaz. De bizonyít-e ez valamit? Bizonyítja-e különösen hogy a mérget, ha volt benne, ő adta be? Hisz tudjuk, hogy nem valami cigánybanda productiója, hanem komoly zeneelőadás volt az, melyben klaszszikus egyházi zenét adtak elő. De tudjuk azt is, a mit már nem vesz észre a kir. ügyész úr, mert a vádlott mellett szól, hogy a jegyek még neje életében voltak megváltva, s hogy Gárdos az egyik jegyet Geigernek kínálta a haláleset beállta után. Ez pedig azt bizonyítja, hogy a vádlott nem gondolhatott neje meggyilkolására, mert különben nem váltott volna a neje részére is egy jegyet. A koncertbe menetel inkább a vádlott mellett, mint ellene szól. Ha bűnös, akkor inkább mély gyászt iparkodott volna fitogtatni.

De nem folytatom ezen nem is gyanúkokokat — hanem csak epizódokat.

Mindezeket csak a pletyka, mely minden kicsiséget rendszerint nagy dolgokká felfűjni szokott, minősíthetett gyanúkokká.

Ámde a bíróság nem illetén pletykákra, hanem csak kétségtelen tényekre alapíthat Ítéletet. Ily tények pedig nincsenek.

Hát mitől halt meg tehát Gárdos Lajosné?! kérdi a t. kir. ügyész úr, ha nem a férje ölte meg? Kinek másnak állott volna érdekében őt láb alól eltenni, ha férjének nem? Ki más adhatott volna mérget be néki, ha nem az, akinek birtokában mérge volt?

Ezek jogos kérdések. Elismerem, hogy nehéz felelni reá! Ámde nem egyszer állunk ily problémák előtt. Nem egyszer

maradnak ily kérdések megoldatlanul. Az, hogy valami dolgot nem tudunk megfejteni, még nem ok arra, hogy *okvetlenül* bűntény fennforgását és valakinek bűnösségét állapítsa meg a bíróság.

A kérdés egyszerűen megfej tétlenül marad, mint ahogy nem tudtak megfejteni sok száz és száz hasonló eseményt.

Én nem vagyok vizsgáló bíró, sem közvádó. Nem hívásom tehát mást befektíteni.

De annyit minden gyanúsítás nélkül is meg kell említenem, hogy adott be az elhunytak éppen aznap Ritter Róza is valami csöppöket, még pedig, miként Lukács Teréz vallotta, hogy *jobban aludhasson* s miután a cseppeket bevette, *tényleg mindjárt el is aludt*. Ki tudja, hogy mit tartalmaztak azok? Én nem tudom.

Nem is állítom, hogy morphium lehetett benne, de azt állítom, hogy történt már szerek elcserélése gyógyszerházakban is.

Ritter Rózának tényleg voltak különféle szereik. Ezek között néhány olyan is, melyről köztudomású, hogy mérges tartalmuknál fogva ártalmasak.

Hogy Ritter Róza valami egészen ártalmatlan szert jelöl meg annak, amiből beadott, az csak természetes. — Ezt parancsolja neki önfentartási ösztöne, még akkor is, ha az elcserélem különben véletlenül meg is történt. Nem rossz szint vet mindenestre erre a dologra a Lukács Teréz által constatált azon körülmény, hogy mire ő visszajött a doctorral, a még félig tele pohár az éjjeli szekrényről eltűnt és senki sem akar gazdája lenni annak, hogy onnét ki vitte volna el.

Hogy a Ritter Rózánál megtartott házkutatáskor nem találtak morphiumot, vagy ehhez hasonló alkaloidot, az megint természetes. Csak nem fog oly bolondot tenni, hogy midőn látja már, hogy milyen bajba keveredett ily mérges anyagok birtoklása miatt Gárdos Lajos, akkor, ismétlem, ha különben egész véletlenül történt is, hogy abból adott Gárdosnének — azt ne semmisítse meg.

Sőt Ritter Róza azon viselkedése, hogy bár közelállója a Gárdos családnak, melynek sok jótéteményeit élvezte, kinél érhető lenne az ellenkező, *mégis mintegy hajszolta az alkalmat, hogy terhelő vallomásokkal súlyosítsa a vádlott helyzetét* — nagyon gyanús jelenség. Mert azon aggályt kelti, nem-e azért történik.

ez, hogy annál biztosabb legyen ő, hogy a gyanú ne forduljon ellene.

Abban is tökéletesen igaza van a t. kir. ügyész úrnak ha kérdi, hogy *mi indította volna Gárdos Lajosnéi arra, hogy önmagát mérgezze meg?*

Nem tudom. Férje, ha nem is akarta az anyóst a házbavenni, másként elég jól bánt vele. Többször fenyegetődött ugyan Gárdosné, hogyha ismét leánya lesz, elemésztí magát, de igazolva van, hogy e miatti bánkódásában gyöngéd vigasztalója éppen a férje volt. Nem is állítom tehát, hogy bármi oka lett volna véget vetni életének.

De az tény, hogy volt a házban mérég. Lehet, hogy valamelyik szekrény kulcsa — mint az a gyári gyártmányoknál nem egyszer tapasztalható — a férj íróasztalát is nyitotta.

Lehet, hogy az, miszerint hiányzott a Detsinyitől vett morphiumból csak a férj rémlátománya volt; ámde tudjuk Holéczy és Geyger vallomásaiból, hogy ők láttak Gárdos kezei között morphiomot előbb is. A vádlott erre nem emlékszik ugyan, de lehet, hogy figyelmét kikerülte volt. Tény tehát, hogy az asszony morphiumba még a Detsinyi-féle mérgek beszerzése előtt is szert tehetett. Talán hónapok előtt, mikor férjével valami összekocczanása volt. Aztán kibékültek ismét és ő félre tette azt. Ki tudja, hogy a szerencsétlen féltékeny asszonyt nem keserítette-e el a férjnek éjjelre történt szándékosnak vélt elmaradása? S ekkor ismét elő vehette azt.

Ismétlem, szerintem nem volt oka öngyilkosságot elkövetni.

De hát nem fordulnak-e elő oly öngyilkosságok is, melyek teljesen megfejthetetlenek. melyeknél nem tudjuk felfedezni az indító okot?

Hát gróf Teleky Lászlót, Nyári Pált vagy a Ganz gyár dúsgazdag tulajdonosát ugyan mi vitte rá, hogy önmaga oltsa ki életét? Senkisé tudja.

Miért legyen ily lehetőség csak itt kizárva?

Hát a hullában talált mák csakugyan teljesen jelentőség nélküli. Érett volt-e az a mák vagy éretlen? kézzel vagy géppel volt-e csépelve? Nem kerültek-e belé a kicsépléskor máktokdarabkák, amiből a morphiomot készítik? Mindezt nem tudjuk s így azt sem tudjuk, hogy a különféle szín-reakciók nem-e ezen morphiom maradványokból erednek-e?

Hát azt ki tudja, a köményes pálinka, melyet a szerencsétlen asszony titokban kiivott, mit tartalmazott? Lehet hogy csak altatószert csinált magának, de tudatlanságában abból kelleténél többet ivott.

De azt tudjuk, hogy volt már arra is eset, hogy egy féltékeny, hisztérikus asszony mérget vett s hogy férje is utána jöjjön a halálba, haldoklása közben férjére fogta, hogy az mérgezte meg. S csak egy véletlennek volt köszönhető, hogy férje a vérpadra nem került.

Egy ilyen eset itt Magyarországon is történt, Berta Istvánné esetét értem, a ki beugrott a Dunába, hogy férjére foghassa reá, hogy az taszította belé.

Figyelmeztetem a tek. kir. törvényszéket a tudósok egy sajátságos tapasztalatára is. Ismét az a híres Kobert állítja már említett jeles munkájában, hogy a morphiium keserű íze és rózszaga miatt nem igen szokott gyilkosság elkövetésére használni, mert könnyen feltűnik a megmérgezőnek — ellenben a fájdalom nélküli elalvás miatt kedvencz szere *az öngyilkosoknak*. Kőbért e tapasztalatait osztják más tudósok is.

Mindezt csak mint lehetőségeket hozom fel. Mi a való? nem tudom! De azt már csak a szakértők nem tudják, hogy a nők éppen a betegágyasság első napjaiban legingerlekenyebbek, legkiszámíthatlanabbak voltak mindenkoron.

Ha az orvosok, úgy mint a halál okát a felbonczolt emberi hulla veséből, ki tudnák olvasni a bonczoláskor a kezükben levő emberi agyból az elhunytak utolsó gondolatait is, akkor meglehetne fejteni e rejtélyt, de így — a kételyek egész özöne veszi körül a földi bírót s az nem tehet mást, mint hogy a mindent tudó Istenre bízza, hogy büntesse meg azt, aki tán bűnözött.

IV.

Hogy valamely bűnügyben igazságosan ítélhessen s hogy az események s jelenségek fontosságát helyesen bírálhassa meg a bíró, nem elég azok közönséges értelmét elfogadnia, hanem szükséges benéznie a vádlott leikébe, vizsgálnia múltját, eddigi viselkedését, szerelmét, állhatatosságát, küzdelmét, mert a jelenségek és gyanúkok véletlen találkozása sokszor megtéveszthetik s az igazság feltalálásához a kulcsot csak e vonatkozások adhatják meg.

Megragadó szépséggel mondja Madách az ember tragédiája című gyönyörű költeményében:

«Mi könnyű törvényt írni pamlagon,
Könnyű ítélni a felületesnek,
És mily nehéz, ki a szívet kutatja,
Méltányolván minden redőzetét.»

A tisztelt bíróság minden egyes tagjáról tudom, hogy mindig ezt a nehezebb utat kereste, midőn embertársa felett kellett ítéletet mondania.

Azért tudom azt is, hogy daczára az idő elhaladtának, nem fogja rossz néven venni nekem, ha én, a védő, ki előtt a vádlottak lelki világa meg szokott nyílani, bevilágítok annak a szívébe és lelkébe s arra kérem a törvényszék tagjait, hogy abba ők is bepillantanak.

A vádlott még egész fiatal korában lobbant szerelemre a hozzá képest társadalmilag, vagyoniilag, de míveltség tekintetében is mélyen alantabb álló Fedorcásák Emma iránt.

Az ilyen szerelmek rendszerint azzal végződnek, hogy ha sikerült a férfinak a leányt házasságon kívül egészen bírnia, kivált ha ez állapotban gyermekök is lett, a szerelem csakhamar kihül s a férfi rendszerint hátat fordít annak, akinek előbb eget földet ígért s újabb kalandokon töri a fejét.

Mit látunk azonban Gárdos Lajos esetében. Gyermekük csakhamar elhal. Elfoszlik tehát ez a kötelék is. Ő mégis folytatja azután is a viszonyt.

A nő többször akar máshoz férjhez menni, tehát nem szereti úgy őt, mint a hogy lovagias viselkedése után megérdevelte volna s ő mégis mozgásba hoz minden ilyen felmerült alkalomnál mindent, hogy megtarthassa a nőt, sőt daczol éveken át szülői haragjával is, csakhogy nőül vehesse azt, aki iránt rajongó szerelemre gyulladott.

Tíz évig küzdött szülői ellenzésével s tényleg nőül is vette azt.

Kérdem a tisztelt kir. ügyész urat. Ez rossz jellemre, gonosz szívre mutat-e?

Nem.

De folytassuk.

A nő, mint asszony, egy kissé házártsos természetűnek mutatkozik, kezdi követelni, hogy anyját is vegye a házba és

kezd minden kellő ok nélkül féltékenységi szcénákat csinálni neki. Ilyenkor rendszerint elhidegülés áll be a férjnél. Megunja a sok zsémbelődést. Kerüli otthonát. Keres máshol szórakozást.

Itt azonban ismét mást látunk. A férj türelmes e gyengékkel szemben, mert rajongva szereti nejét és gyermekét. Ellátja minden kényelemmel, a miről, mint leány, abban a pinczelakásban, melyben felnevelkedett, nem is álmodhatott.

Hogy kedvét keresse, hogy szórakoztassa, még az utolsó hónapokban is, viszi gyakran színházba, mulatóhelyekre, vendéglőkbe, kirándulásokra, oly gyakran, mint a minő gyakran bizonyára kevés férj teszi.

Hát ez elhidegülésre mutat?

Első gyermeke biztosítva volt 2000 frtra. Hogy a születendő gyerek ne legyen hátrányosabb helyzetben, annak hasonló biztosításáról is gondolkodik. A szülés szerencsés lefolyása utáni időre nejével teendő nagyobb utazást tervez. Gyémánt függőket ígér nejének, ha fia lesz. Ki is válogatja azokat.

A lebetegedés közeledtére ellátja házát újabbi kényelemmel, bevezeteti a villamos csengetyűt az ágy mellé, hogy a cseléd folytonosan a betegágy mellett lehessen s ne bajlódjék faaprózással, vesz vagdalt fát, szétszedi és kisározza maga a kályhát, maga megy el nejével a bábához, midőn azt felfogadja, kitanítja a cselédet és házmesternét, hogy a bába hol lakik, ha rögtön kellene érte futniok.

Mindezek *elhidegülésre* mutatnak-e? Bizonyára nem.

De menjünk még tovább!

A gyermeke megszületik. — Leányka lát napvilágot és nem fiú. A nő levert e miatt. A férj vigasztalja. Tudatja örömmel az esemény szerencsés lefolyását szülőivel, a szomszédokkal, hivatal társaival. Neje mellett marad a veszély óráiban, s midőn látja a déli órákban, hogy neje egészen jól van, s van körülötte elég vászoncseléd, kifut pár órára maga is szülőihez, hogy az örömhírt azoknak személyesen megvigye.

Igaza van a tisztelt kir. ügyész úrnak, hogy a hírt hamarabb megvitte volna a táviró is. Ámde mióta bűn az, ha a fiú akkor, midőn a szíve tele örömmel, ezt közölni akarja szülőivel is, midőn e végből a távirás rideg formasága helyett a jó szülők ölelésére vágyik.

Mindez tán gonosz szívre mutat? Hisz tudja a tek. kir. Törvényszék épp úgy mint én, hogy midőn valaki nagy bűnt akar elkövetni, vagy elkövetett már, nem a fiúi szeretet szokott olyankor megnyilatkozni, hanem vagy a törekvés dorbézolással elnémítani a lelkiismeret szavát, vagy kerülni általában az embereket.

Lehetőnek tartja-e különösen a tekintetes törvényszék azt, hogy ilyen előzmények után valaki épp akkor, amikor gyermeke született, épp akkor, *amikor annak az anyjára, a feleségre legnagyobb szüksége van* (hisz dajkáról sem gondoskodott!) *megfossza magát a feleségtől, tehetetlen gyermekeit anyjuktól?*

Aki volt valaha apa, aki tudja, hogy a gyermek ártatlan tekintete, lelketvidító mosolya mennyire megszelídíteni képes még a tigris természetével bíró férfit is, az lehetetlenségnek fogja mondani, hogy valakiben a hitvesgyilkosság rettenetes gondolata *éppen ilyenkor érlelődhessek meg.*

Hisz ilyenkor a legvérengzőbb állat, a hiéna is megvédelmezi nöstényét és megnyalogatja kölykeit!

Aki pedig mégis oly szörnyűen gonosz és elvetemült, hogy ilyen borzasztó cselekedetre *ilyenkor is* elhatározhassa magát, annak rideg lelke kedélyességre bizonyára képtelen.

Pedig ott van az a levelezőlap, melyet a vádlott nyomban a szülés után szüleinek irt; annak minden szava áradozó kedély. A kis angyalka nevében tudatja a nagyszülőkkel, hogy szerencsésen megérkezett s kéri őket, hogy szakítsanak egy napot és *látogassák meg őt minél előbb.*

A gonosz, aki azon töri a fejét, hogy 1—2 óra múlva miként ölje meg minden józan ok nélkül gyermekei édes anyját, képes legyen ehhez a szörnyű eseményhez tanukul meghívni saját szülőit is? Ki hiszi ezt?

Bizonyára senki.

De ott van egy másik jelenség is, mely szintén figyelemre érdemes. Alig jött vissza Szent-Endréről s látta, hogy neje körül csak sógornője és a házbeliék vannak, de az anyós — bár tudhatta bizonyára Valériától, ha igaz, hogy leánya rosszul töltötte az előző éjszakát — nem tartotta érdemesnek, hogy gyermeke betegágyához jöjjön és megnézzze újdonaúj kis Unokáját, bizonyára nem az anyós kedvéért, aki ily figye-

lemre nem volt érdemes, de hogy nejjének járjon a kedvében, *maga ment ki annak lakására és hozta magával.* Akkor állítólag beadta volna már nejjének a gyilkos mérget vagy éppen akkor szándékozott volna beadni a másik adagot?

Hát képzelhető-e, hogy ilyenkor képes legyen az ember, a leggonoszabb szörny, odahívni az áldozat édes anyját gyermeke ágyához, hogy az lássa, miként adja ő be annak a mérget és tanúja legyen a csakhamar bekövetkezendő haláltusának is; hogy oda gyűjtse a katasztrófához nemcsak azokat, akik iránt maga van a legnagyobb kegyelettel, saját szüleit, de azt is, akibe már az Isten oltotta belé, hogy gyermeke gyilkossá-
nak legkérlelhetlenebb boszulója legyen?

Ki hisz el ilyet?

Egyedül a kir. ügyész úr, ki más szemüvegen lát, mint más ember fia, más bizonyára senkisémet!

Az sem utolsó dolog, hogy midőn állítólag már beadta másodszer a morfiumot, midőn tehát *már várnia kellett, hogy a méreg hatása csakhamar jelentkezni fog,* Dr. Högyesért küld, hogy nézze meg a köhögő Júliskát. S hogy az a második szobába, nejjéhez is benézzon, azáltal fizetteti meg az orvosnak a látogatás honoráriumát. Nem is remegett, hogy a jelenlevő orvos esetleg fel fogja ismerni a mutatkozandó jelenségeket s rögtön ellenszert fog adni, hogy megghiúsítsa az ő gonosz tervét.

Nem, uraim, nem, ilyet egy örültnek fantáziája sem gondolhatja ki.

Abban is, ha él benne az értelemnek egy kis szikrája, megvan az ösztön, hogy rejtegesse, ha valami gonoszt cselekedett, megvan mindenesetre azonban a gonosz emberben, a szörnyben is a felfedeztetéstől való félelem. Aki tehát mégis így cselekedett, az bűnös nem lehet.

Ily tényekkel szemben hová lesz a tisztelt kir. ügyész úr egész nyakatekert pszichológiája?

Elfoszlik, mint a fojtó köd, ha keresztül tör rajta a meleg napsugár.

Beszélhetnek nekem a szakértők Fröhde, Husemann és Pelagri-féle színváltozásokról, jód- és vas-chlorid reakciókról, én mindezeknek elébe állítom az emberi indulatok örök törvényeit.

Azok gyarló kísérletek, melyek csak addig képezik a tudósok bogarait, míg alaposabb kísérletek más eredményekre vezetni nem fognak. Ezek Ádám atyánk óta kipróbált igazságok.

Ezekre az örök igazságokra támaszkodva, kérek felmentő ítéletet!

Dr FRIEDMANN BERNÁT

védőbeszéde

Tamóczy Gusztáv bűnügyében, melyet a budapesti kir. törvényszéknek
1897. évi június hó 28-iki nyilvános ülésében tartott.

Nagyságos Elnök Úr!

Tekintetes kir. törvényszék!

Mielőtt a védelem előterjesztéséhez fognék, köszönetét mondok a magam és a vádlott nevében is, először a tek. tvszék elnökének, hogy a tárgyalás folyama alatt minden legkisebb gyanút a lehető legnagyobb szigorral kiemelt. Köszönetét mondok továbbá a tisztelt királyi ügyész urnák, hogy egy ilyen ügyben, a hol oly könnyű lett volna a nehezen indokolható vádtól egyszerűen elállnia, azt nem tette, s ezzel az egyik is. a másik is alkalmat adott, hogy ebben az ügyben *minden gyanúra* nézve, úgy a védelem, mint a vádlott is kellően nyilatkozhassék, az ügy *tisztáztassék* és *soha senki ne mondhasa, ha felmentik* a vádlottat, a mint nézetem szerint *felmenteni is kell*, hogy ezt a *bíróság kiméletének* vagy a *vádhatalóság kegyének* köszönheti.

Maga az Ítélet kérdése nem is tenné szükségessé az én nézetem szerint, hogy a t. ügyész urnák *hangulatot csináló* érvei, illetőleg *érveknek látszó* állításai részemről tüzetes, részletes czáfolatot nyerjenek. A tek. bíróság bölcsesége az én útmutatásom nélkül is megtalálná az arra méltó feleletet. Ha mégis tüzetesen védekezem, ezt azért teszem, mert a vádlottnak reputációja, társadalmi állása, családjának múltja, összeköttetései, a fényes név, melyet visel, a melyet évszázadokon át a történet lapjain meg lehet találni, *a gyanúnak még csak az árnyékát sem tűrik meg*. Védekezem azért különösen, mert nagy súlyt helyezek nem csak az Ítéletre, hanem arra is. hogy azon közvélemény, a mely *helytelen közlésekkel való meg-*

tévesztetése folytán el van fogulva, a melynek nem elég az ítélet, a mely csak tények és való érvek előtt hajlik meg, is *meggyőződést nyerhessen a vád alaptalanságáról.*

A t. vádhatóság 4 oszlopra építi vádjának szerkezetét. Ezek elseje *csak hangulat-csinálás.*

Hosszasan foglalkozik a könnyelmű fiatal emberrel, az uzsorával, *de bátorsága mincs,* hogy uzsora miatt vádat emeljen. Azért mondom, hogy ez csak hangulatsinálás. Mert ha van uzsora, úgy az ügyész úr *köteles* vádat emelni, ha nincs, annak hangoztatása *injuria.*

De ha már az uzsoravétség, habár csak mint *staffage,* felvetve lett, részletesen kell foglalkoznom ezzel — a per tárgyát szorosán véve nem is képező — kérdéssel is.

Tiszta múlttal bíró emberre nézve, ha ráfogják, hogy rabolt, hogy ölt, vagy bármicsoda bűntényt követett el, nem fogja soha a szégyen úgy elfogni, mintha *ráfogják* azt, hogy uzsoráskodott. Minden más bűntény, szenvedélyre vagy boszszura, szükségre vagy könnyelműsége; mindmegannyi emberi, megbocsátható, elnézhető hajlamokra vezethető vissza. Osupán az uzsora az, a melyet a társadalom soha, semmi körülmények között, nem bocsájt meg, mert ennek a kutforása hideg számítás és lelketlenség, vagyis ördögi tulajdonok. *Nagyon rossz néven veszem* tehát a t. kir. ügyész urnák, hogy midőn tudnia kell, hogy ez a legnagyobb szégyen, a melylyel valakit illetni lehet, *midőn ezt a vádat emelni nem meri,* azt az állítást mégis arczába dobja ennek a szerencsétlen vádlottnak, a kit *ártatlanul már előre annyira meghurozolták,* hogy már ennél az oknál fogva is bizonyos kíméletet érdemel a tekintetben, hogy *alaptalan ráfogásokkal* ne sötétíttessék be helyzete.

Arról van szó, tek. kir. tvszék, hogy egy kiskorú fiatal ember, állítólag pénzdolgában szorult meg és pénz helyett gépeket kapott.

Csodálom azonban, hogy az ügyész úr, kinek tárgyilagosságát és elfogulatlanságát annyi sok *más ügyben* tapasztaltam már, ez ügyben mégis elzárkózik azon tények elől, a melyek egyenesen *kizárják* azt, hogy Tarnóczy Gusztáv ezzel a váddal *csak kapcsolatba is hozattathassék.*

Először maga a panaszló is beismeri, hogy a vádlottal

1892-ben, tehát *a vétel utáni harmadik évben*, mikor a 9509 frtos váltót hozta, beszélt először.

A kérdés tehát csak az lehet, hogy az üzletvezető, ki az üzletet kötötte, tudta-e a panaszos kiskorú voltát, s azon körülményt, hogy a gépeket pénzcserinálás czáljából veszi, s hogy ezt Tarnóczynak megmondta-e?

Az üzletvezető tagadja, hogy ezt tudta volna, nem is mondhatott tehát meg főnökének oly körülményt, a melyről maga sem bírt tudomással.

Hát nézzük csak logikával a dolgot. Volt-e érdeke a két alkusznak megmondani, hogy egy kiskorú részére közvetítik az ügyletet? Bizonyára nem; sőt ellenkezőleg, épp az volt az érdekük, elhitetni, hogy a nagy-szredistyei Lazarovics Mihály földbirtokosnak szereznek gépeket. ,

Könnyebben kaphattak úgy gépeket, ha elhallgatják a vevő kiskorúságát, mint kaphattak volna akkor, ha bevallják, hogy az illető sem nem földbirtokos, sem nem nagykorú. Tökéletesen megfelel tehát az ilyen üzletemberek logikájának az is, hogy a két ügynök nem mondhatta, hogy pénzszerzés végett kell a gép, mert akkor ez óljukat hiúsították volna meg.

Nem akarom azt állítani, hogy ők sem tudták volna, hogy az illető kiskorú és hogy pénzszerzés végett van szüksége a gépekre, de, hogy ők ezt nem mondhatták el, az a tények logikájában van, mert saját üzleti czéljukat nem hiúsítják meg önmaguk.

A mélyen tisztelt ügyész úr azt mondja, hogy Detrich a panaszos kinézéséből is láthatta, ha nem is mondta neki senki, hogy kiskorú egyénnel van dolga; s ha ez kétségtelen, akkor valószínű, hogy e tapasztalatát közölte volt főnökével is.

Nohát, tek. kir. tvszék, a ki Lazarovicsot látja és annak korát ki tudja találni, nagy mester! Körülbelül idáig ritkul már a haja. Termete pedig egy 36—40 éves embert mutat.

Egyébiránt, hogy Detrich milyen korúnak nézte a vádlottat, vájjon 24 vagy 26 évesnek, nem is nagyon lényeges dolog, mert ebben nagyon könnyű tévedni; de azért vádlottnak nincs ahhoz semmi köze, mert nem az a döntő, hanem az, hogy megmondta-e tapasztalatát főnökének, erre pedig nincsen semmi bizonyíték, de még csak gyanúok sem. A vevő korára való tekintet különben is elesik akkor, ha az esetleg kiskorú

vevő *önálló vagyonnál bír, gazdálkodik*. Az ily vevőt nem szokták visszautasítani; különösen, *ha telekkönyvvel* igazolja vagyoni állapotát. Az az üzletvezető nem létezik, ki az ily vevőt a konkurrenciához utasítaná, — de még a fogát se szabad nagyon vizsgálnia, nehogy megbántsa és az más üzletbe menjen. Az ügyész úrnak csak tényekre van joga vádat alapítani s miután semmi alapja sincs annak a feltevésnek, hogy Detrich figyelmeztette volna főnökét a vevő kiskorú voltára, az az állítás, hogy a panaszossal nem is érintkező vádlott is tudta volna annak kiskorúságát, még akkor sem lenne igazoltnak tekinthető, ha Detrich üzletvezetőre bizonyítva lenne, hogy ő panaszos kiskorú voltát felismerte vagy felismerhette volna.

De e feltevés meg van czáfolva Detrich vallomásával is, a ki arról, hogy ő felismerte volna panaszosban a kiskorút, hogy szólt volna arról főnökének, vallomásában semmit sem mond.

Egyébiránt nem a tanúvallomások döntenek el a bölcs bíró előtt a tényeket.

Tudjuk, hogy a tanúvallomás szörnyű megbízhatatlan anyag.

A bíróság ki van téve a megtévesztésnek.

A tanút érdek, indulat, gyűlölség, feledékenység, hiúság, képzelődés s Isten tudja még mi befolyásolhatja. Azért a tények és az ezekből vont logika a tapasztalt bíró előtt rendszerint többet nyom.

Lássuk a tények logikáját!

Ott van, gondolom Lazarovics vallomása mellett, a 2 váltó, melyet az ügylet megkötésekor az egyiket 3000 írtról, a másikat 2818 frtról Lazarovics kiállított.

Tessék megnézni e váltókat, azok ki vannak teljesen töltve, kelet és lejáratral. No ebből pedig mi következik? Képzhető-e, hogy üzletember ne tudja azt is, hogy há kiskorútól fogad él váltót, az egy olyan ellenérték, a mely semmi értékkel sem bír? Hisz azt méltóztatik tudni a t. ügyész urnák is, hogy a kiskorú által kiállított váltó hatálytalan és érvénytelen.

Méltóztatik azt is tudni a gyakorlatból, hogy éppen ezért az üzletemberek rendszerint kitöltetlenül íratják alá a váltókat, ha kiskorúval kötnek ügyletet, hogy annak nagykorúságát bevárva, érvényesíthessék érvénytelen követelésüket. Ez

annyira szokásos, hogy ez eljárás ellen külön tiltó intézkedést kellett a büntető törvénykönyvbe is felvenni.

S e köztudomású tényekkel szemben ott látjuk a kérdéses váltókat, s látjuk, hogy lejárattal és kelettel is egészen szabályosan vannak ellátva.

Akármit hisz tehát a közvádló úr, az a két okmány, melyet panaszló úr mutatott be, akárhány tanúnál inkább kell hogy igazolja mindenki előtt, aki ismeri az igazolt tényekből vonható józan következtetések fontosságát, hogy sem Lazarovics nem mondta, sem Detrich főnökével nem közölte, hogy kiskorúval kötnek üzletet, mert különben az önérdek sem engedte volna meg, hogy a gépeket egy értéktelen váltóért adja oda, vagy a váltót, ha kitöltetlenül kapta, kitöltse s így maga tegye azt érvényesítheti enné.

De vannak még más okmányok is, melyek azt bizonyítják, hogy sem Detrich üzletvezető, sem főnöke nem tudhatták azt, hogy a gépvétel pénzcsinálás céljából történt.

Ott van a telekkönyvi kivonat, melyről az állítatak, hogy Lazarovics panaszlónak nevére szólott.

Ez az állítás támogatást nyer azon későbbi tények által, hogy Lazarovics, apja nevére *váltót és levelet is hamisított*, és hogy azt ravasz ürügygel visszavenni sietett; de nem ebből a szempontból hozom fel, — habár nagyon *csodálkozom*, hogy a t. *vádhatóságnak ehhez semmi szava sincs*, — hanem azért, hogy az is bizonyítja, hogy az illetőnek gazdasági célokat kellett hangoztatnia, mondania kellett: hogy ő neki a gépekre mint gazdának van szüksége, mert ha pénzszerzés céljából vette volna, úgy semmi értelme sem lett volna a telekkönyv felmutatásának — és még kevésbé, ha igaz, hogy a telekkönyv apja nevére szolt.

Arról ugyanis, hogy esetleges betáblázás okából lett volna szükség a telekkönyvi kivonatra, szó sem merült fel.

Nincs tehát más logikus értelmezése, hogy miért adta át a telekkönyvi kivonatot, mint az, hogy gazdálkodónak tüntesse fel magát, vagyis hogy gazdaságában van szüksége ezen gépekre.

Voltam bátor bemutatni az eredeti számlát és a gépek átvételéről szóló elismervényt. Azon panaszló nem mint a László intézet növendéke van megnevezve, nem is mint budapesti lakos, hanem mint szredistyei lakos van aláírva.

De ha lehetne valami kétely aziránt, hogy itt tulajdonképen *csalás* követtetett el a *panaszló* és nem a vádlott részéről, bizonyítja a 6. szám alatti levél, mely kérelmem folytán felolvasatott és a melyben azt írja panaszos, néhány nappal a gépek vásárlása után: «Nachdemich die von Ihnen vor einigen Tagen gekauften Maschinen nocht nicht *ikrem Besümungsorte* zugeführt habé, würde ich Euer Wohlgeboren behufs Transferirung der Maschinen bestens ersuchen, mir durch Überbringer dieses Schreibens 300 fi. übersenden zu wollen» etc.

E levél szerint tehát, miután a gépeket még nem szállíthatta rendeltetésük helyére (*Szredistyére*), kéri a szállítási költségeket előlegezni.

Képzeltetetlen, hogy ha panaszos megmondta volna, hogy a gépeket nem a szredistyei gazdaság részére, hanem a pénzcsinálási szándékból veszi, ezt a levelet megírhatta volna. Pedig, hogy e levél panaszos kezeírását képezi, ő maga igazolta.

Azt hiszem tehát, hogy a tek. bíróságot teljesen meggyőztem arról, hogy a pénzcsinálás végett való gépvásárlásról vádlottnak semmi tudomása sem lehetett; és hogy ez *nem is igaz vád*, hanem csak *később kigondolt mese*. A való pedig az, hogy panaszos elhallgatva korát, elhitette az üzletvezetővel, hogy a gépekre gazdasági célokra van szüksége és tulajdonképen *ő csalta meg a vádlottat*.

Annyi bizonyos, hogy a t. ügyész urnák *furcsa* felfogása van a vádlott vallomásairól és még furcsább a panaszos vallomásairól. Panaszos beszélhet bármi képtelenséget, módosíthatja vallomását akárhányszor, az előtte mégis *mindig helyes*. azokban hemzseghetnek az ellenmondások és képtelenségek, hemzseghetnek oly cselekmények, melyek *a büntető törvénykönyvbe ütköznek*, azok mind *az ő oltalma alatt állanak*.

Ellenben a vádlottnak minden természetes és jogos cselekménye szörnyű bűn.

Például az a szemrehányás, melyet vádlottnak tett, hogy mikor megtudta, hogy a gépeket panaszos nem gazdasági célokra vette, hanem azokat eladta, miért váltotta azokat vissza? Pedig ha azt tette volna, akkor bizonyára *azzal vádolta volna*, hogy az nem is volt komoly eladási ügylet, csakis azon céllal történt az eladás, hogy olcsó pénzen ismét visszavásárolhassa a gépeket: de t. ügyész úr, méltóztassék bebizonyítani,

hogy midőn vádlott megtudta a gépek eladását, hányadik kézen voltak már azok? És szíveskedjék igazolni, hogy mikor a gépek második és harmadik jóhiszemű vevő kezén voltak már, mi módon kényszeríthette volna azokat vádlott, eladott gépeinek visszaadására?

Az üzleti élet ezen módja, azt hiszem, csak a kir. ügyész úr képzeletében van meg, a ki azt hiszi, hogy a kereskedelmi ügyletek is a büntető törvénykönyv rendelkezéseihez képest és nem a kereskedelmi törvénykönyv intézkedései szerint bonyolítandók le. Kotzóhoz vagy Vajdához nézetem szerint hiába ment volna vádlott, még ha azokat nem is adták volna még odább; azokat visszaadni nem tartoztak volna, még ha a vádlott náluk az ügyész úr kíséretében jelent volna is meg. És kételkedni merek abban is, hogy ha vádlott ez irányban a kir. ügyész úrhoz fordult is volna segélyért, hogy neki ily asszisztenciát nyújtani hajlandó lett volna.

Azt is mondja az ügyész úr, hogy abban is van egy szokásos fogás, miszerint azért adnak gépeket a kiskorúaknak és pénzt, hogy ha esetleg nem fizet a lejáratkor, vádfeljelentést lehessen tenni, bízva abban, hogy atyja bizonyára nem fogja fiát bűnügybe belekeverni.

Tökéletesen igaza van, de itt a tények nem jogosították fel az ügyész urat. hogy *ilyen ráfogást* tegyen, mert az aktákból meg kelle győződnie, hogy vádlott tényleg nem tett feljelentést, bár erre oka lett volna elég. Ezt tehát vele szemben felhozni ép oly indokolatlan volt, mint a minő indokolatlan volt az eddig megczáfolt többi állítás. Vádlott elviselte veszteségét és lépést sem tett, míg önként nem kínálkozott alkalom veszteségének megtérülésére.

Akárhogyan van azonban, annyi bizonyos, hogy üzletembernek áruját értéktelen váltókért oda adni, képzelhetetlen. Mert ha még régi vasat adott volna is, az a körülmény, hogy kitöltött váltót kapott érte, *minden józan eszű ember előtt* igazolja vádlott jóhiszeműségét, mert ez a régi vasnál is kevesebbet ér.

De lássuk a régi vasat?

A t. ügyész úr azt mondja, hogy rozoga, használatlan gépek voltak, amit a panaszos váltójáért kapott.

Jellemző, hogy azt, hogy régi vasdarabok, használhatlan rozoga gépek lettek volna a vétel tárgyai, még a panaszló is vissza vonta, *csak* még a királyi ügyész úr tartja fenn, fenn-tartja pedig micsoda bizonyítékok alapján?

(Ügyész: Vajda és Kotzó!)

Védő: Igen egyszerűen Vajda Béla vagy Kotzó vallomásából! Hát arra, hogy Vajda és Kotzó mennyire aggálytalanul jártak el a becslés körül, visszatérek még.

Azonban ott van Detrich vallomása, a ki határozottan azt mondja, hogy *a számlában felsorolt árak az árjegyzéknek megfelelők*. Erről persze nem vett a t. kir. ügyész úr tudomást! Ott van Fehér vallomása, a ki panaszlóval járta körül a raktárt és panaszló válogatása szerint az illető gépet L. betűvel jelölte meg. Ott van Rozáry vallomása, aki ugyancsak megerősíti ezt, és ott van különösen Enter vallomása, a ki a gép számának azonosságát bejegyzési könyvek alapján konstataálta és bizonyítja, hogy a kérdéses lokomobil 1887. évben jött az angol gyárból, még hivatalosan *meg sem volt vizsgálva* és 1889. őszén általa tisztított és csiszoltatott, valamint hogy az 3500 frtot ért. De legjobban bizonyítja, hogy sem ezen, sem a többi gép nem lehetett régi rozoga gép, az, hogy nem adták el Kohn ócskavaskereskedőnek, hanem Kotzó Pálnak, ki új gépek eladásával foglalkozik, a ki legfeljebb átfényezetteti és újként adja el. De a t. közvádoló úrnak mindezek, *mert a vádlott mellett szólnak*, nem létező dolgok.

Egyébiránt, tek. tvszék az, hogy Vajda és Kotzó mennyit adtak a gépekért, miután azt nem tudjuk, hogy valamennyi gépet vették-e meg, nem bizonyít semmit, még akkor sem, ha meg lenne állapítható az azonosság, a mely csak a mozdonyra van megállapítva.

Hogy Vajda és Kotzó nem fogják azt vallani, hogy ők valamit VB árban vettek meg. az csak természetes.

Hogy Vajda, a ki nem ért a gépekhez s így megcsalattatásnak van kitéve és Kotzó, a ki ért ugyan a gépekhez, de azért vesz ilyesmit kéz alatt, hogy mentül többet nyerjen rajta, nem adhatják meg a gépek azon értékét, melyet az ad érte. aki gazdasági célokra, saját használatára veszi azokat — szinte természetes.

Bemehet az ügyész úr ma Neuländer szabóhoz.

Ügyész: Nem megyek!

Védő: és ott vehet egy 90 frtos frakkot és tessék azután elvinni Rozenberg szabónak, hogy vegye meg, nyugodt lehet, hogy vagy azt fogja felelni, hogy nem veszi, van neki is frakkja elég, vagy pedig, ha nagyon megkéri, azt fogja mondani, hogy: 10 frtnál többet érte nem adhatok.

Ha suszternek nyári cipőkhöz való sárga bőrre van szüksége és neki kukoricza morzsolót kínálnak, azt fogja mondani, hogy erre nincs szüksége s ha nagyon rábeszélnek s nagy hasznot helyeznek neki kilátásba, lehet, hogy mégis rá megy a vásárra, de csak úgy, ha ócska vas számba veheti.

Fokozottabb mértékben áll ez a gépekre vonatkozólag, mert ahhoz érteni kell.

Ha ennek a Vajda szállítónak, vagy uzsorásnak, mert nem tudom, hogy micsoda az igazi foglalkozása — hoznak egy csomó gépet és azért azonnal minden áron pénzt akarnak látni, hát ez a Vajda természetesen, hogy magát a becsapástól egész biztosan megóvja, csak régi vas számban veszi meg. Még inkább így van az gépkereskedőnél; minden ily üzlet vagy gyár esküszik reá, hogy csak az bír jó szerkezettel, a mi az ő gyárából való vagy általa szokott eladatni, minden más gyárnak alkotása haszontalan tákolmány; azért ha egészen új, de más gyárból eredő gépeket kínálnak neki megvételre, az nála akkor is csak régi vas árában megy, legföllebb valamivel ad többet érte

A viszonteladásnál persze, hogy másképen megy a dolog, akkor minden, a mit már ő kínál: jó és kitűnő. Miért nem kérdezték meg Kotzó Pál urat, hogy mennyiért adta ő el akkor azokat a gépeket, így tán jobban megtudhatták volna azon gépeknek a valódi értékét.

Itt pártatlan és érdektelen becslés kellene ahhoz, hogy azt tisztán meg lehessen állapítani, hogy a Lazarovics által kiválasztott 29 drb gazdasági gépek megérték-e annyit, a mennyiért eladattak.

Sem Vajdának a vallomása, a ki állítólag 640 frtot adott, sem Kotzó állítását, a ki már dupláját adta a gépek egy részéért, de aki semmi esetre sem mondhatja el magáról, hogy ő a gépek valódi értékének $\frac{1}{5}$ részéért vette meg, érdektelen tanúnak nem tartom.

Érdemtelen volt Detrich, a számla, a becsatolt eredeti árjegyzék, Enter István volt művezető és Fehér József vallomása; ezek pedig az eladási árt mind normálisnak igazolják.

Az tehát, tekintetes törvényszék, hogy e per tárgyát képező ügylet alapja uzsora lett volna, *nemcsak valószínűtlen*, sőt annak ellenkezője *bizonyítva van*.

Ezek által ezt az oszlopát a vádnak alaposan kidőltnek tartom.

Nagy szívtelenség volt tehát a kir. ügyésztől az is, midőn vádlott ellen kapzsiságot hoz fel. Mindent mondhat itt az ügyész úr, joga van hozzá és vádlott eltérni kénytelen. De hogy kapzsi lett volna, az ellenkezik a tényekkel, mert különben miként lehetne az, hogy míg nem rég nagy vagyont örökölt és fektetett üzletébe, azt látjuk, hogy az nagy részben elfogyott.

De van egy másik oszlopa a t. kir. ügyész úr vádjának, a 6000 és 600 ftos prolongacionális váltóknak állítólagos vissza nem adása.

Hát ha én csak a rideg törvénynyel akarnék védekezni,, akkor egyszerűen azt mondhatnám, ha nem adta vissza a váltókat, tessék bepörölni, hogy adja vissza. Ez egyszerű eziviljogi viszony. Azonban ezen az utón nem akarok védekezni. Elfogadom, hogy a mi másra nézve nem sikkasztás, a vádlottra nézve, intelligenciájánál fogva, az; nem bánom, tessék azt sikkasztásnak minősíteni, de természetesen csak az esetben, ha a cselekmény különben igaz. Csakhogy nem igaz!

A t. kir. ügyész úrnak erre a vádra nézve még sokkal gyöngébbek az érvei, mint az uzsorára nézve. A t. ügyész úr hivatkozik először is a temesvári alkudozásokra. Azt állítja, hogy a vádlott — gondolom 1892-ben, a 9500 ftos váltó lejárata előtt — azt mondta volna — kiadom *valamennyi* váltóját.*

Persze *Lazarovics állítja ezt* és ez a t. ügyész úrnak elég; nekem nem elég. Azt hiszem, hogy igazságos bírának, *de senkinek sem elég!* Igaz, a t. ügyész úrnak erre két tanúja is van, t. i. Lefkovits és Hartman, csakhogy *szégyenkezik hivatkozni rájuk*. De én hivatkozom, nem azért, mintha valami bizonyító erő lenne ennek a két jó embernek a vallomásában, hanem hogy kimutassam, minő anyagra volt alapítva eredetétől fogva a vád.

Előbb Hartmann is, Lefkovits is, többszöri kérdezés és a

vizsgálóbíró többszöri faggatása után úgy adták elő a dolgot, hogy Temesvárott egyáltalán nem volt szó *több* váltóról s hogy ez csak akkor jött volt szóba, midőn a 9500 frtos váltót leszámítolás végett Tarnóczyhoz vitték.

Nyolcz hónappal később, midőn a vizsgálóbíró újból kihallgatta őket, s időközben Lazarovicssal beszéltek, azt mondták, igen, volt szó több váltóról is; bár akkor is elösmerték, hogy az alkudozások folyama alatt ők nem is voltak a szobában. Most meg ismét azt vallják, a mit első kihallgatásukkor vallottak, vagyis hogy Temesváron nem volt szó több váltóról. Hogy első vallomásuk és az ezzel megegyező mostani vallomásuk az igazi, bizonyítja annak a tiszteletreméltó férfiúnak, Spatariumnak, Lazarovics atyja volt ügyvédének a vallomása, kinek semmi oka sincs sem kedvezni, sem bántani valakit, s aki társadalmi állásánál és jogi képzettségénél fogva bizonyára megtudja ítélni, hogy minő döntő fontosságú szerepe lehet e körülménynek a jelen ügy eldöntésénél. Ez határozottan mondja, hogy az alkudozások alkalmával *több* váltóról nem volt szó, csak a 9500 frtosról, sőt *több* váltóról panaszos neki, akkori ügyvédjének sem tett említést.

Ügyész: Csak nem emlékszik.

Védő: Pedig lehetetlen, hogy az eljáró ügyvéd, aki hozzá van szokva a kezébe vett ügy fontosabb momentumait magának megjegyezni, ily fontos körülményre vissza ne emlékezzék, ha az akár információjában, akár a tárgyalásnál szóba hozott volna.

Ügy áll tehát a dolog, hogy Lefkovits és Hartmann első kihallgatásukkor igazat mondtak. Ettől később panaszos unszolására eltértek ugyan, de most, látva hogy esküt kell tenniök, ismét visszatértek előbbi igaz vallomásukhoz.

A temesvári epizód tehát nem bír semmi jelentőséggel.

Az is felhozott a temesvári találkozásból kifolyólag, hogy maga az a körülmény, hogy a vádlott hajlandó volt 2500 frtot engedni, bizonyítja, hogy vádlott öntudatában volt követelése jogtalan voltának és hogy ez különösen bizonyítja még azt is, hogy a váltókat és a pénzt is visszatartotta. E váddal szemben először is utalok arra, hogy Lazarovicznál 2500 frtot engedni 9500 frtból nem feltűnő, hiszen a bizonyítás alkalmával igazolva lett, hogy panaszos hitelezőivel *rendszerint* 50%-ra

egyezkedett. Ezenfelül a helyzet az volt, hogy a vádlottnak kezében egy oly váltó volt, mely csak 3 hó *múlva volt lejárandó*, az öreg Lazarovics elhalt, fia eladósodott; zsákszámra röpködtek üres váltói; tehát félnie kellett, hogy míg az ő váltója perelhetővé fog válni, a panaszosra eső örököszt azon váltóhitelezők. a kiknek kitöltetlen vagy már esedékes váltóik vannak, le fogják foglalni, ki fogják meríteni, reá pedig már semmi sem marad.

De az sem volt kizárva, hogy atyja *a nevére hamisított váltó és levél* miatti haragjában az örökségből teljesen kizárta. Ami pedig azt a megjegyzést illeti, hogy vádlott a 9500 firtos váltó alapján nem is panaszost, hanem néhai Lazarovics örököszeit perelte, az csak ügyvédének helyes érzékére vall, mert ha nem ezt teszi, Tarnóczy gépeiért és pénzéért nem kapott volna semmit.

Ügyvéde bizonyára azért konstruálta úgy keresetét, mert feltette, hogy ha hamis is a váltó, azt az örökösök mégis ki fogják fizetni, ha az apai aláírás alapján pereltette, *mert nem juttathatják börtönbe fivérüket.*

De hát mikor az ember úgy áll, hogy kiskorútól van váltója és tudja, hogy a rajta levő *atyai aláírás hamis* és tudja, hogy in ultima ratione még az is kétes, mert a kiskorú kifogást tehet és felmenthetik és fél,, hogy míg lejár a váltója, addig mindent elhurczolnak a többi hitelezők, a mit esetleg örökölt és: vádlott mégis csak 2500 frtot engedett és 5500 frt sőt 6000 frtot sem fogadott el, ez ép az ellenkezőjére vall annak, a mit az ügyész úr abból következtet.

A t. ügyész úr logikája nagy fősúlyt fektet aztán a Csáky-féle váltókra. Megvallom, a Csáky váltók története a be nem avatott előtt nagyjából bizonyos kételyt ébreszt. Azonban csak addig, míg úgy áll a dolog, a hogy a kir. ügyész úr adja elő. Ha azonban az ember a többi részleteket is tekintetbe veszi, azt kell mondania, hogy megtörténhetett így is, úgy is, csak-hogy büntény nincs benne, tehát reánk teljesen közönyös, hogy így vagy úgy történt-e?

Hallottuk több tanútól, különösen Hartman és Lefkovits-tól, hogy a Lazarovics-féle váltók zsákszámra voltak kaphatók, a mi különben magától is értetődik, mert különben a 8—400000 firtos örökséget nem sinkófálta volna el néhány hónap alatt.

Hallottuk továbbá, hogy Lazarovics aláírt 10 frtért 1000 forintot. Ősökért, jó szóért cigánymuzsikáért váltót adott.

A váltók úgy röpködtek az ügynökök kezeiben, mint a polyva. Semmi nehézség sem volt tehát Lazarovics-féle váltókhoz jutni. Nem tételezem fel, hogy Csáky gróf ment volna keresni ilyen váltót, ő sokkal könnyelműbb ember volt. De már akkor nem a gróf, a mágnás volt ő; hanem egy gépüzlet ügynöke, már bizonyos üzleti szellem vezérelte; tudta, mi a haszon és kár, tudta, hogy megélni csak úgy lehet, ha keres az ember; az ősi birtokoknak, a melyek a Csáky családnak fényét emelték, nyoma sem volt már. Nem lehetetlen tehát, hogyha azt mondta neki valaki, itt van egy váltó, egy fiútól, a kinek az apja nábobnak nevezetik, kínálnak 50 frtért 2—8000 frt váltókat, a váltó kitöltetlen, ha az atya meghal, ki fog fizettetni, nem nagyon vonakodott volna ő sem szerencsét próbálni; hogy ha nem is ő vette meg, megvette más és valami tartozás fejében Csákynek adhatta; denique nem tudjuk, hogyan került Csáky birtokába, de egy tanú hit alatt vallotta: t. i. Kállay, hogy Csáky neki váltókról, nagyobb váltó-leszámítolásról beszélt.

Azonfelül vallja dr. Reichenfeld, dr. Wilhelm, hogy mikor a váltókat behajtotta, vádlott meg is mondta, hogy szegény Csáky barátomé volt, pedig akkor Csáky még élt, tehát meg lehetett volna állításának valódiságáról győződni, mit vádlottanak megkoczkáztatnia akkor, ha az nem lett volna igaz, még semmi oka sem lehetett.

A másik felmerült körülmény az, hogy miért adta Csáky a váltókat behajtás végett Tarnóczynak, miért nem másnak? Vagy miért nem hajtotta be maga? Hát ezt meg lehet érteni. Csákynek mindenesetre több adóssága volt, mint vagyona. Ha tehát saját neve alatt pöröl, a hitelezők elvitték volna, amit a váltók alapján bevehetni remélt. Fordult pedig Tarnóczyhoz azért, mert bizonyítva van, hogy Csákyval ez benső baráti viszonyban állott. Maga az iratoknál elfekvő két kötelezvény »Kedves barátom«-ról szól. A jó baráti viszonyt Csáky és a vádlott közt maga Csáky leánya is bizonyítja. Mikor már senki sem járt hozzá, ő még mindig szórakoztatta nyomorában és magányában; nála töltötte minden szabad idejét. Tartozott is már Tarnóczynak, még a per elhúzódása esetén némi előlegekre

is számíthatott. Érthető tehát, ha Csáky a váltók behajtása tekintetében e tapasztalt és kipróbált barátjához fordult.

A t. ügyész úrnak az tűnik fel, hogy miért nem adott elismervényt a váltóról Csákynek, miért nem vett nyugtát, mikor a pénzt átadta neki. Hát hiba volt, elismerem, de ezt a hibát elköveti 1000 ember közül 999 anélkül, hogy ez valami rosszat bizonyítana ellene. Mikor baráti érintkezésben kér valaki kölcsön pénzt, meg vagyok győződve, hogy a t. ügyész úr sem kór nyugtát. Tudjuk azt is, hogy a baráttól 1000 forint is kapható néha kölcsön írás nélkül, de ha valaki által küldi hozzám a pénzt, adok a küldőncznek valami elismervényt, nyugtát, hogy nyoma legyen annak, hogy az megbízatásában eljár; ha pedig én küldök hozzá pénzért valakit, mikor még nincs nála liquid pénzem, megnyugtató adós-levelet is fogok neki küldeni, hogy megnyugtassam az esetre is, ha az általa javamra porolt váltó értéke be nem folya. Nincs hát ebben semmi, ha valaki valakitől, különösen barátjától kölcsönököt kap és ezek némelyikéről van és másokról nincs írásbeli elismervénye vagy kötlevele.

Egyébiránt nem lehetetlen, hogy több kötelezvény is volt, csak nem találta meg vádlott és hogy ezt a két kis kötvényt vissza nem adta, midőn Csákyval elszámolt, az épp abban leli magyarázatát, hogy nem mindig kapott kötvényt és ezekről is megfeledezett. Hogy pedig vádlott akkor sem vett elismervényt Csákytól, midőn azzal véglegesen leszámolt, annak egyszerű magyarázata az, hogy tőle sem kértek elismervényt, midőn a váltókat átvette.

Ha Csáky bízott ő benne írás nélkül, neki is bíznia kellett barátjában, hogy a váltók értékét nem fogja újra követelni.

Azt mondhatná a t. ügyész úr, a mint a mélyen t. elnök úr a bizonyítási eljárás alatt is megjegyezte, hogy miként van -az, hogy e kötelezvényben Csáky bizonyos fizetési Ígéretet tesz? Ha igaz volna, hogy vádlotton Csákynek követelése volt, ennek nincs értelme. Felhívom azonban a tek. kir. törvényszék figyelmét arra, hogy mikor a két kötelezvény kiállítatott, akkor az első 1800 frt már rég befolyt és elfogyott volt, Csáky tehát nem számíthatott biztosan arra, hogy egy oly kétes értékű váltó biztosan behajtható leszen; nem lett volna tehát tisztos-

séges eljárás részéről, esetleges kölcsönének visszafizetését ezen bizonytalan eshetőséghez kötni.

A t. ügyész úr azonban Burghardtné vallomására is utal és azt mondja, hogy miként lehetséges, hogy Csáky e követeléséről és az annak alapján befolyt pénzeiről annak leánya ne tudott volna?

T. kir. törvényszék! A régi időkből több példáját tudjuk az önfeláldozó szeretetnek, amely apa és gyermekei közt volt; különösen a régi görögöknél a gyermek önfeláldozó szeretete szülői iránt talán még nagyobb volt, mint a szülőké gyermekeik iránt. Azonban ilyen görög hősnőnek az a Burghardtné nem mutatkozott. Maga mondta el, hogy beteg édes apja az utolsó időben nem volt már Walsernél alkalmazva, már csak adományokból élt s legfőbb óhaja volt lányához jutni, hogy utolsó napjait az ő gondos ápolása alatt tölthesse el. Lánya, a ki bizonyosan megtette volna, ha vén apjának 10,000 forintja lett volna, de nem lévén, Oly könyörtelen volt, hogy egy idegen házban, idegen emberek környezetében hagyta apját megfelelő ápolás nélkül, csupán azért, mert félt, hogy ha oda veszi, ez neki valamicskéjébe kerülni is fog.

Az utolsó napszámoknak, a ki verejtékével keresi kenyerét, is kötelessége, hogy midőn apja már keresetképtelen, a halállal küzd, ne tagadja meg tőle az ápolást, a gondozást. Nem akarok bővebben foglalkozni e kérdéssel, de annyiban igen, hogy azt mondhassam: ilyen körülmények között érthető, ha az apa, a kitől gyermekei, úgy a fia, mint a lánya, saját vallomásuk szerint is folyton támogatást kértek, s a ki szívós constitúciójánál fogva bizott életben maradásához és félt, hogy éhen fog meghalni, e rendkívüli bevételeiről nem szólt leányának. Szirmay, Kállay tanúkkal és Burghardtné által elismert nyugtákkal, sőt Csáky könyvecskéjével is igazolt tény, hogy Tarnóczy több tételben időnként nagyobb pénzüsszegeket adott Csákynek.

Nem tudom, mi célja volt a Burghardtné által becsatolt naplónak. Szakácsné-könyv volt-e, vagy más és ki vezette, Csáky-e vagy más? Minden, a mit kiadott vagy bevett, be lett-e vezetve, vagy nem? De az bizonyos, hogy az a 200 forint, a melynek dátumát is tudjuk, nem fordul benne elő.

Egyes tételek névvel, mások betűvel, sok tétel pedig minden jelölés nélkül van bele írva.

Fordul elő abban mégis valami, a mi fontos. Voltam ugyanis bátor bemutatni Walsernek kimutatását.

Tudjuk, hogy egyedüli foglalkozása a gépügynökség volt és mit találunk? A Walser által bemutatott számla-kivonat szerint felvett tőle Csáky 1893. januártól decemberig összesen 2450 forintot, költött pedig 4050 forintot. Hát ez honnan származik? Hiszen a legritívebb szabály, hogy többet kiadni, mint a mennyit bevesz az ember, nem lehet. Az 1893. évben tehát 1650 forintot tett a különbség a bevétel és kiadás között. A többi évekre nézve nem számoltam utána, mert lényegesnek nem tartom a könyvet.

Feltűnik ebben az is, hogy van benne Tarnóczytól 100 forint és Guszti név alatt 100 forint, de nem azon időből, mikorról a két elismervénye szól, de a Szirmai és Kállay által átadott összegek nincsenek bevezetve.

Egy körülményt nem hozott fel a t. ügyész úr, de hangsúlyozva lett a vádlott ellen a bizonyítási eljárás során és ez az, hogy a Csáky dologról a vádlott csak Csáky halála után beszélt.

Ez igaz annyiban, hogy a bíróságnál erről a dologról csak Csáky halála után tett említést. De bíróságon kívül Reichenfeld és Wilhelm ügyvédeknek még jó idővel Csáky halála előtt megmondta volt, hogy a követelés Csákyt illeti.

Hogy pedig a bíróságnál nem szólt erről, onnét van, hogy Csáky halála előtt nem is kérdezték sohasem meg. Két éven át Lazarovics sem szólt senkinek, hogy a 6000 és 600 forintos váltókat Tamóczy visszatartotta volna. Nem szólt erről semmit bűnvádi panaszában sem. Mikor első alkalommal a vizsgálóbíró által kihallgattatott, akkor sem mondta, hogy a Friedmann neve alatt behajtott váltók azonosak lennének a cseréváltókkal. Ezzel csak akkor állott elő, mikor vizsgálóbíró erre másodszor hallgatta ki. De Csáky akkor is még élt körülbelül 5 hónapig, de sajnos, hogy vádlottat erre a körülményre csak 9 hónap múlva hallgatták ki. Nem az ő hibája tehát, hanem volt abban a helyzetben, hogy Csákyra még életében hivatkozhatott volna.

De tökéletesen közömbös dolog is, hogy ez a Csáky-féle

váltó bebizonyítottnak vehető-e vagy csak valószínűséggel is bír-e vagy sem? Az első dolog az lenne, hogy a t. ügyész ár bizonyítsa be legalább azt, hogy a Rechenfeldnél kiegyenlített váltók és Tarnóczynak adott váltók hasonló összegről szóltak. Ezt azonban nemcsak, hogy nem bizonyította, de még csak nem is valószínűsítette, mert ez, a kör négyszögösítéséhez hasonló feladat lenne, amennyiben 6000 és 600 soha sem lehet egyenlő a 3000 és 3000 írttal.

Vádlott a *panaszosnak % alatti levélével* 3 tanúval (Fehér, Rozáry, Mayer) igazolta: hogy *a neki adott váltók 6000 és 600 fitosok voltak.* Másrésztől igazolta a Lazarovics által is aláírt információval. Hartmann és Lefkovics vallomásaival, azonfelül dr. Reichenfeld és dr. Wilhelm ügyvédek vallomásával, hogy a dr. Reichenfeld ügyvéd irodájában rendezett váltók *kél darab 3000 és 3000 frtről szóló váltók voltak;* tehát *sem a főösszegek sem a részletes összegek nem egyeznek.* Kérem már most a vádló urakat, hogy *a sokszorzás vagy levonás milyen műveletével akarják ezeket azonosítani.*

De ha ez így van, amint hogy így van, akkor valóban felesleges volt a boldogult gróf Csáky Tivadar örök álmát zavarni, mert ha egyszer eltérők a fő- és a rész-összegek, akkor ki van zárva az azonosság és teljesen közönyös még az is, hogy a váltók a Csáky tói eredtek-e vagy sem! Vagy, hogy ő azokat kitől szerezte.

Panaszos többszöri kihallgatásakor következetesen vallotta, hogy csak 2 váltóról volt szó, nem többről; az elnöklő kir. táblai bíró úr is kegyes volt kiemelni még azokat a mellékkörülményeket is, melyek szerint panaszos azért emlékszik oly élénken, hogy csak 2 váltó volt, mert a Vadászkiút vendéglőben olyan rossz volt a toll, hogy a második váltónak aláírása olyan nehezen ment, hogy nagyon örült, mikor túl volt rajta s nem kell még harmadik váltót is aláírnia, sőt megmondta, hogy az egyik 3000 frtről, a másik pedig háromezer és néhány száz forintról szólt. Utóbb saját levelének felmutatásával beösmerte, hogy a háromezer és néhány száz alatt 3600 forintot értett.

Mínthogy panaszos összes vallomásai alatt megmaradt a mellett, hogy a 6600 frt 2 váltóban volt és pedig 3600 és 3000 fitosokban. már ez maga is *kizárja az azonosságot,* de

vádlott *nem is ezzel, hanem saját fenti bizonyítékaival* igazolta a tényállást.

De az ügyész úrnak persze *csak az igaz*, ami a vádnak kedvez!

A t. ügyész úr nincs tekintettel arra, hogy Fehér, Rozáry és Mayer bizonyítják és vallomásuk teljesen összevág, hogy 1891. őszén a két alkusz az irodában volt és elküldték 2 váltóúrlapért, melyek közül az egyik 4 frt a másik pedig 40 kros volt.

Csodálkozik, hogy lehet emlékezni annyi esztendőre?

Ha ez a vallomás terhelő lenne, *persze nem csodálkoznék*, de mivel, mentő *csodálkozik*. Azt kérdi, hogy lehet emlékezni, a hol Olyan nagy váltóforgalom van? Feledi azonban, hogy akkor ezen üzlet megszűnőben volt és a könyvek tanúsága szerint ekkor a váltó forgalom már minimumra, csakis protongáncziókra szorítkozott. Hiszen akkor már a Tarnóczy fecskendő gyára is részvénytársasággá alakult.

De különben is 6000 frtos váltó minden gazdasági gyárban ritkán fordul elő. mert ha eladnak is egyszerre ily nagy értékű gépeket, arról rendszerint nem egy váltót, hanem a könnyebb elhelyezés végett több váltót szokás kiállíttatni. Ez esetben is ez csak azért marad el, s csak azért lett oly nagy váltóba foglalva az összeg, mert ezen lejárat tekintetében ki nem töltött váltó leszámítol tatása, az ismert okoknál fogva, nem tervezethetett.

Tudjuk továbbá a vallomásokból, hogy akkor ezen tanuk mind együtt voltak jelen, ott voltak az ügynökök, ott volt Tarnóczy is, ki gazdasági privát üzletébe már csak ritkán jött, mióta a tűzifecskendő gyára és a részvénytársaság megalakult mert akkor minden figyelmét arra fordította, tehát az illetőkre mindezek kimagasló és emlékeztető momentumok voltak, Fehérnek több bélyegtőzsdét kellett megjárni, míg egy 4 frtos váltó úrlapot kaphatott. Hogy pedig ilyesmi történt volna velük, arra adat nincs, azt komolyan még állítani sem meri senki.

Hivatkozom még azon üzleti szokásra is, hogy minden üzletember, ha a bélyegnél 10 krt megtakaríthat, nem dobja oda ok nélkül a kincstárnak bélyegért. Itt pedig 60 krt megtakaríthatott, hogy a váltók így lettek kiállítva, mert ha 6600 frt egy darabban állíttatott volna ki, úgy 5 frt lett volna a bélyeg,

ha pedig úgy állítatott volna ki, amint azt Lazarovics állítja, egy 8600 és egy 3000 firtos tételben, akkor szintén 5 firt lett volna a bélyeg. Úgy pedig, amint arra Lefkovits és Hartman akartak emlékezni, hogy 4000, 2000 és 600, akkor még 5 firt 40 kr lett volna a bélyeg. Minden mód bélyegpocséklás lett volna. Ez volt tehát az egyedül észszerű és ezért így is történt.

De tek. kir. törvényszék, ha az azonosság kizárt volta okmányilag és tanuk által, az összegek eltérése folytán nem is lenne igazolva, még akkor is döntő körülmények szólnak panaszos állítása ellen. Ő ugyanis azt állítja, hogy nem irt alá több oly váltót, melyen a lejárat nem volt kitöltve, valami jele és írás azonossága azonban nem volt, de volt jegyzéke, mely szerint állítólag éppen ez a két váltó hiányzott! *Vagy az egyik igaz, vagy a másik.* Ha ő jegyzéket vezetett, ha neki hiányzott ez a két váltó, tudnia kellett azt is, hogy a Tarnóczy-féle váltó, de akkor bizonyosan mondotta is volna Dr. Wilhelm és Reichenfeld uraknak, hogy azok miféle váltók és akkor nem is váltotta volna be azokat önkéntesen és oly hamar. Vagy ha beváltotta azokat minden nehézség, minden per nélkül és nem szólott, amint, hogy nem is szólott, hogy ezek Tarnóczy-féle váltók lennének, akkor *nem is volt jegyzéke, nem is igaz, hogy e váltók neki hiányoztak de nem is igaz, aminthogy nem is valószínű, hogy csak kitöltött váltói lettek volna forgalomban.*

Vagy kivel akarja panaszos elhithetni, hogy míg kiskorú volt, nem irt alá üres váltókat, de most, mióta nagykorú, már ilyeneket is ir alá, vagyis azt, hogy a még forgalomban levő üres váltók mind mostani keletűek, holott mindenki tudja, hogy most már sehohsem kell senkinek az ő váltója, mert tudja most már mindenki, hogy semmije sincsen s minden esetre nincs már szüksége senkinek kitöltetlen váltóira, miután már nagykorú.

Dr. S c h á f f e r. Most már adhat.

Védő. Nem mindég az adóstól függ, hogy milyen váltót adjon, mert ha pénzt akar kapni, akkor olyant ad, a milyent követelnek tőle. És meg kell hogy engedje t. ügyvéd-társam és a kir. ügyész úr, hogy tapasztalati tények szerint rendszerint a kiskorúaktól kérnek üres váltókat. Akárhány kiskorúnak folyt le uzsorapöre a tek. kir. törvényszék előtt, ott mindig üres váltók szerepeltek. De ez természetes is, mert másként a behajtást megkísérlem sem lehetne. *Egy valószínűtlenség kergeti*

tehát a másikat. Az egyik állítás ép oly hihetetlen, mint a másik.

Megjegyzendő tek. kir. törvényszék, hogy midőn panaszos az ő jegyzéke szerint neki állítólag hiányzó váltókat dr. Reichenfeldnél kiegyenlítette, *akkor a 9500 ftos váltóra már be volt pörölve* és ezt különösen bátorodom a t. kir. törvényszék figyelmébe ajánlani, mert bajos elhinni panaszosnak azt, hogy ő Reichenfeld és Wilhelm ügyvédeknek különösen akkor, midőn előbbit további jogi képviselésével is megbízta, ezt mégis el ne panasolta volna; pedig nem tette. Ezt nemcsak a nevezett ügyvédek bizonyítják, hanem bizonyítja a váltóperben dr. Reichenfeld által beadott felelkezés is. Ha pedig mégis nem szólt panaszos erről, az csak azért történhetett, mert ez állítás *csak későbbi koholmány*, valójában azonban nem igaz.

Kértem a vád felolvasását, felolvasottnak vétetett; méltóztassék betekinteni, bár annak beadása 9 hóval később történt, mint a hogy kifizette Lazarovics a két drb 3000 ftos váltót, ebben mégis egy szóval sem említi panaszos, hogy vádlott neki nem adta vissza a régi váltókat s hogy azok megvetettek rajta Friedmann Adolf neve alatt.

Úgy áll tehát a dolog, hogy a panaszos ezen állítása meg .akkor sem bírna valószínűséggel, ha a váltók egyes tételei és főösszegei esetleg megegyezők lennének is; annál kevésbé bír az valószínűséggel, midőn *az összegek és tételek éttérő volta is ellene bizonyít.*

A vádnak ezen második oszlopa sem alkalmas tehát arra, hogy reá komoly vádat felépíteni lehessen.

Szünet után:

Nagyságos elnök úr! tek kir. törvényszék!

Mielőtt védbeszédem új anyagára térnék át, ki kell emelnem, hogy teljesen indokolatlannak tartom a t. ügyész úrnak dr. Reichenfeld ügyvéd úr elleni kifakadásait.

Nem hivatásom őt védeni, nincs is vádolva, de a t. ügyész úr által hangoztatva lettek bizonyos körülmények, melyek ezen tanúnak szavahihetőségét tehetnék kétségessé, ha igazak lennének; ezekre tehát nyilatkozni vagyok kénytelen.

Tévedésben van ugyanis a t. ügyész úr, ha azt állítja, hogy az ügyvédnek könyveket kell vezetnie; az ügyvédi rend-

tartás csak azt rendeli, hogy a folyamatban lévő ügyekben az ügyvéd jegyzéket vezetni tartozik.

Ha felvett rendes információt, kiadta a pénzt, adatott erről, valamint a kiszolgáltatott váltókról elismervényt; további kötelezettsége megszűnt, mert ezen okmányok a jegyzéket is pótolják. Az sem áll, hogy éppen átfutó tételeket tartozik bevezetni.

Ha átvesz ma egy váltót és az még az nap lebonyolódik, azt nem tartozik bevezetni, mert a jegyzékvezetés, vagy a könyvbe való bevezetés arra való, hogy az ügyvéd mindig tudhassa, hogy az ügy milyen stádiumban van. De ha az átvett ügy mindjárt le is bonyolódik, ugyan mi czélja lenne a bevezetésnek?

Kötelességsegést sem követett el az által, hogy Lazarovicssal szemben a váltókat érvényesítette, mert csak azután vált ügyvédjévé.

A törvény csak az elvállalt ügygyel lényegesen összefüggő más ügy elvállalásától tiltja el az ügyvédet. Dr. Reichenfeld úr azonban oly kölcsönügyben képviselte Lazarovicst, mely ezen váltókkal semmi összefüggésben sincs. Dr. Reichenfeld úr vallomása annál kevésbé támadható meg, mert tejesen egybevág dr. Wilhelm ügyvéd vallomásával, akire nézve pedig a t. kir. ügyész úr még csak ilyen hűgánál fogva elővonszolt kifogásokat sem hozott fel.

Áttérek már most a védbeszéd folytatására.

A t. ügyész úr vádjának harmadik oszlopa az, hogy vádlott a 6600 frtos váltó visszaadása után mutatkozó többletet, vagyis a 2916 frtot sem adta volna ki.

Ez is olyan igazolatlan vád mint a többi. Először hallom, hogy a »non numeratae pecuniae« sikkasztást képez. 100 és 100 esetben teszik ezt a kifogást polgári pörökben, sőt újabban a fizetés elhalasztásának czéljából *már rendszeresen állítják*, értéket nem kaptam». A bíró megvizsgálja, kapott-e értéket vagy sem. Ha bizonyítva látja, hogy kapott, marasztalja, ha nem kapott, nem marasztalja. De hogy a non numeratae pecuniae kifogását sikkasztásnak lehetne venni, azt nem hallottam még. Ez egészen új theoria.

Azonban nem bánom, legyen sikkasztás. Hanem mi a bizonyíték? *Lazarovics állítja. Vádlott tagadja állítását.* De

nézzük, mérlegeljük a bizonyítékokat. A köz vád ló úr szerint már csak azért sem adhatta ki Tarnóczy a 2916 frtot, mert maga elismeri, hogy reggel adott 200 frtot s miután ez a 200 frt estig elég lehetett Lazarovicsnak, minek jött volna Tarnóczyhoz az nap délután is? No, akkor Lazarovics életmódját nagyon rosszul ösmeri! A t. ügyész úrnak, elhiszem, hogy elég lett volna a 200 frt egy hétre is, de Lazarovicsnak 2 órával később már bizonyára nem volt abból egy krajczárja sem. De ha lett volna is, *volt neki oka sietni a pénzfelvételiéi*, mert tudta hogy az elismerő levél reggel nem jött még meg és mivel ő adta fel, tudta azt is, hogy délben meg kell érkeznie. O az első benyomás alatt akarta a pénzt megkapni, mert attól is tarthatott, hogy Tarnóczy ráismer *az utánzott írásra*, hogy valami gyanú támadhat a levél bővebb megszemlélésénél és sürgönyt is intézhet az öreghez, vagy meggondolja magát és leküld valakit személyes agnoskálás végett, *akkor kisül a turpisság* és oda lett volna a szép összeg pénz.

Hiszen ez az egész mívelet *nagy rafinériával volt kieszelve*. Vagy nem ezt igazolja az is, hogy miután február 5-én arra hatalmazta fel Tarnóczyt, hogy ez atyjának írjon, 6-án már arra kérte, hogy várjon, míg elutazott atyja haza érkezik és csak 15-én jelentette, hogy atyja most már hon van, tehát irhát neki; pedig utólag kiderült, hogy atyja nem volt elutazva, hanem beteg volt. Ha ez nem így lenne, mi oka lehetett volna vádlottnak vární 16-ig a levélírással, hisz neki az volt az érdeke, hogy a váltó igaz voltáról mielőbb meggyőződják, mert ettől függött egész pénzének megmentése.

Panaszos e per során ismételten hivatkozott Lefkovitsra és Hartmanra, hogy ezek is tudják, hogy még az agnoskálás után is ígérte volna Tarnóczy a pénz kiadását. Hátigaz, hogy ezek a tanuk abban a nyilatkozatban eleget állítottak és a kihallgatások során néha ilyesmit is mondtak, azonban a tek. kir. törvényszék előtt, mielőtt hitet tettek volna vallomásukra, ismét mást mondtak. Ha a vizsgálat során előadott vallomásokat egy kissé bonczkés alá méltóztatik venni, azokban az volt: hogy Tarnóczy Dr. Wasilievics visszatérte után is azt mondta volna, hogy majd ha leszámítolja a váltót, akkor fogja kiadni a pénzt. Pedig t. kir. törvényszék, ezen vallomásban a legnagyobb valószínűtlenség rejlik, hiszen nem

képzeltető, hogy mikor dr. Wasilievics ügyvéd meghozta vádlottnak a hírt, hogy *az öreg Lázárovics hamisnak nyilvánította a váltót és az agnoskáló levelet* — még azután is azt ígérte volna Tarnóczy, hogy kifizeti, — hisz ez képtelenség, mert akkor már előtte feküdt *a csalás* — ilyen bolond vallomást már csak szívésségből vagy jó pénzért lehetett tenni, de ezt már nem lehetett fentartani ott, hol esküdni is kell.

Inkább való tehát azon vallomásuk, hogy midőn találkoztak vádlottal, az őket csalóknak, zsarolóknak nevezte.

Az azonban lehet, hogy az agnoskáló levél megérkezte és a dr. Wasilievics útján való agnoskálás közötti időben nem mondta Tarnóczy a tudakozódó ügynököknek, hogy Lazarovicsnak már kiadta a pénzt. De ennek mindjárt az első kihallgatásakor helyes okát adta a vádlott. Lazarovics ugyanis felkérte, hogy ne mondja meg az ügynököknek, mert ezek zsarolók, el. is viszik minden pénzét, mihelyt megtudják, hogy van.

Ha tudjuk, hogy Lazarovics a gépekért, mint ő mondja, csak 300 frtot kapott, akkor érthető, hogy miért kérte Tarnóczyt, hogy ne szóljon az ügynököknek és értem Tarnóczy eljárását is, kinek nem volt érdekében, hogy ezen embert kiszipolyozzák.

Ilyen esetekben minden kereskedő a kereskedelmi törvény értelmében egyszerűen könyveivel bizonyít s ez rendszerint elégnék vétetik. Ezek pedig következő tényeket bizonyítanak:

Először *a pénztárkönyvbe be van írva a kérdéses összeg azon napi kelet alatt a kiadási rovatban*, mikor az elismerő levél megérkezett. *Ez rendesen bélyegzett és hitelesített könyv.* Ezzel igazolva van, hogy vádlott 1892. febr. 23-án- reggel 200 frtot, délután pedig 2916 frt 36 krt készpénzben kifizetett panaszosnak. Erről a tek. kir. törvényszék azonnal meggyőződhetik a jelenlevő könyv illető lapjának felütése által. Konstatálták ezt a jelenlevő szakértők is, valamint konstatálták azt is, hogy ezen tétel *innét a naplóba és onnét a főkönyvbe rendesen át lett vezetve.* Arra pedig, hogy ez akár melyik könyvbe *utólagosan lett volna beszúrva*, a szakértők vallomása szerint semmi gyanú sem merült fel, sőt az *szerintük is ki van zárva.* Az első 3000 és 2818 frtos váltók is rendesen el lettek könyv-

velve. Hogy a 6000 és 600 frtos váltók nem lettek elkönyvelve, az természetes, mert azokon a *lejárat hiányozván*, azok a váltó *lejáratlani könyvbe* nem voltak bevezethetők. A 9500 frtos váltó pedig, illetőleg az érte befolyt összeg rendesen be van vezetve a pénz beérkezése napján, járulékaival együtt.

Horák János, az a könyvelő, ki a pénztár lapjait rendszeren lezárta és a jövő lapokra is átvitte, sőt onnét a naplóba és a főkönyvbe bevezette, 1893. május havában, tehát a vizsgálat megindulása előtt, meghalt, az tehát, hogy ő utólagosan vezethette volna be, szintén ki van zárva.

Kétségtelen tehát, hogy vádlott a kérdéses tételt az nap, vagyis február 28-án vezette be.

Az egyik szakértő, daczára ennek, azért tartja gyanúsnak e tételt, mert vádlott többet fizetett ki, mint a mennyi helyes kamatszámítással járt volna panaszosnak. De hiszen, ha vádlott előre megfontolt szándékkal akarta volna megcsalni Lazarovicsot, mi akadályozta volna abban, hogy a kérdéses kamatot matematikus pontossággal ne számíttassa ki. Azért fizetett ki többet, mert könyvelője a kamatszámításnál tévedett.

Kérdem, midőn igazi fizetést ír be valaki, akkor nem szabad tévedni? Vagy ha saját hasznára tévedett volna, az már nem lenne gyanús? Hol itt a logika? Amit az egyik szakértő állít, hogy »*kereskedőnek kamatszámításban tévedni nem lehet*« olyan *absurdum*, mintha azt hinné ez az úr, hogy mi itt mindannyian ökrök vagyunk, kiket ily merész állítással a *könyvelői jászolhoz* lehet kötni!

Feltételezi rólunk, hogy mi ezt neki gondolkodás nélkül el fogjuk hinni, ha azt *hatalatlan nagyképűséggel* oda veti. De mi, szerencsére, gondolkodunk, bonczolunk és Röntgen-sugarakkal vizsgálunk, s így átlátunk ezen állítás képtelen voltán.

Az emberi tévedés ellen még a pápa sincs biztosítva; a csalhatatlanságot ő sem vonatkoztatja számadásaira, csakis a hitbeli dolgokra; mi pedig itt nem hitbeli, hanem számadási dolgokat vizsgálunk. Minden ember, tehát kereskedő is tévedhet. Vagy miért írják rá a könyvelő urak minden számlára óvatosságból a »*sine errore et omissione*« kezdő betűit?

Hell szakértőnek azon *indulatosan* odavetett állításai után, hogy »*tévedni nem lehet*«, hogy »*kereskedő kamatszámításnál nem tévedhet*«, azt bátorodom megjegyezni, hogy *ilyen szak-*

értőnek nem itt, hanem (a budai hegyek felé mutat) más valahol lenne a helye!

Azért a másik szakértő úr ebben nem is csatlakozott hozzá.

Különben a kamatszámítás körüli tévedés nem csak hogy lehetséges, de ez esetben könnyen meg is magyarázható. Mikor ugyanis vádlott megkapta az agnoskáló levelet, melyből arról győződött meg, hogy igazi jó váltót kapott a gazdag öreg Lazarovicstól és e szerint a 2916.86 firtal megmenti a már elveszettnek hitt 5818 firtnyi nagy összeget, bizonyára annyira megörült, hogy kevesebb figyelemmel kísérte a számítás részleteit.

E helyen még meg kell emlékezni azon körülményről is, mely a nagyközönségnél a könyvekre vonatkozólag nagy szenzációt csinált és mely már *hamis könyvelésbe csúcsosodott ki*.

A könyv-szakvélemény helyesen kiemelte, hogy a folyószámlakönyvben Lazarovics Mihálynak *két számlája van, a második későbbi beírás, más tenta és más kézírás*, ebből a vád alá helyezést indítványozó ügyész úr *azt következtette, hogy itt utólag új számla gyártatott*.

A végtárgyalásnál pedig kitűnt, hogy *az előbbi számlát az akkor még élő Horák János* vezette 1889-től egész 1898-ig; a másodikat pedig *annak halála után Pollák Hugó utóbbi* könyvvezető írta saját rendszere szerinti kamatszámítással, de ugyanazon alaptételek átvitelével.

Különben azt is bevallotta Pollák könyvvezető, *hogy ő erre vonatkozólag vádlottól semmi utasítást nem kapott*, sőt az új számla nyitásáról főnökének nem is szólt soha. Csak azért csinálta így, mert így tartotta helyesnek. Úgy vagyunk ezzel, mint ahogy az egyik doktor a másik doktor receptjével szokott lenni; rendszerint elveti az előbbit és újat ír helyette. A könyvvezetők is így vannak egymással szemben és ha az új könyvvezető érdemben nem is talált kifogásolni valót, legalább a kamatszámításban keresett és talált hibát. Ő nem nyúlt a régi számlához; ott látható az ma is a maga valóságában; nem is helytelen, de az övé helyesebb, mivel a kamatszámítása hibátlan.

Nem létezik tehát hamis tétel, nem is létezik utóbb gyártott főkönyvi számla. Az egész új számlanyitás rectificáció a folyószámlakönyvben, de így is nem a vádlott ténye, hanem egy

túlbuzgó könyvvezetőnek saját tudománya szerinti teljesen ártatlan experimentációja volt.

Nem áll tehát itt egymással szemben más, mint egyrésről panaszosnak semmi által sem támogatott, sőt a tények logikája által megczáfolt állítása és másrésről vádlottnak a kereskedői könyvek által támogatott vallomása.

Persze, hogy az ügyész ár előtt *panaszos vallomása szentírás*, annak feltétlen hitelt ad, *még ha az nem is valószínű*, mert különben *mire állapíthatná a fentiek után vádját?*

Leszek azonban bátor némely körülményt panaszos vallomásaiból kiemelni, a miből ki fog tűnni, hogy a panaszos vallomása nem az a megbízható anyag, a melynek alapján egy fedhetlen előéletű és tisztos társadalmi állást elfoglaló embert gyanúsítani lehetne.

Első vallomásában p. o. azzal akart *hangulatot csinálni*, hogy magát a László-féle tanintézet növendékének vallotta, mikor pedig kisült, hogy *ez nem igaz*, ismét azzal állott elő, hogy 1889-en a Fekete-féle intézet növendéke volt. Ma a Fekete-féle intézet által *ez is meg lett czáfolva*. Egy körülményre tehát *három valótlanság*.

A feljelentésben azt a fontos körülményt, hogy a 6000 és 600 firtos váltókat vádlott nem adta volna vissza, nem említi; pedig ha Prepeliczaynak — aki egyike a leglelkiismeretesebb ügyvédeknek volt, — tartozom ennyivel tiszta nevének — felémeltette volna ezen fontos körülményt, nem szabad feltételezni, hogy ez azt a vádból kihagyta volna.

Polgári pörben adott információt Eötvösnek. A t. kir. törvényszék nem engedte meg, hogy azt elolvashassam. Nem is csatoltatott az iratokhoz, arra tehát hivatkozni nem lehet, de magán úton tudomásom van, hogy abban oly körülmények vannak, melyek azon állítását panaszosnak, hogy más üres váltót alá nem írt volna, mint a melyet dr. Reichenfeldnél rendezett, s hogy erről ismert volna azokban a Tarnóczy - féle váltókra, halomra döntenek. Mindenesetre jellemző az információra az is, hogy azt a perirat megczáfolja. A periratban az 5818 firtos első két váltót kereste, az információban a 6000 és 600 forintosokat.

Az első kihallgatáskor azt mondta, hogy az első váltók, melyeket a gépekért adott 3700 és 2700 írtról szoltak (pedig ő

állítólag váltóiról jegyzéket vezetett); *később beöstnerte*, hogy azok 3000 és 2818 frtos váltók voltak.

A prolongációs váltókra elébb azt mondta, hogy 3000 és 3300 frtosak voltak. E mellett akkor is megmaradt többször, midőn az ügynökök azon vallomása tartatott elébe, hogy a prolongationális váltók azok szerint három darabból állottak és 4000 frt. 2000 frt és 600 frtról szólottak. Most, negyedszeri kihallgatáskor, *már arra is reá áll*, hogy hát a prolongationális váltók száma *három is lehetett!* De azért még mindég a mellett marad, hogy váltóiról rendes jegyzéket vezetett.

Elébb azzal iparkodott hangulatot csinálni, hogy nem gépeket kapott, hanem halomra rakott alaktalan ócska vasakat. Most a tárgyaláskor, miután ez állítását tanuk megczáfolták *beismerte, hogy ez nem igaz.*

Előbb azt állította, hogy mikor ő az üzletbe jött, akkora számára előkészített gépek már egy halmon voltak. A tárgyalásnál igazolva lett, hogy Lazarovics *maga válogatta* ki azokat és az általa kiválasztott gépeket Fehér az ő jelenlétében jelölte meg egyenként krétával L betűvel.

Előbb azt állította, hogy ő az ügynököktől csak 300 firtot kapott, később már 400 firtot is *concedált*. A felolvasott információban már 500-at *ösmer be*. Ha még soká tartana a tárgyalás (közbekiáltás a karzatról: Isten mentsen!) még 900 firtot is *kihoztunk* volna belőle.

Azt állította, hogy az ügynököket Tarnóczy hívta le Temesvárra és nem ő, pedig tudjuk, hogy mióta örökség szállott reá, ezek mindig körülötte voltak, talán még a Carola-féle váltók átadásánál is jutott nekik *valami szerep*.

Maguk az ügynökök vallják, hogy *nem* Tarnóczy, hanem Lazarovics hívta őket Temesvárra. A körülmények is ezt igazolják, mert hát ki vette igénybe szolgálatukat? Spatariu szerint is *nem* Tarnóczy küldte őket Lazarovics szobájába, hanem Lazarovics küldözgette őket alkudozás czéljából Tarnóczyhoz.

És ki fizette az ügynökök úti költségét? Tarnóczy? *Nem-Beismerten Lazarovics*. Tehát sem nem igaz, sem nem valószínű, hogy azokat más hívta volna Temesvárra, mint éppen csak panaszos.

Vallomása különben *ellentétben áll* Spatariu vallomásával.

Prepeliczay panaszával. Dr. Reichenfeld, Dr. Wilhelm és Fridman Adolf, szóval *minden* kihallgatott tanú vallomásaival.

Ez *éppen* *II* valótlanság panaszos vallomásaiban. Kérdem, hogy *a hol II állítás, melyet valaki mond, nem való*, miféle jogon lehet azt állítani, hogy éppen ez a tizenkettedik állítás mégis igaz?

Talán csak nem azért, mert *hamisított telekkönyvvel mutatta be magát?* Vagy mert édes atyja nevére *váltót hamisított?* És ennek megerősítésére *atyja nevében hamis agnoskáló levelet is írt* vádloznak?

Dr. Sch á f f e r: Ez nem igaz!

V é d ő: Dehogya is nem. *Hisz beismeri a hamisítást Lazárovics úgy a váltóra, valamint a levélre nézve is.* Csak a telekkönyvi kivonatra vonatkozólag tagadja ezt. Ezt Is bizonyára *csak* azért, mert sikerült azt visszakapnia.

De hát *miért nem adja elő* azt az akkorról hitelesített telekkönyvi kivonatot?

De nem is az fontos itt, hogy két vagy három hamis okmányt csinált-e a panaszos! Ez fiatalkori könnyelműségnek volna vehető, ha panaszos nem iparkodnék *egy újabb hazugsággal* takargatni e ballépéseit. Azt vallja ugyanis *eskü alatt*, hogy apja, a takarékos, a zsigori nábob, adott volna neki felhatalmazást, hogy *váltókat írjon alá az ő nevében!*

Apja épp oly jól, sőt bizonyosan jobban tudta mint bárki, (hisz valószínűleg nem egyszer kellett kioldania ilyesmik miatt a pénzes zacskót és nem ez lehetett az első eset), — hogy fia mód nélkül könnyelmű, hogy az intézetek részére küldött pénzeket sem adta át s azért volt kénytelen az egyikből a másikba vándorolni. Ez a takarékos, óvatos atya — mindezeket tudva — adott volna *plein pouvoirt ily tékozló fiának*, oly felhatalmazást, mely szerint, az *nevében Írhasson alá váltókat?* No hát, ha a t. kir. ügyész ezt el tudja hinni, akkor *csodálom hiszékenységét.* Én nem tudom elhinni, bizonyára a tek. kir. Törvényszék sem s nem lesz valószínűleg *senki más*, aki ilyesmit elhinni tudjon.

De még ha ezen *abszurditás* igaz is lett volna, akkor is kötelessége lett volna ezen körülményt megmondani vádloznak; de ő ezzel ellenkezőleg, *minden képzelhető furfanggal és ravasz fondorlattal* elhitette az ügynökökkel is, meg a vádlozzal is,

hogy a váltón levő aláírás atyjának sajátkezű írása és hogy az agnoszkáló levelet is atyja írta sajátkezűleg. De azért az *ügyész úr előtt mégis mégis becsületes*, szavahihető férfiú!

De van *ezen mesének* megczáfolására egy tanunk is, ki dr. Waszilieovics ügyvéd előtt megczáfolta fiának ezen állítását, megczáfolta élő szóval, — *hamisnak és nem tőle eredetinek* jelentette ki ezen *váltót és levelet*; sőt azt is kijelentette, hogy ő erre *nem hatalmazta* meg fiát, de még indokolta is azon való ténnyel, hogy *ő soha sem irt alá váltót*, most pedig éppen indokolatlan lenne, mikor *sok pénze fekszik a bankokban*. Az apa e szavainak többet lehet hinni.

Azt mondja a fiú, hogy atyja akkor beteg volt; igaz, de az is igaz, hogy betegsége alatt nem volt önkívületben soha: sőt az agnoskálni járt ügyvéd úr állítása szerint teljes eszméleténél volt. Akkor kellett volna az elhunytat súlyosan agybetegnek tekintenünk, ha igaz lenne, hogy ő hallatlanul könnyelmű fiának csakugyan ilyen felhatalmazást adott volna. De a fiú nem is azt állította, hogy atyja ezen felhatalmazást már betegségében, hanem még egy év előtt adta.

És ez a szerencsédén ember még azt kívánja, hogy a tek. kir. törvényszék mindezt elhigye neki!!!

Ha semmi egyéb ellentét nem volna vallomásában, *ez az egy állítás elég arra, hogy szavainak hitelt adni ne lehessen*.

Tek. kir. törvényszék! ezzel befejezhetném védelmemet, ha a Dr. Guthi esete nem hozatott volna fel.

Ez igen kényes kérdés, melyet szívesen hagytam volna érintetlenül, de mivel az ügyész úr súlyt fektetett reá, én sem térhetek ki előle!

A t. kir. ügyész úr úgy veszi vádlottnak ezen 900 frtnyi áldozatát, mintha *bűnvádi eljárás következményeitől való félelmében* egyezkedett volna, vagyis, hogy *bűnös öntudata* vitte volna rá ezen áldozat meghozatalára. És hogy a közbenjárásra Tarnóczy kérte volna fel Guthi urat.

Az utóbbi állítást szükségtelen megczáfolnom, mert megczáfolta ezt Guthi maga is.

Az előbbi állítás pedig csak hangulatot keltő frázisnak szép! De a per anyaga mást bizonyít. Bizonyítja különösen Dr. Rosenberg Gyula vallomása, hogy vádlott eleinte nagyon szabadkozott, nem akart tudni semmiféle egyezkedésről.

Tudjuk továbbá Rosenberg vallomásából azt is, hogy vádlott csak akkor volt rábírható egy ily kicsiny áldozatra is, mikor megtudta, hogy panaszos ügyvéde egyúttal *újságíró* is és Dr. Rosenberg figyelmeztette az újságok általi esetleges meghurczoltatás valószínűségére és az ebből reá és különösen családjára bekövetkezhető kellemetlen és káros következményekre.

Annyi bizonyos tek. kir. törvényszék, hogy különösen az oly *exponált politikai helyzetben* levő egyénre, mint a minő a vádlott volt, ez a hírlapokban való meghurczoltatástóli félelem nem indokolatlan.

Hiszen tapasztalhatta a tek. kir. törvényszék elégszer, hogy egészen közönséges emberek is kevésbé félnek ezen bíróság lesújtó ítéletétől, mint ahogy félnek az újságokban való meghurczoltatástól. És méltán, mert ha valaki az itt kapott büntetést kiállotta, visszatér a társadalomba és az újabb kor humánusabb iránya folytán, ezt többé szemére hányni nem is szabad; az illető új pályát kezdhet; ha akar, mint becsületes ember folytathatja életét; és volt számtalan eset, hogy az illető hasznos tagjává lett a társadalomnak.

De a lapok általi meghurczoltatás *elvágyja a javulásnak minden útját*. Sőt rendszerint már *akkor öli meg az illetőt anyagilag és erkölcsileg is, midőn bűnössége még nem is bizonyos, sőt elégszer nem is igaz*.

Nem akarom ezt a sajtóval szemben szemrehányásként felhozni, mert én is tudom, hogy a sajtónak *nem áll módjában tanukat kihallgatni, a bizonyítékokat mérlegelni: egyszerűen hozza, a mit közölnek vele*. De ha nem is szemrehányásképpen hozom ezeket fel, fel kell említenem e dolgokat, mert ez a közvádoló úr által gyanúsnak nyilvánított Guthi-féle egyezség indító okát képezte.

Vádlott tudatában volt annak, hogy a *politikai pártok némelyikénél* újabban alig van gyűlöltebb alak, mint ő; tudta, hogy *csak némi anyagot* kell adni ezen pártlapoknak és úgy szétfogják marczangolni, hogy becsületes nevének még az árnyéka is alig marad meg *azok előtt, a kik ezen lapoknak hisznek*.

A *becsületes emberre* az ily *hírlapi meghurczoltatásnak a tortúrája* jóval nagyobb, mint azon kínok, melyek az ezen

terem falain megörökített képeken szemlélhetők. mert ezek *csak* a testet kínozták és *gyógyíthatók voltak*; ennél pedig a lelki fájdalmak, melyeket az ártatlanul megtámadott *erkölcsön* ejtett sebek okoznak, nemcsak hogy sokkal intenzívebbek, de *rendszerint gyógyíthatatlanok is*.

Az így meghurczoltat kerülük barátai, kaján kárörömmel nézik ellenségei, olyanná lesz, mint az *üldözött vad*, még szeretett családjá körében sem talál vigasztalást, mert *azokat is szenvedni tájjá* a nyilvános meghurczoltatás alatt s ez *saját fájdalmát is csak fokozza*.

Ha hallgat és tűr a nyilvános meghurczoltatással szemben, azt mondják, *hogy bűnösségét elismeri*, mert nem tiltakozik; ha védekezik nyilvánosan, akkor meg szemtelennek mondják, *hogy még ilyen helyzetben* sem tudja szerénységgel meghúzni magát; szóval, *akár így, akár úgy* cselekszik: el van veszve.

Ha Dante nem 600 év előtt, hanem most Írná meg Divina Comediáját, a pokol kínjai közül bizonyára *megemlítette volna a sajtó útján való meghurczoltatás gyötrelmeit is*.

Századok előtt, tek. kir. törvényszék, mint *önálló büntetés* szerepelt *a pellengérré állítás*. Kiállították *az elítélteti* a falu népe elé, hogy mindenki lássa őt. Ezt a *kegyeden* büntetés-nemet azonban az újabb kor *humanizmusa eltörölte az elítéltekre* nézve. *Mióta azonban a napi sajtó mostani kiterjedését nyerte, életbe van az újra léptetve előzetes büntetésképpen, bűnösre, nem bűnösre egyaránt!!!*

Mindennapos dolog, hogy valaki, aki *még nincs elítélve*, mint közönséges gonosztevő, nem egy kis falu vagy városka népe elé, a hol *csak az ment megnézni és meggyalázni őt*, aki *kíváncsi volt rá*, hanem *száz és százezer példányban* ál litta tik oda *az egész világ olvasó közönsége* elé, úgy hogy *milliók vesznek róla tudomást*, sőt *a szenzációs címek folytán* akarva, nem akarva, tudomást kell venniök róla *még azoknak is*, a kik az illetőt azelőtt nem is ösmerték. így *suggeráltatik* *mindenkinek a róla való balvélemény* és az illető a *legártatlanábbul is közgyűlölségű alakká* válhatik.

Tek. kir. törvényszék, hogy megértethessem a sajtó útján való meghurczoltatástól való félelem nagyságát, *két szörnyű példára* bátorodom utalni, melyek igazolják, hogy *mennyire*

ártatlanul is halottja lehet valaki a sajtónak! Ismétlem, nem szemrehányásképpen a sajtóval szemben, de védenczem ebbeli félelmének igazolására hozom fel ezeket. Mert ha *az egyik lap rossz akaratból* hozza a szenzációt, a többi is *hozni kénytelen* ha csak azért is, hogy olvasó közönségét meg ne boszantsa.

A sajtó útján való meghurczoltatásnál aggasztja az illetőt még az a félelem is, hogy *tendenciózus közlemények bírónak elfogulatlanságát is megmételyezhetnék!*

Ez esetben ugyan nyugodt lehet a vádlott, mert ösmerem bírónak igazságszere te tét; tudom, hogy mindig megtalálták az igazságot; távol tartották magukat minden külbefolyástól; és *félül állanak minden pártszenvedélyen!* De midőn Guthi megjelent volt a vádlottnál, az nem tudhatta, hogy kik lesznek bírái ez ügyben.

A kir. ügyész úr azt mondja, hogy aki ártatlan, az nyugodtan bevárja a bírói Ítéletet, mert tudja, hogy az rehabilitálni fogja őt. Hát t. ügyész úr, higgye el, hogy *bírói ítélet a kiállott szenvedéseket, a közbecsülésben szenvedett csorbát helyrehozni nem képes soha*, mert a *friss hír*, melyet valakiről hoz egy lap, *mint a villám csap le!* — holnap az összes lapok közlik, még a pártszenvedélytől ment lapok is, *nehogy politikailag elfogultaknak tűnjenek fél.* Ezt olvassa mindenki, mert a hír *új, friss és szenzációs;* sőt *minél képtelenebb* az, annál többen érdeklődnek iránta, mert annál feltűnőbb, *annál érdekesebb!*

A bírói ítélet azonban *csak hónapok múltán* hozatik meg, a midőn már *hiányzik az újdonság ingere*, s a legtöbb ember *épp úgy mellőzi annak újabbi elolvasását*, mint a többször felmelegített étel megevését az ingyencz.

És aztán nem ösmeri-e az ügyész úr az *első benyomások eltörülhetetlen hálását?*

E benyomások maradandó volta ellen *hol és hogyan keresen post festa orvoslást az így bántalmazott?* Midőn azt még a bírói ítélet sem bírja megadni.

Vagy elég *ezen rombolás* ellen a tiszta öntudat?

Tessék csak *önmagát* beleképzelni ebbe a helyzetbe és akkor *ítéljen emberi szívvvel* az ügyész úr a Guthi-féle egyezkedés felett!

Ne méltóztassék tehát, tek. törvényszék, terhelő bizonyí-

téknak venni, ha valaki ügyvédi tógában *mint a sajtó embere* jelenik meg, s akkor az illető *még az óráját és lánczát* is odaadni kész.

Annyit Guthi is megenged, hogy a vádlott esetleges — bár nem Guthi úr általi — meghurczoltatása is szóba jöhetett, nem fenyegetésképpen, de mint eshetőség. Dr. Rosenberg pedig vallja, hogy meg is mondta vádlottnak, hogy az ügyvéd úr egyúttal hírlapíró is. E mellett én megengedem, de Tarnóczy vallja is, hogy Guthi úr nem fenyegette őt. Ámde vannak emberek, kiknek pusztá megjelenése is elég, hogy bizonyos tekintetben félelmet keltsenek. Minden fenyegetés nélkül is alapos lehetett tehát vádlott félelme, mert gondolhatta, hogy nyilvános meghurczolása esetleg bekövetkezhetik s akkor ő családstól anyagilag tönkretéve és erkölcsileg megbélyegezve lehet *mielőtt bíró élé kerülhetett* volna ügye.

Hogy pedig vádlott nem a bűnvádi eljárástól, hanem csak a hírlapi hajsztától *és csakis attól félt*, midőn Guthi Soma merült fel, s csak ennek elhárítására hozta meg a különben nem is nagy anyagi áldozatot, legjobban bizonyítja az, hogy akkor, midőn még nem emeltek volt ellene bűnvádi panaszt, t. i. Temesváron, hajlandó volt 2500 frtot engedni, ellenben most csak 900 frttal egyezkedett; de még inkább bizonyítja azon tény, hogy míg Waisz Sándor és Eötvös Károly voltak a panaszos ügyvédei, a kik pedig erély és befolyás tekintetében bátran mérkőzhetnek Guthi úrral, egyáltalán nem egyezkedett, habár egyezségi kísérletek bizonynyára ezek részéről sem hiányoztak.

Az a 4 oszlop tehát, melyre a közvádló úr vádját felépítette, nem hordképes, *hanem gypsz-alkotás*, melyre dekorációkat aggatni igen, de *ítéletet fektetni nem lehet*. Ennélfogva egész *nyugodtan várom* a felmentő ítéletet.

Elnök a vádlottól kérdezi: van-e még valami előterjeszteni valója?

Tarnóczy: Tek. kir. törvényszék!

Az igen tisztelt védő úr oly alaposan mutatta ki a valódi tényállást, hogy én neki azért csak meleg köszönetét mondhatok és időpazarlásnak tartanám a további részletezést.

Csak arra kérem a t. k. törvényszéket, hogy a kir. ügyész úr által felajánlott enyhítő körülményeknek mellőzésével, az igazság szerint a legnagyobb szigorral méltóztassék ítélni nem csak a bűnösség, hanem a tisztesség szempontjából is.

Erre a bíróság visszavonult és szünet után a következő ítéletet hirdette ki:
ítélet.

Elnök: Ő Felsége a kir. nevében! A budapesti kir. törvényszék sikkasztás büntetével vádolt, szabad lábon levő Tarnóczy Gusztáv bűnügyében 1897. évi június hó 28-tól mai napig folytatott végtárgyalás eredménye alapján a kir. ügyész és a védelem meghallgatása után következő ítéletet hozott:

A kir. törvényszék vádlottat a Lazarovios Mihály kárára elkövetett a btk. 355. §-ába ütköző sikkasztás vádja és következményei alól felmentette.

Budapest, 1897. július 28-án.

POLÓNYI GÉZA

védőbeszéde.

felső-őri Nagy Ákos és társai bűnügyében.

Tekintetes kir. törvényszék!

A haldokló XIX. század utolsó sóhajtásaként egy bűnügy maradt reánk, a mely szomorú tényekkel bizonyítja azon korszaknak emlékeit, midőn haditanácsra ülhetett a hatalom és az érdek, hogy bírókra keljenek az alkotmányos jogállamban biztosított legszentebb kincsek, a becsület és az egyéni szabadság ellen.

Tekintetes kir. törvényszék! Ma ennek az ügynek lezárt ügyiratai alapján elhangzott a vád, s úgy látszik, tekintetes kir. törvényszék, hogy büntetésre méltó tények és bizonyítékok hiányában a mélyen tisztelt közvádoló úr bajtársául szegődtette a settenkedő gyanút, hogy megtéveszsze a bírának eleven és élő lelkiismeretét. Tekintetes kir. Törvényszék! A bellum omnium contra omnes világtársadalmában a homo hominis lupus ember embernek farkasa nem új keletű. Mióta emberek élnek e földön, a vagyon mint a táplálkozásnak egyik eszköze s a hatalomnak egyik fokmérője és tényezője szüntelen tülekedésre és harcra készítette az emberiséget. A csekélyebb jelentőségű dolgokat nem untatom a tekintetes kir. törvényszéket, de utalok a históriára. Nemzedékek vére omlott örökösödési hadjáratok czime alatt. Nem is csoda az, tekintetes kir. törvényszék,, ha ilyen nagy érdekek homlokot ütnek Magyarországon, a hol az egy millió már nagy numerus, s fokmérője egy új gazdasági osztálynak, három millió koronának értéke lebeg szegények, nagyságos urak, tekintetes urak és méltóságos uraknak szemei előtt. Nem csoda az, tekintetes kir. törvényszék, ha egy ilyen nagy érdeknek összeütközésénél az emberek a velük született gyarlóság törvényeinél fogva letérnek arról az útról.

melyet a törvény írna eléjük, s a hatalomnak fegyvereit csillogtatják. A vagyonátháramlás, az u. n. örökösödési jog nem ös joga az embernek, nem a természet törvénye alkotta. A modern szocziálizmus, a mely a kommunizmus alakjában a «mindnyájunkért mindent» jelszavát állítja fel, s a mely különféle válfajaiban, legyen az szocziáldemokrácia vagy másféle válfaj, elvül vallja a harcot az örökösödési jog ellen. Abból az elvből indul ki, hogy az embernek természet szerint csak a szerzéshez van joga és a táplálkozás s a propagáció eszközeinek megszerzéséhez. De ahhoz, hogy ezt az általa szerzett vagyont holta után másokra ruházza és új szerzőktől elvonja, szerintük joga nincs. Ezzel szemben áll, tekintetes kir. törvényszék, a hosszú évek óta biztosított modern államjog, a mely már Róma birodalmában bírja gyökereit, s a mely a család elméletére alapított nagy igazságában az embernek jogait s államfentartási ösztönének gyarapítását azzal véli helyesen istápolni, hogy az örökjogot és az átháramlási jogot, a rendelkezés jogát halálesetére is a társadalmi és államrendnek egyik jelentékeny biztosítéka gyanánt tiszteli és oltalmazza. Mármost tekintetes kir. törvényszék, a modern jogállamnak összes örökösödési elméletei, de különösen a magyar örökösödési jog a vagyonátháramlás tekintetében csupán a felmenők és lemenők közötti szükségöröklés jogigényét ismeri el. Csak azokra van a szerzőnek vagy tulajdonosnak akarata megrendszabályozva, illetőleg korlátozva, mert a gyermek atyját, az atya gyermekét a vagyon feléből, a törvényes okokat kivéve, ki nem zárhatja. Az oldalági örökösödést, illetőleg a rendelkezőnek, a tulajdonosnak akaratát tekinti első sorban szentségnek és törvénynek, csak akkor és ott, ha és a mennyiben az, a kit a rendelkezési jog illet, akaratát nem nyilvánította, lép életbe a törvényes örökösödés és illetőleg annak rendelkezése. Az a bíró, a ki örökösödési ügyek felett Ítél, a magyar jogtörténet tradíciói szerint mindig és első sorban kutatta és kutatja azt, hogy mi az illető elhunynak igaz, tiszta és hamisítatlan végakarata. Az a bíró, a ki a végakaratot megközelítőleg igazságosan ítél, tévedhet az alakiságok tömkelegében, de nem téved az örökké élő materiális igazság szent törvényei ellen. Míg azonban a ki alakiságokhoz kötött ítéletével beleütközik a rendelkezőnek, az elhunynak végakarataiba, könnyen igazságtalanná válik ítéle-

tében. A törvénykönyv a végrendekezésnek formáját, jogát alakításához köti. Ismerjük a végrendeletnek belső és külső kellékeit. Ezek felett a tények felett, tekintetes kir. törvényszék, se Magyarországon, se más jogállamban nem a büntető bíró ítél. Egy végrendeletnek érvényessége vagy érvénytelensége nem a büntető bíró hatáskörébe utalt kérdés, mert a büntető bíró a jogrendet veszélyeztető és a büntető törvényben meghatározott büntetendő cselekmények felett ítélkezik csak és semmi más felett. Úgy látom én, hogy ebben a perben, hozzá teszem, ebben a célzatos perben, legjobb meggyőződésem szerint tulajdonképpen nem egy nem is létező, — a mint azt ki fogom mutatni — büntetendő cselekmény megtorlása volt a cél, hanem az, hogy tisztán polgári érvényű kérdésben, a végrendeletnek érvényessége kérdésében keletkezdhessen, ha egyéb nem, egy meglehetősen félrevezetett közvélemény. Tekintetes kir. törvényszék! én tartózkodom attól, hogy a jogállam és jogrend szempontjából azon nagy horderejű és fontos kérdésben, a mely a szociálisztikus és enciklopedikus igazság között létezik, a tekintetes kir. törvényszéket bővebben jogi érvelésekkel untassam, arra azonban a tek. kir. törvényszéknek szives figyelmét köteles vagyok felhívni, hogy ebben az ügyben tulajdonképp a mi eldöntendő kérdés, az, hogy vájjon a XIX. század haldoklásának utolsó stádiumában született ezen a ügygyei szemben elérkezett-e ezen ügy számára is a jog, törvény és igazságnak hajnalhasadása, mert csak akkor lesz a meghozandó Ítélet mérföldjelzője egy jobb kornak, a mely messze generációknak mutatni fogja, hogy Magyarországon a törvény, jog és igazság uralkodik.

Tekintetes kir. törvényszék! A jog szempontjából és a törvényesség szempontjából szólok első sorban a kérdéshez. Leszek bátor kimutatni, hogy ez a büntető ügy a mi törvényeink, a mi élő törvényeink szerint még csak megindítható sem lett volna, annál kevésbé létezik előttünk olyan ok és alap, a mely ez ügyben a büntető törvény bármely szakaszának alkalmazásával a vádlottnak elítéltetésére vezetne. Mielőtt azonban tekintetes kir. törvényszék ezen fejtegetésemre rátérnék, szeretnék két kedélymomentumot ennek a tárgyalásnak menetéből kizárni. Az egyik az, hogy ebben a perben a közvád mélyen t. képviselője, a ki jobb ügyszó méltó ener-

giával képviselte a vádat, az egész főtárgyalás során bele ve-
gyített egy elemet, a mely a mi törvényeink szerint ezen ügy-
ben csak a vádlottak mellett lehetne bizonyíték és szolgálhatna
érv gyanánt.

Ebben a bűn perben már elejétől megjelenik egy hazajáró
lélek, Mihácz Jánosnének az ügye, a ki állítólag meggyilkol-
tatott s az igen t. közvádoló úr ezen ügyben a fő tárgyalásnak
egész fonalán át, de különösen vádbeszédjében, a mint az imént
is érinteni voltam bátor, nyílt kifejezést ad annak a settenkedő
gyanúnak, hogy ez a Mihácz Jánosné ennek az ügynek volt
vértanúja és áldozata, azt ebből a táborból kellett valakinek
meggyilkolni.

Tekintetes kir. törvényszék! A törvényuralom és törvény-
tisztelet drága kincsünk mindnyájunknak. A bírói ítélet az nem
egyéb, mint az eleven törvény, mert az annak a végrehajtása. A
bíróságok nehéz munkát végeznek és az államfentartó institu-
ciólc között nincs becsesebb, mint a bíróság institúciója, a
mely igazságot szolgáltat embereknek és mindenkinek, a kit a
kérdés illet. Ezeknek a bírói ítéleteknek van egy szankciójuk.
Nem a mostani jogász, elmék állították fel, hanem volt egy
szankciója a bírói Ítéletek iránt való tiszteletnek, még a római
jog keretében is, a melyet a jogállamoknak homlokára is fel-
írtak. A jelszó: „Rés iudicata pro veritate habetur.“

Ez magyarul annyit jelent, hogy az ítélt dolog igazság-
nak tartassák. Mihelyest a bírói ítélet alól ezt a tiszteleti parag-
rafust elvonjuk, megingattuk a társadalmat és megingattuk az
államnak jogrendjét. Ha valahonnan — a közvádloői székéből kel-
lene ennek védelmére kellni: s mit tapasztalunk tekintetes kir.
törvényszék? Azt, hogy itt van egy ítélet, itt van egy hatá-
rozat, a melyben a bíró, az igazságosan Ítéelő bíró, a kit az
államhatalom ruház fel eme tiszttel, kimondotta, hogy ezek az
emberek, *ebben az ügyben ártatlanok*. Rés iudicata pro veritate
habetur. Micsoda jogon áll elő az államhatalom képviselője a
közvádlo, a ki a bírónak ezen ítéletével szemben megszólaltatja
a settenkedő gyanút: te másik bíró, ne hidd, hogy igaz a mi
ebben az ítéletben van.

Hát tekintetes kir. törvényszék, ez nem megengedett módja
a perlekedésnek. Már most elbúcsúzom ettől a Mihácz-féle ak-
tától, csak arra kérem a tekintetes kir. törvényszéket, hogy

ennek az ügynek az aktáiba, ha bele méltóztatik tekinteni, akkor látni fogja a bíróság, hogy az ott nyomozó bíróság is annyira elfogult volt, hogy abszolúte nem indult más nyomon, hanem 6 hónapon keresztül távollétüket bebizonyított ártatlan embereket vizsgálati fogságba helyeztek és a mikor ártatlanságuk kiszült, egy talán létező büntettnök nyomait elvesztették, így áll a Mihácsi dolog. A másik ügy tekintetes kir. törvényszék nem is annyira kedély dolog, mint szerintem az ízlés kérdése. Nekem nincs jogom, nem is szándékozom ezt tenni, hogy a közvádoló urnák ízlését vegyem bonczkés alá, de a tegnapi nap folyamán történtek dolgok, a melyek, ha egyebek nem, ezen ügynek szépséghibái.

A tisztelt közvádoló úr nagyon műnyelven fejezte ki magát, gondolom egy lónak hullájáról, vagy hűlt teteméről méltóztatott megemlékezni, hogy tizenegyed napra Nagy Márton halála után, nyolcad napra elföldelése után a saját földjén való sítja mellett egy lónak a tetemét találták: rövid szavakban döglött lovat találtak.

Tekintetes kir. törvényszék! Nem hiszem, hogy egy komolyan megérlelt, megfontolt vádnak ilyen bizonyítékokra szüksége van. De ha van, hát vegyük azt tekintetes kir. törvényszék. hogy ez egy rút kegyetlenség, egy feketevérűség. De nem vigyázta meg a mélyen tisztelt közvádoló úr, hogy ezzel a fekete hálátlansággal mindenkit megvádolhat, csak Nagy Ákost nem!! (Ügyész közbeszól.) No most már mondja a t. ügyész úr, hogy akkor fogva volt. Hát tekintetes kir. törvényszék, Nagy Ákos ebben a kegyeletlenségi hibában épp oly kevésbé lehet bűnös, mint az egész vádban, mert fogva volt azon idő alatt, nem követhette el. De ki követhette el mélyen tisztelt kir. ügyész úr ezt a rút kegyeletlenséget? Nem méltóztatott megnézni az aktákat, hogy ott már június elsején Psik Lajos az örökösök kirendelt gondnoka és ügyvédje volt az úr, nem Nagy Ákos! És ha ott történt volna kegyetlenség, ezért ilyesmi által talán nem vádolható Nagy Ákos azokkal a tényekkel, a melyeket az örökösök képviselője követhetett csak el. Azért tekintetes kir. törvényszék hagyjuk ki az ilyen kérdéseket egy bűnügynek keretéből, mert hiszen akármilyen történt ott, ennek a bűnügynek bizonyítékai között az a tény abszolúte nem szerepelhet.

De tekintetes kir. törvényszék, miután már ennél a kérdésnél tartok, hogy van az, hogy ezt a vádat azoknak az örökösöknek érdekében emelt vád vágja itt a vádlottnak szemébe, a kik a temetés óta a kegyeletnek egy mák szemével sem áldoztak Nagy Márton sírhalmának. Nagyon jellemző, hogy azok közül az örökösök közül, a kik itt vádolják Nagy Ákost az öröklés elharácsolásával, egy sem akad, a ki annak a Nagy Mártonnak halála óta sírhantjára egy virágszálat tett volna, vagy csak az engesztelő szentmise áldozaton részt vett volna. Nem, — még annak a temetésnek a költségeit is, a melyet Nagy Ákos ráfordított Nagy Márton sírhalmára. még azt is visszaperelték tőle. Ő miattuk tisztelt ügyész úr fakó maradhatna azon a sírhalmon az avar s legyen meggyőződve, hogy halottak napján katángkórót kergetne ott a szél, hogyha ez a szegény ember hozzá nem járulhatna ahhoz, hogy a sírhalmot az örökösök által reá zúdított végrehajtó kezébe nem jutott garasokból virágokkal ékesítse fel.

De ilyen kedélyi dolgokat hagyjunk ki a pör keretéből, majd rátérek a tekintetes kir. törvényszék meggyőzése okából annak a keserű és sajátságos viszonynak tárgyalására is, a mely Nagy Márton és rokonsága között fennállt. Ez már aztán ide tartozik, itt már aztán kérlelhetlen legyen a tisztelt ügyész úr, mert csak akkor lehet igazságos.

Már most tekintetes kir. törvényszék, csak azt kell még jogi fejtegetéseim bevezetése előtt megmondanom, hogy ez a Somogy megyében, Baranyában és Horvátországban is birtokkal rendelkező Nagy Márton, mint az ügyiratokból tudjuk törvényszéki alelnök volt, gondolom még azon időben, midőn a bírakat választani szokták s mikor az a tisztség egyúttal a polgártársak bizalmának kifejezése is volt. De hát nekem elég tudnom annyit, hogy bíró volt. Azt kell hinnem, hogy azzal a praezumpcióval közeledhetek ebben a kérdésben Nagy Márton személyéhez, hogy maga az a tény, hogy ez az ember bíró, törvényszéki alelnök volt, megkövetelheti mindenkitől, hogy tisztelettel emlékezzünk meg nevééről, mert annak becsületes embernek kellett lenni. Az a Nagy Márton, — nem tudom miért hozta elő az ügyész úr — a papnak a vagyonát, nyaklánczot és mit? — a jogrend, az államfentartó jogrend örökösödési törvényei szerint vérségi összeköttetés alapján örököl

attól a testvérbátyjától egy vagyont. Talán nem megszégyenítő ez, ez őt nem gazdává, hanem már gazdaggá is tette. Ennek az embernek, a kit különcknek ismerünk itt. meg volt az a tulajdonsága, hogy a törvényszéki elnöki széktől elbúcsúzva, csendes visszavonultságban az ő kedélyvilágának élt. Szófukar volt, talán amúgy is fukar, de volt neki egy jellegzetes és olyan kiváló sajátsága, a mely előtt innen e helyről is kalapot emelek és mély tisztelettel tűzöm le azt a mirtuságot, a mely az ilyen embereknek ravatalát és sírhantját méltón megilleti. Az az ember, — én már ismertem ilyen embereket — az az ember kiválóan jó hazafi volt, vagyont is szerzett: miért szerzte? Hogy dicsőséget szerezzen egy magyar vérnek, jó hazafiakat neveljen, hogy Horvátországban tündöklő fénye legyen a magyar Nagy névnek. Ismertem ilyen emberi már, jó barátom volt. Mikor meghalt pedig cinikusnak nevezték őt életében, — megkönnyezte őt az egész ország és elzarándokolt a koporsójához, hogy letegye rá az engesztelés virágait. Orbán Baláznak hívták, az is ilyen volt, gyűjtött, fukarkodott, halála után tárta fel azt a nemes szívet, a melynek nem volt más dobbanása, mint magyar nemzeti célokra jót cselekedni az emberiségért. Ennek a Nagy Mártonnak, mint minden embernek a világon, lehetnek hibái, de hogy ez volt akarata és ez volt nemes lelkének, nemes szívének igaz dobbanása, ez után a tárgyalás után, ebben a kérdésben kétségünk nem lehet egy pillanatig sem. Ez az akarat az, mely bekopogtat most a törvényszék ajtaján, hogy elismerést kérjen az elhalt és igazságot az élők számára. Tekintetes kir. törvényszék! Rátérek annak kimutatására, hogy az az ember, a kit Nagy Márton az ő szeretetének teljességével ajándékozott meg, a kivel hosszú évek boldogságát, gondját, buját, örömét, bánatát szívesen osztotta meg, nem méltatlan sem az ő akaratára, sem a polgártársak becsülésére és nem szolgált rá, hogy a tekintetes kir. törvényszék felette kárhuzható Ítéletet hozzon.

Jog szerint, törvény szerint ki van zárva, hogy itt büntetésre méltó cselekményről még csak beszélni is lehessen. Lássuk ezt a kérdést.

Ebben a bűnügyben a hány kézen az ügyiratok megfordultak, annyiféle jogvéleménnyel találkoztunk. Az első rohamnál megindult egy betöréses lopási vád, azután a vizsgálat

során keletkezett egy úgynevezett végrendelethamisítási per, mire a királyi ügyészség első rostája alá került az ügy, akkor már a lopást elejtette a közvádoló úr és elmondja az ő indokait, miért csodálom, hogyha egyébből nem, kollegialitásból a t. közvádoló úr nem azon indokokat tekinti, a melyek a pécsi királyi ügyésznek megszüntető indítványában foglaltatnak, hanem más indokokat keres. A t. közvádoló úr ugyanis azt mondja, az vezette félre a pécsi kir. ügyészt, hogy Nagy Ákos és ifjabb Nagy Ferenc lemondottak és ezért beszüntette az eljárást. Nem veszi észre a t. kir. ügyész úr, hogy ebben egy leplezett vád foglaltatik az ő t. kollégája ellen, nem veszi észre, hogyha ez igaz, akkor az nem teljesítette kötelességét, mert az ily bűntényeknél a lemondás nem mentség arra, hogy a kir. ügyész a vádat elejthesse.

A settenkendő gyanúsítással azt célozza az ügyész úr, hogy az ítélkező bíróság Nagy Ferencet tulajdonképpen ne tartsa egyébnek, mint cinkostárs és bűntársnak, a ki koholta azt a bizonyos levelet.

Ez a kir. ügyész tehát nem teljesítette volna a kötelességét. Pedig megfordítva és helyesen úgy áll a dolog, hogy a t. ügyész úr nem elégszik meg azzal, hogy ártatlanul vádolt emberek ellen vádját fentartja, de a lopásban való bűnrészességgel gyanúsít és vádol olyant, aki vád alá helyezve nincs. Ez, tekintetes kir. törvényszék, nem megengedett eljárás. Ha van ilyen meggyőződése a t. királyi ügyész úrnak, akkor bírnia kell a kötelességtudásnak azon mértékével, hogy tessék azt a Nagy Ferencet megvádolni, majd meglátjuk, kap-e rá bírót. De így, a mint ezen ügyben cselekszik a t. ügyész úr, meggyőződésem szerint eljárása nem helyes.

Már most vizsgáljuk meg, tekintetes kir. törvényszék, első sorban és álljunk szemben azzal az úgynevezett közokirathamisítás vádjával. A t. ügyész úr azt mondja: vádolom Nagy Ákost és társait a büntető törvény 400. §-ának II. bekezdése alapján okirathamisítással. Soha jobban, mint ennél az esetnél nem fog sikerülni egy védőnek kimutatni azt, hogy ez a paragrafus hájánál előrántott oly szakasz, a mely minden ügyre ráillik e világon, csak erre az egyre nem. Csak azért vétetett a vád alapjául ez a szakasz, mert ez a büntető törvénynek az ügyész számára való egy olyan omnibusza, a melybe minden

belefér. Mikor már a vadat semmivel fenntartani nem lehet, akkor előveszik a 400. §-t, az intellektuális okirathamisítást. Miről van szó? Arról, hogy Nagy Márton 1899. május 26-án egy szóbeli végrendeletet tett, tartalma szerint olyant, hogy Nagy Ákos két gyermekét nevezi örökösül, kezelésével a vagyonnak Nagy Ákost bízva meg és ezen végrendeletben Szigeti Jánosnének 20.000 forintot, Molnár Józsefnek, a kiről külön fogok megemlékezni, 4000 forintot hagyományoz. Továbbá arról, hogy hasonlóképpen rendelkezett előtte való napon is. Lényegében a 25-iki végrendelet tartalma ugyanaz, csak azzal a különbséggel, hogy a 25-ikibe a két hagyomány felemlítve nincsen. Már most, hogy itt végezzek vele, felvetődött sokszor a kérdés, hogy mi az oka annak, hogy Nagy Márton másnap is rendelkezett?

Ennek a főtárgyalásnak a keretében hallottuk, hogy volt egy nő, Nagy Mártonnak mintegy a családjához tartozott, a kiről ó gondoskodni erkölcsi kötelességének tartotta. 22 álló esztendőn át mint családtag érintkezett a Szigetiné családjával, azonkívül volt neki egy gazdája, a kit hűségese cselédjéül tekintett, majd aztán kisül, hogy mennyire volt rá érdemes. Erről sem gondoskodott előtte való napon.

Természetes, hogy egy törvényszéki elnökséget viselt ember, ha annak eszébe jut, hogy ezekről megfeledezett, gondoskodott arról, hogy egy másik végrendeletben ezen rendelkezéseit pótolja. Térjünk tehát rá, hogy van két végrendelet. Most mi történt? 1899. évi május 29-én megjelentek a járásbírósnál a végrendeleti tanuk, a kik közül előbb az egyik, Bellai János még 26-án reggel moto proprio Nagy Ákos minden beleavatkozása nélkül egy előzetes írásbeli feljegyzést csinált, a mely írásbeli feljegyzés azonban sem a tanuk által, sem Nagy Ákos által sehol és soha felhasználva nem lett, a mely írásbeli feljegyzés Rózsa Ernő ügyvéd úrtól a vizsgálóbíró útján lett hivatalosan bekívánva. Ezek a végrendeleti tanuk megjelennek június 29-én és ott a járásbírósnál kihallgatva, jegyzőkönyvbe mondják, hogy előttük ilyen végrendelezés tényleg történt. Hangsúlyozom, tekintetes kir. törvényszék, hogy a járásbíró, miután az örökösödési eljárásról szóló törvény 31. §-a szerint az örökösök megidézve nem voltak, ez a törvény pedig kötelezőnek írja elő a végrendelet kihirdetésére vonat-

kozólag az örökösök megjelenését, ezen okból a járásbíró nem hirdeti ki ezt a végrendeletet, hanem június 5-ére terminust tűz ki, a melyre megidézi az örökösöket is oly czélből, hogy ezt a végrendeletet most már az örökösök előtt is kihirdesse. Időközben mi történt? Megjelenik a vizsgálóbíró, először jön az ő letiltó határozata. A tekintetes kir. törvényszék felolvastatta az u. n. nyomozati napló című aktát, a melyben ezek mind szószerint megírva vannak. Először írással letiltja a járásbírósnál a végrendeletet, azonkívül megjelenik személyesen a járásbírónál és megtiltja a végrendelet kihirdetését. A járásbíró, mint látjuk, tiszteletreméltó, koros, élemedett, nyugodt bíró, azt mondja, hogy: ilyen rendelkezésnek jogosultsága nincs, az urnák ehhez joga nincsen, de miután ön értesít arról, hogy itt egy büntető eljárás van folyamatban, megteszem azt, hogy 30 napra felfüggesztem ennek a végrendeletnek kihirdetését. Ennél az első végrendeletnél nagyon fontos mozzanatok ezek jogi szempontból. Megindul a felek között egy harcz, a végrendelet kihirdetése vagy ki nem hirdetése körül és ezen végrendelet kihirdetve csak 1900. június 30-án lett. Jegyezzük meg ezt a dátumot jól. Érdekes dolog és jól megjegyezzük késő nemzedékek számára. Megtörténhetett Magyarországon mi? Az, hogy egy végrendelet, a mely nincs kihirdetve, a mely tehát nem létezik, törvény szerint nem létezik, csak 1900. június 30-ikán, mert csak akkor provulgáltatik: megtörténik, hogy egy ki nem hirdetett, tehát nem létező végrendelet alapján Nagy Ákos és társai vizsgálati fogságot ülnek már 1899. június 2-án. Méltóztatik ezt megjegyezni tekintetes kir. ügyész úr!? 1900. június 30-án lesz kihirdetve a végrendelet és már 1899. június 2-án, már több mint egy esztendővel előtte vizsgálati fogságot ültek érte magyar honpolgárok: De tekintetes kir. törvényszék, ez csak az első végrendeletre áll és annyiban karakterizáló, hogyha majd fogok beszélni arról, hogy itt meggyőződéses szerint törvénytelenségek történtek, ezt az adatot méltóztatnék raktározni és erre a kérdésre ismét figyelembe venni, hogy ez tényleg megtörtént. A másik végrendelet 1900. július 14-én lett kihirdetve az örökösök jelenlétében és sua forma minden tekintetben kifogástalanul. Most kérem, vizsgáljuk meg, hogy ezen jegyzőkönyvekkel szemben van-e, lehet-e szó, a 400. §-ban foglalt intellektuális okirathamisításról, vagy nem.

Tekintetes kir. törvényszék! Nem akarok ajtóstul a házba rohanni, mert én ennél a bűnpernél sajátságosán kedvező helyzetben vagyok, mert ebben a kérdésben már egy előttem igen kompetens fórum, a pestvidéki kir. törvényszék vádtanácsa, állván az a törvényszék elnökéből, Verebélyi táblai-bíró és törvényszéki bíró urakból, tehát olyan tiszteletreméltó férfiakból, a kik egyénenkint is, nemcsak mint testület, szerintem, ha serpenyőbe állíttatnának a közvád mélyen tisztelt képviselőjével, a kit én nagyon tisztelek, talán megkövetelik, hogy jogászi véleményük számba vétessék. Én tehát olyan szerencsés helyzetben vagyok, hogy a közvád t. képviselőjének ezen vádjával szemben én már egy legális fórumra hivatkozhatom, a mely azt mondja, szerintem helyesen, hogy t. i. az a jegyzőkönyv, a mely felvétellett, közokirat ugyan, de mint közokirat csak arról a tényről közokirat, hogy az a tanúvallomás felvétellett, de a belső tartalom tekintetében, hogy az a vallomás igaz-e, vagy sem, nem bizonyít közokiratszerűleg, mint a hogy az természetes dolog is. Bíróság által felvett minden jegyzőkönyv a világon külső formájára nézve közokirat: a megtörtént tényeket. hogy a tanú mondta azt, vagy ezt, — bizonyítja, de nem tartalmát. Jogászi műnyelven ez nem dokumentum falzum, hanem dokumentum mendax lehetne, ez a vád igaz voltára, mert vannak valódi okiratok, tartalomra nézve azonban lehetnek hazugok. Ha tehát a t. közvádló úr álláspontja helyes volna, akkor nem feküdnek előttünk egy dokumentum falzum, hanem egy úgynevezett dokumentum mendax. Már most tekintetes kir. törvényszék a dokumentum mendax is képezheti a közokirat-hamisítási tényálladékot, de vájjon mikor lehet szó a 400. §-nak intellektuális okirathamisításáról? Akkor tekintetes kir. törvényszék, ha valaki szándékosan közreműködik abban, hogy valakinek jogai vagy jogviszonyainak lényegére vonatkozó jogtalan tények vezettessenek be a nyilvánkönyvbe vagy más közokiratba. Jól mondta a tekintetes kir. ügyész úr, hogy nem vádolja felbujtással Nagy Ákost. A 400. §. nem ismer felbujtást. A kit a 400. §. alapján intellektuális okirathamisítással vádolunk, ott a felbujtás, a részesség már a törvény ezen kritériumában benne van, mert az kívántatik meg, hogy közreműködjék. Ki van zárva a felbujtás és részesség eleme, mert a közreműködés tettes társaságot feltételez. Azonkívül mi a

konstitutív eleme az okirathamisításnak? Az, hogy valami nyilvántörvénybe vagy közokiratba valakinek lényeges jogai vagy jogviszonyaira vonatkozólag valótlan tények kerüljenek be. Már most tekintetes kir. törvényszék korrelációba áll a közokirathamisítás a 395. szakasszal. Miről van szó? A 400. §-ban szó van arról, hogy nyilvántörvénybe valakinek jogaira vagy jogviszonyaira vonatkozólag valótlan tények kerüljenek be. Ha anyakönyvekbe például a status perszonális körülményére vonatkozó valótlan tények kerülnek be, ha a telekkönyvbe hamis bejegyzés, ha közokiratba egy képviselőjelölt lemondásának ténye kerül be, ha ez valótlanul bizonyul, fenforog az értelmi okirathamisítás. Mindezen közokiratok tekintetes kir. törvényszék csak akkor képezhetik büntető eljárás tárgyát a 400. §. alapján, ha olyan okiratról van szó, a mely jogszerzésre, jogátváltoztatásra, vagy jog megszüntetésre alkalmas és akkor is annak az okiratnak magának kell egy bejegyzést tartalmazni arra vonatkozólag, hogy valakinek lényeges jogviszonyai ezen bevezetés által az ő közreműködésével megváltoztak. Már most tekintetes kir. törvényszék vegyük kezünkbe a kérdéses okiratot és állapítsuk meg, hogy tulajdonképpen mi ez és hogy hogyan került ez a per ide a tekintetes kir. törvényszékhez? A törvény az okiratok tekintetében a tanuzási jegyzőkönyvet speciális okiratoknak ismeri. A mélyen t. ügyész úr közvádja szerint úgy állana a dolog, hogy valahányszor a bíróságok előtt tanúvallomási jegyzőkönyv vétetik fel, a mely valamely vagyoni kérdésre vagy jogviszonyra vonatkozik, akkor ott mindig konzumált okirathamisítás esete forogna fenn, ha a vallomás valótlan. Ez az okirat, a melyről szó van nem más, mint tanúvallomási jegyzőkönyv, még pedig teljesen értéktelen, jogviszonyok keletkezésére, jogviszonyok változtatására merőben alkalmatlan és teljesen képtelen okirat. Micsoda okirat ez tekintetes kir. törvényszék? Amint mondám a büntető törvény a tanúskodásokról felvett jegyzőkönyveket, mint speciális okiratokat kezeli. Azonban a büntető törvény egy tilalomfát állít fel, a mely a királyi ügyész urat megakadályozta abban, hogy ő ezen ügyben a vádnak megfelelően eljárhasson. A 215. §. tartalmazza a törvénybe iktatott, de úgy látszik a közvádnak nagyon kellemetlen szakaszt, mely szerint, a ki polgári ügyben annak lényeges körülményeire nézve hamis

vallomást tesz, és azt esküvel megerősíti, 5 évig terjedhető börtönnel stb. büntethető. Ez a törvény tehát, amint a kezén között levő döntvények kioktatják a mélyen t. ügyész urat erről, a polgári ügyben tett hamis vallomást büntetni nem engedi, csak azon esetben, ha az illető erre az esküt letette.

Már most tekintetes kir. törvényszék a tisztelt közvádlo úr ügy Pécssett, mint itt igen jól ismerte ezt a paragrafust és mint Scyllát és Charibdist körül akarta hajózni. Láttá, hogy itt lehetetlenség a törvény szerint valakit üldözni, keresett egy paragrafust s alkalmazza a 400. §-t olyan dolognál, a melynél a törvény speczialiter rendelkezik és a melytől eltérésnek helye nincsen.

Ezeknek az előrebocsátása után állapítsuk meg, hogy mi csoda ez az okirat, a melyről most szó van és azután nyomban tisztában leszünk, hogy itt egy jogászilag lehetetlen, merőben indokolatlan, egyenesen a törvénybe ütköző váddal állunk szemben. A közvád t. képviselője már tegnap kezébe vette a vádтанács előtti tárgyalás reminiszcenciája révén a 33. §-át az örökösödési eljárásról szóló törvénynek, de engedje meg, méltóztatott ezt alaposan félreérteni. Milyen okirat ezen kihirdetett végrendelet? Mi ez? Igaz-e az, hogy az a két jegyzőkönyv a június 30-án és július 14-én kihirdetett két végrendeletre vonatkozó, igaz-e, hogy ez a tanúvallomási jegyzőkönyv? A második kérdés, hogy mi az értéke? Már most tekintetes kir. ügyész úr tessék a kezébe venni az 1894. 16. tcz-et, tessék a 30. §-t olvasni kezdeni; «ha az örökhagyó szóbeli végrendeletet hagyott hátra, a tanúkat eskü nélkül kihallgatja», második bekezdés: a végrendelet «tanúi», 31. §. a végrendelet «tanúinak» kihallgatása, a «tanú»-kihallgatásnak idejéről, «a tanúkihallgatás foganatosítandó», 33. §. a végrendelet tanúinak eskü alatti kihallgatását stb. . . szóval mindig tanúkról beszél a törvény.

De minden félreértés kizárásával a 34. §. mit mond a végrendelet kihirdetéséről: A felvett jegyzőkönyveket és csatolmányokat, úgyszintén «a szóbeli végrendelet tanúinak vallomását tartalmazó jegyzőkönyveket» a bíróság, ha nem egyzersmint hagyatéki bíróság, ez utóbbinak megküldi. Ugyebár, hogy a törvénynek nem egy, hanem annyi szavai szerint senki előtt kétséges nem lehet, hogy az a jegyzőkönyv, a mely a

tekintetes bíróság előtt mint inkriminált okirat fekszik, a törvény világos rendelkezései szerint semmi más, mint a polgári ügyben felvett tanúvallomási jegyzőkönyv, a mely tanúvallomási jegyzőkönyvre a törvény értelmében nem szabad az esküt előre kivenni. A törvény egyenesen megtiltja, hogy esküt vegyenek ki az első kihallgatáskor. És már most tekintetes kir. ügyész úr, legyen olyan kegyes a hivatalos kiadásban a 33. §. után fordítani és ott meg fogja találni a törvénynek indokolását. Ez azután eldönt közöttünk minden vitát. A szóbeli végrendelet kihirdetésére nézve a következő rendelkezések állnak fenn: «A szóbeli végrendelet tanúi eskü nélkül hallgatóndók ki. mert a végrendelet kihirdetése csupán előleges *tájékoztatásul szolgál*» és a tanúvallomások bizonyító erejét csak a per bírása mérlegelheti. Ezen pontnál állapodjunk meg: Van itt egy okirat, a mely a törvény világos szavai szerint nem más, mint egy tájékoztató okirat, a melynek alapján senki részére a világon jogokat bevezetni nem lehet, csak a per bíróságnak ítélete, vagy egyezés esetén a hagyatéki bíróság rendelkezéseinek alapján. Ezen szóbeli végrendeletről felvett tájékoztató okirat milyen stácziókon megy keresztül? A 33. szakaszt a közvád t. képviselője alaposan félreértette. Azzal dokumentált, hogy kérem nem kell ám ehhez eskü, nem kell, sőt meg is tiltja a törvény, hogy mindjárt esküt vegyenek ki. Mit mond a törvény? Azt, hogy mikor azután a végrendelet ki van hirdetve, akkor milyen joguk van az örökösöknek? A szóbeli végrendelet tanúinak eskü alatti kihallgatását az örökösödési eljárás folyamán elrendelheti a bíró, ha azt az érdekeltek valamelyike kéri. Ily esetben tehát, mikor az örökösödési eljárás során a hagyatéki bíróság a tanúk kihallgatását már elrendelte, ily esetben a tanúk kihallgatására és hatályára a polgári peres eljárásnak az előzetes eljárásra vonatkozó szabályai irányadók. Midőn már a végrendelet kihirdettetett, eskü nélkül a tanúk nyilatkoztak, mikor az örökösödési eljárás folyamatban van, akkor lehet bármely örökösnek kérni a tanúk eskü alatti kihallgatását és ekkor ennek a tanúvallomásnak miféle hatálya van? Benne van a törvényben. Az előzetes tanúk kihallgatásáról rendelkező polgári törvény szerint, a mit különben is kívülről tud minden bíró, hogy t. i. az előzetes tanúkihallgatás maga is, ha esküvel erősítették is meg csupán pro memoria,

Még ha esküvel is van megerősítve, még ilyen alakjában sem alkalmas sem jogok szerzésére, sem jogok átváltoztatására,, sem jogok megszüntetésére és mint vallomás is csupán azon esetben bír hatálylyal, ha a tanú a perben való kihallgatása előtt meghal. No már most a közvád mélyen t. képviselőjének nincsen ilyen egyetlenegy esküvel erősített vallomása sem, még Poré-é sem az. De már most tekintetes kir. törvényszék, így állván a dolog, azt akartam ebben az okoskodásban konstatálni, hogy itt van egy eskü nélkül felvett tanúvallomást jegyzőkönyv, a mely egy végrendelet kihirdetésének szolgálhat csak alapul, egyéb jogi következménye annak a jegyzőkönyvnek t. ügyész úr nincs, mint hogy az egy tájékoztató irat és hogy az a jegyzőkönyv semmi másra nem jogosít, minthogy a bíróság kihirdethesse annak alapján a végrendeletet. Ezzel az okirattal subsidiarius cselekmények és konkludens tények nélkül semmi jogot a világon szerezni nem lehet. Itt nincs semmi subsidiarius cselekmény, mert az érdekelt örökösök az első pillanattól fogva el nem fogadták, sőt a 29-én felvett tanúvallomási jegyzőkönyv alapján május 80-án Nagy Ákos ellen beadták feljelentésüket és 31-én le is tartóztatták. Tekintetes kir. törvényszék! bejegyzésre, jogszerzésre hagyatéki eljárás során nem ez a végrendelet alkalmas, hanem a hagyaték átadó végzés, vagy pedig a bírói Ítélet, semmi más a világon. Egy ilyen végrendeletről felvett jegyzőkönyv alapján, míg az örökösök hozzá nem járulnak, nincs a világnak olyan hagyatéki bírója, a ki bármiféle jogokat átadhasson. Az okmány értéke szempontjából tehát úgy áll a dolog, hogy itt nem fekszik a bíróság előtt egy objektum, egy olyan okmány, a mely a 400. §. alapján jogok szerzésére egyáltalán alkalmas lehetne és okirathamisításnak bázisa lehetne, hanem fekszik egy esküvel meg nem erősített tanúvallomási jegyzőkönyv, a mely a büntető törvénykönyv 215. szakasza alapján egyáltalán kizárja, hogy büntető eljárásnak tárgyát képezze. Még kevésbé volt lehetséges az, hogy ezen ügyben, mikor a végrendelet csak 1900. június 30-án hirdettetett ki, már 1899. június 2-án vizsgálati fogságot szenvedjenek a vádlottak. De tekintetes kir. törvényszék, hogy ezzel a kérdéssel behatóbban foglalkozzam és hogy a vád szempontjából jobb sorsra érdemes Molnár József védelmét is én teljesítsem, még csak azt tartom megjegy-

zendőnek, hogy a Poré és Molnár József által a polgári perekben letett eskü pedig egy más okból nem képezheti büntető eljárás tárgyát. Mert már akkor, mikor ezek a polgári bíróságnál előzetesen ki lettek hallgatva, a leghatározottabban tiltakoztunk ezen tanúknak meghiteltetése ellen, éppen azért, mert büntető eljárás alatt állottak. Daczára annak ezen előzetes kihallgatás alkalmával tőlük az eskü kivétellett. Poré abban a szerencsében részesült, hogy ezen esküjéért külön vád emeltek ellene. De már most tekintetes kir. törvényszék, mielőtt ennek az ügynek érdemével foglalkoznám, csak annyit tartok kötelességemnek megjegyezni, hogy a büntető törvénykönyv 224. szakasza szerint nem büntetetik az, a ki a valónak megváltása által önmagát büntetendő cselekménnyel vádolná. Ennek a két embernek a vallomása homlokegyenest ellentétes; melyik mondott igazat, ki fogjuk deríteni. De ha az egyik a kettő közül valótlanul mondott volna is, ki hallotta azt, tek. törvényszék, a mai procezzszuális elvek és eljárás mellett, hogy a vádlott esküre bocsáttassék. Ez a 224. szakasz oltalma alatt álló cselekmény már ebből az okból is teljesen büntelen és ennél fogva sem Molnár József, se Poré ezen eskü miatt büntető úton felelősségre nem vonhatók. A 400. §. jogi tény állandókéhoz megki van tátik az, hogy az illetők mint tettestársak közreműködjenek arra, hogy valamely okiratba ez és ez bevezetessék. Mi az a közreműködés? A tettestársaságnak az a determinált esete, midőn többen és ugyanazon akarattal, szándékkal, büntetendő gonosz szándékkal, meghatározott közös célra egyező akarattal járnak el oly célból, hogy valakinek jogi viszonyai nyilvánkönyvbe vagy közokiratban változás alá essenek. De tekintetes királyi törvényszék, vizsgáljuk meg a vádat ebből a szempontból, ennek a közreműködésnek a szempontjából és csodálatos paradoxonnal fogunk találkozni. Min épül fel a vád? Azt mondja, az első végrendeletnél, kérem a Nagy Márton már meg volt halva, Nagy Ákos csak mint hasbeszélő színlelte azt a végrendeletet és a tanúk — nem teszi hozzá: jóhiszeműleg — hozzájárultak ahhoz. Hát tekintetes kir. törvényszék, Nagy Ákosnak a ténykedése az első végrendeletnél ugyanebből állana. Egyebet ennél a dolognál tudtommal még a vád szerint sem tett, minthogy bement a bírósághoz, a mikor a tanúkat beidéztek. De tekintetes kir. törvényszék, ez a közreműködés

nem paradoxon. Hiszen ha ez igaz, akkor legyen kegyelmes a közvád mélyen, t. képviselője saját álláspontja iránt és indítványozza a többi vádlottnak a felmentését, mert ha. ez igaz. altkor csak arról volt szó, hogy Nagy Ákos megcsalta a többieket, rászedte őket, úgy adta a dolgot elő, mintha az öreg beszélt volna, holott ő beszélt. Már most tekintetes kir. törvényszék, ez nem közreműködés. ez a legvakmerőbb megtévesztése lett volna az ő társainak, a kik itt nyíltan bíróság előtt azt mondják: Uram ez nem igaz, minket ez az úr nem tévesztett meg, mert Nagy Márton élt és akkor teljesen ki van zárva az, hogy Nagy Ákos oly természetű közreműködést fejthetett volna ki, a mely arra vezetett, hogy ő úgy színlelte, mintha ő beszélt volna s ez esetben minden vádlott felmentendő, vagy pedig mondjuk azt, hogy a közvádnak álláspontja volna igaz és helyes, a mint az pillanatra sem az, hogy Nagy Márton már maghalt és Nagy Ákos. színlelte a dolgot: akkor tessék a többi vádlottat, mint ártatlan szegény áldozatokat felmenteni. Mert a nagym. magy. kir. Curia kimondja, hogy a ki tévedésből esküdött és így vallott, az nem büntetendő. De tekintetes kir. törvényszék, miben állt Nagy Ákos közreműködése annál, hogy a végakaratról felvett jegyzőkönyvbe ezek a dolgok bevétesenek? Miben áll az ő közreműködése? Egyetlen adat. egyetlen mákszemnyi bizonyíték sincs arra, hogy ő akár Molnár Józsefet, akár a vádlottak közül bármelyiket akár szóval, akár ígérettel, akár fenyegetéssel, bármivel igyekezett volna rávenni arra, hogy ezt csinálják meg. E tekintetben tekintetes kir. törvényszék ennek a Molnár Józsefnek a vallomása talán klasszikus bizonyíték. Végig vonul ezen a peren mindenféle vád. de maga az a Molnár József sem merte mondani, hogy Nagy Ákos őt bárminek ígéretével rábírní igyekezett volna, hogy ő ilyen működésben részt vegyen. Sőt tekintetes kir. törvényszék, egyenesen ki van zárva, hogy bármiféle előzetes összebeszélés ebben az ügyben keletkezhetett volna, mert hiszen méltóztattak hallani, hogy ez a hat ember, a ki előtt Nagy Márton végrendelkezett, nem előzetes összebeszélés alapján, nem úgy jöttek oda, hogy Nagy Ákos ő velük egy konspirációt csinált, hanem reggel, mikor megtudták, hogy Nagy Márton rosszul van, a véletlenből és a sürgős intézkedésre való tekintettel úgy hozta őket össze, hogy az összes tanúk vallo-

mása szerint még csak nem is beszélt velük. Magát Molnár Józsefet pedig azért hívták meg, mert a haldokló Nagy Marton kívánta, hogy jelen legyen a végrendeletnél» így tehát Nagy Ákos ezekkel az emberekkel semmi tekintetben sem szólt, ment nem is szöhetett semmiféle konspirációt.

Annál a kérdéses jegyzőkönyvnél pedig, miben áll Nagy Ákos közreműködése? Hogy mint a gyermek törvényes gyámja, aláírta mint jelen levő a jegyzőkönyvet. Mármost Nagy Ákos közreműködése hol kezdődik az okirathamisítás kérdésében, ha ugyan erről egyáltalában szólhatni? Méltóztassék megmondani, hogy mikor és hol működött közre Nagy Ákos az állítólag hamis okirat felvételében, mert erről sem az iratokban, sem a vádbeszédben egy árva szó sincsen. Leszámoltam a közokirathamisítás vádjával, de nem búcsúzhatom el ennék az ügynek jogi méltatásától, mert tekintetes kir. törvényszék, a tisztelet parancsolja és az óvatosság előírja, hogy két más kérdéssel is foglalkozzam.

A tekintetes kir. törvényszéknek a büntető perrendtartás megadja a jogot, hogy a minősítés tekintetében eltérhet úgy a vádtól, mint a vádtanács határozatától, de azon esetben a bűnvádi perrendtartás értelmében a védelem arra figyelmeztetendő. Nem hiszem, hogy erre szükség legyen. De mégis, miután a vádtanács ebben az ügyben bizonyos álláspontot elfoglalt, kötelességem néhány szóval reflektálni arra is, hogy ebben az ügyben, a hol az intellektuális okirathamisítás objektív, konstitutív elemeinek hiánya miatt büntetendő cselekmény fenn nem forog, nem foroghat fenn másik két dolog sem, a melyre vonatkozólag a közvád t. képviselője vádat nem emelt, de a vádtanács ezen minősítéseket vette fel. Abban a kellemes helyzetben vagyok, hogy tanúnak hozhatom a vádtanácsot a t. közvádló úrral szemben és vice versa a közvád mélyen tisztelt képviselőjét a vádtanácsossal szemben. Világosnak látom, hogy sem csalásról, sem közokirathamisításról nincs — mert nem is lehet — szó, mert hiszen az egyik a csalást, a másik a közokirathamisítást állítja, vagyis, hogy itt egy nagy jogi tévedéssel állunk szemközt. Ha szabad ebben a komoly perben erre vonatkozólag egy kissé triviális hasonlatot elmondani, legjobban jellemzi a dolgot a milánói bakának esete. Beszéltek itt magánokirathamisításról, lopásról, betöréses lopásról, hamis tanúszerzésről és

mindenféle más kvalifikációról, csak arról nem, hogy a büntető törvénynek 215. szakasza is létezik, a mely ilyen esetben a büntetlenséget biztosítja. Ha megengedik, elmondom: Mikor megállott az újoncz baka a dóm előtt, azt kérdezte az öreg bakától, hogy miért van az a sok torony? Az öreg baka azt mondta, egy itce borért megmondja. Meg is kapta a bort s elmondta, hogy egynek a tornyába is beüt az istennyila, de a míg annyi sok közül az igazit eltalálja, elfogy a villámnak a zufflája. Így van ez, tekintetes kir. törvényszék, a közvád mélyen t. képviselőjének annyi mindenféle vádjával is. A 215. §-on azonban hajótörést szenvedett a vád. Tartozom, tekintetes kir. törvényszék, reflektálni arra, hogy a vádtanács által meghozott vádiratban foglalt egy más vád is teljesen ki van zárva, t. i. a csalás vádjá. Röviden fogok csak erre reflektálni; ki van az zárva a következő okokból: először, mert ha csalás vétségéről szó lehetne, vagy annak kísérletéről, az esetben — a mint voltam bátor azt igazolni — első sorban elévülés forogna fenn, másodszor nem lehet szó csalásról azért, mert a csalás egyik konstitutív eleme a ravasz fondorlat s a második konstitutív eleme a tévedésbe ejtés. Ravasz fondorlatot és tévedésbe ejtést nem lehet elkövetni olyan ember ellen, a ki a ravasz fondorlat alkalmazásánál és a tévedésbe ejtésnél jelen sincsen. A bíróság előtt való idézésre tett tanúvallomás, a mely kötelező, nem tartalmazhat ravasz fondorlatot, de tévedésbe ejtésről sem lehet szó, mert azok, a kikről szó van, itt egyáltalán tévedésbe ejtetni meg sem kíséreltettek, de nem is ejtettek soha tévedésbe, a mit legeklatánsabban az bizonyít, hogy másnap bűnvádi eljárást indítottak.

Ebben az esetben, tekintetes kir. törvényszék, az örökösök soha egy pillanatig sem állították, hogy ők magának a végrendeletnek alapján állanak, hogy ők ezt elismerik, mivel ők eziránt nem lehettek soha tévedésben, nem is tettek, nem is tehettek semmit, ami ennek folytán nekik kárt okozott volna. Ezek alapján a csalásról és a csalás vétségének kísérletéről abszolúte szó nem lehet.

Beszélni kell még, tekintetes kir. törvényszék, a hamis tanú csábításra vonatkozó vádról.

Ha Poré üldözhető az ő vallomásaért, a minthogy nem üldözhető a 224. §. szerint, akkor Pórénál már a csábítás eleve

ki van zárva, mert a csábítás csak akkor forog fenn, míg valaki valakit hamis tanúzásra rábírní igyekezik, a törekvés az eredménytelen törekvést feltételezi s csak akkor van csábításról szó, mihelyst a törekvés eredményessé vált, vagyis az illető hamis tanúvallomást tett, akkor nem ismerünk csábítást, hanem felbujtást. Már most milyen furcsa fikciók állnak fenn egy bűnperben, hogy a bíróság előtt egy eset kétféle minősítés alá esik. Nem az ő szándékától, az ő cselekményétől függne tehát az, hogy mivel vádoltatik, hanem attól, hogy az illető leteszi-e az esküt, vagy nem teszi le.

De, tekintetes királyi törvényszék, ebben a dologban már most egyszer az az eset, ahol a kir. ügyészszel találkozom a vád tanácscsal szemben. Itt a tekintetes kir. köz vádló úrnak van igaza, a 222. §. alá eső subordináció testium megítélése úgy, a mint azt a kúriának döntvénye megállapította: «Nem elég valakit felszólítani hamistanúzásra, hanem annak ígéret, fenyegetés kell, hogy fundamentumát képezze.» A csábításnak, vagy rábírásnak erkölcsi vagy fizikai eszközökkel kell a tanút rábírní akarní, a melyek alkalmasak arra, hogy illetőt erkölcsi meggyőződésében megtéveszthessék s hamis tanúzásra bíratassák. Itt, tek. kir. törvényszék, ha végig tekintek a Bellái, de különösen a Takács féle ügyön és én figyelemmel kísértem s vártam is. hogy a kir. ügyész úr hogy fogja a vádat megokolni, — hogy Nagy Ákos nemcsak egy szót sem szólt, nemcsak, hogy velük nem beszélt, hanem a núkor bementek Kaposvárra. még az útiköltségüket sem téri tette meg.

A vádtanács a 264. szakasz ellenére miért is helyezte hát Nagy Ákost vád alá, erre adós marad a felelettel. Én kérem a tekintetes kir. törvényszéket, méltóztassék az aktákat megtekinteni s nekem fog igazat adni, hogy én ezt örökre lehetetlennek tartottam volna. De a Takács-féle végrendeletről tudjuk. hogy Nagy Ákos részéről a közreműködésnek még csak lehetősége sem forog fenn. T. i. miként áll a dolog? Igazolva van, hogy Nagy Ákos vizsgálati fogságot ült egész június 7-éig, igazolva van s pedig Toldi Béla kifogástalan úrnak, — nem tudom, hogy a Budapestben, vagy az Oroszlánban lakott-e — ügyvéd Pécssett, tiszteletreméltó úriember vallomással van igazolva, hogy mialatt Nagy Ákos le volt tartóztatva, a házkutatás napján, 1899. június 4-én, — nem is szólók arról,

hogy énnekem is tudomásom van róla. — jelen volt, mikor Mogori elbeszélte ezt a végrendeletet. Itt volt Rózsa Ernő dr. ügyvéd, ez a Budapestben lakott jogászsága óta mindig, most sem akart máshova szállni. Ez a Rózsa Ernő eskü alatt vallotta azt, a mit Takács és Bodis vallottak, hogy a temetés után való napon vagy másodnapon, tehát 1899. május 29-én. vagy 30-ikán Takács és Bodis nála jelentkeztek, ezen végrendeletre vonatkozó nyilatkozat céljából, anélkül, hogy erről Nagy Ákos tudott volna. Tudjuk, tekintetes kir. törvényszék^ hogy a másik Bodis elmondta azt, hogy ő a temetés napján a család tagjainak beszélt a végrendeletről. Már most nyilvánvaló, tekintetes kir. törvényszék, hogy a letartóztatásban levő Nagy Ákos semmiféleként csábító nem lehetett. Később is a nélkül, hogy bármely lépést tett volna, vagy ezekkel a tanúkkal bármiféle társaságban részt vett volna, a nélkül, hogy velük csak beszélt volna, járt el. Egy árva szóval sincsen igazolva tehát a szubordináció, a csábítás lényeges eleme merőben ki van zárva.

Tekintetes kir. törvényszék! Ezekben foglalkoztam volna a közokirathamisítás, a csalás, a hamistanúszerzésre vonatkozó váddal. Miután találkoztam ezen ügynél egy magán közokirathamisítási váddal is, — foglalkozom vele. Utalok arra, hogy már a pécsi kir. ügyész úr indítványában, de meg a vádtanácsindítványában is bent van, hogy nem nagy kegyet gyakoroltak ennek a vádnak elejtésével. Ennek kardinális momentuma ugyanis az, hogy az okirat felhasználásék. Hamisíthatok én bankjegyeket is, pedig erről külön törvények rendelkeznek, hanem azon célból teszem, hogy túlادok rajta. Egy hamis váltót tarthatok a fiókomba és hozzám semmiféle kir. ügyész, nem férhet, ha fel nem használom. Miután ez a végrendeleti feljegyzés nem is okirat, mert ki van törölve belőle az aláírás.. — felhasználva nem lett — azt hiszem, tekintetes kir. törvényszék, leszámoltam ezzel a lebegő váddal is.

Tekintetes kir. törvényszék! Hátra van, hogy tisztán jogi és nem ténybeli szempontból, a lopás kérdésével foglalkozzam. A ténybeli bizonyítékok részletezésénél meg fogom győzni a tekintetes királyi törvényszéket arról, hogy valóban nagyon kevés, semmi okom sem lehet arra, hogy jogi labirintusokkal fedezzem az esetleges büntetendő cselekményt, mert ennek a

lopásnak ténybeli elkövetése teljesen és merőben kizárt dolog. De tisztán jogászi szempontból az adott esetben a lopás bűnténye teljesen kizárt a következő okokból: Idegen ingó dolgot másnak birtokából, jogellenesen és azon szándékkal, hogy azt magamnak tartsam, elvinni, ez a lopás: az animus rem sibi habendi, vagyis az, hogy az ellopott tárggyal az illető mint sajátjával rendelkezzen, oly döntő és konstitutív eleme a lopásnak, a mely nélkül a lopás fenn nem foroghat. Az adott esetben, hogy a jogi érvelést helyesen adhattam elő, ketté kell osztanom a tényállást: vádolva van Nagy Ákos 130.000 forintnak a letéti könyvecskékbe letett értéknek ellopásával és vádolva van 117.000 forint értékű közhitelepapíroknak el tulajdonításával. Az ajándékozás kérdésénél a tekintetes kir. törvényszék előtt nyilvánvalóvá lesz, hogy itt is tulajdonképp egy polgári útra tartozó perkérdést akar a közvád büntető úton eldönteni. A közvád mélyen t. képviselője az ő vádja emelésekor már maga is hangsúlyozta, hogy ezeknek a takarékpénztári könyveknek a birtoka Nagy Ákos mellett szól. Csakhogy ő egy fordított jogelmélettel azt mondja, hogy az ajándékozás megtörténtét neki kell bizonyítani, holott a birtok a beati possidentis elvénél fogva maga mint jogcím jogászi ismereteink szerint a praesumptio iuris állítja fel, a mely ellen kell bizonyítani, hogy t. i. az ajándékozás meg nem történt. Már most tekintetes kir. törvényszék, hogy itt az ajándékozás kétségtelenül megtörtént, azt majd az ügy érdemében való bizonyításnál részletesen fogom említeni, de bármiként álljon a kérdés, akár pro, akár contra az ajándékozás tekintetében, nyilvánvaló, hogy itt az ajándékozás megtörténtének olyan jogi kérdése vár eldöntésre, a mely nem büntető útra, hanem polgári útra tartozik. Azonban sem a betétkönyvecskék, sem a 117.000 forintba vonatkozó értékpapírok tekintetében lopásról szólni miért nem lehet?

Azért, mert a 117.000 forintos papírt, mint a tények igazolják, Nagy Ákos soha egy pillanatig sem vette birtokába oly célzattal, hogy azt mint sajátját tartsa meg, vagy hogy arról, mint sajátjáról bármiféleképp rendelkezzen. De nemcsak hogy nem ezzel a szándékkal tette, hanem tényekkel van kimutatva, hogy Nagy Ákos, a kinek lakásán a törvény minden rendelkezése ellen való házkutatás foganatosított letartóztatása

ideje alatt, letartóztatása után legelső teendőjének tartotta, hogy ezen papírcsomagot, a melyet ő mint családi okiratot nem oly célból, hogy azt sajátjának tekintse és a fölött rendelkezék, hanem hogy azt megőrizze, vette magához, azonnal, a mint kiszabadult, bírói letétbe helyezte és a hagyatéki bíróságnak rendelkezésére bocsátotta. Az tehát, hogy ő ezt mint sajátját megtartani akarta volna, nemcsak igazolva nincsen, de az ellenkezője ennek a ténynek minden kétséget kizáró közokiratszerű biztonsággal igazolva van. De tekintetes kir. törvényszék az örökösödési eljárásról szóló, már említett törvény a 94. évi 16. t.-c. az ő 14. §-ában mit mond? Ha az örökhagyónak elhalálózása helyén sem hátrahagyott házastársa, sem egyenesági leszármazottak, sem olyan alkalmazottja nincsenek, a kiknél a hagyatéki birtokot meghagyni nem lehetne, ezen esetben az elöljáróság van kötelezve oly intézkedésre, a melyek a vagyonnak biztosítását végrehajtják. A contrario világos tekintetes kir. törvényszék, ha valakinek házastársa, közeli rokona vagy hozzátartozója van, annak a törvény alapján is megőrzés céljából hozandók az ilyen, a hagyatékhhoz tartozó értékek.

És hogy ez így van, a tekintetes kir. törvényszék előtt nem szükséges egyébre utalnom, mint arra, hogy még május 30-án is a halál után, mikor a községi elöljáróság a haláleset felvétele kapcsán a leltározást törvény szerint megindította, az akkor ott a hatóság közegei által talált értékeket is, azt a 28 drb papírt Nagy Akos őrizetére bízta maga a hatóság is. — ezek a papírok — méltóztatnak tudni — meg is találtattak az ő Wertheim szekrényében. Eltekintve már most attól, hogy itt tényleg — mint azt ki fogom mutatni — a lopásnak még csak a lehetősége is fizikailag ki van zárva, miután az animus sibi habéndi nemcsak fenn nem forog, hanem igazolva van, hogy nem mint sajátjával rendelkezett, hanem megőrzés céljából nála levő iratokként rögtön bírói letétbe helyezte, — lopásról nem lehet beszélni. A második esetben az ajándékozás jogcíme az, a mi az ő jóhiszemű eljárását védi. Azért ezen okokból, tekintetes kir. törvényszék, már teljesen ki van zárva a lopás büntette. Már most, tekintetes kir. törvényszék, befejeztem volna az én jogi disszertációm, a mely reám azt a kötelességet rőtta, hogy tájékoztassam a tekintetes kir. törvényszéket.

Azon szerencsés helyzetben vagyok, hogy az én jogász

érvelésemet jó társaságban állítottam fel. Első sorban utalhatok magára a pécsi kir. ügyész vádiratára és annak indokaira, a ki a lopási vádat mint alaptalant elejtette. De utalhatok a pestvidéki kir. törvényszék vádтанácsának határozatára is. a melyre vonatkozólag jól tudom, hogy az itt nem döntő, de abból a szempontból, hogy egy illusztris, az ország egyik legtekintélyesebb bíróságának vádтанácsa ilyen jogi meggyőződést nemcsak elfogadott, hanem provulgált is, ezen alapon, talán nem méltóztatik a közvád m. t. képviselőjének rossz néven venni, ha azt állítom, hogy igen jó társaságban vagyok, ha arra vonatkozólag, hogy közokirathamisításról szó nem lehet, — érré a vádтанácsai határozatra hivatkozom. De tekintetes királyi törvényszék a nagyméltóságú magy. kir. Curia e tekintetben számtalan teljes-ülési döntéseket hozott. Én kötelességszerűleg egy párat ezekből fel fogok olvasni, hogy álláspontomat igazoljam. Első sorban a kérdéses pro memóriára vonatkozólag, hogy a hagyatéki eljárás során kivett előzetes tanúvallomás még abban az esetben is, ha esküvel megerősített, csak pro memoria számba megy és hogy arra az esetre képez a vallomás bizonyítékot, ha a tanú az ítélethozatal előtt meghal. Erre vonatkozólag utalok a nagyméltóságú m. kir. Curiának 26. sz. teljes ülési megállapodási döntvényére, mely szól következőleg: Az esküvel meg nem erősített vagy a büntető törvény 218. szakasza 1. pontjában feltételezett fogadalom alapján tett, habár hamis tanúvallomás nem állapítja meg a hamistanúzás büntetést, illetőleg vétségét (Márkus V. kötet 212. oldal 9321. eset). A magyar kir. Curiának a Márkus-féle gyűjtemény V. kötetében 9371. 9374—75., továbbá 9376. s végül 9378. sz. a közölt esetek röviden a következőket tartalmazzák: »Pusztá felhívás hamis tanúzásra nem állapítja meg a hamis tanúzásra való reábirást«. Az okirathamisításra vonatkozólag, hogy az okirathamisításnál felbujtás és részesség ki van zárva, a következő elvi határozat keletkezett: A B. T. K. 400. §. esetében csak a felbujtás és bűnsegédi részesség tekinthető kizártnak, mert a részességnek most nevezett alakzatai is a «közreműködés» fogalma alá esvén, a B. T. K. 400. §. eseteiben a különben felbujtást vagy segítséget képező tevékenység is tettességet állapít meg. Ellenben a társtettesség, vagyis az együtt és közösen elkövetés, a B. T. K. 400. §-ában meghatározott cselekménynél annál kevésbé

lehet kizárva, mert az e nemű cselekmények gyakran másként nem is követhetők el.« (Márkus X. kötet 640. oldal 17263. eset.) A nagyméltóságú m. kir. Curiának a Döntvénytár új folyamának 27. kötetében közölt 6. sz. a. elvi jelentőségű határozat ismét tartalmazza azt, hogy a vallomás, mely esküvel megerősítve nincsen, egyáltalában nem büntethető cselekmény. A hamistanúzásra vonatkozólag még az is konstitutív elemként ismertetett fel a Curia által az 1899. évi 5600. sz. a. kelt elvi jelentőségű határozatában, hogy «A B. T. K. valamely valótlán előadásnak esküvel való megerősítését csak akkor bünteti, ha ezen eskü az előadást olyanná teszi, hogy azt az ügy eldöntésénél, másnak ellentétes előadásával szemben bizonyítéknak kell elfogadni. A B. T. K. 215., 216., 219. §-aiban előfordul-ez alatt a meghatározó kifejezés alatt: «polgári ügy» csak olyan ügy érthető, melyben a vita tárgyának értéke meghatározható s két fél egymással ellentétes előadást tesz, a melyben tehát a hatóság vitás jogkérdést dönt el.»

Itt van a Curiának 1893. szeptember 22-én 1075. sz. a. kelt határozata, mely kimondja, hogy miután «sem ígéret, sem fenyegetéssel nem iparkodott emez óhajának teljesítésére rokonait rávenni, tehát ez irányban való törekvést sem fejtett ki. a reábirás a törvényes kellékeivel nem bír, s így még a csalásnak mint büntetendő cselekmény fenforgása esetében sem lenne megállapítható.» (Döntvénytár új folyam XXXVII. 314. oldal 98. eset.)

Szóval annak az álláspontomnak igazolására, hogy maga az egyszerű felhívás nem képez büntetendő cselekményt, hanem ott fenyegetésnek vagy Ígéretnek kell történnie, ezt a curiai döntvények is igazolják.

Ezekkel kimerítettem volna, tekintetes királyi törvényszék, azt, a mit a kérdésnek jogi oldaláról mondani szükségesnek tartottam és azzal a teljes megnyugvással fogok az ügynek ténybeli részletezéséhez, hogy a tekintetes kir. törvényszék már is meggyőzni sikerült arról, hogy ebben a büntető ügyben, miután a büntetendő cselekmények konstitutív elemei teljesen hiányoznak és miután k végrendelet hamisításra vonatkozó vád tekintetében egy, a törvény szerint nem büntethető olyan tanúvallomási jegyzőkönyvvel állunk szemközt, a mely esküvel megerősítve nem lett és így bűnvádi eljárásnak helye

egyáltalában nem volt, még azon esetben is, ha és a mennyiben mindaz, a mit a t. közvádoló úr állított, igaz lenne, amint-hogy egy pillanatig sem az, még abban az esetben sem lehet itt büntető és marasztaló ítéletet hozni.

Ezek alapján, tekintetes kir. törvényszék, már most a bűnvádi törvény 326. szakaszának első pontjára épített azon kérésemet terjesztem elő, hogy a tekintetes kir. törvényszék az összes vádlottakat felmenteni méltóztassék.

Már most, tekintetes kir. törvényszék, áttérhetek az ügy ténykörülményeire és az ügy ismertetésére. E tekintetben én is egy kis expositióval kezdem meg az én előterjesztésemet. Ismertetnem kell röviden és teljes kíméletével a személyeknek az ügyben szereplő egyéneket. Az egyiket, tekintetes kir. törvényszék, az ügyben döntő szereplőként ismert Nagy Mártont, ezt már ismertettem, erről már megemlékeztem. Még csak a szereplő többi egyéniségeket kell a tekintetes kir. törvényszéknek röviden bemutatnom. Hadd lássa meg a tekintetes kir. törvényszék azon későbbben előadandó érveimnek igazát és valódiságát, hogy itt csakugyan a hamuba esett pecsenye körül forgott a harc, a hatalmas nevető örökösöknek harca a végrendelkező akarata ellen. Ez az igazi impulzus, a mely ebben az ügyben annyi mindenféle tényezőt a törvény ellen sorompóba szólított. — A kikkel foglalkoznom kell, azok a következők:

Ebben a drámában, mint ahogy az rendesen szokott lenni, sok az áldozat. Már a három esztendőös bűnper folyama alatt sokan e bűnperben szereplő egyének közül befejezték földi pályájukat, meghaltak. Ezekkel nem szándékozom most bővebben foglalkozni. E bűnpernek vannak azonban sajnálatomértó más áldozatai is: megháborodott elmével jár közöttünk három lényeges szereplő egyén ebben a perben. A tekintetes kir. törvényszék előtt igazolva van, hogy elmebeteggé lett a vizsgálóbíró úr mellett kirendelt törvényszéki jegyző, Hunyadi Ignác és gyógykezelés alatt áll a m. t. örökösöknek egyik képviselője, Psikk Lajos országgyűlési képviselő, azonkívül elborult elmével jár közöttünk Nagy Ákos és Nagy Ferencnek édes apja, idősb Nagy Ferenc is. A halottak közt csak egynek sírhantját kell megbolygatnom, ez ifjú Nagy Ákos sírja, — de tekintetes kir. törvényszék, beszéljünk először az élőről. Az elhalt idősb Nagy Mártonnak szerte ágazó rokonsága volt. A

családban egyik tradíció volt a fiágnak a leánnyal szemben való kedvezése. A vagyonnak nagy része, a mely néhai Nagy János püspöki helynöktől maradt, azzal a végrendeleti szankcióval jutott a család birtokába, hogy ezt ismét a fiág fogja örökölni. Fontos ez annyiban, hogy a t. magán vádló urak mi részben vannak érdekelve ennél a kérdésnél. A többi örökösök közül a három ág, nevezetesen idősb Nagy Ferencz az elhalt Nagy Márton testvére, a másik a Grubanovich ág, Grubanovich Géza úr nyugalmazott törvényszéki elnök édesanyja után, a ki kettős minőségben van a kérdésben érintve, mert ő az egyik ágban örökös, de azért is. mert idősb Nagy Ferencz egyik leánya az ő felesége és így ezen a czímen is érdekelve van.

A harmadik ág a Goócs ág, a mely ágban a legkülönbözőbb velleitású örökösökkel találkozunk. Itt találkozunk tekintetes kir. törvényszék, első sorban azzal, hogy ebben az ágban vannak az u. n. legszegényebb örökösök, — a gyakorlati életben mezítlábos örökösöknek szoktuk nevezni — egyik közülük szegényházban is van. Ezek örökrészei sűrű átruházásnak tárgyát képezték; megszerezték a másik örökösök, a miről egyik okmány ad felvilágosítást. Az egyik örökös előleget adott azzal a feltétellel, hogy a várandó örökségből kapja meg az átruházó a többbit. Az idősb Nagy Ferencz ágán van négy testvér: Nagy Ákos a vádlott. id. Nagy Ferencz, Grubanovich Gézáné és Blaskovits István kir. táblai elnök neje a negyedik. Erről az örökségről, a mely idősb Nagy Ferenczre jutott volna törvényes öröklés esetén, idősb Nagy Ferencz lemondott, lemondott pedig akkor, mikor a Nagy Ákos ellen indítandó büntető eljárás befejeztével kecsegtették. Méltóztatik látni, tekintetes kir. törvényszék, az idáig felsoroltakból is, hogy ebben a bünperben az érdekelt örökösök közül van egy kir. táblai elnök és egy nyugalmazott törvényszéki elnök, van egy volt országgyűlési képviselő, vannak ügyvédek, s különösen a Goócs családnak ága elterjedt a pestvidéki kir. törvényszékig. A pécsi központi vizsgálóbíró, Kerese úr mint rokon, maga jelentette be érdekelttségét

A szereplő egyéniségek társadalmi állásuknál és egyéniségükönél fogva joggal jellemezhetők mint olyanok, a kik az odavaló bírói körökben bírnak azzal a befolyással, a mely talán mást nehezebben illette meg. Ezek a befolyásos rokonok maguk

mellé vették Psikk Lajost, a volt kaposi kir. ügyészt, a ki akkor még kamarai tag sem volt. Most már, tekintetes kir. törvényszék. ezen rokonságnak viszonyáról Nagy Mártonhoz tudnunk kell, hogy az a boldogult emlékü Nagy Márton az ő zárkózott életének javát Nagy Ákos családjánál töltötte, Nagy Ákos gyermekeinek javára és érdekében mondott le arról is, hogy megházasodjék. Tudjuk azt a kihallgatott számtalan tanúnak vallomásából, hogy agyának és szívének nem volt más gondolata és akarata, minthogy Nagy Ákosnak egyik gyermekéből, Mártonból, a ki azonkívül még keresztfia is volt, egy tekintélyes magyar embert neveljen Horvátország számára, hogy az a magyar névnek dicsőségét hirdesse és a magyar nemzethez való ragaszkodást ott propagálja. A másik gyermek, a kit szívének és szeretetének egész teljességével ajándékozott meg, az a gyermek katona volt a Ludoviceumban, a magyar kir. honvédségnek szolgálatában és mint hadnagy került onnan ki.

Az a végrendelet, melyet itt tárgyalunk a két gyermeket Nagy Ákost és Mártont nevezi örököseiül. Márton még él, ő még megélheti atyja becsületének helyreállítását, a másik az Ákos, az már nem részesülhet a boldogultnak jóakarátában, szándékában, — egyáltalában semmiben; még az a vigasztalása sem lehet meg, hogy megérhesse a meghurczolt családi becsületnek igazságos ítélettel való reparálását. Érdekes az, tekintetes kir. törvényszék, hogy ez az Ákos fiú miként gondolkodott. A Szigetiné által bemutatott levélben 1899. márczius 19-ről, tehát alig 2 hónappal Nagy Márton halála előtt ezt írja ez a jó fiú: Agyamban hiába hánynám-vetném gondolatokkal, hogyan háláljam meg, de úgy vélem, jóindulatát csak részben is kiérdemelhetem, ha tanulmányaimat elvégezvén Ő felsége hű alattvalója és hazámnak derék szolgája leszek. Végtelen jóságáért köszönetét mondva stb. stb. Ez a szegény jó fiú az első igaz áldozata ez ügynek. Mikor megindul a nagytekintélyű, hatalmas befolyású rokonság részéről a hajsza, letartóztatják az apát, sőt pillanatnyira letartóztatják a másik nagybátyát is. megjelennek a hírlapok közleményei, a melyekben a végrendelethamisító mint bűnös pellengére van állítva, mint olyan ember, a ki méltó a társadalom megvetésére, — akkor ez a szegény fiú, akinek magyar szívet Ő felsége huszár dolmánya takarja, ezt mondja apjának: apám, dobd oda azt a vagyont,

de mentsd meg a becsületet. Az apa akkor ennek a fiúnak a könyörgésére megteszi, hogy lemond arról is, amiről törvény szerint lemondani nem szabad, lemond gyermekeinek jogairól. És tekintetes kir. törvényszék, az a büntető ügy beszüntetve nincsen. A nagybácsinak a vagyona után várakozó örökösök folytatják tovább kíméletlenül a hajszát s akkor az a szegény gyermek a halálba menekül, hogy becsületét így védelmezze meg. Hát tekintetes kir. törvényszék, ez az örökös Nagy Ákos nem zavarja meg többé a családi tanácsnak érdekeit, nem zavarja meg a cirkulusokat, de tanúm arra, hogy ebben a családban volt egy férfi, aki az apjának növendéke volt, aki a becsületnek példáját szolgáltatta és becsülettudását vérével pecsételte meg.

Ezt az erkölcsöt nem tanulhatta a fiú olyan embertől, aki lopásra indul s végrendeletet hamisít, hogy ne magának, hanem gyermekeinek szerezze meg a vagyont.

Ez az erkölcsi tény tanúm arra, hogy ennek az embernek lelkületében soha sem lakhatott az a méreg, hogy megméltelyezze a társadalmat, a jogrendet és elrúgja maga alól azt az alapot, mely őt közbizalomra tartotta érdemesnek. Ha már tekintetes kir. törvényszék, Nagy Márton sírjával nem törődnek az örökösök, legalább arra kérem őket, hogy halottak napján ennek a szegény Nagy Ákosnak sírjára tűzzenek legalább egy mirtuslombot.

Ezzel a nagy befolyású családdal és rokonsággal megindul a halotti menet. Mikor a temetés még jóformán be sem volt fejezve, még a sírások kapavágásaira zörgött a hant. már akkor nem is a halotti tor kezdődik meg, a mi magyar szokás, hanem megkezdődik a firtatása annak, hogy mi van, hol van és kinek van; már ott az elhantolás előtt álló koporsó mellett megindul a tusája a vagyon kérdésének és ez a Nagy Ákos akkor nyomban elmondja, hogy igenis ő és fivére kapják ajándéku a betéti könyvecskéket ée hogy szóbeli végrendelet maradt hátra. Tudjuk az iratokból, hogy akkor Grubanovich Géza úr késznek nyilatkozott nyomban az ajándékozott özszegegről lemondani, csak a szóbeli végrendeletéről mondjanak le. Ekkor Nagy Ákos azt mondta: A magaméről rendelkezhetem, de gyermekeim jogáról nem lehet lemondanom. Erre meg lett fenyegetve, — hogy kitől, nem mondom, — én tisz-

teletreméltó férfiak nevét kíméletlenül említeni nem akarom; — meg lett fenyegetve avval: nohát, ha úgy lesz, hát sohasem fogod látni az Isten szabad egét; megfenyegetik letartóztatással. De már akkor tudomást szerez a rokonság arról, hogy ez a betéti könyv tényleg nála van, — tudják, hogy 8 gyermekkel bíró családapa, állandó lakással bíró tart. huszárhadnagy, azonkívül megyebizottsági tag, — azon időben még volt számottevő, tekintélyes, mondjuk 400.000 frtot érő, bár adósságokkal megterhelt vagyona. Állandó lakással bíró, vagyonos családos ember, a kinek egyik nővére a kir. ítélőtábla elnökének a neje, a másik nővére nyug. törvényszéki elnöknek a neje, tehát egy tisztos családnak hozzátartozója, akiről nem szabad feltételezni azt, hogy amit a rokonság előtt elmondott, azt büntetendő szándékkal titkolni fogja. Az a Nagy Ákos, tekintetes kir. törvényszék, megindul a végrendelet kihirdetésére 29-én, ezen működését elvégezve 30-án kerül a leltározáshoz Hódos pusztára, — gyanútlanul 30-án délután bemegy Pécsre, 31-én reggel jelentkezik a közgyámnál, kezében a hagyatéki bíróságnak egy végzésével, amely őt ideiglenes gondnokává rendelte ki a hagyatéknak. Jelentkezik hatóságánál, a törvényszéki elnöknel a leltározás foganatosítása céljából és tekintetes kir. törvényszék, már 31-én délelőtt, mikor a leltározáshoz hozzáfognak a nélkül, hogy azt az embert valaha megidéztek volna, anélkül, hogy valaki kérdezte volna tőle, bűnös-e vagy ártatlan, már ő elő lesz állítva rendőri hatalommal, — elővezettetése, bekísértetése rendeltetik el a vizsgálóbíróhoz, aki őt nyomban a kihallgatáskor azzal fogadja, hogy azonnal letartóztatja. A tekintetes kir. ügyész úr sokszor hivatkozott a vallomási jegyzőkönyvre és vádbeszédjének struktúrájában egyik fontos bizonyíték gyanánt emelte ki, miért nem nyilatkozott ő a 25-iki végrendeletről s a 117000 forintos értékpapírról a vizsgálóbíró előtt. Tekintetes kir. ügyész úr tegye meg a védő kedvéért azt az egyet, vegye kezébe Nagy Ákos vallomását, a mely első kihallgatásakor vétetett fel s nézze meg a következőt: Először őt a végrendelet iránt egyáltalában akkor nem is kérdezték, mert ő ellene a vizsgálóbíró tisztán és kizárólag a lopás irányában intézett egyetlenegy kérdést az első kihallgatás alkalmával, sőt akkoriban a végrendelet tulajdonképpen büntető vizsgálat tárgya sem volt.

Azonkívül meg fogja találni a tekintetes kir. ügyész úr az első vallomási jegyzőkönyvben azt, hogy a vizsgálóbíró Nagy Ákos nagyfokú izgatottsága és betegsége okából tényleg a vallomást félbeszakította. Hogy van az, hogy annyi elfogulatlansággal sem találkozom, hogy a közvád t. képviselője ezt a vallomást megtekintette volna, és ne terhelné a vádlottat mulasztással, mert hiszen senki sem kérdezte és a vizsgálat a betegsége miatt tényleg meg volt szakítva.

De, tekintetes kir. törvényszék, oka is volt ennek. Ha Nagy Ákos akart volna beszélni, a vizsgálóbíró nem ért volna rá ezt felvenni. Mert kimutatom, hogy mily rendkívül rohamosan szakította meg tartózkodását Péccsett. A vizsgálóbíró lopás miatt folyamatba tett vádat összesen egy fél napig vizsgálta. Már az nap délután előkészületeket tesz, hogy elmenjen Kadarkútra, nem a lopást kutatni, hanem a végrendelet miatt azonnal vizsgálatot indítani. És már elsején délután intézkedéseket tett a kaposvári csendőrszárnyparancsnokság útján, hogy neki megfelelő csendőrök álljanak rendelkezésére. Másodnapon a vizsgálóbíró már Kadarkúton van és megkezdí a végrendelet kérdésében a kihallgatásokat. Nem volt idő rá, nem is keresték az időt, hogy kihallgassák. Annyi igazságérzetet elvárok a közvád t. képviselőjétől, hogy a mikor ezek világos tények, akkor ez a mulasztás ne rovassék a vádlott terhére. De tekintetes kir. törvényszék, a nemes magyar család sarja, a táblai elnök, törvényszéki elnök sógora, az orsz. képviselőnek a fia, Nagy Márton a gazdag elhunyt nagybácsi örököseinek az atyja a pécsi vizsgálóbíró fogságába kerül, minden előleges érdemleges kihallgatás nélkül. Ezzel kezdődik az ügy.

Tartozom még azzal, hogy visszatérjek a másik rokonságnak Nagy Mártonnal való viszonyára. Tekintetes kir. törvényszék, én elfelejtettem, hogy a mélyen tisztelt magánvádlók képviselőjének hálával tartozom. Pedig én a hála lerovásával adós maradni nem szeretek.

Őszinte köszönettel adózom a magánvádlók képviselőjének sokféle okból, elsősorban azért, mert az én jogi dedukcióimhoz lesz olyan kegyes a tekintetes kir. törvényszék hozzáfűzni a magán vádlónak itt ünnepélyesen tett azon deklarációját, hogy vagyoni igényt nem támaszt. Kár tehát ebben az ügyben nincs. Egy vagyoni perben, a melyben a magánvádló tesz

ilyen nyilatkozatot, a melyben tehát a károsodás ki van zárva, a magyar bíróság előtt ez mindig számbaveendő, döntő tény volt. De, tekintetes kir. törvényszék, arra a kérelemre vonatkozólag, a mely a betéti könyvecskék sorsát illeti, megnyugtathatom t. kartársamat; mert ezek a betéti könyvecskék a vizsgálóbíró által áttétettek a hagyatéki bírósághoz és ott is vannak. Az a kérelem is, hogy ezek a könyvecskék oda kiutalványoztassanak, tárgyaltan, mert ott vannak. De hálával tartozom más okból is igen tisztelt kartársamnak, aki jó kollega, mert az ő közreműködése nélkül olyan fontos tanúktól estem volna el, hogy valóban kár lett volna értük, az igen t. kollégámnak közbenjárása nélkül se Teglovics, se Bene József, se Halács Júlika ezt a termet soha nem látta volna. Pedig ezek vallomásából tűntek ki lényeges körülmények, többi közt a részegség gyanúja alatt álló Kovács József szakács úrra vonatkozólag. De harmadik szempontból tartozom különös hálával t. i. a rokonság közti viszony tekintetében. Ha én elmondtam volna, nem számíthatott volna olyan hitelre, mint az, ha t. kartársam okmányyszerűleg bizonyítja, a mit tudunk. Azt, hogy Nagy Ákos Nagy Mártonnal milyen viszonyban volt, elmondtam. Lássuk milyen viszonyban volt a Goócs ággal?

Évtizedek múltak el s sohasem látták egymást. Mégis, mikor találkoztak? Ott vannak a levelek, méltóztassék őket megnézni, tekintetes kir. törvényszék, 2—3 esztendei, néha 8 esztendei időközben van egy újévi gratuláció messzi vidékről, amiért 10 frt sallárium járt ki. Ennyiből állott a Goócs és Koleszáríts családdal való összeköttetés. És ezek a gratulációk — Nagy Mártonnak egyik-másik leveléből látjuk — még ezek is kellemetlenek és alkalmatlanok voltak neki, mert ezekre is csak félesztendő múlva felel. Ha az egész családi archívumból nem tudott a rokonság idehozni, ugyan tekintetes kir. törvényszék, kell-e még valaki előtt bizonyítani, hogy ez a család és Nagy Márton nem valami nagy intimitásban töltötték életüket. Egyetlen ott meg nem fordult soha, vele nem érintkezett, sőt a temetés napján voltak rokonok, akik akkor tudták meg, hogy ők is rokonok. Hát, tekintetes kir. törvényszék, nagyon érdekes ez a dolog, de én nem akarom a végletekre vinni, de hogy a tekintetes kir. törvényszék előtt tisztában álljon a Nagy Ákosnak szemébe vágott «Mammon felé való, felfelé való törekvés»,

hogy ez talán megfordítva áll, el kell mondanom, hogy a tekintetes kir. törvényszék előtt tudva van, hogy ebben az ügyben idősb Nagy Ferenc volna az egyik törvényszerinti örökös, ez Nagy Akosnak édes atyja lévén ezen vagyon $\frac{1}{3}$ -ada tekintetében.

A büntető törvénynek 342. §-a azt a tilalmat tartalmazza, hogy a felmenők és lemenők között történt lopás miatt csak' az illető kérésére indítható meg az eljárás; a másik ágnál Grubanovich Géza ünnepélyesen lemondott és visszavonta a panaszát; végezetül a harmadik ágban Goócs Anna. Koleszáritsné és Goócs Katalin ezek is lemondtak és visszavonták panaszukat. Hát kicsoda az, aki itt a családban megakadályozta, hogy békességes úton ez a dolog rendeztessék. Ugrósdí Béla és Goócs Antal. Ez a Goócs Antal Pécsett lakik, idegbeteg és átruházta az örökséget a t. Kerese kartárs úr fiára, aki még két másik szegény örökösnek jogát is megvásárolta. Ugrósdí Béla a másik örökös. Mennyiben vannak ezek az urak érdekelve? Hát tekintetes kir. törvényszék arról a 117000 frtról van szó. az értékpapírról, mert hiszen az ingatlant ellopni nem lehet, most kérném ez a Goócs Antal a hagyatéki tárgyaláson, előfordult és felolvasott adatok szerint az egész hagyatékban Vís részben van érdekelve. Már most a 117.000 frtból méltóztassék venni a 45-öd részt, Ugrósdí Béla az v.. -ad részt örökli. Tekintetes kir. törvényszék, méltóztatik látni, hogy itt szó van 2000, mondjuk 2500 frtról és akadt két örökös, a ki a családi béke ellenére ezért a csekélységért képes volt meghurczolni az egész családi becsületet és pellengére állítani az egész világ előtt.

De tekintetes kir. törvényszék, — nem fogok neveket említeni — mondom méltóztassék egész nyugodtagnak lenni, hogy nagy kímélettel adózom minden tiszteletreméltó férfiúnak ebben a perben. A 152. naplósám alatti levél megmondja a bírának, hogy milyenek a többi örökösök, «mert úgy X-nek, valamint Y-nak és rokonságának előbbre való a vagyon, mint a család becsülete». Ezt nem ön mondom tekintetes kir. törvényszék, ezt a levél mondja a többi örökösökről.

Így tisztában állhat tekintetes kir. ügyész úr most már az a tér, a melyen mérköznünk kell, most már a tekintetes kir. törvényszék előtt talán világosan áll az a dolog, hogy itt

tulajdonképpen maga a család szentélye is tiltakozik az ellen, hogy kíméletlen kézzel marcangoljuk mindazt, mit a kegyelet érdemelne. Itt tisztán a spekuláció áll szemben az ártatlansággal. Így állunk, tekintetes kir. törvényszék! Most pedig vissza kell mennem az ügy további fejleményire.

Tekintetes kir. törvényszék! Nagy Ákos május 81-iki letartóztatásánál szakadt félbe délelőtti védbeszédem előterjesztése. Ennél a figyelemre méltó epizódnál, a melylyel azért foglalkozom, hogy a vizsgálat során előfordult törvénysértéseket illusztráljam, meg kell emlékezniem egy kihallgatott tanú vallomásáról. Ez Flóris Endre pécsi ügyvéd, a ki azt vallotta, hogy ez a feltűnően gyors letartóztatás, a mennyiben tudjuk, hogy május 80-án adatott be a feljelentés és május 31-én a kaposvári kir. törvényszék területén lakó Nagy Akos Pécssett már délelőtt le lett tartóztatva, hogy ennek a letartóztatásnak körülményei közé tartozik az is, hogy azon a napon, miután a központi vizsgálóbíró úr, Kerese úr, — a ki szintén egyik örökostárs ebben a perben — a saját érdekelttségét a kir. törvényszék elnökénél bejelentette és helyette más vizsgálóbíró volt kiküldendő s amint Flóris ügyvéd vallomásából tudjuk, a törvényszék a tárgyalást felfüggesztette és a felfüggesztés tartama alatt rendelte ki Finkey bíró urat. mint vizsgálóbíró helyettest ezen ügynek további ellátására. Én nem alkalmatlankodom azzal, hogy az ítélkező bíróság előtt a bűnvádi eljárásnak normatívumait, a melyek a letartóztatás és vizsgálati fogság tekintetében rendelkeznek, hogy ezeket a tekintetes kir. törvényszék színe előtt felolvassam, — hogy én, a ki hosszú tanulmányaim árán meglehetősen ismerem Magyarországnak büntető jogszolgáltatását, ismerem a Karolinát, ismerem Terezinát, ismerem az 1848. eljárást, ismerem az osztrák bűnvádi eljárást és ismerem az u. n. sárga könyvben foglalt bűnvádi eljárást: ezen összes jogtörténeti források szerint létezett és létező jogszolgáltatásokban egyetlen egy helyet sem találtam, amely ilyen körülmények között a letartóztatást, mint a hogy az itt történt, megengedhetőnek nyilvánította, vagy lehetőnek tekintette volna.

A letartóztatást megelőzőleg két tanú vallomása feküdt a vizsgálóbíró előtt. Ezek pedig az itt megjelent Tócsi Ádámnak és Técsi Ádámnénak vallomásai. Ezzel kapcsolatosan fogok

rátérni, tekintetes kir. törvényszék, ezen ügynek egy rendkívüli érdekes, bonyadalmas részére.

A két tanú ki lett hallgatva, ott sem mondtak semmivel sem többet, mint amint itt vallottak, hogy t. i. Nagy Ákos a halált követőleg bejött Pécsre, bement a házba és kereste Nagy Márton fekete ruháját, melyet magával akart vinni. Nem szólok most másról, csak azzal foglalkozom, hogy a Técsi Adámnak vallomásában, aki világosan megmondotta, hogy ő azt, mintha Nagy Ákos a Wertheim-szekrénybe benyúlt volna, nem látta, — volt egyetlen egy indicium, t. i. az, hogy Técsi Ádám ház-mester abban a véleményben volt, hogy ő nem látta ugyan Nagy Ákost bemenni, de azt tartotta, hogy Nagy Ákos a ruhaszekrényt, amelyet ő nyitott ki, csak úgy nyithatta ki, hogy ő előbb a Wertheim-szekrényt kinyitja, mert Nagy Márton ott tartotta a ruhaszekrény kulcsot.

Técsi Ádám sohasem mondta, hogy ő látta kinyitni a szekrényt, nem is látta, hogy Nagy Ákos benn lett volna a szobában, csak következtetve mondotta, hogy így lehetett a dolog.

A lopás büntetése vonatkozó körülmények közül csak azzal foglalkozom, hogy Nagy letartóztatásának az volt az egyetlen előzménye, vajjon a ruhaszekrény kulcsa a Wertheim-szekrényben benn volt-e vagy nem? És ez olyan döntő mozzanata volt ennek az ügynek, a mely sarkpontját képezte és kellett, hogy képezze az egész betöréses vád alapjának.

Ilyen viszonyok között kettős figyelemmel kell, hogy kíséreljük az itt történt dolgokat, amidőn annak a kérdésnek a vizsgálatával foglalkozunk, hogy vajjon a törvénynek megfelelőleg foganatosított-e ez a nyomozás és nem történtek-e végzetes, súlyos mulasztások és törvénytelenések. Tekintetes kir. törvényszék, ott tartunk, hogy Técsi kifejezi azon véleményét, hogy a Wertheim-szekrényből kellett kivételni a kulcsnak. Ez május 31-én van. Most Nagy Ákost letartóztatják. A törvénynek megfelelőleg a letartóztatás alkalmával felvételik vele egy jegyzőkönyv, a mely a nála talált értékeket és érték-tárgyakat, valamint ingóságokat lajstromba szedte. Ebben a jegyzőkönyvben el van mondva, hogy Nagy Ákosnál találtak egy levél, a mely ebben a perben döntő szerepet fog játszani, találtak nála egy 200 frtos postautalvány és a mi az én tár-

gyamra tartozik, még 5 csomagba foglalt kulcs és egy hatodik hosszabb kulcs.

Az 5 kulcsnak a históriáját tudjuk, t. i., a mikor a ház-kutatást foganatosították később Körmenten, a vizsgálóbíró úr az 5 kulcsból kettőt rendelkezésére bocsájtotta a családnak az ottani Wertheim-szekrény kinyitása céljából, mert az az 5 kulcs a körmendi Nagy Ákos tulajdonát képező Wertheim-szekrényre vonatkozó kulcs volt. De ott volt, mint a jegyzőkönyv mondja, egy 6-ik hosszabb kulcs. Hol van az a kulcs? Hová lett ez a bűnjel? Miért nincs az iratok között és hová került?

A közvád t. képviselője e tekintetben egy nyilvánvaló téves eljárással fűszerezte az ő álláspontját; — hol van ez a 6-ik kulcs és miért nincs az iratok között? Nyomban ki fog derülni az, hogy ez a kulcs, a melylyel Nagy Ákos a ruhaszekrényt Pécssett kinyitotta. Ez a kulcs találtatott Nagy Ákosnak a zsebében az ő letartóztatásakor. A jegyzőkönyvben megvan, hogy 6-ik kulcs volt. Hová lett ez a kulcs? Nyomozzuk és kísérvük a vizsgálóbíró urat és megtalálunk egy jegyzőkönyvet, amely azt mondja, »mikor a vizsgálóbíró úr kijön Kadar-kutra, akkor ő fontosságot tulajdonít azoknak a kulcsoknak, amelyeket ő Nagy Ákostól elvett, ezeket ő magával viszi«. Ez szószerint benne van a jegyzőkönyvben és benne van a következő dolog: »a magával hozott Nagy Ákos-féle kulcsok közül az egyikkel megpróbálja a hódosi fiókos szekrényt kinyitni« és be is veszi a jegyzőkönyvbe, hogy ez a kulcs azt kinyitotta. Azótától fogva, mióta a hódosi fiókos szekrényt kinyitotta a vizsgálóbíró úr, ez a kulcs egyszerűen nyomát veszti. Az aktákban többé nem szerepel. Az első pillanatra nyilvánvaló az, hogy olyan szekrénykulcs volt Nagy Ákosnál, a mely a hódosi fiókos szekrényt is kinyitotta, meg a pécsi ruhaszekrényt is.

Attól a pillanattól kezdve eltűnik ez a kulcs és mikor kerül elő? Hogyan kerül elő? A Gondviselés megnyilvánulása volt az oka annak, hogy a kulcs benne maradt a hódosi fiókos szekrényben, a melyet az nyitott. Ez a kulcs később Szigetiné birtokába került, aki e szekrényt kulcsával együtt tulajdonául kapta. Az ő útján került ez a kérdéses, fontos és döntő szerepet játszó kulcs az én birtokomba, a melyet a tekintetes kir. törvényszéknek is bemutatam. A vörös szallagos kulcs voltára

nézve csak annyit jegyzek meg, hogy nagy tévedésben vannak azok, akik azt hiszik, hogy ez a kérdéses vörös szalagos kulcs csak a vádтанácsnál került volna elő. E tekintetben egy igen klasszikus tanúra hivatkozom. Hogyha már a közvádoló úr senkinek nem hisz, egynek, Molnár Józsefnek mégis csak hisz. És Molnár József már az első kihallgatásnál 1899. június 3-án mondta, hogy igenis ez a vörös szalagos kulcs volt az, a melyet Nagy Ákos magával vitt, midőn Hódosról Nagy Márton halála után Pécsre elment, a pécsi Wertheim-szekrény kulcsai pedig ott maradtak Hódoson a bezárt fiókban. Ezt vallotta Molnár József. Csak most 3 év múlva toldotta meg vallomását azzal, hogy Nagy Ákos, mikor Hódosról elment, »másfél percre visszamehetett a szobába.«

Ez volt a famozus jelenet, a melyről érdemes megemlékezni már csak azért is, mert maga a magánvádoló ügyvédje itt ünnepélyesen beismerte, hogy Molnár ezt a pótvallomást az ő biztatására tette. Megvan tehát az egyik kulcsunk, a mely a vizsgálóbíró által a letartóztatás alkalmával elvétellett, általa gondozásra átvétellett és az aktákból egyszerűen eltűnt. Most keressük a másik kulcsot. Ott a nyomozati jegyzőkönyv, abban szószerint mi foglaltatik? Az, hogy a május 31-én Pécssett foganatosított leltározás alkalmával a Wertheim szekrényben két kulcs találtatott. E két kulcs közül az egyik nyitja az ott levő egyik fiókos almáriumot, a másik kulcsról egy árva szó sincs. Hogy ez a másik kulcs mit nyit, ennek nyoma sincsen. És, tekintetes kir. törvényszék, azt hallottuk, hogy itt vita tárgyává tétellett, hogy az a másik szekrény — állítólag ruhaszekrény — lakatossal lett volna kinyitva. Nem tudom való-e ez, de ha igaz, akkor kérdezem én, egy lelkiismeretesen és törvény szerint eljáró vizsgálóbíró nem tartozott volna-e a másik kulcsot is megpróbálni. Hogy van ez, hogy egy vizsgálatnál éppen ilyen döntő körülmény nem lett kiderítve. Már most, tekintetes kir. törvényszék, hová lett a második kulcs? Itt van a második kulcs, a mely szintén elveszett az iratokból, amely nincs sehol, a melyet nem találunk meg. Végre a főtárgyalás során ez is előkerül és pedig hogyan? Megint Szigetiné útján, mert az a ruhaszekrény is, amely Pécssett volt. neki adattott ki a bíróság által és az a fiókos szekrény is, mely Hódoson volt, a bíróság által szintén kiadatott neki. És így meg-

került a védelem hosszú és hála Isten, sikeres fáradozása után mind a két kulcs és az a két kulcs volt az, a mely két kulcsnak az összehasonlításával az első pillanatra nyilvánvalóvá lett volna és kellett hogy legyen, hogy Nagy Ákos a Wertheim szekrénybe nem mehetett be, mert a Wertheim szekrényben megtaláltatott a kérdéses ruhaszekrény kulcsa, csak nem próbálta senki a szekrényt kinyitni. Most már tényleg bebizonyosodott az, hogy a Nagy Ákosnál talált, a vizsgálóbírótól elvett kulcs tényleg az a kulcs, a melylyel a hódosi szekrényt és a pécsi ruhaszekrényt kinyitni lehetett Tekintetes kir. törvényszék! Ez történt 1899. május 31-én, abban az órában, a mikor törvény volt az, hogy a vizsgálóbíró nemcsak a vádlott terhére szóló bizonyítékokat, hanem a mentő bizonyítékokat is be tartozik szerezni és ime. két ilyen döntő fontosságú bizonyíték, a melyben nyomban Isten és ember előtt, szemben a váddal bebizonyítja a vádlott ártatlanságát, hiányzik és eltűnik az iratok közül. Tekintetes kir. törvényszék, tudjuk ennek a két kulcsnak is a történetét. Most menjünk tovább. Nem fogom végig sorolni a nyomozásnál előfordult törvénytelenégeket, csak a kirívóbbakkal akarok foglalkozni, mert csupán azt a konkluzumot akarom levonni, hogy azok a vallomások, melyek a nyomozás által kivétettek egy, a törvény iránt nem kellő érzékkel bíró vizsgálóbíró által vétettek ki. Most kövessük Finkey vizsgálóbíró urat ténykedéseiben. Megtudjuk, hogy ő május 31-én délelőtt letartóztatván Nagy Ákost, délután azonnal hozzáfog a nyomozáshoz. A kaposvári szárny parancsnokságtól 22 csendőrt requirál s akkor megindul Kovács József és Psikk Lajos akkori orsz. képviselő úrral, aki előzetesen Kaposvárt kir. ügyész volt, aki még az ügyvédi kamarának akkor tagja sem volt és jegyzőkönyvbe veszi azt, hogy Psikk Lajos magát előtte, mint az örökösök meghatalmazottja igazolta és ezek után vele indult el. Amint azt konstatáltuk, a Psikk Lajos úr részére kiállított meghatalmazás június 6-áról kelt, tehát 5 nappal későbből, semmint a vizsgálóbíró úr kíséretébe szegődött: azonkívül Psikk Lajos sokkal később vétetett fel az ügyvédi kamarába is, úgy. hogy nyilvánvaló, hogy Psikk Lajos megbízatása a régi kir. ügyész tekintélyének szólt. Már most, tekintetes kir. törvényszék, megindul a vizsgálóbíró úr és akkor történt egy érdekes eset. Dombóvárott találkozunk a Budapest-

ről és Pécsről jövő vonatok. Dombóváron beszáll a vonatba egy úr, ifj. Nagy Ferencz, Psikk Lajos régi jó ismerőse. A vizsgálóbíró úr egy mellék fülkében volt, őt nem ismerte, de Psikk Lajost ismerte és vele üdvözlést váltott. Psikk Lajos elmondta a vizsgálóbíró úrnak, hogy ez az úr, a ki itt volt a gangon, ifj. Nagy Ferencz. Hogy mit keresett ott Nagy Ferencz. arról később fogok megemlékezni, de csak konstatálni akarom azt, hogy a vizsgálóbíró úr Psikk Lajostól tudomást szerzett arról, hogy Nagy Ferencz a vonaton van. Most megérkeznek Kadarkútra. A vizsgálóbíró úr kiszáll, a csendőrség már mozgósítva van és Psikk Lajos úr megy a csendőrökkel Kaposvárról Kadarkútra és a vizsgálóbíró úr közreműködésével felvéteti Miháczinének a vallomását. Ez képezi a perben a kiindulási pontot. Mihácziné ki lesz hallgatva és az az asszony, ki gyermekéhez később intézett levelében is maga megírja azt, hogy Molnárné még ő előtte is vitatta azt, hogy életben volt az uraság és végrendelkezett, ez az asszony adja a fonalat arra, hogy az ő véleménye szerint Nagy Márton meghalt, mielőtt végrendelkezett.

Tudjuk azonban azt, hogy időközben mik történtek? Történtek a következő dolgok. Molnár Józsefnének a vallomása vétetik fel és ezzel a tanúval felvétetik egy vallomási jegyzőkönyv, a mely szószerint tartalmazza a következőket. Azt kérdezi a vizsgálóbíró Molnár Józsefnétől: — Hol van az ura? — azt hallottam, hogy ma reggel elmentek, gondolom Pécsre.

— Mikor jönnek vissza? — »Nem tudom, de világos, hogy azért ment el az uram ifj. Nagy Ferenczczel, hogy most az uramat hamis tanúzásra csábítsák és bírják rá.« Az az asszony, a ki nem tudta hova mentek, miért mentek, tesz egy vallomást a férje ellen azt mondván, hogy azért ment el Pécsre Nagy Ferenczczel, hogy hamis tanúzásra csábítsák. És ennek alapján keletkezik egy országos köröztetést elrendelő határozat: a vizsgálóbíró, aki találkozott ifj. Nagy Ferenczczel a vonaton, elrendeli az országszerte való köröztetést az ellen az ifj. Nagy Ferencz ellen, a ki ellen senki vádat nem emelt, a ki budapesti állandó lakos, háztulajdonos, a kit soha senki nem idézett, minden idézés nélkül elrendeli országszerte való körözését Pórének, Molnár Józsefnek és megkeresi a csendőrséget, hogy őket hol? Szigetváron tartóztassa le. Tehát ugyanakkor, mikor

elrendeli az országszerte való körözést, meghatározza, hogy Szigetváron tessék letartóztatni. Vagyis ez a tény bizonyította, hogy a vizsgálóbíró úrnak tudnia kellett, hogy annak Szigetvárra kellett érkeznie. Addig, míg ifj. Nagy Ferenczcel ismét találkozunk, foglalkozzunk azzal, mi történik Hódoson? A csendőrség felkeresi, részben községi szolgák felkeresik a végrendeletnek a tanút a mezőn, szállóban, minden előzetes idézés nélkül. Azonnal való letartóztatás mellett behozzák és beállítják őket a vizsgálóbíró úr elé. A vádlottak azt adják elő, hogy ez alkalommal ők arcczal a falnak fordítva, különféle sarkokban lettek volna felállítva és hogy éjnek idején étlen-szomjan tartattak és hogy az egyiknek a gyermekágyat fekvő nejével való érintkezése megtiltott. De ugyanakkor előadják azt is, hogy ugyanabban az időben Psikk Lajos volt képviselő szintén ott járt és őket, mint volt kár. ügyész fenyegette azzal, hogy kezemre kerültetek, hát úgy valljatok, hogy 20 esztendőt ne üljete. Hozzá tette azt is, hogy: a gazdátok ott ül már a tömlöcz fenekén Pécssett. Való-e ez a dolog, vagy nem? Erről én ma csak az én meggyőződésemmre és a kivett vallomásokra hivatkozhatom. Más bizonyítékra azért nem hivatkozhatom, mert tanúim kihallgatását a tekintetes kir. törvényszék nem tartotta szükségesnek. Hogy azonban nagymérvű törvénytelenység történt, arra nekem a vizsgálati nyomozati jegyzőkönyv a következő adatokat szolgáltatja. Benne van a jegyzőkönyvben, hogy az egyik tanúnak a kihallgatása éjfélt után fejeztetett be. Éjfélt után egy órakor; tehát a jegyzőkönyv maga igazolja, hogy ott éjnek idején folyt egy lázas, lelkét ölő munka. De van más adatom is. Ugyanebben a jegyzőkönyvben benne van az, hogy Hunyadi Ignác jegyző úr kimerülve a munkában, elgörcsöltek az ujjai és tényleg a vizsgálóbíró úr másik jegyzővel helyettesíti őt éjnek idején, hogy a jegyzőkönyvet tovább felvenni lehessen. Ezek az adatok, tekintetes kir. törvényszék, a jegyzőkönyv szerint kétségtelenül be vannak igazolva. Már most, vájjon ezekből a tekintetes kir. törvényszék milyen konkluzumokat von le, nem tudom, csupán arra utalok, hogy az én tudomásom és jogi tudásom szerint éjnek idején ilyen rendkívüli erőmegfeszítéssel foganatosított vallomások abszolúte nem vehetők figyelembe, mert ezt a humanizmus minden törvénye, az élő törvénynek minden paragrafusa tiltja és az új

bűnvádi perrendtartás külön diszpozíciót vesz fel. Történik ez június 2-án. Június 8-án Szigetvárról megérkezik ifjabb Nagy Ferencz, Póré és Molnár József. Mi történt ezekkel időközben. Szigetváron egy egész csődület támad, számosan, több ezer ember nagy föltűnés között várja a vasútnál ifj. Nagy Ferenczet. Az egész város tudott róla, hogy most ilyen letartóztatás lesz foganatosítva; megérkezik ifj. Nagy Ferencz, megszólítja legrégibb barátjainak egyikét, a főszolgabíró: ez távozik, nem akarván kezet nyújtani neki. a kít a másik percben csendőrök tartóztatnak le. Fegyveres csendőrök kíséretében viszik be ezt a 3 embert. Ez a mozzanat nemcsak azért fontos, mert ez a letartóztatás törvényesnek nem mondható, hanem fontos egy másik nagyon jelentékeny okból. T. i. Sebőknek vallomásából méltóztatott hallani, hogy Molnár József ő előtte később panaszkodott, hogy ő azért módosította meg vallomását, mert őt akkor, mikor Szigetvárról kísérték. Szekér őrmester azzal ijesztette meg, hogy most már ki fogják ásni a holttestet és ki fog sülni, hogy meg lett mérgezve Nagy Márton és akkor ő ezen bűn miatt is vád alá kerül.

Bizonyos mértékig ez a dolog a tények harmóniájával teljesen bizonyítható. Mert mit látunk? Nemcsak szuronyok között kísérik a mondottakat a vizsgálóbíró elé, hanem tényleg megtörténik, hogy Nagy Márton hulláját exhumáltatják. Lássuk ezt az exhumációt. Még mindig csak annál tartok, hogy ez eljárással a törvénybe ütköző voltát demonstráljam. Tekintetes kir. törvényszék! Nincs a világon, nincs a föld kerekiségén állam, a mely az elhalt ember iránti kegyeletet a végletekig ne kímélné. Csak nagy, rendkívüli horderejű érdek lehet az, ahol valakinek az örök nyugalomát, örök álmát megbolygatni engedi a törvény, még a hullabonczolás maga is csak olyan esetben engedtetik meg, ahol az ember élete a legszentebb jogunk ellen elkövetett merénylet vár kiderítésre. Az exhumálást, vagyis a sírhantoknak felását és az elhunyt örök békéjének és nyugalmanak megháborítását a törvény kifejezetten és világosan csak abban az esetben engedi meg, ha az ember élete ellen elkövetett büntett gyanújának jelenségei forognak szóban. 1899-ben még nem volt az új bűnvádi perrendtartás életben, de életben volt a sárgakönyv szerinti eljárás, életben volt azonkívül egy miniszteri rendelet, a mely mint törvénytőló ren-

delet sokkal nagyobb hatályal rendelkezik mint a sárgakönyv: ennek az utasításai voltak a bíróságok által követendők. Ez a rendelet előírja első és ötödik szakaszában, hogy mely esetben van helye annak, hogy valakinek hullája kiásattassék. Ezek az esetek kizárólag azt tárgyalják, hogy csak akkor van exhumációnak helye, ha az ember élete ellen elkövetett büntett jelenségei forognak fenn. Tekintetes kir. törvényszék! Lefolytattuk ezt a tárgyalást. Halott-e valaki arról, volt-e annak egyetlenegy nyoma, hogy valahol, valakit azzal vádoltak volna, hogy Nagy Mártont megölte, megmérgezte valaki vagy egyáltalán élete ellen valami merénylet megkíséreltetett volna. Legkisebb nyoma sincs, sehol egy árva betűvel nem említtetik ez a dolog. Mégis elrendeltetik az exhumáció, felvétetik Sziget János, azóta elhalt orvos úrral egy jegyzőkönyv, amely azt mondja, hogy a szélütés által okozott halálnál nem szokott előfordulni kifelé való vérzés és így ez az ok megköveteli, hogy exhumáció útján állapíttassék meg az elhalálozásnak oka. A vizsgálóbíró e vélemény alapján elrendeli az exhumációt a halál okának kiderítésére. A tekintetes kir. törvényszék emlékezik arra, hogy már akkor, mikor az orvosszakértők e tekintetben kihallgatva lettek, ünnepélyesen konstatáltuk azt, hogy az exhumáció után felvett orvosi bonczjegyzőkönyvben az konstatáltatott, hogy Nagy Márton a kifelé való vérzés daczára is agyszélhűdésben halt meg. Tehát ugyanazon orvos, aki ezt mondta, hogy azért kell az exhumációt elrendelni, mert a szélhűdés nem szokott kifelé való vérzéssel bekövetkezni, ugyanaz az orvos konstatálta, hogy a bonczolt agyszélhűdésben halt meg, kifelé való vérzéssel. így találkoznánk már egy orvosi inkonzekvenciával. De nem idáig van a dolog, hanem ebbe az orvosi véleménybe belekerül mi? Egy vélemény egy kérdésre, hogy mikor hallhatott meg Nagy Márton? És tekintetes kir. törvényszék én már az első pillanattól fogva, mikor ezt a jegyzőkönyvet a kezembe vettem, aggódva álltam meg, hogy a tudomány mai színvonala mellett arra a bátor vállalkozásra, miként akadhat két orvos, akik 11 nap elteltével vállalkoznak arra, hogy megállapítsák Nagy Márton melyik órában halt meg? Sok tekintélyes orvost kérdeztem meg erre vonatkozólag s mondhatom a tekintetes kir. törvényszéknek, hogy egyhangúlag azon feleletet kaptam, hogy erre ők nem vállalkoznának,

ilyen misszióknak a betöltésére nem vállalkoznának, mert az merőben, lehetetlenség. Tekintetes kir. törvényszék, miért érdekel engem ez a dolog? Mert abban a bonczjegyzőkönyvben foglalt eme vélemény nem a bonczjegyzőkönyv adatai alapján adatott, a bonczolásnál semmiféle olyan körülmény kiderítve nem lett, a mely a halál időpontjának bekövetkeztére vonatkozólag a legkisebb tájékoztatást nyújthatná. Ellenben az a famozus vélemény, hogy Nagy Márton 2—5 óra közt halt meg reggel ez azon tényezők mérlegelésén alapszik, hogy a hullamerevülés és hullakihülés mikor következett be. E körülmények, tekintetes kir. törvényszék, nem a bonczolat adatai alapján lettek megállapítva, de sőt ellenkezőleg a hullamerevedésről szóló adat egy mákszemnyi sem állott rendelkezésére és mégis ez a vélemény keletkezett. De, tekintetes kir. törvényszék, emellett figyelemreméltó mozzanat az, hogy daczára annak, hogy a régi eljárás 37. §-a is kifejezetten előírja, hogy a védőügyvéd a hullabonczoláshoz megidézendő és daczára annak, hogy Nagy Ákos 1899. május 31-én már letartóztatásakor Toldi Bélát védőjéül vallotta és azt a vizsgálóbíró úr jegyzőkönyvbe is vette, erre a hullabonczolásra sem őt Toldi Bélát, sem engem, akiről pedig már akkor tudta a vizsgálóbíró úr, hogy én is bejelentett védője vagyok Nagy Ákosnak, nevezetesen júniú 4-én, mikor a házkutatás foganatosított Körmenden én a vizsgálóbíró úr előtt jelentkeztem és magamat mint Nagy Ákos védője bemutatam, 5-én a végrendelet kihirdetésére hirdetett hagyatéki tárgyalásra elmentem és ott találkoztam a vizsgálóbíró úrral, de előttem arról, hogy másnap hullabonczolás lesz, egy szóval sem emlékezett meg. Budapesten nagy ámulattal hallottam, hogy a rákövetkező napon a hullabonczolás foganatosítva lett. Elő kellett adnom ezt azért, mert én nem tehetek róla, én nem tudok szabadulni attól a gondolattól, hogy ez az exhumáció nem a halál ok kiderítése miatt, hanem azért lett foganatosítva, hogy orvosi vélemény szereztessék arról, hogy Nagy Márton 2—5 óra. közt halt meg. És még az is megtörtént, hogy a védelem teljesen elzárattott, hogy a szakértő vizsgálatnál akár más szakértővel, akár saját tudásával képviseltesse magát. A vizsgálóbíró úr azon eljárásával, amelyet idáig ecseteltem, azt hiszem eléggé bőséges bizonyítékot szolgáltatott arra, hogy itt egy nagymérvű elfogultság és a va-

akinek érdekében teendő szolgálatok tévútra vitték a bíró úr eljárását, amelyet én csak sajnálni tudok. Engem az első pillanattól fogva ez az eljárás indított arra, hogy lelkesedésem egész hevével csatlakozzam ennek az embernek a védelméhez.

Abból a meggyőződésből indultam ki, hogy az igazság kiderítésére nincs szükség ilyen törvényben meg nem engedett utakra és ha bízunk a vád abban, hogy az az ember nem ártatlan, törvényes eljárással kell azt kideríteni. Ezeket előre bocsátva, röviden oda konkludálok, hogy ez a nyomozat nyilván illetéktelen bíróság által, nem a törvény szabványainak megfelelőleg lett fogatosítva.

Hogy nem az illetékes bíróság által, azt annak idején fogom fejtegetni, amikor a lopásról fogok beszélni. Erre vonatkozólag pedig ki kell mondanom, tekintetes kir. törvényszék, hogy ez a panasz azért emeltetett, hogy a pécsi törvényszék kompetenciája megállapítható legyen. Foglalkozzunk azonban tekintetes kir. törvényszék még egy körülmény konstatálásával. Hogy ez a nyomozat milyen vehemens módon, éjszakának idején fogatosított, azt az eddig elősorolt tényeken felül egy nagyon eklatáns eset bizonyítja. Hazajött a vizsgálóbíró úr. június 7-én vagy 8-án Pécsre és én már június 9-én kapok Pécsről egy levelet. — erről a levélről bizonyágot tesz Toldi Béla ügyvéd úr — kapok egy levelet, amelynek bizonyága szerint az a Hunyadi Ignác jegyző úr, aki mint a vallomások felvevő szerepelt, a piacon találkozik egy asszonnyal. Ennek az asszonynak szerencsétlenségére iratok vannak a kezében. Hunyadi Ignác megtámadja az asszonyt, kikapja kezéből az írásokat és azt mondja: Ne jelentsen fel engem, nem én vagyok a bűnös, más követte el a hibát, nem akarom megmondani, hogy kicsoda. Az elmeháborodottság vesz rajta erőt. Üldözési mániába esik az a jegyző, aki maga vette fel a vallomások egy részét. Elmeagy Toldi Béla ügyvéd barátomhoz és kéri, hogy őt fel ne jelentsék. Szóval e szerencsétlen emberen a téboly jelei mutatkoztak. Időközben azután szabadságoltatott, újra visszatért a bírósághoz. Ekkor hivatalban léte alatt történt a Flóris Endre urnái való expedíciója Körmendre, midőn jogtalan úton az ügyészi vádirat fogalmazványát használta fel Nagy Ákos újabb megfélemlítésére és újabb lemondás kicsikarására.

De később el kellett őt bocsátani és ma is gondnokság alatt áll. E vallomások értékének kutatásánál az ítélkező bírónak figyelembe kell venni, hogy vájjon az ilyen körülmények között — éjnek idején — csendőrfedezettel foganatosított ilyen kihallgatásnak, mikor azok olyan borzasztó emocióval jártak, hogy a jegyző megőrül, van-e egyáltalán valami értéke?

És most már, tek. kir. törvényszék, miután ezeket az előzményeket elmondtam, rátérek magára az érdemnek tárgyalására. Itt első sorban a vádlottakkal kell foglalkoznom. A t. ügyész úr az ő vádjának kiemelkedő pontjául választotta azt, hogy ezek fegyházviselt emberek, és a 2-ik végrendelet különösen azért gyártatott, mert az első végrendelethez szükséges 4 immunis tanú nem volt meg. Én ismerem a közvád t. képviselőjét és tudom, hogy ő ezt komolyan mondta. Azt hiszem, hogy állja is, hiszi is, hogy ez így van, hogy itt sem az egyik, sem a másik végrendeletnél nincs immunis tanú, akkor ne vegye rossz néven, ha egy kérdést intézek hozzá. Hogy van az, hogy ilyen meggyőződése mellett fentartja a vádat. Ha ez igaz, hogy itt nincsen egyik végrendeletnél sem immunis tanú, akkor nincs végrendelet. Mert a törvény szerint a 76. XVI. 2. és 9. illetve 16. §-a szerint, az aki büntett miatt el volt ítélve, végrendeleti tanú nem lehet. Ha tehát igaz az tek. kir. ügyész úr, hogy itt nincsen 4 immunis tanú, akkor figyelemmel még arra is, hogy a t. végrendeleten kívül álló örökös urak ezt a végrendeletet alaki szempontból kifogásolják, akkor nincs, tek. kir. törvényszék végrendelet, ha pedig nincsen végrendelet* akkor mi okon emel a közvád közokirat hamisításért pert? Hiszen akkor egy alkalmatlan eszköz fekszik a bíróság előtt. Ilyenkor szemben állunk azzal az egyszerű jogi kérdéssel, amit a mi boldog emlékü Pauler Tivadar tanárunk oly szép szónoklattal adott elő, hogy alkalmatlan eszközzel bűntényt elkövetni egyáltalán nem lehet. A példára mintha most is ott ülnék előtte úgy emlékezem. Ha valaki valakit megakar mérgezni és ciánkálit tesz e célból maga mellé, de ugyanakkor limonádét akar inni, és e célból porczukrot vesz. S mikor beakarja adni az illetőnek a ciánkálit s a czukrot adja helyette, akkor ennek az embernek minden szándéka meg volt arra, hogy gyilkosságot kövessen el, de az eszköz alkalmatlanságánál fogva nem lehet büntetni. Ha valaki felakarja rob-

hantani teszem a Hentzi szobrot és megfürja a talapzatát és dinamitot akar beletenni — és sárga mészpport tesz helyette — az az eszköz alkalmatlan volt az ő céljának kivitelére, ennek folytán büntetendő cselekmény fen nem forog. Sok ilyen példát hozhatnék fel. Ha a kir. ügyészségnek az a meggyőződése, hogy itt nincs 4 immunis tanú, akkor egy alkalmatlan eszközzel állunk szemközt, amelynek alapján senki semmiféle jogot nem szerezhet a világon. Ennek folytán tessék a vád megszüntetésére indítványt tenni. Csakhogy tek. kir. törvényszék én jól tudom, hogy a közvád és magánvádlók igen t. képviselői ezen a ponton szívesen egyezsége lépnének. Mindjárt szent lenne a békesség, csak mondanám ki, hogy itt nincs 4 immunis tanú. De van ám és a t. köz vádló úr nyugodjék meg, hogy daczára annak, hogy nekem mint védőnek nagyon érdekemben állana ezen szíreáni hangok után arra az álláspontra helyezkedni, hogy ez a bünper szüntettessék meg alkalmatlan eszköz szempontjából, én nem erre az álláspontra helyezkedem. Én keresem az igazságot a tények erejénél fogva; mert az a két végrendelet a maga egészében igaz, való és érvényes tek. kir. ügyész úr! Az ilyen gyakorlott vén fiskálist nem igen lehet megtéveszteni ilyen okoskodással. Mert hogy Bellai István 85 esztendővel ezelőtt 8 napi fogházra volt elítélve és hogy Bellai István egy jogtalanul behajtott követelés miatt 8 napra volt elítélve, az semmiféle törvénye szerint a világnak őt a végrendelet tanúságból ki nem zárja. A törvény meg fogja győzni a tek. kir. ügyész urat arról, hogy csak azok zárják ki a végrendeleti tanúskodásból, akik büntett miatt lettek elítélve. A 76. évi 16. t.-cz. 2. §-a szerint: azok a kik 18. évüket be nem töltötték; továbbá a vakok, végre akik hamis eskü vagy nyereségvágyból elkövetett „bünteti“ miatt lettek elítélve, nem lehetnek tanúk. A Bellai-féle végrendeletnél mind a hat tanú immunis, csak egy van a kit beojthatnának, annak az esküjével később fogok foglalkozni Itt van hat kifogástalan tanú által bizonyított szóbeli végrendelet, amelyet semmiféle hatalom elsöpörni nem tud. mert az igazság erejével áll fen. Tek. kir. törvényszék, Bellaiékkal és az ő előéletükkel tovább foglalkozni azért nem szükséges, mert ami ezen dolognál döntő, t. i. hogy büntett miatt egyik *sem* lett elítélve, nyilvánvaló. Térjünk rá arra, hogy mi történt ennél az ügynél. Tudjuk,

hogy Bellaiék, Molnár Józsefné és Molnár József már június 2-án ki lettek hallgatva, kezdődött a vallomás Miháczinéval, azután következett Molnár Józsefné. Ez a vallomás nagyon szépen fogja felderíteni azt, amit én el nem mondtam. Mi történt a vizsgálóbíró előtt június 2-án. Amint most már tudjuk tekintetes kir. törvényszék Molnár Józsefnének kihallgatásakor a férj. Molnár József nem volt otthon, ez akkor Pécssett járt. később hozták őt a csendőrök haza Nagy Ferenczcel. Ez a Molnár Józsefné ki lett hallgatva s tette férje ellen azt a súlyos vallomást, melynek alapján férjét a vizsgálóbíró letartóztatta. Ez a tanú a bűnvádi eljárás értelmében figyelmeztetve nem lett arra, hogy neki joga van a vallomást megtagadni, mert az erkölcsi életnek és a családi összetartozás törvényei szerint a feleség a félj, az élettárs ellen semmiféle bíró előtt terhelő vallomást nem tartozik tenni és a házasetlet erkölcsösségében való kinszet veszélyezteti az, aki a feleségét a férj ellen, pláne ilyen törvénytudatlan asszonyt tanúul felhasználja.

De tekintetes kir. törvényszék ennek a tanúnak vallomása később esküvel meglett erősítve. Már a felolvasás alkalmával megtettem erre vonatkozó kifogásaimat a 205. és 206. §. alapján és a mellett már most is ismételhetem, hogy ennek a vallomásnak felolvasásához a Bűnvádi perrendtartás 125. §-a alapján hozzá nem járulok. De tekintetes kir. törvényszék, csodálatos módon ismét meglett ehez mindenki idézve, csak a törvény szerint megidézendő védő nem. A bűnvádi perrendtartás 125. §-a azt mondja, hogy a védő ilyen esetben megidézendő. És épen azt nem idézték meg, tekintetes kir. törvényszék, aki pedig leginkább megidézendő volt. Ez a Molnár Józsefné meghalt és pedig a kórházban 1900. február 18-án. Mit hallunk, tekintetes kir. törvényszék, a közvád székéből? Azt, hogy ez a Molnár Józsefné gyanús körülmények között betegedett meg. Ezt a Molnár Józsefnét a kórházi orvosok jegyzőkönyve szerint hasfájdalmak miatt mint rákbeteget a kórházba¹ beszállították. Hogy ez miért gyanús körülmények között való megbetegedés, annak én valóban okát nem tudom. Vájjon miként tesz ez jogosulttá egy settenkedő gyanút oly irányban, hogy ezt a rákbetegséget neki a Bellaiék közül szuggerálta, vagy beojtotta, vagy — mit tudom én — ráolvasta, ezzel a közvádló úr adós maradt? Én csak annyit tudok, hogy ily be-

tegségek se szuggerálás által, se ráolvasás által nem kaphatók meg. Ez a gyanúsítás annak a Kovács Ágoston orvos urnák kihallgatása után, aki őt maga rákbetegségben kezelte, álképletekben kezelte, talán nem volt helyén való a közvádoló székéből. Ez a Molnár Józsefné bevitetett a kórházba és az az asszony, akinek halála után 600 frtos takarékpénztári könyvecske találtatott és aki Molnár József, azon gazdának volt a felesége, akinek néhány ezer forintos betétjéről máshol fogok megemlékezni, aki azonfelül jómódú, tehetős gazda volt, ennek a felesége állami költségen kezeltetett a kórházban az által a dr. Szigeti orvos úr által, aki az imént említett bonczjegyzőkönyvet felvette. Ez a tanúvallomás felvétel, a tanú rá megesküdt, a vallomás fel is olvastatott az én tiltakozásom ellenére; már most az a kérdés, hogy bonczoljuk a vallomás belső értékét. Hát tekintetes kir. törvényszék, e tekintetben tisztelettel hívom fel az ítélkező bíróság figyelmét arra, hogy a február 18-án felvett záradékban az foglaltatik, hogy vallomását egész terjedelmében fentartja és erre az esküt le is tette. Hogy az ítélkező bíróság tisztában lehessen a dologgal, csak azt kell tisztázni, hogy melyik vallomását tartotta fenn Molnár Józsefné, melyikre esküdt meg? Mert ebben a jegyzőkönyvben Molnár Józsefnének nem kevesebb, mint 3 vallomása van. Molnár Józsefné 3 ízben lett kihallgatva és mind a 3 ízben másképp vallott. De érdekes lehet a tekintetes kir. törvényszék előtt, ha csak annyit mondok, hogy ez a Molnár Józsefné első ízben a vizsgálóbíró előtt kereken tagadott mindent és akkor az elébe tartja a tanúnak Mihácz Józsefné tanúvallomását, mire ez azt mondja: megakarom vallani mindazt, amit ez ügyben tudok. Tehát Mihácz Józsefné vallomásának előtárása után, amit perrendtartásunk megint nem ismer, mert ismerünk szembeállítás, de ilyen szembeállítás nem ismerünk. És tekintetes kir. törvényszék milyen érdekes az, hogy ez a tanú nem egyszer, de háromszor még ezután a vallomás után is elmondja azt, hogy ó a kérdéses 26-ának reggelén a *szobába be sem ment*. Nem egyszer hanem háromszor van vallomásába felvéve: «mert én bent nem voltam, mert én be nem mentem. Ebben a vallomásban fogja találni a tekintetes kir. törvényszék azt is, hogy Bellái István, Bellái János és Jánosné utóbb jöttek oda, vagyis ezen vallomás azt mondja, hogy először jött Rabati,

Póré, Nagy Ákos s csak utóbb jöttek Bellaiék a házba. Tudjuk, hogy ennek éppen az ellenkezője az igaz. Mi nem feledjük el, hogy ez június 2-án történt, tehát 5 nappal a halála után és ugyanabban a jegyzőkönyvben a melyben 3-szor mondja, hogy nem ment be, ugyanabban a jegyzőkönyvben elmondhatja a vizsgálóbíró mi történt odabent. Elmondja, hogy Nagy Ákos odaállt az ágy elé és ő volt az, aki kérdéseket intézett és aki az elhunyt helyett, aki akkor már meghalt, felelt is. Ez a vád egyik klaszikus tanújának a vallomása. Egy bírónak anélkül, hogy ezt az ellenmondást kiderítse, miként vallhat egy tanú egy jegyzőkönyvben akként, hogy ő nem volt bent a szobában és mégis elmondja a bent történeteket, ezt a jegyzőkönyvet felvennie nem volt szabad és a bíróságnak a törvény megsértése nélkül az ítélet hozatalnál felhasználnia nem lehet. Itt állok mint védő, és tisztelettel számon kérem a közvád t. képviselőjétől, magyarázza meg az ítélkező bíróságnak azt, hogy lehetséges Molnár Józsefné vallomására hivatkozni olyan dolgok tekintetében, a melyre vonatkozólag ő maga mondja, hogy nem volt bent. De tekintetes kir. törvényszék, én megadom rá a feleletet: nem igaz, hogy nem volt bent, bent volt ő, csak később ment ki, ez így van tekintetes kir. törvényszék. Igaz-e, hogy Molnár Józsefné valótlanul vallott egy lényeges körülmény tekintetében? lehet-e annak a tanúnak vallomására Ítéletet mondani egy bírónak olyan viszonyok között és körülmények között, amidőn a védelem ahoz soha kérdést nem intézhetett. Amikor a védelem a Dezső Istvánné vallomásánál napnál fényesebben kiderítette, hogy Dezső Istvánné, az az asszony, aki Molnár Józsefnével bent volt, itt a főtárgyaláson homlokegyenest ellenkezőt vallott, mint a vizsgálóbíró előtt. Tudjuk, hogy az a Dezső Istvánné itt a főtárgyaláson — igaz hogy a vizsgálat során ő is azt beszélte — esküt tett arra, hogy Nagy Márton élt és hogy Póré nem azt mondta hogy meghalt, hanem hogy rosszul lett az uraság. mert ő halottá Póré-t menni műhelyük előtt, és ő hallotta Póré-t kiáltani: rosszul van az uraság. Hát tekintetes kir. törvényszék, nekem módomban állana, hogy összehasonlítanám Molnár Józsefnének a polgári bíróság előtt kivett eskü alatti vallomását ezzel a 3-féle vallomással és kimutatnám a tekintetes kir. törvényszéknek azt, hogy ebben a vallomásban egy árva betű

sincsen konformiter előadva, minden pontban egy-egy valótlan-ság foglaltatik és ez a tanú arról a szóról, hogy «ingó és ingatlan» míg férje haza nem jött egy árva szóval sem emlékezett meg. Mikor az ura hazajutott, mikor a vizsgálóbíró azzal helyezte szabadlábra, a mivel Bellait és a többi tanúkat, akik akkor azt vallották, hogy Nagy Márton meghalt: »ezt a tanút szabadlábra helyezem, mert az igazat megvallotta«, amint az a Molnár József hazaérkezett, aki az igazat megvallotta — majd meglátjuk, hogy milyen igaz az. amit ő vallott — akkor a 3-szori vallomásnál Molnár Józsefné azt mondta, hogy az ingó és ingatlan szavaknál jött ki. Ha ilyen tanúnak vallomása ítélkező bíróságnál számba vétetik, akkor az én 32 évi jogi pályám hiába való volt, mert én ilyen tanúkat meghiteltetni sem hallottam soha.

Tek. kir. törvényszék! A vád tanúinak során rátérek a vád koronatanújára, Molnár József úrra: azért nevezem koronatanúnak, mert Magyarországon a nagy közönség ezen fogalom tekintetében még az irodalom terén is meglehetősen tévedésben van. A koronatanú alatt értik a klasszikus tanút, aki egy feltétlenül megbízható, döntő vallomását tanú. Pedig a koronatanú egészen más. A koronatanú intézménye Angliából származik, ahol a koronának egyidőben azt a jogot biztosították, hogy ha egy bűnperben nem tudtak a vádlottak ellen bizonyítani, akkor egy vádlottnak a többi közül megkegyelmeztek, és ezt használták tanúul a többi vádlott ellen és ezt nevezték koronatanúnak. Ilyen koronatanúja a vádnak az a Molnár József, aki az igaz, hogy nem jutott el egészen a megkegyelmezés stádiumáig, csak az enyhítő körülmények túlnyomóságáig, s akit bizonyára kellemetlenül érintett, hogy ő neki, aki ide tanúnak készült, mégis a vádlottak padjáról kelljen végighallgatni az ügynek a tárgyalását. Ennek vallomásával fogok röviden foglalkozni. Miután kegyelmet nem kapott, tehát mint vádlott szerepel, s a magyar büntető eljárás szerint a vádlott-társ vallomása a vádlott-társak ellen egyáltalában bizonyítékot nem képez. Ez a Molnár József az ő egész megjelenésével felhívja az Ítélkező bíróságnak figyelmét. Keresem az ő igazmondásának az alapját, és arra a meggyőződésre jutok, hogy ez a Molnár József, aki valahányszor megkérdezték és valahány ember őt megkérdezte, mindig és mindenkor mást beszélt, ez a Molnár József, akit

Toldi Béla ügyvédjének vallomása szerint megfenyegettek azzal, hogy a gazdai állást el fogja veszíteni, sőt fel is mondták az állást neki akkor, mikor az első vallomást a járásbíróság előtt deponálta. Ez a Molnár József, tek. kir. törvényszék, a végrendelet felvétele után nemcsak azt tette meg, hogy maga írta alá azt a feljegyzést, amit a tanúk készítettek, de azonkívül aláírta a felesége nevét is. Az a Molnár József maga gyűjti össze tanútársait és viszi be Kaposvárra a bírósághoz és mielőtt a bírósághoz megy, bemegy Rózsa Ernő ügyvédhez, ott elmondja, hogy végrendelet történt, onnét elmegy a kaposvári járásbírószághoz és ott a bíró által hozzá intézett kérdésre elmondja, hogy 26-án ez és ez a szóbeli végrendelet történt, akkor ez a Molnár József, aki id. Nagy Ferencz által felszólított, hogy Pécsre jöjjön be a kérdéses szekrénykulcs dolgában tanúskodni, mert ezáltal Nagy Ákosnak a szabadlábra helyezése rögtön kieszközölhető lesz, az a Molnár József történetimén elmondja Pécsen az egész végrendeletet. Akkor visszakerül, amint most már tudjuk, csendőri fedezet alatt Kadarkútra és tek. kir. törvényszék, ott a vizsgálat során felvett vallomásában megtagadja, amit előbb mondott és a jegyzőkönyvbe véteti, hogy Nagy Márton már akkor, mikor végrendeletet, meghalt és hogy tulajdonképpen Nagy Ákos volt az, a ki a meghalt helyett beszélt. Még akkor egy szóval sem említette azt, amit most hallottunk tőle a fő tárgyaláson és ami bizonyos mértékig stigmatizálta az ő vallomását, hogy t. i. úgy adta elő, hogy a végrendelet így történt: hogy Nagy Ákos feltette a kérdést: akar-e végrendeletet? — Igen. — Ennek és ennek a javára? — Igen. — így akar végrendeletet? — Igen, így. Szóval, tek. kir. törvényszék, már itt a fő tárgyaláson úgy beszélt Molnár József, — nyilvánvaló, hogy jogértőnek a tanácsára, hogy tulajdonképpen nem is lett a végrendelet elmondva a végrendelet által, hanem csak a feltett kérdésekre vonatkozó válaszokat tartalmazza. Nyilvánvaló ennek a tendenciája azért, mert a végrendeletéről szóló törvény meg is fosztja a végrendeletet az érvényességtől, ha nem in continuitate mondja el a végrendelet az akaratát, hanem a hozzáintézett kérdésekre felel.

És most, tek. kir. törvényszék, következik Molnár József történetében az, hogy mikor a vizsgálat ellene elrendeltetett.

akkor 1891). június 24., tehát a vizsgálóbíró előtt felvett vallomás után, bemegy Molnár József Pécsre, ott Toldi Béla ügyvédnél az előbb letagadott, később beismert meghatalmazását június 24-én aláírja és meghatalmazza az ügyvédet arra, hogy az ő nevében egy appellátát adjon be ennek a vizsgálatnak elrendelése ellen. Ez az appelláta a naplóban 68. sz. a. fekszik és be is lett nyújtva. Ebben az appellátában Molnár József, a kegyelemre méltó Molnár József, elmondja már a vád tanács előtt, hogy ő tőle a vallomás erőszakkal csendőrökkel lett kicsikarva, hogy ő sohasem vallotta azt, hanem azt mondja, hogy Nagy Márton élt és őt ártatlanul hurcolják a vádlottak padjára. Ezek az akták, tek. kir. törvényszék, sokat beszélnek, mindent elmondanak. Mert az csak nyilvánvaló, hogy a vizsgálóbíró előtt való kihallgatás után motu proprio ilyen panaszt adott be a bírósághoz, és ma újból megfordítja a köpenyeget. De Molnár József nemcsak a bíróság előtt, nemcsak az ügyvédje előtt, hanem hát hiszen Sebők tanú előtt és más tanúk előtt is elmondta ennek a végrendelkezésnek a történetét, épp úgy, mint Molnár Józsefné több tanú előtt hasonlóképpen nyilatkozott, hogy Nagy Márton tényleg élt. De tek. kir. törvényszék, ez a Molnár József mellett, hogy így beszélt, többszörösen és különféleképp még azt is megtette, hogy akkor, amikor a vádtanács elé ide lett idézve, arra a hozzá intézett kérdésre, hogy tett-e ő esküt vallomására, a vádtanács előtt azt mondta, hogy nem, pedig tudjuk, hogy 1900. október 30-án az iratok mellett fekvő jegyzőkönyv tanúsága szerint időközben ugyancsak ő eskü alatt lett kihallgatva a polgári bíróság által. Hogy az ott felvett vallomása lényegében eltér az eddigi vallomástól, ez nem is meglepő, de érdekes, hogy olyan tényt tagadott le, amit közokirattal igaznak bizonyítottam. De tek. kir. törvényszék, a Molnár József szereplésében érdekes még az is, hogy ez az ember az ő sógornéját, Mihácz Mária, tulajdonképpen ő állította a vád rendelkezésére mint tanút. Miután már megemlékeztem erről a Mihácz Mária-ról és miután már eléggé bizonyítottam azt, hogy Molnár József eddig való viselkedésében nem szolgált arra rá, hogy vallomásának a legcsekélyebb mértékű hitel tulajdonosságát, foglalkoznom kell az általa előállított Mihácz Mária vallomásával. Tek. kir. törvényszék! Mihácz Mária leánya annak a Miháczinénak, akinek a szájából először pattant ki az,

hogy talán már meghalt Nagy Márton. Ez a Mihácziné a vizsgálóbíró által ki lett hallgatva, vallomást tett, de esküt nem. Ki lett hallgatva Molnár Józsefné az ő ángya s Molnár József az ő sógora és az összes kihallgatott tanúk közül senki sem emlékezett meg arról, hogy Mihácz Máriaat valaki ott látta volna. Ez a Mihácz Mária 3 éven keresztül a bíróság előtt nem jelentkezett az iránt, hogy 6 arról a dologról valamit tud. Ez a Mihácz Mária ki lett hallgatva az édesanyja ellen folyamatban volt bűnperben és ott vallomást tett aziránt, hogy ő csak anyjától, hallomásból tudja az ott történeteket és hogy az anyja tulajdonképpen azt is elbeszélte neki, hogy Molnárné nem is akart úgy vallani, csupán mikor már nagyon rostálták és szitálták őket, akkor fordította meg Molnár Józsefné vallomását. Hogy mit értett, tekintetes kir. törvényszék, Mihácziné a leánya által bemutatott levélben az alatt, hogy rostálták és szitálták, azt az előadott előzmények után nem lesz nehéz kitalálni annak, aki igazságosan akar ítélni.

Ennek a Mihácz Máriaának a vallomása, miután a vád szempontjából ez mint tanú hozatott fel és miután az a két tanú, akit én bejelentettem arra, hogy ez a Mihácz Mária még csak táján sem járt abban az időben annak a háznak, midőn Nagy Márton meghalt, ez a két tanú nem lévén kihallgatva, arra vagyok utalva, hogy Mihácz Mária vallomásának belső tartalmából kérdezzem meg a tek. kir. törvényszéket a felől, hogy ez a tanú igazat mondott-e vagy nem? Ez a tanú azt vallotta, hogy ő 7—8 óra tájban jött a Nagy Márton-féle házhoz. Tudjuk, hogy Nagy Márton 7 óra tájban halt meg, hát ez a vallomása neki tényleg igaz, hogy úgy 7—8 óra körül tényleg halva kellett hogy legyen Nagy Márton. Azonban tek. kir. törvényszék, ez a tanú mást beszél. Ő azt mondja, hogy mikor ő odajött, senkisé volt ott, senkisé látta őt, ő sem látott senkit. Ha ez igaz volna, hogy ő ott járt és 7—8 óra között járt ott, hiszen akkor Nagy Márton házában csődület volt, már akkor a halottat öltöztették, ott már 100 embernél is több volt. Nyilvánvaló, hogy nem igaz, amit beszél, de tekintetes kir. törvényszék, hogy a paradoxonokkal is tisztába legyünk, ha ez a Mihácz Mária nem lenne hamis tanú, úgy azt mondanám a tek. közvádló úrnak, hogy tegyük függővé ennek a pernek a sorsát ennek az egy tanúnak a vallomásától. Mert

érdekes dolog, tek. kir. törvényszék, hogy ez a tanú mit vallott? Tudjuk, hogy az összes kihallgatott tanúk azt mondták, hogy Nagy Márton baloldalán, fejjel a falnak feküdt, csak ez az egy tanú van, aki azt mondja, habár később jött, hogy Nagy Márton a jobb oldalán feküdt. Ha ez a vallomás igaz, kell ennél klasszikusabb vallomás arra, hogy Nagy Márton élt? Mert hiszen akkor meg kellett neki fordulnia. Csak úgy lehet, hogyha előbb a baloldalán feküdt, később pedig a jobb oldalán, hogy megfordult.

De, tek. kir. törvényszék, hogy van az, hogy amíg minden tanú tudta és látta, hogy az a Nagy Márton ruhában feküdt és fel volt öltözködve, ez az egy tanú volt az, aki — erre a kérdésre nem volt nyilván elkészülve — azt mondtotta, hogy a ruhája a széken volt és ő be volt takarva. Hogy van az, hogy minden tanú egyhangúlag tudja, hogy Nagy Mártonnak ezen az oldalán, a jobb oldalán volt egy kék foltja: ő pedig a baloldalán látott nem is egy, hanem két foltot, az egyiket fent, a másikat lent. Tek. kir. törvényszék, maga az, hogy 3 év múlva, áll elő egy tanú ilyen vallomással, már maga az a körülmény, hogy meg mer esküdni arra, hogy se ő senkit sem látott, sem őt senki sem látta egy olyan halottas háznál, ahol 100 ember fordul meg, arra ösztökél engem, hogy kérjem a közbád t. képviselőjét, hogy mentse meg a magyar társadalmat attól, hogy egy feddhetetlen életű polgártársunk felett meghúzza a vészharangot és hogy a bíró lelkiismeretét megnyugtató ítélet hozzon ilyen tanúvallomás alapján.

Most rátérek, tek. kir. törvényszék, Kaszás János úrnak a vallomására. Erről a Kaszásról tudjuk azt, hogy molnármesterséget folytatott, olyan ember, aki sűrűn dolgozik az uraság fájából másnak. Ennek az embernek nagy az érdeke, hogy Molnár József mellett tovább is bognármester maradjon ott. Erről a Kaszásról azt tudjuk, hogy az aprópénzt sem veti meg. Nagy István mezőőr azt vallotta, hogy ez az ember ő előtte azzal dicsekedett, hogy megkísértgették őt 5000 frttal, a főtárgyaláson pedig azt mondta, hogy előbb 2000 frtot, azután 4000 frtot, összesen 6000 frtot ígértek vallomásaért. Már most, tek. kir. törvényszék, ez a Kaszás János a tulajdonképpeni egyetlen tanúja a vádnak, mely Nagy Márton halálát vele, mint közvetlen tanúval, igazolni akarja. Mihácz Jánosné meghalt, meg-

hitelve nem volt. Molnár Józsefné is meghalt. Most jön Kaszás János, mert Kaszás Jánosné nem győződött meg a halálról. Kaszás parolázott a meghalt Nagy Mártonnal. Most, tek. tár. törvényszék, ennek az embernek vallomásánál egy kicsit immorálnom kell: az ő előlétele olyan, hogy nem valami nagy bizalmunk lehet benne. Ha vallomását vizsgáljuk, érdekes körülményekre fogunk rájönni. Érdekes, hogy ez a Kaszás mit mond, hogy ő is 7 óra után volt ott, 7—8 óra között. Már most ha igaz az, hogy ő 7 óra után ment oda és ő onnan ment Laposcserire, hogy a gazdát hazaszólítsa, akkor nekünk nem szükséges semmi egyéb, csak a távolsági viszonyokat kell aplikálnunk, hogy ezzel szemben kiszüljön, mi? Mondjuk, hogy 7—8 óra között volt ott Kaszás. Én elfogadom, hogy 7 órakor volt ott. Megindul, 7 óra után ér oda. Ott még időzik, azután kimegy Laposcserire. Mennyire is van az gyalog? Félóra jártányi föld az. Tehát legjobb esetben kiér ½8-kor. Ha onnan nyomban visszaindul, akkor ½9-kor lehet csak újból Hódoson. De fél kilenczkor már a halottkém jött oda és konstatálta, hogy hány óra van. Mert ez az egy momentumunk van, a mely biztos, hogy a halottkém fél kilenczkor volt ott. Tek. kir. törvényszék, ennek az embernek a vallomása fizikai lehetetlenség, időbeli lehetetlenség, hogy az ő visszatérte után fél kilencz, kilencz után folyt le az a szcena, a melyet ő leír Rabatiról, Bellairól és Molnár Józsefről. De, tek. kir. törvényszék, van egy jelentős dolog, hogy hogy lép közbe az a sokszor emlegetett gondviselés. Ennek a Kaszás Jánosnak és feleségének vallomásában érdekes konformitással van egy döntő pont. T. i. mind Kaszás János, mind a felesége egyhangúlag vallják azt, hogy mikor Kaszás János először bement megnézni Póré János intelmé folytán Nagy Mártont, ő azt mondja, hogy akkor megnézte és vérfoltokat ő nem látott, sem száját vérrel nem látta borítva. Ez konstatálva van vallomásából. Ámde kétségtelenül bizonyos, hogy Nagy Mártonnak vánkosa véres lett és szája véres habbal lett tele. Mi ebből a konklúzió? Nyilvánvaló, hogy ez a Kaszás János ha járt ott, — amint én tagadom, hogy járt ott — első ízben csak akkor lehetett ott, ha Nagy Márton sem a szájából habzó vérrel elborítva nem volt, sem a vánkos véres nem volt, ebből pedig logikailag nem következik más, mint hogy Kaszás János, ha ott járt, csak az életben levő Nagy

Mártont láthatta és foghatta meg kezét, mert a halott ember szájából nem jön vér. Világos, hogy Kaszás János nem a holt Nagy Mártonnál lehetett, ha előbb ott volt, hanem csakis az élő Nagy Mártonnál.

Még csak egy vallomás van hátra, de ezt különösen ajánlom szíves figyelmükbe, egy lényegtelennek látszó vallomás, Kiss Ferencz vallomása. Ez elmondja, hogy igaz, hogy kihozták a hírt Laposcserire Kaszás illetve Rabati, de csak 9—10 óra között, mert ennek a tanúnak vallomása szerint világosan igaz az, hogy mikor Molnár József gazda bement Laposcseriről, ő csak azután küldte ki Rabatit, hogy menjen ki Laposcserire és jelentse, hogy az uraság meghalt. Már most tek. kir. törvényszék, világos, ha ennek a Kaszás Jánosnak vallomása alapján, ha valamit meglehet állapítani, az az, hogy a 7—8 órai látogatás merőben valótlan, ha pedig való, akkor csak az élő Nagy Mártont láthatta, amit azonban ő kereken letagad és leesküszik. Tudjuk, hogy Kaszás János nem valami jó szemmel nézett ember — az egyik tanú szerint — a faluban. Ez az ember megjelenésével, természetével nem szolgáltatott okot arra, hogy a később kifejtendőkkel szemben vallomását figyelembe vegyük. Csak Kaszás Jánosnének vallomásával kell foglalkoznom, kinek vallomásának valótlanága már csak azért is igazolva van, mert a vele állítólag együtt volt Dezső Istvánná az ő vallomásával szemben homlokegyenest azt vallja, hogy akkor, mikor ő bent volt, igenis élt Nagy Márton és Póré azt mondta, hogy rosszul van az uraság. En egyébként, tek. kir. törvényszék, ennél a kérdésnél magam is abban a hitben vagyok, hogy ott tényleg keletkezett reggel egy alarmhir, vagy aként, hogy Póré »meghal- szót használta és azt »meghalt--nak értették, vagy általában azt a hiedelmet keltette, hogy Nagy Márton vagy meghal, vagy közel van a halálhoz. Hogy mikor halt meg Nagy Márton, arra később fogok rátérni és azt hiszem, hogy sikerülni fog azt. valószínűség szerint megállapítani. Kaszás Jánosnének a vallomásával végezhetek, miután 6 a vizsgálóbíró előtt azt mondta,, hogy ő nem győződött meg arról, hogy meghalt Nagy Márton és tisztán férjének beszélgetése alapján teszi a vallomást. Már azért sem lehet az ő vallomása alapján Nagy Márton halálára következtetni.

Végezetül tek. kir. törvényszék itt van 3 tanú: Horvát Jánosné. Horvát Józsefné és Kövesdiné. Ez a 3 tanú a vizsgálat során nem szerepel. Egy szobában laknak ezek. Molnár József gazdának ma is szolgálatban levő cselédei. Nem azért vezetem be a vallomásokat így. mintha azok igazságában kétkelkedném. Azt a mit 3 asszony beszélt, nagyon igaz lehet: hány óra volt uram, ne kérdezze; csak annyit tudunk, hogy az egyik elvégezte a mosogatást, a másinak gyermeke aludt, a harmadik a disznót hajtotta ki. Nem tudjuk, mikor terjedt hire, hogy Nagy Márton meghalt, de elmentünk oda, hogy meggyőződjünk róla és csakugyan láttuk, hogy Nagy Márton meghalt. Mikor lehetett ez? Egy kérdéssel meg lehet tudni. Horvát Józsefné egy kérdésre azt mondta, hogy a négyes fogatot ő már látta. Egy földműves asszonynál az az emlékezési adat, hogy négyes fogatot látott ott, az sokkal megbízhatóbb, mintha ő azt mondja, hogy 3,—4 órakor vagy mikor látta ezt vagy am azt. Mikor volt ott az a négyes fogat? Azt tudjuk, hogy Nagy Ákos 4—5 órakor ment el kettős fogaton. Nemes Czérna József és János vallomása szerint pedig 8—9 óra tájban indult el négyes fogaton. Ha ez a 3 asszony látta a négyes fogatot, tökéletesen igaz, hogy látták vagy láthatták Nagy Mártont halva. Ennek a 3 tanúnak vallomásához azonban hozzá van fűzve egy különös megjegyzés, az a megjegyzés t. i. ami utólagosan vétetett fel a vallomásba, azt kérdezték tőlük, hogy találkoztak-e ők Molnár Józseffel? Ők erre azt mondták, hogy Molnár Józseffel találkoztak. Hol találkoztak? Közvetlen a kastély mellett egy szilvafánál, mert az ő lakásuk a hódosi kastélytól egy puskalövésnyire van. Nyilvánvaló tek. kir. törvényszék, hogy azt nem tudhatták, hogy az Laposcseriről vagy Laposcserire ment-e? Mert ott találkoztak vele, ahol azt nem lehetett megállapítani. Most már azt mondják ezek az asszonyok, hogy Molnár József kérdezte tőlük, hogy meghalt-e az uraság és ők azt mondták, hogy meghalt. De tek. kir. törvényszék. ha Molnár József Kaszás Jánostól tudta volna Laposcserin. hogy meghalt Nagy Márton, akkor minek kérdezte ettől a 3 asszonytól, hogy meghalt-e? Vagy az egyik vagy a másik nem igaz. De én tovább megyek, tek. kir. törvényszék, teljesen biztos adatom van arra, hogy ez a találkozás vagy soha meg nem történt, vagy ha megtörtént csak úgy történ-

hetett meg, hogy Molnár József kétszer is kiment a kastélyból. Miért van erre adatom? Mert ha igaz volna ezen kombinált vallomás, akkor úgy állana a dolog, hogy Laposcseriről reggel, miután Kaszás kivitte a hírt, hogy Nagy Márton meghalt, 3 ember jött be együtt a kastélyba, Molnár József, Rabáti és Kaszás. Most már kérdeztük a tanúkat, kivel látták a kastély előtt Molnár Józsefet? Azt mondják nem láttak vele senkit, a másik azt mondja nem ismertük, hogy ki az. Mikor megkérdeztük, hogy ismerik-e Rabatot és Kaszást, azt felelték, hogy persze, hogy ismerjük őket, hiszen együtt cselédkedtek velük. Ha igaz lett volna, hogy Molnár Józseffel találkoztak, lehetetlen, hogy Rabatit és Kaszást ne látták volna. Ez fényesen bizonyítja a tek. kir. törvényszék előtt, hogy ez a találkozás Molnár József és a 3 asszony között lehetetlen, hogy akkor történt volna, amikor Molnár Laposcseriről jött. Ez már utólag kimolnározott vallomás volt. Még két tanút hozott fel a vád, Dezső Istvánt és Dezső Istvánnét. Dezső István vallomásával igen könnyen végezhetek, mert a tek. kir. törvényszék Dezső Istvánt hitre nem bocsájtotta. az ő vallomását hittel megerősíteni nem engedték. De láttuk is annak a beteg embernek hamleti töprenkedését, hogy ő, a nagy fejfájása miatt nem volt képes az igazat megmondani. Szóval a tek. kir. törvényszék a vallomást hittel megerősítendőnek nem találta. De bezzeg Dezső Istvánná a közvád egyik vizsgálati főtanúja már ünnepélyesen igazolta, hogy amit itt mondott, ellenkezője annak, a mit ő a vizsgálóbíró előtt vallott. Itt az Ítéző bíróság előtt eskü alatt vallotta, hogy Nagy Márton őlt és Póré is azt kiáltotta: rosszul van.

Ezzel ki van merítve a vád tanúinak sorozata, csak az exhumáció és az orvosi vélemény kérdésével kell foglalkoznom, hogy azután rátérhessek a védelem tanúira. így állván a vád az ő igazi valóságában, bátor vagyok azt a kérdést kockáztatni, hogyha a védelemnek nem sikerült volna egyetlenegy védő tanút a bíróság elé állítani, lehetséges-e igazságos Ítéletben kimondani e vallomások alapján, hogy Nagy Ákos elítélendő, mert hamis végrendeletet csinált, miután Nagy Márton már meghalt. E tanúk vallomásával szemben csak egy okiratra hivatkozom. A halottkémnek, ennek a hivatalos közegnek közokiratot képező jelentése ott fekszik a bíróság előtt,

igaz, hogy nem a vizsgálóbíró úr kegyelméből. Ebben a közokiratban az áll, hogy Nagy Márton reggel hét órakor halt meg. Ilyen közokirattal szemben van-e büntető bíró, hanem van-e polgári bíró, aki másképp volna hajlandó megállapítani az elhalálozás idejét. De tekintetes kir. törvényszék, miután keserű panaszt emeltem a vizsgálat hibáiért, engedjék meg, hogy rámutassak arra, hogy mikor vannak nekünk elég humanus törvényeink, hogyan történhetik meg az, hogy megindul egy vizsgálat, kutatására annak, hogy hány órakor halt meg az a Nagy Márton és egyetlen egy lépést sem tesznek arra, hogy beszerezzék a halottkémi jelentést, mely pedig közokiratszerűleg állapítja meg a halálozás idejét. A halotti jelentés elkerül az anyakönyvvezetőhöz, onnan elkerül a róm. kath. plébánoshoz, onnan a papírkosárba, onnan a védőhöz. Tekintetes kir. törvényszék, aggodalommal állok meg ilyen tények után és most is tisztelettel esedezem és kérem a bíróságot, hogy mikor annyi mulasztás történt, mikor ez az ember még szabadságától is meg volt fosztva a rokonság intrikái folytán, mikor ez az ember vagyoniilag is tönkre tétetett, árverés alá került, hogy akkor ne vegye rossz néven, ha ennyi botlással szemben, a mely ellene elkövetetett, ez az ember mondjuk azt a szépséghibát elkövette, hogy elment megnézni védelmének biztosítása céljából azt a kérdéses szerződést, a melyről képsbben beszélni fogunk. Ha ilyen viszonyok között az az ember, akinek mindene forog kockán, akit mindenki elhagyott, csak az én öreg becsületes barátom nem, ha az az ember elmegy az ellene meglepetésszerűen a főtárgyaláson felhasznált okmány tartalmáról meggyőződést szerezni. Ilyen viszonyok közt, ezt neki terhére róni ne méltóztassék. Már most tekintetes kir. törvényszék, hogy ettől a momentumtól elbúcsúzzam, egy nagy argumentumával kell a közvádló urnák leszámolnom, aki azt mondja, kérem, hogy eshetett meg az Nagy Mártonnál, miért nem híttak hozzá papot, miért nem híttak hozzá orvost? Hát tekintetes kir. törvényszék, én nagyon sok derék embert ismerek Magyarországon, akinek a kalendáriumába is be van írva, hogy ments meg uram a papoktól és az orvosoktól. Vannak, akik még a fiskálist is hozzáveszik. Ezen a 3 kategóriáján kívül a foglalkozásoknak, csak egy van, amit a magyar ember még jobban nem szeret: a fináncz. Tekintetes kir. törvényszék!

Nem hittak papot. Miért nem kérdezte tőlem ezt a tárgyalás során a tek. ügyész úr? Mert ideállítottam volna az egész falut papjával együtt, akik bebizonyították volna, hogy Nagy Márton a vallás külső formáira nagyon keveset adott. Olyan ember volt Nagy Márton, aki úgy ismerte a katekizmust, hogy az imádság a lélek felemelése az Istenhez, ezt pedig otthon is el lehet végezni. Nem volt templomjáró. Hogy a doktort szívesen látta-e, arról magunk tudunk eleget mondani. 22-23-án olyan sérülést szenvedett, hogy a szeme fel volt dagadva, hallotta-e valaki, hogy keresett orvost? Azonkívül megmondta Kovács Ágoston is, hogy orvost sohasem hívott. De ne feledjük el tek. köztisztviselő úr, hogy bizony hivatott Nagy Ákos orvost. mert ha megnézi Póré vallomását, akkor tudomást fog szerezni arról, hogy a mikor elküldték a doktorért a kocsiszt, akkor nem azzal küldték el, hogy meghalt az uraság, hanem hogy siessen és jöjjön. így kell ismerni az ügy részleteit, akkor igazságosabb eredményt tudunk levonni. így tehát a pap és orvos kérdése is elesik és világos, hogy ez nem bizonyíték arra, hogy Nagy Ákost elítélhessük. Áttérek már most, tekintetes kir. törvényszék, az exhumáció kérdésére. Én tekintetes kir. törvényszék az orvosi boncolás kérdésében az előzményekkel már foglalkoztam, azokat nem ismétlem. Azt sem ismétlem, hogy törvénytelenül lett megtartva, hogy a védelem oda nem lett meghíva. De én mély tisztelettel esedezem a tanácskozó bírák előtt, méltóztassék szíves figyelmükbe idézni azt az élvezetes részét és pontját ennek a tárgyalásnak, midőn Pertik Ottó tanár úr, Magyarországnak ezen a téren büszkesége, elmondotta az ő véleményét, a melyhez igen szívesen járult hozzá Gáspár orvos úr is, Kovács orvos úr is. Erre a Gáspár orvos úrra vonatkozólag azt jegyzem meg, hogy mielőtt a boncoláshoz fogott, meghitelve sem lett, csak a fő tárgyaláson lett tőle eskü kivéve. Ebben a boncjegyzőkönyvben a hulla-hidegség és merevség alapján akarták megállapítani, hogy mikor halt meg Nagy Márton? Megtudtuk azonban, hogy hiában volt a kísérlet, hogy Nagy Mártonnak felkaparták a sirhantját és kivették azt az agyvelőt, a mely életében egyetlen egy lüktetésében soha másra nem gondolt, minthogy az ő vagyona Nagy Ákosnak Ákos és Márton nevű gyermekeire száll, és kivették az agyvelőt, hogy tanúskodjék arról, hogy ez az em-

bér nem rendelkezett így. Ez a törekvés teljesen kudarcot vallott. Meg lett a tudományos mérték szerint állapítva az, hogy embernek nem adatott, hogy 11 nap múlva, a nélkül, hogy a lehülés és a merevedésre vonatkozó legprecízebb adatok rendelkezésére álljanak, embernek nem adatott, hogy a tudomány igaz mértékével megállapíthassa azt, hogy mikor, hány óraker halt meg a halott. Nem akarom untatni a tek. kir. törvényszéket azzal, hogy végig kutassam, hogy az a bonczolás miért foganatosított, de azt elmondom, hogy egyetlenegy feltétele annak a miniszteri rendeletnek a mely elmondja, hogyan kell a bonczolásokat foganatosítani, sem lett betartva. Kezdték azon, hogy erre a célra egy padot csináltattak, pedig az erre használandó asztal nagysága és méretei is meg vannak állapítva. Még görcsövük sem volt a m. t. orvos uraknak, erre nem volt szükség, mert úgy látszik az a vélemény, hogy Nagy Márton 2 és 5 óra között halt meg, már a bonczolás előtt keletkezett. Ha én rámutatok arra, hogy ebben az orvosi látleletben benne találjuk az úgynevezett artéria basilaris megrepedését és a mikor rásütöm a t. szakértő úrra, hogy az artéria basilaris és sylvius között van egy rendkívül érdekes része az agyvelőnek, melyen a vérnek okvetlen át kell szivárognia, akkor oda módosítja véleményét, hogy nem az artéria basilaris, hanem a sylvius volt megrepedve. Tek. kir. törvényszék ebben az orvosi látleletben, annak a tudós férfiúnak az elfogulatlan és pártatlan véleménye döntött, aki — itt köteles vagyok ezt ünnepélyesen bejelenteni — tisztán a humanizmus szolgálatában jelent meg. tisztán a humanizmuséban, mert ha nem mondanám meg, akkor is nyilvánvaló lenne, hogy Nagy Ákosnak módjában nem áll a tudománynak ezt a mértékét díjazni. Azért jelent meg. hogy magyar bírák előtt ne történhessen meg az a tévedés, hogy a tudományt a spekulatív örökösök érdekében ki lehessen zsákmányolni, tek. kir. törvényszék nem szükséges, hogy fejtegetéseimet tovább folytassam, azzal a tiszteletteljes kérelemmel zárom be érvelésemet, legyen az emlékezet jobb szónok nálamnál arra a tényre, hogy még a t. közvádoló úr is azzal a meggyőződéssel távozott ettől a szakértői szembesítéstől, hogy nincs az a bíró, aki ezt a véleményt felhasználhatná a halálozás óraszerinti idejének megállapítására.

Tek. kir. törvényszék! Tekintettel arra, hogy én védő-

beszédem során előterjesztett jogi érveléseim súlyában és igazságában bízom, tekintettel arra, hogy a fő tárgyalás a tek. kir. törvényszék lelkületére a közvetlenség és a nyilvánosság erejével úgyszintén eléggé hatott és mindazon tények, melyek a vádlottak ellen és mellett szólnak emlékezetében van, tekintettel arra, hogy tudom, hogy a tek. kir. törvényszék igazságszeretete és bölcsessége az én gyengeségemből származó hézagokat pótolni fogja, mikor majd döntenem kell, és tekintettel arra, hogy egészségi állapotom a szókimélésre kényszerít, ezért tek. kir. törvényszék rövidre szabom mindazokat, amiket elmondanom kellene.

Elsősorban a vád bizonyítékainak czáfolására csak röviden utalok arra, hogy a, tegnapi napon még két tanúról nem emlékeztem meg, az egyik Simon János a gazda, aki meghitelve sem lett s a kire vonatkozólag elég megjegyezni, hogy annak vallomása hitelt nem érdemel, a másik tanú lenne Kovács József, a szakács úr, akire nézve csak azért tartózkodom a bővebb részletezéstől, mert nem akarom pikáns részletekkel zavarni ennek a komoly ügynek a tárgyalását. Tek. kir. törvényszék! A nyilvánvaló tényekből az bizonyosodott ki, hogy ezen az emberen oly mértékben vett erőt az alkoholizmus, s oly mértékben iszákos ember, hogy annak vallomására igazságos bíró ítéletet egyáltalán nem alapíthat.

Ezek után tek. kir. törvényszék foglalkoznom kell a vád részéről felsorolt egy indiciummal, a lemondás kérdésével. Tudjuk tek. kir. törvényszék, és ez a t. köz vádló úr szíves közbenjárása folytán kiderült, hogy a kérdéses lemondás, a mely 1899. jun. 20-ról van keltezve, hogy ez a lemondási okirat hogyan keletkezett? Keletkezett akként, hogy a szabadlábba hozott Nagy Ákos édes atyja, a ki 3 gyermekét látta a család békéjének veszélyeztetésével a nyilvánosság előtt megpellengérezve, mindent elkövetett arra, hogy a dolog az ő családjában békés utón nyerjen elintézését. Ifj. Nagy Ferenc volt az, aki az egyezkedési kísérleteket vezette és Grubanovich Géza úr volt az, aki saját vallomása szerint a lemondási okiratot maga fogalmazta meg, úgy hogy a lemondó iratnak egy szava sem Nagy Ákosé, hanem kizárólag Grubanovich Géza úré azon szöveg, a mely azután azzal a fenyegetéssel lett aláírva, amint ifj. Nagy Ferencz a vizsgálat során is vallotta, hogy őt előbb

megfenyegették azzal, hogy ha alá nem írja, újból le lesz tartóztatva. Azonkívül az ügyiratokból igazolható tek. kir. törvényszék, hogy ugyanazon időben Nagy Ákos be is volt idézve a vizsgálóbíró elé június 24-re, a hol azonban az előadtam tényekkel teljes harmóniában a vizsgálóbíró úr nem büntetőjogi kérdéseket intézett hozzá, hanem tisztán olyanokat, hogy belegezik-e abba, hogy lemondása jegyzőkönyvbe vétessék. Ezek a tények eléggé bizonyítják a tek. kir. törvényszék előtt azt, hogy annak a lemondási iratnak a szövege és tartalma nem úgy jött létre, hogy Nagy Ákos ellen az ő jogaira bárminemű befolyást gyakorolhatna, vagy ellene bizonyítékot képezne. De tek. kir. törvényszék! hogy ennél a lemondásnál egy jogi momentumot ne felejtsek el, hisz az a lemondás a mi törvényeink szerint teljesen és föltétlenül érvénytelen. Szinte csodálatos és megdöbbentő, hogy akkor, mikor ennek a lemondásnak felvételébe és szövegezésébe befolyik egy kir. közjegyző, befolyik egy kir. táblai elnök és befolyik egy nyug. törvényszéki elnök, hogy ezek együtt veszik fel az okiratot, szinte csodálatos, hogy eshetik meg három ilyen jogi képzettségű, illustris szakemberrel, hogy felvételnek egy nyilván érvénytelen okiratot. Ezen okirat érvénytelenségére vonatkozólag nem szükséges egyebet felolvasnom a tek. kir. törvényszéknek, mint az 1877. évi 20. t.-c. 118. §-át. a mely mindenkit kioktat afelől, hogy a 113. szakasz 9—11. pontja szerint kiskorúak vagyonáról lemondani csak gyámhatósági jóváhagyás mellett lehet. De azonkívül a 118. §. végső bekezdése tartalmazza még azt is: A szokásos alkalmi ajándékozások kivételével a kiskorú nevében ellenszolgáltatás nélkül való lemondás még jóváhagyás esetén is érvénytelen.

Már most tek. kir. törvényszék! a törvény szerint ezen végrendeletekben a kiskorúaknak hagyott vagyonról lemondani, különösen pedig viszteher nélkül lemondani gyámhatósági jóváhagyás esetében sem lehet, sem szabad. Ezt mondja a törvény és ennek dacára felvétellett egy okirat, mely ilyen lemondást tartalmaz, a mely a törvény szerint lehetetlenség. Már most tek. kir. törvényszék, hogy mik voltak ennek a motívumai, hogy a lemondás ilyen alakjában felvétellett, ezzel bővebben csak azért nem foglalkozom, mert e percben kímélni akarom a szereplőket. Szabadjon azt a konkluzumot levonni, hogy az

egész elkövetett törvénytelenységnek az volt a direkt, egyenes célja, hogy a lemondás kicsikartassék. Azonban tek. kir. törvényszék, hogy ezen lemondás minden értékét az irányban, mintha az Nagy Ákos ellen bizonyítékot képezhetne, elveszítse, utalok arra a már tegnap általam észrevett 152. naplószám alatti levélre, mely az illetékes helyről biztosította Nagy Ákost két dologról: biztosította arról, hogy ez a lemondási okirat ellene *soha felhasználatni nem fog és nyilvánosságra nem kerül*, másodsor, hogy ellene a büntető eljárás megszüntetve lesz. Erre nézve csak azon két passust olvasom fel, a mely így szól: »A nyilatkozat, melyet Ákos kérésünkre kiállított, nem bír jelentőséggel, nem látta azt s nem is fogja látni senki sem«. Továbbá: »E mellett az okmány mellett pedig legalább elérhetjük azt, hogy a további bünyfenítő eljárás be lesz szüntetve«. Tek. kir. törvényszék! Van még a levélnek más passusa is, ezt azért nem olvasom fel, mert nincs szükségem reá, hogy ezt tovább részletezzem.

Ezek után, tek. kir. törvényszék! ha ezt Grubanovich Géza úr nem mondotta volna is el, a t. közvádoló úr előtt is tisztán fog állani, hogy ezt a lemondási okiratot az előkelő rokonság rábeszélésére azzal állították ki, hogy ellene fel használatni nem fog és a bünyfenítő eljárás megszüntetve lesz. Ezzel nyugodt lelkiismerettel távozom e lemondási irat kérdésétől és most már, tek. kir. törvényszék, ezeknek előrebocsátása után rátérek röviden a 26-iki végrendelet és illetve a 25-iki végrendelet védelmi tényeinek az előadására.

Az első kérdés az, hogy vájjon Nagy Márton akarhatott-e végrendelkezni? Már itt megjegyzem, tek. kir. törvényszék, hogy én tisztában vagyok azzal mint jogász, hogy ebben a perben, amint ezt bátor voltam már megemlíteni, nem dől el a végrendelet érvényességének kérdése, mert az nem ide, hanem a polgári útra tartozik, ami az örökösök között már folyamatban is van. Ide erre a perre csak annak a materiális igazságnak konstatálása tartozik, hogy törtétek-e végrendelkezést tartalmazó nyilatkozatok? Igen vagy nem? Mert addig, míg ez a végrendelet forma szerint megdőntve nincs, míg a bíróság ki nem mondja, hogy itt törvényes öröklésnek van helye, addig az a *presumptio* kell, hogy álljon a bíróság előtt, hogy ez a szóbeli végrendelet mint érvényes fennáll a bíróság előtt. Ebben az

egész hagyatékban tehát e végrendelet szerint Nagy Ákos gyermekei az örökösök és ennek folytán tulajdonképpen egy olyan jogviszony van itt a tek. kir. törvényszék előtt, mely apa és gyermekei között áll fenn. Már most erre vonatkozólag visszatérve a lemondási okirattal kapcsolatos egy momentumra, ha az érvényes volna is arra a vagyonra vonatkozólag, mely az ajándékozás útján jutott Nagy Ákos birtokába, ez a lemondás még akkor sem szólana magánvádlónak, hanem az örökösök, a gyermekek javára és csak ezeknek lehetne joguk. Már most tek. kir. törvényszék! Ilyen előzmények után azt kell tudnunk, hogy az itt kihallgatott tanúk, és pedig bátran el lehet mondani, társadalmi állás, polgári foglalkozás, sőt helyi illetőség szempontjából is a legkülönfélébb vidékről való és különféle foglalkozású tanúk, kezdve a most már táblai bírónak lett Perczel Ákos volt törvényszéki bíró úron, folytatva azon az őszbe boruló járásbíró úron, aki mint tiszteletreméltó alakja ennek a nagy darab magyar földnek, melyet Somogy vármegyének nevezünk, jelent itt meg e pörben, folytatva Kacsokovics bíró úron, folytatva kereskedőként, rátérve a füstfaragóra, nem volt Magyarország azon vidékén, de nein volt Horvátország területén is jóformán ember, a ki előtt Nagy Márton, ha csak bármiféle beszélgetésbe is ereszkedett vagyónáról, meg ne emlékezett volna arról, hogy neki egyetlen egy szándéka van: hogy ő vagyont Nagy Ákos gyermekeire fogja hagyni, akik az ő keresztfitái voltak, a kiket ő neveltetett s a kikkel nagy céljai voltak.

Már most, tek. kir. törvényszék, ha felelevenednek előttünk ezeknek a tanúknak vallomásai és e mellett tudjuk azt, hogy Nagy Márton különöz volt, bizonyos mértékig fukar ember is volt és ha egy epizódot a tek. kir. törvényszék szives figyelmébe ajánlani bátor vagyok, hogy Nagy Márton a halála előtt több esetben írásbelileg végrendelkezni óhajtván, egy Ízben csak azért állott el e szándékától, mert az 50 frt közjegyzői díjba került volna, ha emelett tudjuk, hogy nyugalmazott alelnök volt, aki tudta, hogy szóbeli végrendelkezésnek ugyanolyan hatálya van, mint az írásbelinek, ezzel a fukarságával számot vetve, másrésztől tudva azt, hogy Nagy Márton a halála előtt megelőzőleg néhány nappal vérkeringési zavarokban szenvedett, vagy talán csekélyebb szélhűdés is érthette.

tudhatta, hogy halála esetleg közeledhetik. Ki csodálkozhatik azon, tek. kir. törvényszék, ha ez a Nagy Márton, a ki életének legszentebb feladatául tekintette és mondhatom egyetlen egy erkölcsi és nemes, tiszteletreméltó czéljának tartotta a két gyermekről való gondoskodást, ha ez az ember közeledni érzvén végperceit, a mire vonatkozólag számtalan adatunk van, s a mire sok esetet ismerek, hogy az utolsó napokban az ember rendszerint érzi, hogy halálához közel van, ki csodálkozhatnék azon, tek. kir. törvényszék, hogy az az ember akart végrendelkezni és rendelkezett is a mondott irányban.

Itt van, tek. kir. törvényszék, a tényeknek egész halmaza és légiója. Még pedig abban a szerencsés helyzetben van a védelem, hogy erre vonatkozólag igen sok bizonyító ténynyel rendelkezik. A közvád t. képviselője a második végrendeletre vonatkozólag felhoz egy 1875-ben ezelőtt 27 évvel történt dolgot, hogy Mogori és társai nyolc napra voltak elítélve. Ennek a kifogásnak semmi értelme sincs. Ha jogos volna ez a kifogás, hogy 27 esztendővel ezelőtt ez az ember fogházat ült, akkor méltóztassék ezeket a büntetéseket azonnal megszüntetni, mert a büntetésnek minden lehet a célja e világon, csak az nem, hogy ilyen morál keletkezzék Magyarországon. Hogy az a valaki, aki 27 esztendővel ezelőtt ült 8 napig a fogházban, annak számára az legyen a fogháznak javító eredménye, hogy azt mondják reá, hogy most, 27 évvel azután büntársként akar szerepelni. Már pedig tek. kir. ügyész úr, az én tudomásom szerint a büntetésnek egyik nemes célja épen a ja vitás lévén, ne fozzuk meg magunkat attól az illúziótól, hogy Magyarországon ezt a célt elérik. A közvád beszerzett erre vonatkozólag törzskivonatokat; a védelemnek ez rendelkezésére nem állott. De csodálatos módon tetten kapom a mélyen t. közvádló urat azon, hogy csak a védelem tanúira szerzetté ezeket be. Tessék csak Bódis Péter törzskönyvét beszerezni! Csodálatos dolgok sülnek ki majd abból: mert ezek itt össze véve nem ültek annyit, mint Bódis Péter egymaga, a kire egyedül támaszkodott a közvád t. képviselője s akivel bizonyítani akarta azt, hogy szövetkezeti gyűlés volt, vagy akartak tartani. Vigasztalódjék az ügyész úr, nem először tévedett e dolognál. Ezek ugyan mellékes incidensek, csupán a pártatlanság tekintetében voltam bátor ezt a mozzanatot felemlíteni, mert ez a

Bódis Péter a tekintetes kir. törvényszéknek bölcsessége és előrelátása folytán nem lett meghiteltetve, mert a tekintetes kir. törvényszék ennek a Bódis Péternek vallomását nem tartotta elfogadhatónak, nem hiteltette meg szerencsés véletlenből, úgy hogy bámulattal kell ismételnem azt, amit már sokszor megjegyeztem, hogy a Gondviselés hányszor lépett ebben az ügyben közbe, úgy, hogy nem történt meg az a furcsa eset, hogy esküvel lett volna megerősítve a tekintetes kir. törvényszék előtt egy olyan embernek a vallomása, aki életének javát fegyházban töltötte.

Most már rátérhetek, tekintetes kir. törvényszék, a védelem tényeinek csoportosítására. Tekintetes kir. törvényszék, hogy Nagy Márton végrendelkezni akart, oly kétségtelenül bizonyítva van, hogy ezen kételkedni senkinek sem szabad, sem lehet. Az a kérdés, hogy tett-e Nagy Márton olyan nyilatkozatokat, amelyek végrendelkezési szándékából fakadtak és végrendelkezési intézkedéseket tartalmaztak? Lássuk előbb a 26-iki végrendeletet.

Az, tekintetes kir. törvényszék, hogy hány órákor történt ez, ma, három év múlva a legjobb igyekezet és akarat mellett embernek nem adatott, hogy megállapítsa órára nézve pontosan. Ahány tanú kihallgatva lett az időpont tekintetében — amint az igen természetes is — oly divergens nyilatkozatokat tettek, úgy, hogyha a tekintetes kir. törvényszék előtt a vallomások ezen részét akarnám szembeállítani, maga egy vagy két napot venne igénybe. Ezzel nem foglalkozom, amit azonban nyugodt lélekkel megállapíthatunk, az a következő. Méltóztassék majd az Ítélezésnél, ha a ténykérdés elbírálásával is foglalkoznék a tekintetes kir. törvényszék. Darányi Ferencznek, Hardi Jánosnének, Hardi Kata, Dezső Istvánnénak, Sebők Jánosnak, Kovács Ágostonnak, Drucker Ignácznak, Grünwald Lipótnak vallomásait figyelembe venni. Ez utóbbinak vallomását azért említtem fel, mert egyik indicium gyanánt szerepel az, hogy azt a fekete ruhát, a melyben Nagy Márton el lett temetve, Nagy Ákos rendelte volna meg a feleségével, mielőtt Pécsre utazott. A napnál világosabban kiderült, hogy nem Nagy Ákos, hanem ifjú Nagy Ferencz rendelte meg, úgy, hogy a vád egy igen fontos indiciuma ezzel önmagától elesett. Azonkívül Rózsa Ernő. Toldi Béla. Szigetiné. Kovács Sebestyén, Kerskovics, Rozen-

berg Miksa, nemes Czérna József, Nagy István, Tóth István, Béla András, Deák István, Benkő János, Benkő Jánosné, Báthory István, Vajda György, Antal Imre, Antal Imréné, Lukács Ármin, Majer Józsefné, Keglovich János, Bene József és Perczel Ákos vallomásaiból én, tekintetes kir. törvényszék, a következő tényállást tudom helyreállítani. Az első 9 ember az 5 vádlottnak vallomásával teljesen egyetértőleg tehát 14 ember, élő ember és ezen 14 élő ember közül a felemlítettem 9 tanú teljesen egyetértőleg feddhetetlen, semmiféle tekintetben nem kifogásolható tanú egybehangzó vallomásával különféle időpontról bizonyítják azt, hogy ők Nagy Mártonnal május 26-án reggel 7 óra előtt 5 és 6 óra között nemcsak beszéltek, nemcsak arról, hogy életben van, személyesen meggyőződtek, nemcsak arról, hogy Molnár Józsefné maga is tudta, hogy életben van, győződtek meg, de látták azt is, hogy az eleven és élő Nagy Mártont Nagy Ákos hideg borogatásokkal látta el és vele maguk is részben szót váltottak, részben hangját hallották.

Így minden kétséget kizáró módon megdől a vádnak az a fundamentális álláspontja, hogy Nagy Márton már reggel 7 óra előtt és pedig hajnali 8 órakor halott volt és hogy Nagy Ákos tulajdonképpen reggel 7 óra tájban indult el hazulról azzal a szándékkal, hogy ő ott hamis végrendeletet tegyen. A vád kiinduló pontja az, hogy Póré János azzal jött ki reggel 7 óra tájban, hogy Nagy Márton meghalt, ennek folytán Nagy Ákos tudta, hogy meghalt és ezért szerezte a tanúkat, hogy hamis végrendeletet csináljon. Már most, tekintetes kir. törvényszék, .az, hogy Póré nem azzal a hírral jött ki, hanem azzal, hogy rosszul van, ez annyi tanúnak a vallomásával lett igazolva, hogy eziránt semmi kétségünk nem lehet. De, tekintetes kir. törvényszék, a józan észnek törvényei szerint egy ember, aki büntetlen előéletű, aki tisztas családi életet folytat, aki a katonaságnál is díszes becsületbeli állást töltött be s a ki a vármegyében is közbizalomnak örvend és díszes állást töltött be, hogy egy józan ember embereket, akikkel erről sohasem beszélt, akik vele soha semmiféle viszonyban nem voltak, hogy ez az ember józan észszel arra vállalkoznék, hogy ő tudva .azt, hogy nagybátyja meghalt, most bevisz oda öt parasztembert, akik holnap vagy holnapután a büntető bírósághoz juttat-

hatják őt azzal, hogy ezekkel az emberekkel hamis végrendeletet csinált — ez merő képtelenség. Hiszen, ha ez az ember ezt elkövette, akkor nem a vádlottak padjára, hanem a Lipótmezőre kell szállítani, mert ha valaki ily képtelen dologra vállalkozik, azt örültnek kell tartanunk, mert józan ember ilyet nem tehet, hanem éppen azért és csakis úgy van ennek magyarázata, hogy ő igenis azt hallotta, hogy rosszul lett Nagy Márton, ennek folytán még azt is hiszem, hogy nagyon rosszul lett Nagy Márton és azzal a hírral jött Póré, hogy az uraság haldoklott, ezért, mert ismerte Nagy Márton szándékát, ezért sietősen és legsürgősebben azokat vette magához, akik útközben rendelkezésére állottak, nem tudván azt, bár sejthette volna, hogy az előtte való nap az öreg tényleg végrendelkezett. Már most, tekintetes kir. törvényszék, a vádnak amaz álláspontja, hogy ez reggel 7 vagy tájban történhetett, ki van zárva, mert ez az egész dolog — az órát nem tudjuk pontosan megmondani — de tudjuk, hogy marhahajhajtáskor és napfelkelte idejében, mikor a munkások munkába álltak, tehát reggel 5 óra tájban, sőt valószínűleg reggel 5 óra előtt történt. Ekkor jött oda Póré és Nagy Ákos a falun végig menve, találkozott reggel 5 óra tájban emberekkel, akik őt látták és oda mentek. No már most, tekintetes kir. törvényszék, 5 órától 7-ig, míg a halál bekövetkezett két egész óra állott rendelkezésére, ez időn belül voltak ott pusztai asszonyok és hogy ezek ott jártak, hogy ezek nagyon komoly tanúk, arra nézve legyen kegyes a közvád t képviselője megnézni Molnár Józsefnének vallomását. Ezek mindnyájan, még Kaszás is azt mondják, hogy igen is jártak ott asszonyok Nagy Márton házánál, jártak ott és megmondja mindenki milyen ok és célból. Hogy részeire boncoljam e tanúk vallomását, amelyeknél azt is meg kell jegyeznünk, hogy ha egyik-másik tanú bíróság előtt állott, büntetést szenvedett ember volna, ha ezek az emberek a vallomás körülményeire mint önálló tanúk szerepelnének, kötelességem volna azt mondani, hogy egy rovott múltú embernek vallomása aggályos számba esik. De ha azt a tanút látom, tekintetes kir. törvényszék, aki dohány csempészés vétsége miatt volt elítélve, akkor nem tudom azt, hogy ez mióta diszkvalifikáló dolog Magyarországon, mert bizony, tekintetes kir. törvényszék, ezt éppen úgy nem tekintik annak, mint a hogy azt, akit párbajvétség

miatt ítélték el, a kaszinókban nagyra becsülik. Hogyha az ilyen tanú önálló vallomást tenne valamelyik körülményre, még érteném, hogy a közvádó kifogásolja. De, tekintetes kir. törvényszék, ezeknek a tanúknak egyike sem beszél mást, mint a fedhetetlen életű összes tanúk; azért is ezeknek az embereknek vallomása egyáltalán nem mellőzhető. Már most, tekintetes kir. törvényszék, én röviden összegezem, mert ha bele bocsátkoznám e tanúk vallomásának részletezésébe, roppant messze kellene mennem. E tanúk vallomásából minden kétségen felül be van bizonyítva, hogy Nagy Márton május 26-án reggel 7 óra előtt nemcsak élt, hanem hogy az orvosok nyilatkozatát mennyire megczáfolja az igazság, megtudtuk akkor, mikor a tanúk elmondták, hogy Nagy Márton reggel bizonyos természeti okokból kin járt a gangon és csakis így lehet magyarázni azt, hogy Nagy Márton miért feküdt ágyában ruhástól, mert különben Nagy Márton, mint minden más normális eszű ember nem feküdt volna ruhástul ágyába, hanem reggel, mikor ki kellett mennie, felvette ruháját s azután azért feküdt le még egyszer, hogy egyet szundítson s azután felkeljen. A t. közvádó úr érveléseit semmi más nem czáfolja meg jobban, mint az a körülmény, hogy Nagy Márton reggeli időben kinn járt. Tekintetes kir. törvényszék, miután tudjuk, hogy e tanúk szerint Nagy Márton ebben az időben életben volt és miután a halottkémi jelentés is csak 7 órára teszi a halált, a fizikai lehetőség nemcsak megvan, de teljesen be van bizonyítva, hogy az az ember végrendelkezhetett. Az, hogy végrendelkezett, arra nézve itt vannak a vádlottaknak konformis teljesen egybehangzó, a tanúk vallomásával támogatott vallomásai. Hogy alakilag ez a végrendelet milyen jogi subsumptio alá esik, azt nem taglalom, mert azt a civilis bíróság feladata eldönteni.

De, tekintetes kir. törvényszék, ha én ezek után még kiemelném az egyes tanúknak igazán klasszikus vallomását részletezve, ha mindezeket egyenként figyelembe venném, úgy bőségesen igazolnám nemcsak azt, hogy Nagy Márton tényleg életben volt, hanem azt is, hogy az ezzel ellenkezőleg felvett és már az általam fejtegetett törvénytelen nyomozási módon kivett vallomások, Molnár Józsefné, Kaszásé és Mihácziné nyilvánvalóan valótlan oly vallomások, a melyek miatt büntetni csak azt a Molnár Józsefet lehetne; aki arra meg is eskü-

előtt. Nem vagyok királyi ügyész, nem is akarok szerepet cserélni, sőt jól esik nekem, hogy az a felmentési kérésem, melyet a tek. kir. törvényszékhez intéztem, a mi törvényeink értelmében Molnár József javára is szolgálni fog.

Hogy a tekintetes kir. törvényszék előtt tisztában álljon az az egész manőver, a melyet itt folytattak a polgári bíróság által, hogy mielőtt még az örökösödési per megindult volna, előzetes tanúkihallgatás foganatosított, de újból is figyelembe kell vennünk, hogy Molnár Józsefné előzetes tanúkihallgatásánál a Nagy Ákos ellenfél képviselője megint nem volt megidézve. De egy érdekes mozzanat kínálkozik itt, a tekintetes kir. ügyész úr szíves figyelmébe ajánlom azt és ez a következő: Mikor már ki voltak véve a vizsgálóbírói vallomások, a melyek 1899. június 2. és 3-án vették fel, azután rákövetkező hosszú időre, 1900. október 80-án folyamodik az örökösök képviselője részben Psikk Lajos, részben Grubanovich úr a tanúknak előzetes kihallgatásáért. És ott mi történik? Beidézik a tanúkat, — csak kiket nem idéznek be? Bellái Istvánt, Istvannét és Bellái Jánost, ezeknek beidéztetését nem kérik, pedig ezeknek a vizsgálóbíró előtti vallomásuk éppen olyan volt, mint Molnár Józsefé. Előadták a kérvényben, hogy azért kérik az előzetes tanúkihallgatást, mert beteges és aggastyán emberekkel lévén dolguk, ezek könnyen meghalhatnak. És azt látjuk, saját szeminkkel látjuk, hogy Póré János az aggastyán és beteg emberek között szerepel, ellenben az öreg Bellái István nem volt sem beteges, sem aggastyán. Miért hozom ezeket fel? Miért nem hivatkoztak Bellaiéikra? Mert ők már akkor mindnyájan tudták, hogy a vallomás, a melyet ők a vizsgálóbíró előtt mondtak, meg nem felel az igazságnak és hogy ezek az emberek ország-világnak panaszkodtak, hogy mi történt, vallomásukat hogy csikarták ki és hogy majd megmondják a bíróság előtt az igazságot és arra aztán majd esküt is tesznek. Ezekét nem hitták be, egyet azonban behíttak: Póré Jánost 1900* október 30-án.

Az a gyanú merült föl, hogy Póré azért változtatott vallomást, mert Nagy Ákos szolgálatába került. Póré János 1901. október 30-án került Nagy Ákos szolgálatába és 1900. október 30-án megjelenik a bíróság előtt, s amikor eskü alatt ünnepélyesen kihallgatják, elmondja, hogy abból, amit ő a vizsgáló-

bíró előtt elmondott, egy szó sem való. Ez az igazság, hogy Nagy Márton élt és végrendelkezett és pedig úgy, ahogy azt a járásbíróság felvette. Mikor jött Vajda György tanú és mások, akiktől azt gondolták, hogy ezek mellettük fognak vallani és amikor ezek is így vallottak, akkor elálltak az előzetes tanúkihallgatástól. És megtörténik, tek. kir. törvényszék, Magyarországon az a dolog, hogy míg az ellenfeleknek előzetes kihallgatás révén ilyen dolgok állanak rendelkezésére, addig nekünk nem sikerült egyetlenegy tanú eskü alatti kihallgatását sem elérni, mert ezzel a bűnperrel akarták megakadályozni, hogy ezek a tanúk kihallgathatók legyenek, számítva arra, hogy a Molnár Józsefnél kevésbé egészséges tanú meghal és mi ennek a tanúnak vallomásától megfosztatunk. Úgy áll a dolog, tekintetes kir. törvényszék, hogy ma három esztendeje, hogy az ügy folyamatban van és csak a gondviselés különös kegyeiméből történt az, hogy eddig egyetlenegy tanúnk sem halt el ebben az ügyben, ahol annyi halottas czédulával találkozhatunk. Tartsa is meg a jó Isten őket. Ezekkel el is búcsúzom a 26-iki végrendelet kérdésétől, mert nyugodt lélekkel mondhatom, hogy az a vád, mintha Nagy Márton már meglett volna halva és koholt végrendeletet csináltatott, nemcsak a tények hatalmával van megczáfolva, hanem azzal a pszichikai argumentummal is teljesen meg van döntve, hogy hiszen gyerekeknek is felesleges mondani, hogy mi szükségem van befirhangolni és besötétíteni a szobát és hasbeszélést csinálni akkor, ha nekem bűntársaim vannak; akkor bemegyek a szobába, de nincs szükségem a formalításra, nincs szükségem arra, hogy magam ámítsam a saját bűntársaimat. De hiszen Molnár József elment odáig, hogy az ő jóindulatú tanúskodásában és nyilatkozataiban még egy olyan ágyterítőt is látott az ablakon, ami nem is volt s amit egyetlenegy tanú sem látott s elmondta, hogy először világos volt a szobában, de azután besötétítette Nagy Ákos, hogy ne láthassuk a holttetemet. Hiszen ha e bűntársak közreműködnek, mi szükség van ágytakarókkal szemeket elborítani, hiszen akkor nem a szemet, hanem a lelkiismeretet kellett volna eltakarni. Ezek a világos tények bizonyítják, hogy egyenesen a józan ész ellen való volna olyan bűncselekmény elkövetése, melylyel Nagy Ákos vádolva lett.

A 25-iki végrendekezés, tekintetes kir. törvényszék, még

egyszerűbb és világosabb. Az első végrendeletre vonatkozólag csak azt kell megemlítenem, hogy mi oka lehetett Nagy Mártonnak 26-án végrendelkezni, ha ő már 25-én végrendelkezett. Először is, tekintetes kir. törvényszék, Nagy Ákos azt, hogy ő már 25-én végrendelkezett, nem tudta. Hogy Nagy Ákosnak érdeke volt abban, hogy az öreg utolsó óráiban az ő gyermekei javára végrendelkezzék, azt nemcsak nem tagadom, hanem igen természetesnek is tartom, — egy apa, aki az előtte annyiszor és számtalanszor emlegetett akaratot gyermekei javára akarja értékesíteni, csak kötelességét teljesíti és ezért nem lehet büntethető. De volt Nagy Mártonnak egy már általam említett kétségtelen erkölcsi alapon nyugvó olyan oka, amely neki igenis indokoltá tette, hogy 26-án is végrendelkezzék, egyszerűen azon okból, mert arról a Szigeti Jánosné asszonyról, kívül hosszú életén át mint család tagjával volt együtt, erről ő az előtte való napon megfeledkezett. És jól esett neki, hogy megemlékezik arról a Molnár Józsefről is, aki 16 vagy 20 esztendeig gazdája volt s akinek javára szintén 4000 frtot hagyott. — úgy látszik azonban keveselte azt a 4000 frtot és erre vezethető vissza az ő későbbi törekvése.

De, tekintetes kir. törvényszék, rátérek a 25-iki végrendeletre. Mikor aztán köztudomásúvá lesz, hogy Nagy Márton 25-én is csinált végrendeletet, akkor ezen az alapon milyen vád emeltetik? A 25-iki végrendelkezésnél ott már nem lehet állítani, hogy a 26-án meghalt Nagy Márton 25-én is meghalt, tehát más okokat kellett keresni. Itt, tekintetes kir. törvényszék, két alapon állok a vád bizonyítékaival szemben. Állok pedig azon alapon, hogy az első a lélektani indok: azt mondja a mélyen tisztelt közvádoló úr, hogy miért van az, hogy csak 14 hónap múltán jelentkezik ez a végrendelet. Mert az sehoggy sem plauzibilis dolog, hogyha az embernek 14 hónap előtti végrendeletéről tudomása van, arról ne beszéljen. Megfelelek rá. Az akták mit bizonyítanak? Azt először, hogy a büntető vizsgálóbíró Finkey úr hivatalosan nemcsak beszüntette még a 26-iki végrendelkezés miatti hagyatéki eljárást is, nemcsak megtiltotta a járásbírónak a tanúk kihallgatását és a végrendelet kihirdetését, de azt a járásbíró, aki törvényszabta kötelességének tett eleget, fel is jelentette az igazságügyminiszteriumban. Tudjuk és tudtuk, hogy ahány végrendeleti tanú volt, ahány ember

jelentkezett, aki annak valóságát bizonyítani akarta, az mind zsandárláncra került és mind be lett csukva. Már most, tekintetes kir. törvényszék, olyan, aki ily körülmények közt vállalkoznék arra a minden esetre nemes martiriumra, hogy én odaállok és feláldozom magam az igazságért, nagyon kevés van. Én, tekintetes kir. törvényszék, nagy lelkierővel bírok, ismerem a törvényt, de arra a szerepre én sem vállalkoznám, hanem megvárnám, míg szabad tere nyílik az igazságnak, megvárom ügyvédem tanácsát, megvárom, a míg a nagym. m. kir. Curia — mint a törvény rendel — kiküld egy pártatlan bíróságot, amely előtt szabadon mondhatjuk el, amit igaznak vallunk. Igen, tekintetes kir. törvényszék, én mondtam s megállapodtunk benne mi hárman, hogy dacára annak, hogy már tudomással bírtunk róla: Rózsa Ernő úr a temetést követő napon, június 4-én a házkutatás alkalmával Szalay Károly t. barátom 1—2 nappal később, dacára ezeknek a tényeknek, miután a törvény nem köti határidőhöz a végrendelet bejelentését, csak azt szabja meg, hogy a szóbeli végrendelet csak akkor áll fenn, ha az illető, aki szóbeli végrendeletet tett, három hónapon belül halálozik el, miután nekünk rendelkezésünkre állott a hagyatéki eljárás befejezéséig e végrendeletet bejelenteni, — mondom, megállapodtunk abban, hogy ezt a végrendeletet, nehogy a tanukat zaklatásnak tegyük ki, csak a perre utasítás előtt a hagyatéki tárgyaláson fogjuk bejelenteni. Amint ehhez a stádiumhoz jutottunk, bejelentettük az első végrendeletet is.

A másik mozzanat az, hogy Bódis Illés, Takács és társaik nem emlékeznek arra, hogy ők kivel találkoztak 3 évvel ezelőtt. Meg kell jegyezni, tekintetes kir. törvényszék, hogy Takács hosszú ideig községi bíró volt, ennek is szemére hányta a közvadás mélyen t. képviselője, hogy büntetett ember. Takácsot egyszer 20 írttal megbüntették. Bódis ma is községi előljáró; a törvény szerint sem Takács nem lehetett volna bíró, sem Bódis nem lehetne előljáró, ha rovott múltú, büntetett ember volna. Ez ellen a Bódis ellen valami mezőrendőri kihágás miatt — egy fának kivágása miatt — panaszt emeltek, ez a panasz a főszolgabíró elé kerülve, miután Takács is alá volt írva, őt is elővette, Takács azt mondta, hogy ő a dolgról nem tud semmit s ezért a főszolgabíró őt 20 írttal megbüntette. Ennyiből áll a dolog, ennyit tudnak a dolgról, én és az ügyiratok.

Hogy ebből miért következik az, hogy Takács és Bódis egy bűnbandában vannak, azt én megítélni nem tudom.

A személyes részével az ügynek végezve, foglalkozom azzal, miért nem tudják ők azt, hogy kikkel találkoztak? A másik ügyben az a panasza a közvád m. t. képviselőjének, hogy van az, hogy ezek mindenkire emlékeznek, akivel találkoztak, ezeknél az a baj, hogy nem emlékeznek. Könnyű ennek, tekintetes kir. törvényszék, magyarázatát adni. A 26-iki végrendelet miatt nyomban megindult a vizsgálat, június 1—2-án már folyt a vizsgálat, akkor ezek az emberek már tudták, hogy keresik őket és hogy reg tük mit akarnak elkövetni: azok az emberek szorgalmasan összekeresték gondolatukban, hol és kivel találkoztak stb., sőt feljegyzéseket is tettek erre vonatkozólag. A Takács-féle végrendelet miatt mikor indult meg a vizsgálat? A mint a vádtanácsnál bejelentettük, hogy van még egy végrendelet, a kir. ügyész rögtön ez ellen is vizsgálatot indítványozott, tehát csak 18 hónap múlva indította meg az eljárást. S most már csodálkozik azóta a t. közvádú úr, hogy hogy van az, hogy azok az emberek nem emlékeznek arra, kivel találkoztak. Természetes dolog! mert csak 18 hónap múlva kezdték firtatni, kivel találkozott Takács. Én pedig kérdem a m. t. ügyész urat, hogy 18 hónap múlva megtudná-e mondani, hogy a mai tárgyaláson, mely mindenestre életének egyik legfontosabb és legkiemelkedőbb mozzanata, kivel találkozott rajtunk, a hivatalos jogi személyeken kívül. De én szeretném ismerni azt az embert, aki nem földmives ember, hanem mit tudom én — fiskális, doktor, vagy miniszter, aki visszaemlékeznék arra, hogy három hónappal ezelőtt kivel találkozott, mikor fenjárt Körberrel, vagy kivel alkudozni. Nohát miért lennének ezek a szegény emberek Magyarországon azon kivételek, akiktől mindent követelhetünk a világon, amit mástól nem követelhetünk. De amikor megindul a vizsgálat, azok az emberek, kikről meg lett állapítva, hogy ott dolgoztak, ha azok az emberek emlékeznek rájuk, az nem meglepő dolog, hanem természetes valami. így és ezen épült fel a vád Takácsék ellen. Van egy másik is és itt azután a fizikai lehetetlenséget akarták kideríteni. Ez a fizikai lehetetlenség két forrásból táplálkozott. Először kiderítették, hogy Takács György nem lehetett jelen május 25-én 8—4 óra között délután, mert

május 25-én egy felebbezési tárgyalás volt, a melyen ez az ember részt vett.

Hallgattak ki tanúkat és megállapították a vizsgálat során, hogy Takács György 8—4 óra között nem lehetett ott. Miként történt ennek megállapítása? És itt, hogy minden félreértést kizárjak, tisztán, világosan beszélek, tekintetes kir. törvényszék. Az igen t. vizsgálóbíró jóhiszemű tévedésből bele ment olyan dologba, mely a főtárgyaláson nyilván tévedésnek bizonyult. T. i. miben történt tévedés? Először azt hitték, hogy a felebbezési tárgyalás csak 12 órakor ért véget. Akkor beszereztet-tük a törvényszéki elnöknek a bíróval felvett nyilatkozatát, amelyből kisült, hogy legfeljebb 11 óráig tartott az a tárgyalás, tehát 11 órakor már befejezve volt. Most jött a másik dolog. Miután 12 órakor vették fel az időpontot és azután még ebédelni ment Takács György és az ügyvédhez ment, lehetett 1 óra. Ezek folytán, miután Kaposvárról Kadarkútra kellett mennie, meg kell állapítani, hogy nem lehetett ott 3 órakor. Ezt természetesen úgy lehetett megállapítani, hogy felvették, hogy Kaposvár Kadarkútról 3—4 óra járásnyira van. És ez fel is vették a vizsgálóbírói jegyzőkönyvbe, melyben az ut 3 órára van felvéve és ezzel akarták kideríteni, hogy az lehetetlenség, hogy Takács György ott legyen. A főtárgyalás megállapította, hogy a tárgyalás 11 órakor lett befejezve. Én nem bánom,, hozzá veszem a lehetőséget, hogy Takács György még elment volna az ügyvédjéhez aláírni egy szerződést. Kutassuk csak, hol lakik Berger a törvényszéktől? Megtudjuk azt, hogy — Kaposváron úgy sem lehet messze lakni — ez a Berger ügyvéd 100 lépésnyire lakik a törvényszéktől, az ötödik házban. Ezt a lényeges mozzanatot figyelmen kívül hagyták. Mennyi időt vesz igénybe az ötödik házba való menetel? Mondjuk sokat, ha egy negyed órát, amíg a szerződést aláírta, ha igaz volna az, hogy a felebbezési tárgyalás után írta volna alá Takács György, amit erősen kétségbe vonok. Ez a Takács. György ¼12-kor végezte a dolgát, bátran ebédelhetett volna ½1-ig, ha tudjuk azt, hogy Kaposvár Kadarkúttól nem 3, hanem 2 órányira van közönséges lovakkal.

Még pedig a tévedés abban állott, hogy a tekintetes-vizsgálóbíró úr rossz lovakon ment, mert tudjuk, hogy Finkey úr a saját naplója szerint 2 óra alatt ment el Kaposvárra. A

kihallgatott összes tanúk vallották, hogy rossz lónak kell lenni, a melylyel harmadfél óráig mennek. A tekintetes vizsgálóbíró úr azonkívül felvette az utat a kaposvári Hungáriától a kadarkúti községhez, ami magában véve 4 km. differenciát okoz. Az utat 24 km-re vette fel. Ha ebből a 24 km-ből levonjuk a 4 km. differenciát, akkor marad 20 kmnyi távolságunk, amire vonatkozólag itt vannak a katonaság méretei is. Nekem magamnak is vannak lovaim, tudom, hogy egy közép-szerű lóval 5 perc alatt szoktunk egy km-t megtenni. 20 km. az annyi mint 5-ször 20 az 100 perez, mondjuk bőven 2 óra. Tiszta és világos dolog, ha annyi élő tanú nem is bizonyította volna előttünk ezt a distancziát, hogy Kaposvárról Takács György lakását 2 óra alatt kényelmesen el lehet érn. Most már akár reggelizett, akár nem reggelizett, akár ebédelt, akár nem ebédelt, akár írt alá szerződést, akár nem írt alá szerződést, tiszta és nyilvánvaló, hogy Takács György, ha 1 óraker indult volna is el Kaposvárról, 3 óraker kétségkívül otthon lehetett. Tudjuk azonban, hogy az az ember 12 óra után indult el s így nyilvánvaló, hogy 1/2-kor már otthon volt. Erre különben klasszikus tanúk voltak, akik látták őt 2 óraker megérkezni. Mikor azután, tekintetes kir. törvényszék, ez a legfőbb kardinális pontja a vádnak esetett, más után kellett nézni. Mindenáron be kellett bizonyítani, hogy Takács György nem lehetett otthon 3—4 óra között. Ennek folytán keresni kellett és meg kellett állapítani, hogy 3—4 óra között, illetőleg d. u. Kaposvárott volt és erre vonatkozólag ott egy színjáték folyt le. Mi történt tekintetes kir. törvényszék? Hogy hogyan, hogyan nem, de nekem sejtelmem és fogalmam van, hogy nem egészen azzal a köteletségérzettel, amivel én az ügyvédi pályát kezelem és a mivel az ügyvéd első sorban a felei érdekeinek hűséges képviselője szempontjából, de az erkölcsi igazságnak okából is tartozik, hogy itt ezzel az erkölcsi köteletségérzettel nem oly szigorú mértékkel bánt valaki, mint a minővel bánni kell.

Nem tudom, hogy történhetik meg, hogy egy ilyen bűn- ^ perben előáll egy szerződés, amely Berger ügyvéd urnái csináltatott. Az okmány azt mondja, hogy 25-én kelt, mert azt akarták kideríteni, hogy ez az okirat 25-én délután lett volna aláírva. Mi történt? Megindult Kovács József ügyvéd úr.

ugyanaz az ismeretlen gondnok, aki kísérte útjában a vizsgálóbíró urat s aki az örökösök képviselője is lett, megindult és vele ment a községi jegyző úr is és felkeresnek sűrű sötétben egy földműves embert, akinek kisebb gondja is nagyobb annál, hogy milyen pör is folyik Budapesten, aki nem törődik a világ egyéb bajaival és procul negotiis boldog egyszerűségben él, ezt az embert megrohanják úri emberek, 8 úr. Talán életében ilyen díszes társaságban nem is volt, s megint a Gondviselés közbelépésétől megtudjuk, milyen volt ott a beszélgetés. A t. ügyvéd úr elkezdte: Mutassa csak a szerződést; úgy-e barátom, hogy ebéd után írta alá, úgy-e hogy 2 óra volt? Hát ez a jó, szegény földműves ember, hogy kedvére legyen a tekintetes uraknak, azt mondja: «Úgy bizony urak, úgy is lehetett, órát nem tudok, de ebéd közt lehetett, vagy micsoda!» Hogy hány órakor szokott a szegény ember ebédelni? Hát különösen a katonaviselt ember megszokta, hogy 11 órakor egyék. A 11 órai menázsit, ha fűjják a kaszárnnyában, nem felejtí el. De tekintetes kir. törvényszék, ez a segédjegyző annak a szegény aszszonynak megtört vallomására maga is beismerte, hogy tényleg ilyen módon történt a dolog: rá akarták beszélni Fodor Jánost arra, hogy bizonyítsák a bírák előtt azt, hogy ő délután kötötte a szerződést. Hogy ez nem sikerült, nem szükséges bővebben magyaráznom. De mindezekről eltekintve, látott-e a közvád m. t. képviselője olyan eleven parasztembert, aki nem heti vásár napján, — mert kedden és pénteken vannak a heti vásárok Kapósban — hanem előtte való nap csütörtökön be-megy korán reggel Kapósba, reggelre odaér, 9-re semmi egyéb dolga nincsen, még gyufát sem kell vennie, hogy az az ember ne egyenesen menjen a fiskális úrhoz, hanem délután. A tekintetes kir. ügyész úr ilyen eleven embert se Somogyban, se sehól a világon mutatni nem fog. Aki reggel ment be, kizárólag ezért az ügyért, ugyan miért várt volna délutánig, hogy az iratokat aláírja. Hiszen a telekkönyvi adatok rendelkezésükre állottak, eltekintve attól, hogy 10 órakor egy perez alatt meg lehet szerezni. De. tekintetes kir. törvényszék, nem akarok hosszan késlekedni e kérdésnél, mert hisz napnál világosabban nem. igaz, hogy délután kelt a szerződés, vagy legjobb esetben nem tudjuk, mikor kelt. De hogy ne bízza el magát a tekintetes közvádoló úr más ügyekben, ilyen dátumok tekintetében,

erre nézve engedje meg, hogy ezeket mondjam. A 25-ről keltezett szerződés nyilvánvalóig a kelet szempontjából dokumentum mendax. Ha kedve van a 400. §. alapján itt sokkal nagyobb sikerrel emelhet vádat, mert ez a szerződés nyilván könyvbe is be lett vezetve. Ez a szerződés dokumentum mendax, mert nem kelt 25-én. T. i. ha egyéb nem. igaz-e, hogy az a parasztság másnap írta alá? De. tekintetes kir. törvényszék, nem is szólva egyébről, hány olyan szerződést fogok mutatni a tekintetes kir. ügyész úrnak, mely a dátumot 25-ről tartalmazza. Nem kell azért Kapósra menni, mutatok én Budapesten is, mutatok akárhány okiratot, melyen a dátum nem ugyanazon a napon van rávezetve, mint az aláírás megtörtént.

Már most kétségtelenül és világosan be van bizonyítva, hogy az a szerződés d. u. nem kelt, hanem be van bizonyítva az, hogy a jegyzői apparatus igénybe vételével akartak egy szegény embert megejteni arra, hogy a szerződés délután kelt.

Ez a tény világos bizonyíték arra, hogy a tekintetes kir. ügyész úr ne higgyen el mindent, amit neki Kovács József ügyvéd úr besűg. E perben, tekintetes kir. törvényszék, a besugások nagyon erős szerepet játszottak — mint láttuk — de láttuk azt is, hogy mit értek el velők. A besugások révén kerültek be Kovács József úr útján azok a gyanúsítások, hogy Nagy Ákossal ezek az emberek összejönnek konspirálni a korcsmában és egyebet se tesznek, mint erről tanácskoznak. Ő pedig téglát ad nekik, szénát ad nekik. Megjelent, tekintetes kir. törvényszék, az a becsületes őrmester s ő tette Nagy Ákos mellett a legfényesebb tanúvallomást, aki mostani szegény helyzete mellett is meg nem szűnt jót tenni a faluban. Kisült, hogy az 1896-iki választások óta korcsmában sem volt, annál kevésbé volt ezekkel az emberekkel és hogy téglát vett ugyan tőle (valaki), de 7 firt ára készpénzt fizetett ki érte az egyik vádlott. Az összes besugások éppen oly rosszakaratú koholmányok, mint az a névtelen levél, mely bele került a vizsgálóbíró aktái közé. Ebben valaki megfenyegette a kir. törvényszék vizsgálóbíráját: vigyázzon, mert ha nem így fog eljárni, lepuffantják. Ilyen eszközökkel küzdött, tekintetes kir. törvényszék, az érdekelt társaság, hogy Nagy Ákost hírében, becsületében, szeplőtlen múltjában ne csak kíméletlenül meghurcolják, hanem lehetetlenné is tegyék.

A Takács-féle végrendeletnél kimerítettem ugyebár, tek. kir. ügyész úr, a vádnak összes érveit. Kíváncsian vártam, hogy micsoda bűn terheli Nagy Ákost a Takács-féle ügyben? Mit tett Nagy Ákos a Takács-féle végrendelet ügyében? Sem nem beszélt ezekkel az emberekkel, sem nem tudta, hogy Nagy Márton végrendelkezik, sem nem vett részt a végrendelet felvételében, abszolúte semmi tevékenysége az egész per folyamán ebben az ügyben fel nem merült. Egy argumentumot hoztak fel: kérem, az csak neki állhatott érdekében. Hát akkor, tekintetes alügyész úr, akkor tessék minden végrendeleti örököst becsuktni. Ez a végrendelet nem hamis, de könyörgök, ha hamis a végrendelet, amint egy percig sem az, bizonyítás az, hogy azért vádoló, mert neki javára szól, mert neki érdekében áll? De ha helyes is volna ez az érvelés, akkor is be kell bizonyítani, hogy őt a felbujtásnak a 69. §-ban körülírt részeségnek valamely alakja terheli. Rá kell bizonyítani, hogy a haszonnak biztosítása céljából szövetkezett velük, szóval a 69. §. 2. pontjában körülírt bűnsegédletnek vagy felbujtásnak valamely formája forog fenn.

A vád t. képviselője igazolni tartozik, hogy a haszonban való részesedésben való intézkedés, vagy a hatósági intézkedések megghiúsítása érdekében történt esetleg utólagos megegyezés, szóval hogy a bűnpártolás forog fenn. Maga az érdek nem elég argumentum, hanem az kell, hogy büntetendő cselekményt követett legyen el az illető valamely irányban. Ez az, amit számon kértem a közvádtól: egyetlen szót, egyetlen bizonyítékot arra, hogy Nagy Ákost ebben az ügyben akár bűnpártolás, akár bűnsegédlet, akár bűnre való felbujtás tekintetében bármiféle legcsekélyebb dolog terhelheti. És miért hangsúlyozom ezt? Hangsúlyozom ezt azért, mert dacára ezeknek a tényeknek, Nagy Ákos vádoltatik. Amint valami történt, rögtön vád alá iparkodtak Nagy Ákost helyezni.

Tekintetes kir. törvényszék! A Takács-féle végrendeletre vonatkozólag még egy körülmény tekintetében kell leszámolnom a főtárgyalás adataival. Felmerült az a kérdés, hogy miért nem szólott Nagy Márton Nagy Ákosnak, aki 25-én este nála volt, hogy ő végrendelkezett. Hát, tekintetes kir. törvényszék, azt tudjuk, hogy Nagy Márton 26-án reggel meghalt. 25-én volt az utolsó estéje életében, már akkor kétségtelenül súlyos

beteg volt. Hogy egy súlyos betegnek a lelki állapotát, pszichikai állapotát mennyiféleképen lehetne variálni, azzal én a tekintetes kir. törvényszék előtt nem foglalkozom. De foglalkozom azzal, hogy Nagy Ákos a saját vallomásában is előadta, hogy hiszen Nagy Márton beszélt előtte a végrendelezésekről, tett is célzásokat a vagyonnak miként való rendezéséről, beszélt mindezekről, csak nem mondta, hogy végrendelezett s akkor ő az ő célzásait nem értette meg. De tekintetes kir. törvényszék! Erre a Takács féle végrendeletre vonatkozólag van egy rendkívül klasszikus tanúja a védelemnek. Ott van az a Wollák kihallgatott tanú, aki minden kifogáson felül álló kereskedő ember és izraelita vallása dacára abban a megtiszteltetésben részesült, hogy őt polgártársai bírónak választották meg. Azért tartom ezt szükségesnek kiemelni, mert a mai korszakban ez számottevő körülmény. Az az ember, akit polgártársai ott kereskedő létére bírónak választottak meg, föltétlenül oly kiválóan jellemes és tiszteletet érdemlő ember, akinek szava után a tekintetes kir. törvényszék nyugodt lelkiismerettel ítéltet Vallomásából kitűnt, hogy Nagy Márton ő előtte kétségtelenül elmondotta 25-én, mikor nála üzleti dologban járt, hogy forduljon csak Nagy Ákoshoz, ő fog rendelkezni a vagyon felett; különben ő már több ember előtt ugyanazon napon a vagyonáról a gyermekek javára rendelkezett és intézkedett is. Nos, tekintetes kir. törvényszék, ha a Takács-féle végrendeletnél méltóztatik figyelembe venni Rózsa Ernőnek, Tóth Istvánénak, Gábor Józsefnek, Sütő Józsefnek, Deák Istvánnának, Nemes Ferencznek, a most említett Wollák Józsefnek, Kiss Istvánnak, Mayer Józsefnének, az öreg dajkának, Teglovicsnak és Bene Józsefnek vallomásait, úgy a tekintetes kir. törvényszék előtt teljesen igazolva lesz, hogy nemcsak a vád bizonyítva nincs, de gyanúok sem forognak fenn, — ellenkezőleg. való, hogy Nagy Márton azon a másik végrendelettel teljesen konformis végrendeletet tette azon kivétellel, hogy a 26-ikiban gazdájáról és Szigetineről is megemlékezett. Mátériális valóság szempontjából, azon kérdés szempontjából, hogy Nagy Márton tényleg végakarátát nyilvánította, az a végrendelet teljesen azonos volt az egész életén át következetesen vallott ama akaratával, hogy a vagyon Nagy Ákos gyermekeinek, Nagy Ákosnak és Nagy Mártonnak jusson. Miután ez

az igazság teljesen konstatálva van és miután a végrendelet érvényességének vagy érvénytelenségének alaki kérdései nem ez elé a bíróság elé tartoznak, kétségtelenül bizonyos, hogy ilyen végrendelkezés anyagilag létezik és míg megerősítve nincs — fennáll. Már most, tekintetes kir. törvényszék, ezek után rátérek a lopás vádjának kérdésére.

Vádlottatik Nagy Ákos azzal, hogy ő 132000 frtot tevő betéti könyvecskéket és 117000 frt ára értékpapírokat Pécsről, a Wertheim szekrényből azzal a szándékkal, hogy magának tartsa, — jogtalanul eltulajdonított. Két részre kell, tekintetes kir. törvényszék, a kérdést osztanom. Foglalkozom első sorban a betéti könyvecskék kérdésével.

Arra vonatkozólag, hogy a vád tárgyát képező értékek nemcsak azon alkalommal, de egyáltalában Wertheim szekrényben sohasem voltak, azon mennyiségben egyszerre ott nem lehettek, arról később fogok nyilatkozni. Már csak a jogi részét kell konstatálnom a betéti könyvecskékre vonatkozó kérdésnek. A lopás vádja, tekintetes kir. törvényszék, már mindentől eltekintve, mindkét esetre vonatkozólag jogilag ki van zárva azért, mert a lefolyt vizsgálat alkalmával volt a bíróság előtt egy eddig meg nem döntött végrendelet, most van kettő, amelynek tanúsága szerint Nagy Ákos gyermekei vannak végrendeleti örökösül kirendelve. És feltéve, hogy bármiféle jogtalan utón vett volna Nagy Ákos bármit magához, amint azt sohasem tette, a lopás már azért is ki van zárva, mert Nagy Ákos gyermekeinek törvényes és természetes gyámja, aki a gyám törvény az 1877. XX. tcz. értelmében számadás kötelezettsége nélkül van jogosítva gyermekeinek vagyonát kezelni és ha az apa, mint gyám bármiféle büntetendő cselekvést, különösen lopást elkövetne, a 342. §. értelmében nem hivatalból, hanem az illető gyámhatóság megkeresésére üldözhető csak. Miután ez a végrendelet megvan, mind a két lopás jogi szempontból is ki van zárva annyival is inkább, mert a közbejött események szerint Nagy Ferencz lemondván az ő esetleges törvényes örökléséről is, Nagy Ferencz törvényes örökösei, részben Nagy Ákos maga, részben gyermekei, önmaga ellen pedig senki lopást el nem követhet. Tekintetes kir. törvényszék, ezen 132.000 frt tekintetében van egy más jogi distinkción is, amely figyelmet érdemel. Elő van adva a védelem

során, hogy az a 132.000 forint ajándékozva lett Nagy Ákos gyermekeinek oly célból, hogy azt osszák meg. Megtörtént ez az ajándékozás, tekintetes kir. törvényszék? Mert ha megtörtént, bizonyos, hogy csak Nagy Márton életében történhetett meg. Akkor, ha ez az ajándékozás megtörtént, a gyanú fizikai lehetőségét is kizárja, hogyha Nagy Márton életében ajándékozta ezt a 132.000 forintot érő papírt, hogy az május 26-án halála napján a pécsi Wertheim szekrényben lehetett volna. A kérdést, tekintetes kir. törvényszék, először negatívumokkal bizonyítom.

A szóban levő 132.000 forintot megosztották Nagy Ferencz és Nagy Ákos nem titokban, a temetés napján, az összes rokonság tudomást szerzett róla, hogy a 132.000 forint is kettőjüknek ajándékozottak. A temetés után Perczel Ákos törvényszéki bírónak és Rózsa Ernő jelenlétében a két testvér ezen megosztódott, tehát ismét nem titokban történt a megosztzkodás. Ugyanekkor, tekintetes kir. törvényszék, egy levéllel nyugtatta ifj. Nagy Ferencz a reá eső részt. Ez a levél annak a Nagy Ákosnak tárczájából lett elvive, akit május 31-én úgy tartóztattak le, hogy még csak sejtelve sem lehetett arról, hogy ellene bűnvádi eljárás folyamatban lesz. Nagyon sokat jelent az a dolog, hogy ezt a levelet elvitték tőle. Ezen a levélen nyugtatva van a Nagy Ferencz által elvett összeg. Nagy Ferencz osztozkodott a közvád tudomása szerint is ezen összegben. Ha a tekintetes kir. ügyész úr egy pillanatig hisz abban, hogy a levél koholt levél, akkor nem lett volna fontosabb kötelessége a közvádló urnának, mint ifj. Nagy Ferencz úr ellen bűnvádi részesség miatt vádat emelni. Ifjabb Nagy Ferencz daczára annak, hogy vád ellene nem volt, mégis le volt tartóztatva a vizsgálóbíró úr által, mert amint láttuk ebben az ügyben, akinek neve csak belekerült az ügybe, az mind le lett tartóztatva. Úgy, hogy bátran el lehet mondani, hogy a m. t. vizsgálóbíró úr ezen szereplésében úgy volt, mint az, aki a taposó malom kerekére lép, mert az az után tapos, mert viszi a kerék. Minden ember le lett tartóztatva, akinek erről az ügyről tudomása lett. íme Nagy Ferenczet nem vádolja a t. köz vádló úr, de még az örökösök sem vádolták soha. Mi ebből a konklúzió? Hogy ennek az értéknek a fele tekintetében a közvád és a magánvádlók is jó lelkiismeretüket követve megnyugodtak abban, hogy ez tényleg ajándék útján jutott Nagy Ferencz bir-

tokába. Hát a másik fele nem került ajándékozás útján, csak ez került lopás útján? Ugyebár nem lehet menekülni e szillogizmusok hatása alól, tekintetes kir. törvényszék, hacsak azt nem állítják fel, azt a szillogizmus kornutát, hogyha valakiről azt akarjuk állítani, hogy vallomása nem igaz, így állítják fel a tételt: Ez az ember vagy hazudik, vagy nem hazudik, de mert nem hazudik, tehát hazudik. A köz vád, a mely megnyugszik abban, hogy ennek az ajándékozott vagyonnak a fele Nagy Ferencz birtokába jogszerűen jutott, Nagy Ákosnak jutott felét jogtalan szerzeménynek tartja. Tekintetes kir. törvényszék! A birtok jogcíme és ténye széles e világon minden jogállam elmélete szerint azt a vélelmet szüli, hogy jogszerűen szereztetett, az ellenkezőt bizonyítani kell. És mégis a vádlottat szorították a bizonyításra és mi történt? Ismét a Gondviselés lépett közbe, mert tekintetes kir. törvényszék, be lett bizonyítva, hogy Nagy Ákos május 28-án, tehát 3 nappal Nagy Márton halála előtt értesíti posta útján testvérét Nagy Ferenczet arról, hogy az ajándékozott összeg tényleg ajándékozott és hívja őt, hogy köszönje meg Nagy Mártonnak ezt a nagylelkű megajándékozást és jöjjön az osztozkodásra. Ez a levél feljön Budapestre, de Nagy Ferencz nincs Budapesten, mert Nyitraszegen járt birtokot nézni. 25-én érkezik meg este. Pollák házmester, aki erről értesült, kézbesíti az időközben jött sürgönyöket és leveleket. És akkor ifjú Nagy Ferencz, akinek másnap egy fizetése volt, de nem volt elég pénze valamely adóssága kifizetésére, elment Málits György ügyvéd úrhoz, aki itt megjelent a tekintetes kir. törvényszék előtt, aki tiszteletreméltó tagja annak a testületnek, melyet budapesti ügyvédi karnak nevezünk, aki nem lakott sem az „Oroszlányban, sem a «Budapest»-ben, lakott az ő nyugodt családi fészkeben és eljött ide és a közvád füle hallatára elmondta, hogy május 26-án délelőtt Nagy Ferencz nála volt és miután nem volt elég pénze, elhozta a birtokában levő 1500—2000 frtot azzal, hogy fizesse ki az ügyvéd úr helyettem a hiányzó 500 frtot, mert most kaptam a testvéremtől a levelet, amelyben értesít, hogy Nagy Márton nagybátyám ilyen módon megajándékozott. Leutazom és felveszem az ajándékot s a hiányzó összeget az ügyvéd úrnak kifizetem. Ez 26-án reggel történt. 26-án halt meg Nagy Márton, de nem Budapesten, hanem Hódos pusztán. S miután ilyen világos

tény állott a vád rendelkezésére, akkor előállott, hogy hol van a levél kuvertája. Mondja meg tekintetes kir. ügyész úr. hány levélnek a kuvertáját tette el ezideig? Én ügyvéd ember, aki kapok két-három ezer levelet egy esztendőben, de én a kuvertáját csak a pénzes levélnek szoktam eltenni, azt is hivatalos kötelességemből kifolyólag. De hogy az értesítő levél kuvertája hiányzik valakinek, arra vádat alapítani nem lehet.

Én, tekintetes kir. törvényszék, ezt az ajándékozást minden kétségen fölül állónak és bebizonyítottnak tartom úgy, hogy a mint mondtam, az a jóságos tanú, a Gondviselés itt is közbelépett és lehetővé vált annak igazolása, hogy ez az ajándékozás megtörtént. Ha ilyen, a napnál világosabban megtörtént vallomás daczára később lemondatták Nagy Ákost, ahhoz csupán a pressziónak az a fegyvere vezethetett, amelyet ellene alkalmaztak s félelem súlya alatt, amennyiben újabb letartóztatással fenyegették, írta azt alá. így állunk, tekintetes kir. törvényszék, az ajándékozással. Megjegyzem, hogy az ajándékozott összeg másik feléről, mert a lemondási okiratot csak Nagy Ákos írta alá, a másik feléről Nagy Ferencz nem mondott le, erről csak később, budapesti kihallgatásánál kérdezték meg Nagy Ferenczet és csak abba egyezett bele, hogy az az iratokhoz csatoltassék és csak azon esetre, ha nem tisztességes utón jutott a vagyon birtokába, csak azon esetre mond le róla. Ezen ajándékozással kapcsolatban röviden kell foglalkoznom, hogy került Nagy Ferencz vizsgálati fogságba. Május 31-én letartóztatják fivérét Nagy Ákost, feljön Budapestre, hogy ügyvédet valljon, magával hozza a 132000 frtról szóló betéti könyvecskéket. Nekem az első kötelességem mint ügyvédnek a félnek tanácsolni, hogy bírói letétbe helyezze. Ugyanekkor történik, hogy ez az ember előadja, hogy neki tudomása van arról, amiről most már kiderült, hogy a Wertheim kulcs Pécsen Nagy Ákos kezében nem lehetett, hogy az a Wertheim kulcs ott volt Hódoson és erről tudomása volt Molnár gazdának. Megmondom neki, hogy hozzuk be Molnár Józsefet és Nagy Ákos feleségét a vizsgálóbíróhoz kihallgatás céljából, mert ha ez igazoltatik, akkor Nagy Ákos szabadlábra helyezését rögtön ki lehet eszközölni. Nagy Ferencz leutazik, találkozik a vizsgálóbíróval a vonaton. Elmegyünk Pécsre keressük a vizsgálóbírót. Ez 2-án reggel volt. 31-én tartóztatták le Nagy Ákost és mi 2-án reg-

gél ott voltunk s nem kapunk se vizsgálóbíró, se bírót, a kikkel a tanúkat kihallgattathatnók. Akkor Nagy Ferencz fivérének érdekében, aki senkitől idézést nem kapott, rögtön útra kel és megy az első vonattal, hogy a vizsgálóbíró urat Kadarkúton megtalálja. És mire Szigetvárra megérkezik, akkor arra ébred, hogy itt szuronyos csendőrök fogadják. Ezt, tekintetes kir. törvényszék, amit Nagy Ferenczcel megselekedtek, nem engedi meg a törvény. Ne foglalkozzunk ezzel aképpen tovább, térjünk vissza az ajándékozás kérdésére. Ezen 132000 ftos betéti könyvecske tekintetében a jogszerzés nemcsak a birtok véelme alapján és nemcsak azért, mert a végrendelet fennáll és mint apa jogszerűen kezeli gyermekeinek vagyonát, de kétségbevonhatlan tényekkel bizonyítva van, hogy az ajándékozás megtörtént és jogszerű úton szereztetett Nagy Ákos és Nagy Ferencz által. Ezáltal be van bizonyítva az is, hogy a 132000 ftos betéti könyvecske, amely május 23-án ajándékozott Nagy Ákosnak, az nem lehetett a Wertheim szekrényben május 26-án. De hogy nem lehetett a Wertheim szekrényben, mélyen tisztelt köztisztviselő úr, azt Grubanovich és Blaskovich kir. táblai bíró urak és a többi rokonok is tudták, mert hiszen a temetésen ő maga mondta, hogy az ajándékot nem kifogásolja. Hogy esik mégis az, hogy a rokonság tudva ezeket a tényeket, mégis följelenti őt olyan értékeknek Pécsről való ellopása miatt, amelyekről már a temetés alatt tudták, hogy még Nagy Márton életében birtokában volt. De, tekintetes kir. törvényszék, jön a 117000 ft kérdése. Nagy Ákos, mikor Nagy Márton meghal egy csomagot talál a fiókon felül: hogy a fiókból nem kereshette ki, az már abból is valószínű, mert ha a fiókban kereshette volna, akkor a május 26-án ott talált papírokat is elviszi magával, tehát a csomag nem lehetett a fiókban. Talál egy csomagot átkötve, lepecsételve. E csomagot ő családi iratoknak nézvén, elviszi magával lakására, ott egy szekrényben tette le. Már most, tekintetes kir. törvényszék, emiatt a 117000 ft miatt vádolva van, hogy ő ezeket Pécsen május 26-án a Wertheim szekrényből ellopta. 28-án eltemették Nagy Márton, 29-én bementek Kaposvárra a végrendeleti tanúk kihallgatása céljából. 30-án leltároztak Hódoson, délután indultak el Körmenről Pécsre és 31-én kezdték meg Pécsen a leltározást. Ekkor lesz tartóztatva Nagy Ákos. Azért soroltam fel mindezeket,

tekintetes kir. törvényszék, hogy úgyszólván a napnak minden órájáról beszámoljak és elmondjam, hogy mit cselekedett ezen idő alatt Nagy Ákos. A vizsgálóbírónál felvett vallomásáról, hogy ott abszolúte semmit a vagyon kérdés tekintetében nem kérdeztek tőle, már megemlékeztem. A papír ott volt az almáriumban, Nagy Ákost letartóztatják, mikor Nagy Ákost szabadlábra helyezik 7-én, először is hazament a családjához, ellátta a legsürgősebb munkáit és rögtön jön fel Budapestre és elmondja nekem, hogy ő egy csomag iratot, mikor Nagy Márton meghalt magához vett és ott van a lakásában. Elsősorban azt mondtam, hogy mutassa meg, hogy mi van a csomagban, mert ha értéktelen papírok, nem kell vele tenni semmit. Akkor felhozza magával Nagy Ákos átkötve, lepecsételve a csomagot és én három tanú jelenlétében felbontom a csomagot, látjuk, hogy 117000 firt árú értékpapír volt benne. A bírói letéti kérvényt megcsinálom és a legelső postával azonnal expediálom ezeket a papírokat, mint hagyatéki vagyont Most már mit hoznak fel. Azt mondja a tekintetes kir. ügyész úr, hiszen házkutatás volt. A házkutatásnál ezeket a papírokat nem találták, bizonyára elrejtette valahová. Hát, tekintetes kir. törvényszék, nézzük meg ezt a házkutatást. A házkutatás elrendezésének szabályait a bünvádi perrendtartás előírja. A házkutatás fogantatosításáról köteles a vizsgálóbíró értesíteni a terheltet. Ha és amennyiben a terhelt kívánja, köteles őt, ha fogságban van. magával vinni máshonnan is a házkutatáshoz. Ha pedig a terhelt azt kívánja, köteles tanúkról is gondoskodni.

A törvény azonkívül elrendeli, hogy a házkutatásnál a védő is jelen legyen. A pécsi kir. törvényszék vizsgálóbírója által fogantatosítanak egy házkutatást, a melyről mindenki tud a világon, csak Nagy Ákos nem, akinek bőréről van szó. Mindenkit értesít az előjáróság, csak Nagy Ákost nem. Én magam ott voltam a házkutatásnál egész véletlenül. Én Pécssett maradtam a felebbezést megcsinálni és Pécssett kapom a sürgönyt hogy Nagy Ferenczet letartóztatták. Ezért mentem Nagy Ferencz érdekében Kadarkútra, sejtelmem sem lévén, hogy házkutatásról szó van. Itt van egy epizód, amelyről köteles vagyok megemlékezni. Volt Pécssett egy főügyészhelyettes, Zsolnaynak hívták, mindenki ismerje meg ezt a kiválóan becsületes embert. Hozzá fordultam, elmondtam az eddig történeteket és azt mondtam:

Uram, hogy lehet Magyarországon, hogy kiszáll egy vizsgálóbíró idegen törvényszék területére, embereket letartóztat, akik ellen nincsen ügyészi indítványa. Hogy lehet ilyesmit fogantatósítani? Uram, tegyen meg annyit, hogy küldjön ki egy kir. ügyészt. Ez a Zsolnay főügyész helyettes ezen viszonyok dacára kirendelte azonnal a kir. ügyészt, az kiment Kadarkútra s mire én odaérkeztem, a házkutatás javában folyamatban volt. Az a kir. ügyész, kit a főügyész helyettes kiküldött, rögtön indítványozta az emberek szabad lábra helyezését, akik erre szabad lábra is helyezettek.

Említettem pedig ezen esetet azért, hogy ne legyen a neve annak a derék becsületes főügyész helyettesnek elfeledve, aki ily pártatlan s igazságos volt s aki azóta már nyugdíjban van. Mit kutattak, tekintetes kir. törvényszék, ennél a házkutatásnál? A Wertheim-szekrényt nem tudják mindjárt kinyitni, azután erőfeszítések után kinyitották. Ebben mit találtak? Megtalálták azokat a papírokat, melyeket Nagy Ákos a 30-iki leltározás alkalmával a községelöljáróság jelenlétében átvett és mint értékpapírokat és pénzt kasszájába elhelyezett. És találtak 4000 forint olyan pénzt, amelyről kiderült, hogy Nagy Ákos az előtte való héten egy banktól vett fel. Ez volt a humanizmus, amely szerint az ügyész indítványára a vizsgálóbíró volt szives kiszolgáltatni Nagy Ákosnak ez összeget. Most ennél a házkutatásnál álljunk meg, mert ez két dolgot konstatál: először az, hogy azokat az értékeket, amelyek május 30-án leltározattak, megtalálták, másodsor konstatálta azt, hogy ami érték és pénz Nagy Ákos birtokában volt, az tényleg megtaláltatott a Wertheim-kasszában. Miért nem találták meg a papírokat? Azért, mert Nagy Ákos családi leveleknek nézte azokat, ha pénzértékeknek nézte volna, akkor a Wertheim-szekrénybe betette volna, mint a 27 másik papírt. Hiszen mikor a Wertheim-szekrényt lezárta, nem tudta, hogy házkutatásnál fel fogják nyitni. Maga az a negatívum, hogy ezeket a Wertheim-szekrényben nem találták, úgy fejthető meg, hogy családi papíroknak nézte. Csak egy másik szekrényhez kellett volna menni a vizsgálóbíró úrnak és megtalálta volna azokat. De Nagy Ákost Pécsen letartóztatják, Kadarkúton fogantatósítják a házkutatást, senki hozzá kérdést nem intézhet és ezt akarja a közvédelem m. t. képviselője ellene bizonyítékul felhozni. Hiszen hallottuk, hogy egy másik

szobát sem nézett meg a t. vizsgálóbíró úr, hogy még ugyanazon szobában sem nyitotta ki a fiókokat. Mikor azután, tekintetes kir. törvényszék, a legelső lépése ennek a szerencsétlen embernek az, hogy mihelyt megtudja, hogy itt az értéksomag, azonnal bírói letétbe helyezi a vagyont, amely csak gyermekeit illeti, micsoda lélek kell hozzá, hogy ezt az embert betöréses lopással vádolják. Az egész lopási vád csak azért emeltetett, hogy a pécsi kompetenciát meg lehessen állapítani. Most menjünk egy kicsit Pécsre. Azt mondja a t. közvádoló úr: kérem az a Nagy Ákos, akiről most kisült, hogy nemcsak a fekete ruháért ment Pécsre, hanem hogy a temetést a rokonsággal megbeszélje és a partecédulát kinyomattassa, az a Nagy Ákos nem megy előbb a rokonsághoz, hanem odamegy előbb a házba. Tekintetes kir. ügyész úr! Méltóztassék e felett kissé elmélkedni. Hol fog olyan tolvajt találni, aki először megy ellopni a vagyont, és azután megy vizitbe azokhoz, akiktől azt ellopta. Ha Nagy Ákos lopni akart volna, amint hogy egy pillanatig sem akart, akkor minden józan ész szerint először kellett volna a rokonsághoz menni, megbeszélni a temetést stb. és azután vinni el magával azt, amit el akart vinni. Hogy egy tolvaj odaadja a pakktáskát a házmesternek, hogy vigye azokhoz vele a pénzt, akiktől ellopta, én még olyan tolvajt ezen a világon nem láttam. De, tekintetes kir. törvényszék, hogy ez az ember odament a rokonsághoz és ott megbeszélte apjával stb. a halálesetet, nyilvánvalóvá teszi mindenki előtt, hogy tolvaj nem lehetett. Menjünk tovább. Tudjuk már, hogy az egész mese azon indult meg, hogy Nagy Ákosnak jött az a gondolata, hogy Mártont a saját fekete ruhájában akarta eltemettetni. Találtak egy házmestert, aki soha egy pillanatig sem mondott mást, mint hogy Nagy Ákos úr felment oda, legfeljebb 10 percig tartózkodott a szobában, az alatt nyitott ajtóban ült, átöltözött, inget váltott. A legfeljebb 10 percig tartó cipőtisztítás munkáját a házmester elvégezvén, akkor egy csomó kulcsot húzott ki és azt mondta neki, hogy nyissa ki a szekrényt. És miután a házmester később arra a gondolatra jutott, hogy a Wertheim-szekrény kulcsot ott szokta Nagy Márton tartani, azt sejtí, hogy onnan kellett kivenni. A hódosi szekrénykulcsról, tekintetes kir. törvényszék, kisült, hogy az a pécsi szekrényt

is nyitja, de hogy a pécsi Wertheim-szekrénynél maradjunk, most már kisült, mi? Az, hogy Nagy Ákos a legjobb esetben, ad maximum 10 percet időzhetett Pécsen abban a szobában. Ezt a szobát üvegajtó választja el Flóris ügyvéd irodájától, aki mindent hallott. Tudjuk, hogy az a szoba sötét alkov szoba, tudjuk, hogy be volt csukva nemcsak a redő, hanem a spaletta-redő is úgy, hogy ott sűrű sötét volt. Ez a Wertheim-szekrény rozoga, régi szekrény volt s miután Nagy Márton maga is csak ritkán használta, nemcsak elrozsdásodott, hanem az olajtól elzsirosodott úgy, hogy május 31-én 5 napra Nagy Márton halála után, mikor a leltározó komissió megjelenik, próbálják a kasszát kinyitni Nagy Ákostól kezdve az egész t. társaság, minden ember próbálja kinyitni s mikor $\frac{3}{4}$ óráig küzdöttek a kasszával, akkor lakatosért kellett küldeni s az maga is, az a szegény siketnéma csak $\frac{1}{2}$ óra múlva tudta a szekrényt kinyitni.

Tovább megyek: ez a kassza el lett árverezve s ott van Düsseldorf, egy uradalmi gépész, aki ezt a kasszát később reparálta, mert Wititz úr, aki a kasszát megvette csak annyit mond, hogy rossz volt a lemez, de Düsseldorf tanúskodott róla, hogy vakrozda volt benne és belsejében egészen el volt romolva. Már most, tekintetes kir. törvényszék, sötét volt, mint tudjuk abban a szobában, tudjuk, hogy 10 perczig volt Nagy Ákos mindössze benn, tudjuk, hogy május 31-én 5 nappal később $\frac{3}{4}$ óra alatt nem tudták kizárni és a lakatos is csak $\frac{1}{2}$ órai kínlódás után tudta kinyitni. Úgy-e bár, hacsak ezeket az adatok vesszük is figyelembe, akkor fizikai lehetetlenség 5 nappal azelőtt 10 perc alatt a sötét szobában, ahol a gyertyánál kellett keresni a lakatot, hogy ez az ember azt a kasszát ki is nyitotta volna, ki is vehette volna az értékeket, azonkívül becsempészhetette a 8000 pengőt és tele rakta volna az ügyész úr kedvéért avval a rettentő halmaz családi aktával, amelyek közül egy sem volt Nagy Ákosé, hanem mind Nagy Mártoné úgy, hogy ha azokat a kasszába akarta rakni, akkor előbb máshonnan kellett volna azokat ellopni. Mindezt 10 perc alatt kellett volna cselekednie. Bosco szelleme pedig nem lakott benne, nem tudom, hogy valaha bűbajos vagy escamoteur lett volna. A fizikai lehetetlenség a bíróság előtt áll. De tekintetes kir. törvényszék, hiszen ott találtak abban a kassz-

szában aranygyűrűt, értékeket, ott volt egy fatálcza, amelyen pénz volt, ott volt 8000 frt áru készpénz, hisz ha valaki lopni akar és ha annyi ideje volt, hogy az egész kasszát be és ki is zárhatta, akkor erre a 8000 frtra csak rá kellett jönnie. Olyan bolond embert Pesten se láttak, aki ha készpénzt lophat, értékpapírokat lop, mert azok serie se nincsen a pécsi bankárnál felírva, mint az értékpapíroké. Ott találták a szelvényeket május 31-én. Hát képzelhet a tekintetes kir. ügyész úr olyan józan embert, aki ellopja a papírt és otthagyja a szelvényt. Nem tudja a közvád, hogy a papír nélkül is lehet a szelvényt értékesíteni, de megfordítva nem. Micsoda otromba és ostoba tolvaj az, aki elviszi a köpönyeget és otthagyja a szelvényt. Ez a lopási vád koholt, valótlan, fizikailag lehetetlen vád. De tekintetes kir. törvényszék, akárhány tanúja volt ennek a főtárgyalásnak, aki igazolta, hogy Nagy Márton egyéb különködésein kívül omnia sua secum portans volt. De oka volt, hogy ezeket magával vigye, mert a görgetegi birtokot megakarván venni, kauczióra volt szüksége. De azonkívül Grubanovich Gézával együtt szeldelték a papírok szelvényeit. Tudjuk ezt Szigetinétől, aki ha valaki a titkait ismerte, ez is vallomást tett, hogy ott voltak a papírok Hódoson.

De, tekintetes kir. törvényszék, nem folytatom tovább, úgy igaz ez az egész bűnperben emelt vád, mint a hogy igaz. hogy Nagy Ákos lopott a pécsi kasszából.

Ez az egész dolog semmi egyéből nem koholtatott minthogy egy betöréses lopás súlyos vádja miatt legyen oka, törvénytelen letartóztatásra, amelylyel elérték, ha egyebet nem, azt a célzt, hogy a t. örökösök megtevesztették egy egész ország közvéleményét és úgy állították azt az embert az ország színe elé, mint betöréses tolvajt, mint hamis végrendelet-gyártót, akinek pedig nem volt egyéb bűne, mint hogy apja volt annak a két derék fiúnak, akiket Nagy Márton szeretett és utódjainak akart. Mindezeket elmondtam, tekintetes kir. törvényszék, volna nekem sok érzelmi momentumom, de nem esküdtszék előtt beszélek, tartózkodom azért a szóvirágoktól. Elmondottam, mit mond a törvény, elmondottam mit tudnak a tanúk, felsoroltam a bizonyítékokat is. Amiről még most szó van, az a bírónak a lelkiismerete, ez pedig meg fog

szólalni a bizonyítékok alatt. Én a magam részéről a midőn hálás köszönetét mondok a nagyinéltóságú magy. kir. Curiának, hogy a pestvidéki tekintetes kir. törvényszék delegálásával lehetővé tette ez ügy pártatlan és igazságos elintézését, lelkem egész meggyőződésével tisztelettel esedezem, méltóztassék a tekintetes kir. törvényszéknek Nagy Ákos vádlottat és társait az ellenük emelt vád és konzekvenciái alól felmenteni!

Dr VISONTAI SOMA

védőbeszéde,

mint gyilkossággal vádolt *Tomics Jása* védője, az újvidéki kir.
törvényszék előtt 1891. évi február hó 8-án.

Nagyságos elnök úr! Tekintetes kir. Törvényszék!

«A bűnösség nem egyéb, mint betegség és a büntető-törvénykönyv az ő számos szakaszaival nem egyéb mint recept ama betegség ellen» — mondja a vádhatóság t. képviselője, a ki a beteget úgy akarja gyógyítani, hogy számára a *halált* rendeli.

Soha talán, mióta az emberi indulatokat tárgyazó, az emberi bűnökkel foglalkozó, a legnehezebb problémákkal bíbelődő büntetőjogtudomány létezik; a mióta ez a tudomány kutat, rövidebben nem bántak el a kriminalisztikának legkényesebb kérdéseivel, mint a hogyan ezt ma a kir. ügyész úr tette, a mi-kor pedig a legsúlyosabb vádat emelte itt, a tekintetes kir. törvényszék előtt.

Recept! Hát igaz, hogy ez a recept nem foglalja magában azokat az összes «szereket», a melyekről ma már a gyakorlati férfiak és a tudomány emberei köteteket írtak össze — felhasználva a vívmányokat az újabb törvényalkotásoknál és megtöltve egész könyvtárakat bűvárlataik eredményeivel. És én éppen azért, mert ebben a büntetőtörvénykönyvben, melyet receptnek tart a kir. közvádoló úr, nincs benne, hogy a közvádnak képviselői hogyan kutassák az emberi indulatokat, hogyan mérlegeljék a szenvedélyt és hogyan bűvárkodjanak az emberi léleknek a mélyében, mielőtt a praemeditált emberölés miatt vádat emelnek; én nagyon természetesnek találom, hogy a kir. ügyész úr ma az ő rendkívüli súlyos, az ő rendkívüli szigorú vádjával ilyen röviden végzett.

Az emberi indulatok kutatására és felismerésére nézve nem is lehet szabatos formula a törvénykönyvben, de nincs is ilyen semmiféle könyvben.

Nem akarok arra reflektálni, hogy a tek. kir. ügyész úr, mikor *betegségnek* de darálta a bűnt és mikor így ennél fogva a *deterministák* táborába ment, mikor így ennél fogva 6 maga ezzel kizártnak tartja a szabad emberi akaratot és a szabad akaratelhatározást, hogy mennyire ellentétbe jött önönmagával, ha a mai fenálló és az újabb kutatásokat még magáévá nem tett, a *szabad akarat* tanaira épített törvény alapján *Halált* indítványoz, a legszigorúbb büntetést kívánja alkalmazni a vádlott ellen, mondom, nem kívánok erre reflektálni; csak azt bátorkodom megjegyezni, igaz is az, hogy sem olyan hévmérő nem létezik, a mely pontosan megállapítsa az emberi szenvedélyeknek a mérlegét, sem olyan szabatos óramű még nem készült, a mely az idő tekintetében az indulatoknak folyamataira nézve szabatosan meghatározza az indulatok keletkezését, fejlődésének proceszusát és megszűnését.

És így ennél fogva — tek. kir. tvszék — én nagyon természetesnek találok azt, hogy a ki a praemeditált emberölés miatt emelendő vádnál csak a törvénynek *száraz szavait* kutatja, az — nélkülözvén a lélektani fogalmaknál a további magyarázást — a vádlottnál más eredményre, mint a mily eredményre ma a közvádoló úr jutott, nem juthat.

Ha csak a törvénynek száraz szavai volnának döntők, akkor ezt a bűnügyet itt másodszor tárgyalnunk nem kellene; akkor e nagybölcességű bíróságnak idejét ez ügy szempontjából újra igénybe vennem nem szabadna. De éppen, tek. kir. törvényszék, mert nem a törvénynek száraz szavai döntők, — mert hiszen a bűn tető törvény könyv a fogalmakat nem kommentálja, hanem felteszi, hogy a ki azokat alkalmazza, belső lényegüket is felfogja — hiszen a büntetőtörvénykönyv nem lehet egyszersmind a lélektannak a tankönyve — azért történik, tek. kir. törvényszék, hogy a legbölcsebb, a legpáratlanabb, a legigazságosabb bíró is gyakran jön abba a helyzetbe, — nem hogy önmagát dezavouálja, nem azért, hogy talán saját igazságos, pártatlan és bölcs Ítéletét önmaga lerontsa, — hanem gyakran jön abba a helyzetbe, hogy akkor, a midőn az általa már elbírált ügghöz csak egy momentum, egy adat, egy lélek-

nyilvánulás is hozzá járul, a mely az illető ügynek alakját, természetét, jellegét megváltoztassa, gyakran jön abba a helyzetbe, hogy újra Ítéljen felette és az ő saját bírói bölcsességével újra igyekezzék megfejteti a legnehezebb problémát, a mi létezik: az ember belső világában fejlődő érzelmek és indulatok helyes felismerésének problémáját.

* * *

Nem oly egyszerű ez a bűnpör, mint azt a tek. kir. ügyész úr ma előadta. Mert ha vonalzóval lehetne kimérni az embereknek szenvedélyeit és ezek működését időben és térben; ha a büntető törvénykönyvnek a gyilkosságra vonatkozó szakasza kimérhető volna, az illető tettes elhatározása és a tett végrehajtása közötti időnek egyszerű méretei szerint — amint a kir. ügyész úr ezt bizonyítgatni igyekezett elő tévesztésében: akkor természetesen e bűnpör nagyon egyszerű volna. De nem így áll ez, tek. kir. törvényszék. A tek. kir. ügyész úr midőn elmulasztotta kutatni a bűn pernek rugóit, midőn minden egyes tanúvallomásra még most is csak azzal reflektál, hogy az felesleges volt, hogy az meddő: ő akkor elmulasztotta azt a kötelességét, a mely kötelesség vár rá feltétlenül, midőn egy gyilkossági ügyről van szó, a midőn ő halálbüntetést indítványoz. De hisz nagyon természetes, hogy elmulasztotta; mert milyen rettenetes tévedésben van a közvádoló úr, midőn azt mondja, hogy a mostani póttárgyalásnál a tényállás szóba sem jött.

Ügyész: (tagadólag int).

Védő: Szó szerint azt mondta: a tényállás szóba sem jött

Ügyész: Ténykérdést mondtam!

Védő: Én felírtam szó szerint: «Tényállás»; hivatkozom a gyorsíró urakra, hogy a tényállás szót méltóztatott használni.

Ügyész: Ténykérdést kérem!

Védő: Különböben teljesen közömbös rám nézve, hogy ténykérdés-e vagy tényállás.

Miért? Mert egy olyan büntettnél, a melynél első sorban a *lélektani momentumok* a döntők, — be fogom ugyan bizonyítani, hogy a tett *motívumai* is döntők — és mely bűnpör során épen a szubjektív momentumok kiderítésére a tekintetes kir. törvényszék egy hat napon át tartó tárgyalást folytat le; midőn a tanúk megjegyzéseket tesznek a vádlott lelkiállapotáról:

akkor tek. kir. törvényszék azt mondani, hogy a ténykérdésre nézve vallomások nem történtek, hogy a ténykérdés szóba sem jött. ezt mondani igazságosan nem lehet. Mert a ténykérdés vagy tényállás — én ebben különbséget nem látok — nem választható el az egyéntől, mert a tárgyi momentumok ott, ahol a szándék előre megfontolása van vitássá téve, a szubjektív momentumoktól el nem választhatók. De a tekintetes kir. ügyész urnák ez a tévedése a tényállás előadásából is világosan kiderül.

Mindjárt azzal kezdi előterjesztését, hogy a megölt, a ki iránt és a kinek szerencsétlen sorsa iránt részvétét bizonyára senki sem tagadhatja meg, mert magának az esetnek szerencsétlen voltát, sajnos voltát, eltekintve mindentől, mindenkinek s így a védelemnek is be kell látnia, — mondom tek. kir. törvényszék e tényállásra vonatkozó előadását a közvádó úr így kezdi:

• 1890. jan. 4-én egy békés állampolgár a nejével a vó-nathoz ment, hogy rokonaihoz elutazzék.»

• Békés állampolgár». Igen imponálóan fejezte ki a kir. ügyész úr, hogy a szerencsétlen megölt polgár is volt, állampolgár is volt, sőt *békés* állampolgár is volt, elfeledvén, hogy ez tekintetbe nem jöhet ennél a bűnpernél, mert éppen az elhunyt békétlenkedése volt a büntett rugója.

Azt mondja a kir. ügyész úr, hogy «semmi rosszat nem sejtve ment ki a vasúthoz.» Én ezzel a ponttal már most kívánok végezni, mielőtt a részletekbe megyek.

Nem áll az, hogy semmi rosszat nem sejtett Dimitrievics. Igen is sejtett. Be tudom bizonyítani, éppen a vádnak egyik tanújával. Joanovits Milán tanár azt mondja vallomásában:

— Midőn Tomicsnak a segédei elmentek Dimitrievicshez, engem magához hivatott, mert félt a tettelegese ég tői.» Benne van a jegyzőkönyvben; hivatkozom a vizsgálati vallomásra is, ahol egészen világosan ki van fejezve.

No már bocsánatot kérek, aki nem követ el olyasmit a mi miatt bárkinek is oka van őt tettelegesen megtámadni, az nem hívja jó barátját, nem kéri, hogy phisikai támadások ellen megvédje. Én azt hiszem, talán alig lesz köztünk itt valaki, aki nem részesült volna már abban a megtiszteltetésben, hogy bizonyos napon, bizonyos órában miszteriozus két úri ember

jelent meg nála és előterjesztette, hogy ilyen vagy olyan becsületbeli ügynek elintézése végett jöttek; de bocsánatot kérek, sehol sem fordul elő az, hogy az illető azt tételezte föl, hogy a kartel vivők vagy szekundások őt tettelegesen bántalmazni fogják, csak akkor hiszi, ha már előre is úgy veszi észre, hogy az általa elkövetett tett annyira lovagiatlan, hogy lovagias utón talán el sem intézhető.

Nem lehet tehát azt mondani, hogy Dimitrievics semmi rosszat nem sejtett, s annál kevésbbé lehet azt itt mondani, tek. kir. törvényszék, mert Joanovics tanár védői szereplésétől magának a tettek elkövetéséig még volt egy több napi időköz, és azt látjuk, hogy ezen időközben sem szünetelt az az irányzat, az a támadás, az az üldözés a vádlott ellen; a mely a szerencsétlenségnek bizony okozója és indító oka volt.

Azokra az egyéb megjegyzésekre későbbben fogok reflektálni, még egy megjegyzése van azonban a kir. ügyész úrnak, melyet szó nélkül nem hagyhatok.

A királyi ügyész úr annyira félreértette. — mert az elferdítés szót nem kívánom használni — csak félreértette a vádlott által előbb megvásárolt kések eldobásának a motívumát. Azt mondja a közvád tisztelt képviselője, azért dobta el, mert alkalmatlanoknak találta. Még eddig sem az első vizsgálat — sem az első végtárgyalás, — sem a pótvizsgálat során, sem ma az, hogy Tomics azért dobta el az előbb beszerzett késeket, mert alkalmatlanoknak találta, szóba sem került; ily felfogás nem nyilvánult, nem is nyilvánulhatott. Máí* pedig engedelmet kérek, rettenetes különbség van a kettő közt. Ha csak egy nuancerszal bizonyította volna a kir. ügyész úr azt, hogy azért dobta el, mert a kések alkalmatlanok voltak, vagy ha erre nézve csak egy legtávolabbi indicium merült volna is fel, akkor nagyon sokat változtathatott volna a dolgon; de mikor be van bizonyítva a vádlottnak saját vallomásával — a saját vallomásával, a mely nagy szolgálatoakat tett a közvádnak, s a melyre nagy súlyt fektet, — azért dobta el a késeket, mert voltak pillanatok, midőn vádlott még önmagát megnyugtatni képes volt, akkor oly könnyedén oda dobni ezt a rettenetes szót, hogy azért dobta el, mert nem találta alkalmasoknak, minden bizonyíték, minden alap nélkül nem lehet; nem lehet

azért sem. mert a védelem abban a helyzetben van, hogy az így alaptalan állításokat kellőleg megcáfolhassa.

Azt is mondja a kir. ügyész úr, hogy a védelem azt akarja bizonyítani, hogy a vádlott lelki beteg. Tagadom. A védelemnek egyetlenegy előterjesztéséből sem méltóztatik látni azt, hogy én valaha azt igyekeztem volna bizonyítani, hogy ő tébolyodott, hogy ő lelki beteg. Nem is szükséges, hogy bizonyítsam. Azok a szakaszok, melyekre hivatkozni fogok, nem is kívánják meg, hogy igazoljam és a jelen bűnpernél nem is fontos momentum az, hogy vádlott lelki beteg. Azt mondja a kir. ügyész úr — és ezzel a vád-előterjesztésnek bizonyára legfontosabb részére tért át, és ez teljesen megegyezik múltkori vádbeszédével, a melyet szerencsés voltam olvasni — hogy a büntető törvénykönyvnek szakasza száraz és világos: aki embert előre megfontolt szándékból megöl, az így és így büntetendő. És erre azt mondja a kir. ügyész úr, hogy a törvény nem tesz különbséget a közt, hogy a tettes miért öl, hogy bosszúból-e vagy nyereségvágyból és a többi. Ott van, azt mondja, a törvényben egyszerűen: előre megfontolt szándékkal. Miért tetszett elhallgatni azt, a mi az »és a többi« alatt lappang? Én tudom, hogy mi rejlik abban az »és a többi«-ben. A kir. ügyész úr, midőn ma gyilkosság miatt emel vádat, abból indul ki, hogy a büntetőtörvénykönyv a motívumok tekintetében nem tesz különbséget aközt, hogy bosszúból-e, vagy nyereségvágyból, tehát nemtelenebb vagy pedig *nemesebb* motívumból követtetett-e el az ölés?

Ügyész: Igen!

Védő: No pedig hát ez nem áll: Nem mondja meg, hogy különbséget tesz, de midőn a praemeditatio fogalmához az *előre megfontolást* fűzi, hát akkor benn van a különbség e fogalomban.

Mert az előre megfontolás az agynak a működéséből, minden nemesebb indulat pedig a szívből származik.

A praemeditatio csak ott létezik, a hol az agy uralja a szívet, de megszűnik ott, ahol a szív érzelmei az agyműködésen tulcsapouganak, ahol ezek uralkodnak.

Igaza van a t. kir. ügyész urnák, hogy a nyereségvágyból elkövetett emberölésnél a praemeditatio megállhat, mert nagyon természetes, hogy ott felhevülésről. ott a szívnek a megdobbánásáról beszélni nem lehet.

A törvény nem mondja ki, hogy különbség van motívum és motívum között. De mikor mi koncedáljuk azt, hogy valamely emberölés *nemesebb* motívumokból követtetett el, p. o. elkövetett szerelemféléstől, elkövetett a nő becstelensége miatt, elkövetett, mint a jelen esetben, mert a férj saját ne-jének súlyos megbecstelenítését látta: engedelmet kérek, ott már minden psychologus és minden az életet és az emberi szívet kutató bölcs bíró belátása szerint a szív dolgozott; és ha a törvény száraz szavai nem is tesznek különbséget a motívumok között, előáll a különbség aszerint, amint a praemeditatio lehetséges volt, mert az agy tisztán funkcionált, vagy aszerint, a mint egyéb érzelmek is hozzájárultak, mikor ez nem volt lehetséges. Felemlítem azt, hogy ott van p. o. a code pénal: a francia törvénykönyv megállapítja a gyilkosságot, de már ott felsorolja az excusable eseteket, a hol előre látja, hogy nem lehet praemeditált a cselekvény, még ha alakilag előfordulnak is a praemeditatio jelenségei, mert az érzelmek vagy az indulatok működtek. (Code pénal Sect. III. 324.)

Ott van a francia codeban az eset, a melyből a »Tuez Iá!« közmondás származott, hogy a férfi, aki rajtakapja az ő hűtelen feleségét szeretőjével és a szeretőt, vagy a feleségét, vagy mindkettőt megöli, nem büntethető, illetve a meghatározott legenyhébb büntetéssel sújtható. Ezek az excusable esetek.

De tek. kir. törvényszék, az sem áll, hogy a magyar büntető törvény nem tesz különbséget az ölés motívumai között. Mert engedelmet kérek, van a magyar büntető törvénykönyvben egy intézkedés, a 281. szakasz második bekezdése: méltóztassék csak azt majd elolvasni igen tisztelt kir. ügyész úr! Az van benne: -ha pedig az erős felindulást az okozta, hogy a megölt személy a tettest vagy hozzátartozóit jogtalanul súlyosan bántalmazta vagy megsértette« akkor leszáll a büntető törvénykönyv 5 esztendeig terjedő börtönre. Nem méltóztatik sehol sem motívumot találni, ebben benne van az, hogy van egy motívum, daczára annak, hogy a törvény a pszichologiai momentumokra fekteti a fősúlyt. Egy esetben, ha maga a megölt akármilyen sértésével, a mi jogtalan és a mi súlyos, provokálta a tettet és ez azonnal végrehajthatik, akkor a büntetés 5 évig terjedhető börtönre száll le.

Mit bizonyít ez? tek. kir. törvényszék! Azt bizonyítja,

hogy maga a büntető törvénykönyv is az ölés excusable esetét állapította meg és épen azt az esetet, a mely ma vádlottnak a javára szolgál, hogy a magyar büntető törvénykönyv *itt* alkalmazza a jogos védelem esetét, a melyre nézve, a melyből magából nem világos, hogy a nem fizikai megtámadás is megtorolható-e és így ennél fogva a becsület elleni támadásoknál is lehet-e alkalmazni a jogos védelmet? Kibővítette a jogos védelem szakaszát a 281. §. második bekezdésével, midőn azt mondja: praemeditált emberölést ismerek, ismerek egy közbeeső emberölést, a mely nem jár affektussal, de a hol nincsen praemeditáció, de ismerek egy *motivált* emberölést is, a hol nem kell a vádlottnak igazolni, mint mi most a póttárgyalással igazoljuk, hogy vádlott magasfokú indulatban volt. Maga a törvény az, mely azt mondja: ezt nem kell indokolni, ezt nem kell igazolni: minden embernél vélelmezendő a felháborodás, hogy ha egyszer a megölt súlyosan és jogtalanul megsértette őt vagy hozzátartozóját. Felteszem a társadalom minden lényéről és felteszem minden becsületes és békés állampolgárról, — hogy a kir. ügyész úr szavával éljek — minden normális emberről, hogy akkor annyira izgatottságba jön, az indulat annyira fokozódik nála, hogy még a tíz évig terjedhető fegyházbüntetés is igen szigorú és leszáll az öt évig terjedhető börtönre, a mely a 92. §. alkalmazásával egy napig terjedhető fogházra is levihető.

Itt van az emberölés excusable esete.

Már most bocsánatot kérek még — mielőtt a részletekre térnék át — egyet bátorkodom megjegyezni.

Ha ez az excusable eset a magyar büntető törvénykönyvben előfordul, akkor olyan röviden a vádlottal elbánni nem lehet. Miért nem? Megmondom. Mert egyet elismerek: én elég loyális vagyok, hogy azt elismerjem, hogy afelett vitatkozhatik talán a kir. ügyész úr velem — habár ez a vita is szemben a kiderített tényekkel meddő volna — hogy *rögtön* végrehajtotta-e a vádlott ölési szándékát vagy sem.

De ha a törvény annyira praeszumciót állapított meg a legmagasabb indulatra nézve, hogy öt évi börtönre száll le, akkor — ha nem is hajtattott rögtön végre a szándék, most már egyszerre — a minden indulatot kizáró gyilkosságra visszatérni, visszatérni a praemeditációhoz és ezen excusable

esetnél azt mondani, hogy a motívum nem döntő! ez helyes büntetőjogi felfogással tenni nem lehet.

A t. kir. ügyész urnák a védelemre nézve igen fontos és előnyös beismerésére is már most előzetesen kell reflektálnom. A vád t. képviselője ugyanis azt mondta, hogy vádlottnál a meditáció abból következethető, mert ő *»tépelődött és küzdött hosszabb időn át önmagával, vájjon elkövesse-e a tettel vagy nem.«* Ezzel a tek. kir. ügyész úr a védelem legfőbb érveit támogató tényt és állapotot koncedálja. Én megmutathatom, hogy az én védbeszédi jegyzeteimben éppen az van benne, hogy a kir. ügyész urnák a praemeditationalis elméletére majd ezt hozzam fel ellenérvül. Én köszönettel fogadom a kir. ügyész urnák azt a beismerését, melyet a tényállásból merített, hogy t. i. *a vádlott tépelődött, küzdött önmagával, mielőtt a tetite végrehajtotta.*

Tek. kir. törvényszéki Amint már az előbb említettem,, arra nézve kétség nem lehet, hogy bárkit, aki érző szívvel bír, és aki egy családnak boldogsága vagy boldogtalansága iránt egyrészt érzelemmel, másrészt fogékonysággal bír, hogy azt az az eset, a mi történt, közönyösen nem hagyhatja.

De ha az embert maga Dimitrievicsnek ezen szerencsétlen megölése hidegen nem hagyja, akkor azt az embert, aki így gondolkozik, azt hidegen nem hagyhatja az a szánalmas sors sem, a melybe a vádlottat épen a megölt egyén juttatta.

Azt mondja a kir. ügyész úr, hogy sajnos volna, ha a journalisták által vezetett polémiák emberölésre vezetnének. Bocsánatot kérek, én beadom a kulcsot, ha a kir. ügyész úr egyetlen esetet tud felmutatni a magyar publicistikának történelméből, *ahol politikai pártküzdelmek, közérdekű hírlapi viták közepette egy elcsábított fiatal leánynak önfeledt pillanatában irt levele produkáltatott volna;* hogy ily levél felhasználott volna az immár hitvessé lett nővel és férjével szemben. Minderről hallottam; hallottam azt is, hogy államférfiak ellen hírlapi hajszát folytatnak, hallottam azt is, hogy közpályán működő férfiakat közönséges bűnperekbe vonnak be; mindezzel nézve az öt-hat év előtti idők eleget produkáltak; az adatoknak egész tárházát nyújtják, hogy az illetőknek, a megtámadottaknak, az üldözötteknek, azoknak, a ki az üldözés céltáblája volt; hogy azoknak a magánéletből egyes adatokat fel-

hoztak. De én nem emlékszem, tek. kir. törvényszék, hogy Magyarországon valaha megtörtént volna, hogy az asszonynak a becsületét, hogy az asszonynak a múltját belevonták volna a polémiába, és hogy ilyen levelet vontak volna bele a sajtóközdelembe, a publicistikai harciba; a milyen ez a levél.

Bocsánatot kérek tek. kir. törvényszék, de én őszintén mondom, mióta ez ügynek védelmét elvállaltam, az első alkalomtól kezdve, midőn ezen levelet az iratoknál olvastam, egész, az utolsó alkalomig, a midőn újra kontempláltam, az ügynek a tanulmányozása közben, nem tudtam leküzdeni a legmagasabb felháborodásomat. Nem tudtam leküzdeni különösen azért mert tépelődve, gondosan sorról sorra kerestem, hogy hol van hát az a politika, amely politika volt állítólag az oka, hogy a levelet felhasználták. Igazságos akartam lenni. Néztam a szavakat, mérlegeltem a fogalmakat, hátha találok bennök politikát. De ilyen politikát nem találtam bennök, tek. kir. törvényszék. S midőn elolvastam az utolsó sorokat, melyekben így szól a levél Írónője ahhoz, a kihez a levelet intézi: »Ezt az egész levelet kérek tépd össze, de atomokra, hogy semmiféle kíváncsi ember ne jöjjön arra a gondolatra, hogy azokat összeállítsa« — mikor ezeket az utolsó sorokat olvastam és elgondoltam, — és itt bocsánatot kell kérnem attól, (Eötvös Károlyra mutat) a ki a Dimitrievicsnek védelmében jelent meg, — mondom mikor elgondoltam, hogy mennyi, talán mások által felidézett vagy elnézett czudarság kell ahhoz, hogy ilyen levél hírlapi polémia közben produkáltassék, akkor tek. kir. törvényszék, természetesnek találtam, hogy Tomics Jása, *a férj* magáévá tette az ügyet, mert arra a meggyőződésre jutottam, hogy rokonsági és vérköteléken kívül álló, bármily lovagias ember ezt az ügyet a legvégsőbb határig képes lett volna szintén magáévá tenni.

Igen, képes lett volna.

Mert ez a levél nem egyszerű szerelmes levél, a milyneket a leányok az ő serdülő korokban meggondolatlanul írni szoktak; ez egy nemes léleknek, nemes lénynek az áradozását tükrözteti vissza a legbensőbb szerelemről; és hü képet nyújt egy elcsábított leánynak szomorú bukásáról. A védelem is, sajnos, kénytelen volt kíméletlen kézzel hozzányúlni annak az asszonynak a múltjához, a kitől e levél származik, mert a

védelem érdeke követelte. De tartozom neki elégtételt adni azzal, hogy itt kijelentsem, tek. kir. törvényszék, hogy ez a levél — teljesen visszatükrözted annak a lénynek legnemesebb gondolkozását a ki a szerelmének áldozatul esett.

Miletics Miliczáról kívánok szólni. Nem képezte a bünpernek tárgyát, és így én talán nem is volnék feljogosítva felhozni, de e kir. ügyész úr reflektált valami kiállításra, a mely a Zasztavában régebben eszközöltetett; mondom nem volnék talán erre feljogosítva, de tartozom elmondani azt — s ez összefüggésben van azzal a röpirattal is, a melyre a kir. ügyész úr hivatkozott, hogy azok a nemes lelkek, a kik a férfi iránti szerelemben oly odaadók, azok egyéb érzelmekben is oly túláradók, túlsapongók. És Miletics Milicza — a kiről itt annyiszor történt említés a tárgyalás során — úgy tudom róla, hogy midőn atyja a vácsi államfogházban el volt zárva, ott töltötte minden idejét édes atyjánál, hogy lesimítsa homlokáról a barázdákat, a melyeket a fogság rávésett; ő ép oly odaadó lánya volt édes atyjának, a milyen odaadó hitvese volt főijének. Az ilyen nőnél, tek. kir. törvényszék, ne csodálkozzunk, ha kilép a nőiesség határából, de kilép egy nemesebb világba, egy magasztosabb, egy fenköltebb világba, mint a melyet a női hivatás az ő számára igen szűkkeblűen kimér, hogy az ilyen nő, midőn atyját megtámadják, a kiről jól tudja, hogy éppen azoknak volt felnevelője, istápolója, azoknak volt protektora, a kik most megtámadják, hogy ha az ilyen nő azután képes arra is, hogy tollat ragadjon, hogy édes atyját megvédje. Ne értse félre és kérem ne magyarázza félre a közvád t. képviselője azt a röpiratot, a melyet annak idején atyja védelmében Miletics Milicza irt.

De hogy Tomicsné levelére visszatérjek: nem közönséges kompromittáló szerelmes levélről van szó. Ha csak ilyenről volna szó, akkor talán még védelmezhető volna Dimitrievicsnek a ténykedése. Méltóztassék elolvasni ennek a levélnek már az első öt sorát — nem akarom azokat idézni, nyilvános tárgyalás van — de akkor méltóztatik azonnal belátni, hogy milyen üres beszéd volt például Plavsics gyógyszerésznek a vallomása, a mikor azzal állt elő, azt híván, hogy ezzel védeni fogja a Branikot és azokat, akik a levél kiállítását rendezték, ha azt mondja, hogy a levélnek csak az első oldalát olvasta.

Hiszen ha van valami, ami a nőre nézve a múltnak egy szomorú eseményét tájla fel, ha van valami a levélben, a mi fellebbenti a fátyolt olyasmiről, ami nemcsak feledékenységre merült már, hanem a mire maga a férj rádobta a feledékenység fátyolát, az a férj, aki elsősorban van jogosítva nevének becsületét a saját becsületével fedezni és nevének becsületéért helytállani és a ki első sorban van jogosítva azt mondani, hogy »ez az asszony az én hitvesem«; mondom, már az első öt sorban tapasztalható, hogy mik tartalmaztalak, és mik foglaltatnak ebben a levélben. Hacsak egyszerű szerelmes levél volna, a mint a kir. ügyész úr mondja, akkor még szó férhetne hozzá, vajjon milyen erős kritika alá eshetik az a levélexpositio; de mikor azt olvassa az ember, hogy itt egy sötét bűnről van szó, a melyre nézve egy elcsábított lány vallomást tesz, egy sötét bűnről, a melyre nézve a büntetőtörvénykönyv is tartalmaz szakaszokat, egy sötét bűnről, a melyet a kir. ügyész úr is üldözhet, s a mely esetleg az illető nő személye, vagy szabadsága ellen irányulható intézkedésekkel is járhat; aki ezt elolvassa, az nem fog egyszerűen tovasiklani az expositio felett, a melyre nézve Joximovics úr azt a cinikus választ adta Jovanovics költőnek, mikor azt mondotta: Anita la comedia, die Ausstellung ist zu Ende! Ezen cinismus felett a tek. kir. ügyész urnák oly könnyedén tovasiklani nem szabadna.

Ennyit kívántam felemlíteni a levélről, mely annyira összeforrt a jelen bűnpör mozgató tényeivel. Igen ám, de a kir. ügyész úr előterjesztésében azt mondja: csak a politikai oldalát akarták érinteni. Politikai. Most már tehát az a kérdés tek. kir. törvényszék, létezik-e a politikában is pikantéria? Igaz ugyan, hogy ha a kulisszák mögül a hírlapok valamit publikálni szoktak, akkor ezt politikai pikantériáknak szokták nevezni. Ha Mikszáth Kálmán a t. házból valamely élvezetes kis ozikket közöl, ezt is a politikai pikantériák közé szokták sorozni; de engedelmet kérek, mikor a Branik azt írja 1890. jul. 20-iki számában — görög-keleti szerb számítás szerint, — «ha így van, akkor majd előállunk jegyzékeinkkel, autentikus és pikáns dolgokkal» vagy midőn ugyancsak a «Branik» 1889. évi 75. számában azt mondja: «Ha már régi feljegyzéseket szeretnek, akkor jobb, autentikusabb és pikánsabbal szolgálunk. Akarja ön? Tetszik önnek? Csak mondja!» ebből az látszik

tek. kir. törvényszék, hogy itt nem olyan egyszerű causeri-e tárgyat képező pikantériákról van szó, mert azok a pikantériák nem autentikus, hanem éppen ellenkezőleg, nagyon is nem autentikus pikantériák, mert azok a pikantériák nem a komoly politikában tárgy altatnak az újságírók által, hanem a vonal alatt tárgyal tatnak, mert azok a pikantériák nem egy, valamely közintézményt érintő ügynek a tárgyalásánál merülnek fel, mint itt, mikor a vádlott a szerb kongresszusra vonatkozólag tett közzé cikkeket, vagy akkor, a midőn ő elég komoly előterjesztéseket tett bizonyos tiszteletdíjra nézve.

Ezek a pikantériák, tek. kir. törvényszék, ma már világos, hogy hova czéloztak. Pikánsnak találták Miletics Milicza levelelének a tartalmát azok, a kik birtokukba vették. S bocsánatot kérek, ez a legterhelőbb Dimitrievics Mihályra. A két cikkének az a kifejezése, hogy «pikáns», ez az illető társadalom erkölcsi színvonalának oly alacsony voltát jelzi, a melyet én itt jellemezni nem kívánok.

Azért sem, tekintetes kir. törvényszék, mert az a mélyen tisztelt kartársam, a ki előttem itt a védelmet az első végtárgyaláson annyi ékesszólással, annyi odaadással teljesítette, az elvégezte helyettem ezt a kritikát.

A levél volt a szerencsétlenségnek okozója. De azt kérdem, változtat-e azon a helytelenségen és erkölcstelenségen, a mely a levél produkálásával jár, az a körülmény, a mire a közvád mélyen tisztelt képviselője igen nagy súlyt fektetett — hogy t. i. ez a levél vádlottnak már ezelőtt kézbesítettett? Korántsem változtat. Nem változtat azért, mert a mint a múlt végtárgyalás jegyzőkönyvében bennfoglal tátik, hogy az egyik tanú kijelentette: Elküldtük a levelet anonyme vádlottnak, de úgy látszik, a vádlott nem is sejtette, hogy másnak is van erről tudomása.

A »Branik« 102. számának egyik ide vonatkozó kijelentése teljesen lerontja a kir. ügyész urnák az álláspontját.

A »Branik« így nyilatkozott: »De a levél, mely számtalan másolatban sok embernek a kezében megfordult, és a melyről a Tomics környezetében is igen sokan tudnak, *de a kik zsenirozzák magukat* — úgy látszik, — hogy azt vele közöljék, előbb vagy később általunk a nyilvánosságnak fog átadatni«, tehát ki fog nyomatni. íme világos, hogy ennél a levélnél elesik az a

feltevés is, a melyből a kir. ügyész úr oly fontos konzekven-
 cziákat vont le, hogy t. i. ez a levél már mások által is olvas-
 tattott. és mások is tudomást szereztek róla.

Miért esik el ez? mert ennél a bűnpernél egyáltalában
 nem fontos és nem döntő, *hogy mit tudnák mások, hogy mit
 látnak mások.* Ennél a bűnpernél az a döntő, hogy bizonyos
 események mennyiben járultak hozzá, hogy a vádlott lelkületé-
 ben bizonyos reflexiókat keltsenek.

Ennél a bűnpernél, tek. kir. törvényszék, teljesen közön-
 bős az, hogy volt-e már levél másoknak a kezében is, hanem
 az a kérdés, hogy vádlott tudott-e róla, és hogy ennél fogva
 már ebben a későbbi — az öléssel összefüggő időpontban —
 keltett-e nála indulatot?

Szerintem ahhoz, hogy a vádlottnak már azelőtt kézbesít-
 tetett a kompromittáló levél, ahhoz senkinek a világon semmi
 köze! a férfi jogosítva van az erkölcstelenségnek a posványá-
 ból is egy lelket magához felemelni és azt nemesíteni az ő tár-
 sulásával, ahhoz senkinek semmi köze.

Ha bármely férfi az ily nőt megtámadni merné, nincsen
 oly lovagias ember, a ki különbséget tenne ez asszony és
 más asszony között. Ha a félj nem nyilatkozott, mikor legelő-
 szőr névtelen levelet kapott nejjére vonatkozólag, nem nyilat-
 kozott talán két okból. Sohasem beszéltem ugyan erről a vád-
 lottal, mert hiszen nem is beszélhettem, de saját felfogásommal
 is kontemplálom ezt a kérdést. Nem nyilatkozott a félj azért,
 mert a levelet anonym küldték; ez is egyik indok, mert tapasztá-
 lás szerint a szerető férjek oly hamar nem hisznek el egyes
 dolgokat, melyeket az asszonyokról írnak, vagy mondanak,
 különösen nem hiszik el, ha anonym levélben írják meg nekik.
 A másik ok az lehet, — és erre nézve konstataíom, hogy talán
 nem is helyesen, talán nem is igazságosan fejezem ki a vád-
 lottnak a felfogásait, — hogy tudott maga a vádlott minderről,
 tudta, hogy kit vesz nőül, talán tudomása volt a levélről is...
 mondom, ez is lehetséges ... (Vádlott tagadólag int) ... én so-
 hasem kértem ez iránt a vádlottól felvilágosítást, hiszem, hogy
 nem tudta, ezt most fejrázásával jelzi is, de én tek. kir. tör-
 vényszék annyira megyek, hogy ha a félj tudta is, de oly
 álláspontot foglalt el, hogy ő azt a nőt feleségévé avatja, hogy
 ő azt a nőt magához veszi, hogy ő a házasság kötelékét léte-

siti közte és ama másik lény között, akkor mindaddig, tek. kir. törvényszék, míg ez a levél nem használtatik fel a felesége nyilvános megbecstelenítésére, addig, míg ő neki specziális okai nincsenek feltenni, hogy felesége kompromittáltatik, addig tek. kir. törvényszék, ő neki minden oly lépést, mely még nagyobb erkölcsi bajokat, nagyobb kellemetlenséget hárítana nejére, kerülnie kell.

Hova is jutnánk, ha politikai küzdelmekben anonym levelekkel dolgoznánk, hogy ha azon a téren, hol fontos társadalmi kérdés vagy valamely közintézmény megbeszélése képezi a sajtó működésének a tárgyát, ha ott asszonyok szerelmes leveleivel küzdenének? Pedig — sajnos — úgy látszik — s ez a levél szerzése és produkálásának tervszerűségére is világot vet — hogy ezeknek a titkos mérgeknek a felhasználása, az anonym leveleknek a küldése egész rendszert képezett. Be van bizonyítva most már a pót-végtárgyalás során, hogy a vádlott tényleg kapott anonym leveleket. Be van bizonyítva az is, tek. kir. törvényszék, hogy Tomics házigazdája, Popadics is kapott anonym leveleket. Popadicsnak is azt Írták, hogy az 6 neje viszonyt folytat Tomicscsal.

Erre azt fogják mondani, hogy ez a politikához tartozik? — Az anonym leveleket felváltotta a neves leveleknek a produkálása és felhasználása. Tanúi voltunk itt, tek. kir. törvényszék, hogy a társadalomnak egyik számot tevő tagja egy egész csomó más által máshoz intézett levelet produkált a tek. kir. törvényszék előtt, más által egy asszonyhoz intézett levelet csatolt a bünperhez; láttuk, tek. kir. törvényszék, hogy annyira ment, hogy egyik jó barát által a másik jó baráthoz intézett levelet produkálta, és mikor arról volt szó, hogy előtte a zöld asztalon még egy csomó levél feküdt, a mely levelek nem ő hozzá lettek intézve, hanem bizonyos asszonyok életének legdiszkrétebb, legbensőbb viszonyait érintik, akkor azt monda Györgyevics Milos úr kérdésemre: Jogom van nekem ezeket a leveleket felhasználni, mert azt az embert, a kihez a levelek intézve vannak, én neveltem, és ő volt az, ki későbbben feleségemet megszöktette. No, valami nagyon jól nem nevelte azt az úri embert, a kihez ezek a levelek intézve voltak, és ezzel itt a tek. kir. törvényszék előtt nem dicsekedhetett el. De mindenestre jellemző az, — s ez ismét úgy a levél produkálásának

a rendszerét, mint az egyéb körülményekből is kitűnő rendszerességét a levél beszerzésének tünteti fel, jellemző az, — erre a tanúk hit alatt tettek vallomást, — hogy azokat a leveleket az illető úrtól visszakérték, hogy egy asszonynak az érdekében eljárak nála, hogy adja vissza azokat a leveleket, és hogy az illető úr ezeknek a leveleknek a visszaadását megtagadta. Csofálatos dolog! Mindent elfelejthetett; mindent megbocsájthatott, magához visszavette hitvesét, a kit megszöktettek; és mégis, tek. kir. törvényszék, a leveleket, a melyek pedig annak a szégyenteljes ügynek bizonyos tartozékait képezték, ezeket a leveleket ő megtartotta!

Két eset lehetséges: Vagy visszaveszi valaki a megszöktetett feleségét, de akkor, ha annak annyira megbocsátott, hogy visszaveszi, — már pedig visszavette — akkor ezeket a leveleket lovagias felfogás szerint visszatartani és felhasználni nem szabad; vagy a második eset fog fenn, tek. kir. törvényszék, hogy ő ezeket a leveleket mégis felhasználja, de akkor az egészről az látszik, hogy az ő saját benső viszonyaitól független módon kívánta használni és érvényesíteni. Látszik is, hogy így volt, mert Györgyevics Milossal szemben tanúk állították, hogy ő azt nyilatkoztatta ki, hogy ő azokat a leveleket a *radikálisok megsemmisítésére akarja felhasználni*. Györgyevics Milos úr ugyan azt mondja és azt igyekezett bebizonyítani, hogy ő Petrovics iránti bosszúból tartotta vissza a leveleket. De ennek hitelt senki sem adhat. Miért? Először azért, mert a lovagias férfiak nem így szoktak bosszút állni a szöktetőkön és a csábítókon, másodsor, mert itt ő maga azt mondja, hogy Petrovics Sándor egy közönséges kalandor és csábító, aki üzletszerűen. zsarolás céljából csábítja el a nőket, a mivel a legteljesebben rehabilitálta Miletics Miliczát is és ő ezt tudja. Ily körülmények között lehet-e mással indokolni, hogy ő mégis azokat a leveleket visszatartja, daczára annak, hogy megjelenek nála azoknak az elkérése végett, — lehet -e másképen, minthogy azért tartotta vissza a leveleket, mert ő későbbben a megölt Dimitrievicscsel rokonságba jutván, ő ezen levelek közül az egyiket felhasználás végett illetőleg közlés végett annak átadta. Lehetetlen mást feltenni, mert semmiféle észszerű, helyes indok nem áll az ember rendelkezésére, a melyből azt lehetne következtetni, hogy lovagias indoka volt a levelek visszatartásának.

Elnök: A tárgyalást tíz perczre felfüggesztem.
(Szünet után.)

Dr. Visontai Soma védő (folytatólag): Nsgos elnök úri Tek. kir. törvényszék! Az igen tisztelt ügyész úr a saját szempontjából már előadta az esetet és ha a védelemnek erre nem volna megjegyzése, akkor a tényállásnak eme előadása után én ezt a magam részéről feleslegesnek tartanám. De midőn én a vádlott üldözésével járó rendszerességet előadtam, reflektálnom kell a ténykérdésre, hogy ezzel állításomat igazoljam..

Már az első végtárgyaláson kimutattatt, hogy milyen módon állt be vádlott és az általa megölt Dimitrievics közt a szakadás. Ők eleintén bajtársak voltak, együtt dolgoztak; az 1884-ki esztendőben még együtt találjuk őket a hírlapírói munkálkodásban. 1885-ben. midőn a szerb egyházi kongresszus már a sajtóban beszéd tárgyát képezte, az ő akkori hívei, illetőleg híveinek egy része Tomicsot arra akarta bírni, hogy az ő eddig elfoglalt álláspontjától eltántoródjék. Dimitrievics Tomics Jásával együtt dolgozott a Zasztavánál; azt akarták, hogy közeledjék a kormányhoz. Tomics megtagadta, mire Dimitrievics megkérdezte tőle, ha ő fog egy ilyen cikket írni, elfogadja-e; Tomics azt mondta nem és erre bekövetkezett a szakadás. Ez a «nem» válasz, ez a «nem» szó választotta el a további időkre Dimitrievicset és Tomicsot. Az első harag tehát, Tomicsnak ellenséges viszonyba jutása Dimitrievicscsel, a mint látjuk, *Úszta és nemes indokból történt.* Ha olyan ember lett volna Tomics, mint a milyennek a kir. ügyész úr festette, ha minden tettének az anyagiasság képezné a rugóját, ha ő minden erkölcsi motívum fölé helyezné az anyagi motívumot, akkor ő, tek. kir. törvényszék, együtt ment volna az ellentáborral, azzal a táborral, mely nemcsak — a közvélemény szerint — az úgynevezett szerb intelligenciának képezi — mondom állítólag — a támaszát, hanem mely ma, amint köztudomású, az összes nagyobb alapítványokat és a szerb egyházi vagyont kezeli. Hiszen ha Tomics Jása anyagi ember lett volna, akkor tisztán *elvi* szempontból nem vált volna el Dimitrievicstől és akkor, tek. kir. törvényszék, nem volna lehetséges, hogy ma azzal gyanúsítsák őt, hogy ő tisztán anyagi szempontból embert ölt, hogy ő vagyoniilag, pénzügyileg fejlődhessék és gyarapodjék. Igenis Tomics egyszerűen kijelentette, hogy ő eredeti álláspontjától

nem távozik el s ez a »nem« szó őt teljesen eltávolította Dimitrievicsstől, a ki aztán a «*Braniknak*» lett alapítója. És ekkor, tek. kir. tszék, egy heves polémia fejlődött ki Tomics és a Branikisták, kiválólag pedig Dimitrievics közt.

A póttárgyalás során felolvasták mindazokat a hírlapokat és cikkeket, melyek vádlott tollából kerültek ki és mindazokat, melyek az ellentáborból, különösen melyek Dimitrievics lapjából kerültek ki és nem áll ám az, a mit a tek. kir. ügyész úr mondott, hogy Tomics volt okozója az elkeseredett hírlapi harcnak. Mert hiszen azt látjuk — és ez a felolvasott hírlapokból és brochurokból eléggé kitűnik — hogy hiszen Tomics soha személyeskedni nem akart, hogy hiszen Tomics a tárgylagosságtól soha eltávozni nem akart. Tomics egy cikksorozatot irt, mely ha jól tudom, az 1879-iki szerb egyházi kongresszust tárgyalja. Én igen jól emlékszem a benyomásra, melyet e cikkek felolvasása a tárgyaláson gyakorolt. Mindnyájan, a kik itt ülünk, összenéztünk, tek. kir. törvényszék, a kir. ügyész úr, meg én is.

Hogyan tartozik ez, a tek. kir. Tábla által beszereztetni rendelt brochura a mai bűnügyhez, miért kell ezt felolvasni? Én magam keltem fel és eleintén mindjárt indítványoztam, hogy csak azokat a részeket tessék felolvasni, melyek a bűnperre vonatkoznak.

De kitűnt, hogy ha ettől kellett volna függővé tenni a felolvasást, akkor egy sort sem lehetett volna felolvasni, mert a cikkek annyira tárgylagosak voltak, annyira nem lehetett egyáltalán belevonni a cikkek tartalmát ebbe a bűnperbe, hogy ha az én előterjesztésemet méltóztatott volna elfogadni, akkor a védelem nem lehetett volna abban a helyzetben, hogy csak egy sort is megjelöljön, mert hiszen egy sor támadás sincs bennök, mert a cikksorozat egyrészt akadémikus, másrészt elvi vitája egy önzetlen és a mellett becsületes hírlapírónak. És mi következett be? Alig hogy jelen cikksorozat megjelent, válaszolt a Branik és pedig — mint ugyancsak az itt levő Branik-számokból kitűnik — meglehetősen személyeskedve, gúnyolva, szatirizálva vádlottat. Ez volt az első hírlapi polémia, mely úgyszólván testet öltve a két tábornak és a két egyénnek, a vádlott és a megölt egyénnek vitakozási modorát előtérbe állítja. A vita tovább folyt, és még mielőtt Tomics egy szóval

is személyeskedett volna, azt látjuk, hogy egyszerre csak a Branikban megjelenik egy cikk, mely már czélzást foglal magában egy levélre, mely Dimitrievicsnek illetve a Braniknak birtokában van, Tomics erre is felelt s erre megjelent az a brochura, melynek címe: Első szó a szerb egyházi kongresszus előtt.» Ebben már teljesen kirukkoltak a Branikpártiak, mert ebben már az van, hogy miért nem válaszolt Tomics Jása, miért nem válaszol a felhívásokra, melyek egy levélről tesznek említést, mely őt megszégyenítheti: Tomics még ekkor sem válaszolt. És mindenesetre jellemző, tek. kir. tszék, hogy egy olyan brochurában, mely komoly dolgot akar tárgyalni, melynek címe az, hogy: «Első szó az egyházi kongresszus előtt», melyben tehát egy oly kongresszusról van szó, mely nemcsak nemzetiségi, hanem kizárólag vallási, felekezeti ügyekről beszél, hogy egy olyan brochurában egy olyan levélről tesznek említést, mint a milyen ez az általunk immár ismert asszonyi levél.

És mit válaszolt erre Tomics?

Tomics, a kiről be van bizonyítva, hogy barátainak számos unszolására kijelentette minden fázisában az ügynek, hogy ő nem felel, Tomics Jása azt mondta: Felelek nekik, de én csak a tárgyilagosságnál maradok. A cikk címét a Braniknak egyik cikkéből vette, úgyszólván idéző jel között, hogy: Tömjük be nekik a szájukat, és akkor sem személyeskedik, nem támadja személyesen az ellenfelet, hanem tudomására jutván az, hogy az ellenpárt részéről egy ügyvédnek az ő igen busás fizetése dacára 1500 forint fizettetett egy per lebonyolításáért, ő kimutatja alapszabályilag, hogy a kifizetés törvénytelen, sőt a statútumokat is bemutatta, igazolni kívánván azt, hogy nem a levegőből mentette érveit, hanem hogy ő egyenesen az alapszabályokból merített arra jogot, hogy erre reflektálhasson. Igaz, hogy azt mondhatná valaki, hogy miköze Tomics Jásának ahhoz, ha az ellenpárt egyik tagja 1500 forint honoráriumot kap.

Igen ám, de ahhoz a szerb nemzeti vagyonhoz minden szerb egyházi tagnak joga van hozzászólni és annál inkább joga van hozzászólni annak, a ki az ellenőrzést gyakorló sajtó egyik részének, egyik lapjának szerkesztője. És midőn ő ezt így kimutatta, hogy ebből a vagyonból 1500 forint helytelenül elvétetett, mi következett?

Nem az következett, a mit minden józan ember elvárt volna, hogy megczáfolják az ő állításait, hogy ők kimutatják, hogy ő téved, hogy kimutatják, hogy az 1500 frt az ügyvédet *jogszerűen* illeti meg, hanem megjelent — szorosán összefügg a büntett legszűkebb körre vont határaival — megjelent 1880. decz. 28-án az a cikk, mely azt mondja Tomicsnak, *hogy egy olyan levél van a Branik birtokában, a mely Tomicsnak a szégyenpírt az arcába képes hajlani*; ugyanezen cikkben, melyben ő nekik az lett volna kötelességük, hogy az 1500 frt fizetésének becsületességét igazolják, ugyanabban a cikkben kijelentik, *hogy ez a levél a Branik szerkesztőségében közszemlére van Mái-litva, és ugyané cikkben azt is összefüggésbe hozzák, hogy az a levél egy héttel korábban kelt, mint a hogy Tomics a Zasztava szerkesztését elvállalta*. És ugyanez a cikk azzal végződik, hogy a levél sok kézben megfordult, számos másolatban létezik és előbb vagy utóbb a nyilvánosságnak is át fog adatni.

Nem akarok erre beszédemben reflectálni, most majd az ügynevezett becsületbeli affér elintézésének tárgyalásánál arra is rátérek, hogy milyen rettenetes célzatossággal tétetik mindig említés a levélről; hogy az egyik tanú, de talán többen is még itt is azt mondták, hogy *Tomicsról* van a levélben szó. A Branik decz. 28-iki száma, mely az eseményeknek azon végzetes lánczolatát, mely az ölésre vezetett, úgyszólván megindította, annyira még azt is hangsúlyozta, hogy egy héttel hamarabb íratott a levél, mint Tomics a Zasztava szerkesztőségét átvette.

A levél tartalmának célzatos és elferdített közléséből is látszik, hogy itt első sorban nem hitték, hogy a levél valaha Tomics belső emberei által meg fog tekinteni, hogy Tomics követelni fogja annak a kijelentését, hogy kihez van a levél írva. Mert én rám azt a benyomást tette, tek. kir. törvényszék, e levél publikálása, hogy ők azt czélozták, hogy első sorban Tomics ellen használják fel és úgy kívánták feltüntetni, mintha a levélben körülírt körülmények folytán jutott volna Tomics a Zasztava szerkesztőségéhez. Es világos, hogy Dimitrievics azért nyilatkozott oly nagy szenvedélylyel és dühvel jan. 2-án a Branikban, mert akkor már vége volt szakítva a csalfa játéknak, mert akkor már annak, a mit hónapok óta annyi furfanggal hirdettek és Tomics személyével hoztak összeköttetésbe,

mindennek az által, hogy Tomics publikálta a nyilatkozatot, teljesen vége volt vetve, mert küldte, hogy nem is Tomics az, a kihez a levél intézve van.

A mint tehát látjuk, decz. 28-án azzal felelt a Branik Tomics cikkére, melyet ő a legnagyobb tárgyilagossággal irt, hogy Tomicsné leveleivel kiállítást rendezett. Kiderítette a pót-tárgyalás, hogy Damjanovics Péter, Dr. Kraszojevics György. Marics Jován, Stankovics Zárja, Mihailovics Emil, Vuletics Zsivko, Popovics Bozsidár, Dr. Mihajlovics Mihály, Györgyevics Jován, Dr. Lukics Döme, Panics Dániel, Tokin Brankó voltak azok, akik folyton ösztönözték és felhívták Tomicsot, hogy miért nem felel a Branik támadásaira? Ez érdekes világot vet Tomics becsületességére, hogy midőn már ezzel a tárgyilagossággal és igazsággal bevégezte az 5 hírlapi polémiáját, melynek czíme az: «Tömjük be tehát a szájukat», hogy ezután semmiféle baráti ösztönzés nem bírhatta őt arra, hogy ő újra felvegye a tollharcot, hogy ő újra hozzájáruljon egy szenvedélyesebb, egy személyeskedőbb vitához. Különösen Dr. Mihajlovics vallomása bír e tekintetben fontossággal. Ő azt vallotta, hogy felhívtam vádlottat kategorice: hogy ha pártvezér akar lenni, ha egy párt élén akar állni, akkor nem szabad engedni magán száradni bármi foltot; akkor nem szabad bármi gyanúsítást eltűrnie; akkor feleljen. Dr. Lukics Döme kijelentette, hogy őszintén ösztönözte és ingerelte a vádlottat arra, hogy feleljen. És azt látjuk, hogy vádlott mégis hű maradt az ő objektív és tisztán az igazságra szorító polémiájához, mert ő bizony — míg hírlapi támadások tartottak — nem felelt. De igen is azt tette, a mit minden becsületes embernek, minden becsületes férjnek kötelessége volt megtenni: december 28-án, mikor egy kompromittáló levélről említést tettek, oly alakban, hogy a levél *terjesztetni* fog, akkor eljárt olyképp, hogy két segédjét oda küldte Dimitrievicshez és lovagias elégtételt kért. Igen helyesen, igen tisztességesen járt el. Annál inkább küldhette el segédeit, mert hiszen folyton zaklatták és izgatták, hogy oly levél birtokában vannak, *mély Tomicsnak képes a szegyenpírt arczába kergetni*. Tehát ő joggal érezhette magát sértve, annál inkább, mert a levelet ő ellene használták fel. És most mi történik? Nem rendelkezem elég szobósággal, hogy azt a választ, a melyet akkor Dimitrievics adott, és me-

lyet akkor segédei adtak, kellően bírálhassam. Mert, hogy akkor ugyanaz a Dimitrievics képes volt arra, hogy kijelentse, hogy nem akarta Tomicsot sérteni, a ki ellen, pedig a levelet folyton felhasználta, és kivel szemben azt mondta, hogy ez az arczába szégyenpírt fog hajtani, hogy másrészt a segédek képesek voltak annak a kijelentésére, hogy őt a férjet nem tartják jogosítottnak arra, hogy a saját hitese felesége megbecsüléséért elégtételt kérjen, mondom ennek az eljárásnak a jellemzésére elég szóbőséggel nem bírok. Pedig így történt. Ebben a tekintetben, azt hiszem, a vád és a védelem közt eltérés nincs. Ilyen kijelentés után mit csináljon a szerencsétlen? Azt mondta Tomics Jása a múlt végtárgyalás alkalmával — úgy emlékszem — hogy az ő szerencsétlensége volt az, hogy segédei nem jártak el korrektül. Nem igaz, helytelenül mondotta. Ők mást nem tehettek, mit a társadalmi követelmények megkívánnak, hogy ők Dimitrievics meglepő kijelentése után becsületbírósgot provokáltak. Mert ha egyszer annak a kérdése merül fel, váljon sértettnek érezte-e magát a provokáló vagy nem, akkor ennek az elbírálására többé az egyenes utasítással, küldött segédek hivatva nincsenek; ezt csak becsületbírósg döntheti el. Akár az eset körülményeinél fogva, akár egyéni okok alapján áll be az eset, hogy azt mondja a kihívott, hogy nem ad elégtételt: akkor a segédek többé a kérdés elbírálására hivatva nincsenek. És mégis mi történt? Mikor a legsúlyosabban megsértették Tomics becsületét azzal, hogy nevének ezt a levelét produkálták és midőn ő elégtételt kért, akkor ugyanezen Dimitrievics, illetőleg segédei az ő nevében *a becsületbírósg megalakítását is megtagadták*. Ott folyt több órán át a tárgyalás Dimitrievics egyik segédjének a lakásán és a tárgyalás azzal az eredménnyel végződött, hogy a becsületbírósg alakítását megtagadták.

1889. decz. 31-én közölték a segédek ezt a szerencsétlenül elvégzett ügyet Tomicscsal; referáltak Tomicsnak, hogy ime provokáltuk és nem állt helyet: becsületbírósgot kértünk és nem állt helyet: *a magunk részéről befejeztük az ügyet*.

Már most, hogy kell ezen időpontot büntetőjogi szempontból elbírálni? Én azt mondom, jó, ez is elintézés: igaza van a közvád t. képviselőjének, ez is elintézés: ott van a társadalmi elégtétel, a társadalom majd elbírálja; hadd publikálja

Tomics, segédeinek nyilatkozatát, és tegye még hozzá a társaság lovagias szokásai szerint azt is, hogy »én már most alávaló gyáva embernek tekintem ellenfeletem*. Ott van a társadalom és ezzel az ügy be van végezve.

De engedelmet kérek, itt más baj volt. Mert bár a segédek bevégezték missziójukat, de a levelet nem adták vissza, azt nem semmisítették meg, hanem az *Dimitrievics birtokában maradt*. Én abban látom e bünpernek legfontosabb részét, hogy miután a becsületbíróságot megtagadták, és erről egy jegyzőkönyvet vettek fel, azzal ámitották Tomics Jását, hogy most már ők az ügyet befejezettnek akarják tekinteni, sőt becsület szóval kikötik, hogy Tomics Jása ezt a nyilatkozatot se tegye közzé lapjában. Erre később rátérek. De ha őszinte volt az eljárásuk, ha ők igazán most már evvel bevégezni akarták hajszájukat, azt kérdem én és arra méltóztassék a gyilkosság miatt vádat emelő kir. ügyész urnák nekem felelni, *hőgy miért tartotta Dimitrievics továbbra is birtokában a levelei*; miért nem adta ki Tomics segédjeinek azzal, hogy ime én ez időponttól fogva ezt felhasználni többé nem fogom! Elégtételt nem adok, mert nem akartam Tomicsot sérteni, becsületbíróságot nem akarok, mert magamat érzem hivatva az ügyet elbírálni. Mindez igaz, de látod itt van a mi őszinte eljárásunk jele az, hogy e levelet többé felhasználni nem akarjuk, ime a levél, visszaadjuk. Ha akkor az illetők becsületesen gondoltak volna az ügyre vonatkozólag, visszaadták volna a levelet. És már most, tek. kir.tszék, menjünk csak tovább, a mint egymásután feltorlódnak az indulatok ama momentumai, melyek egész a tettig ragadják a vádlottat.

Vájjon nem ez képezte a tett főrugóját, hogy a levelet nem adták vissza?

Íme: decz. 31-én közük Tomicscsal az elintézés módját és ugyanaz nap már ő azon kezd töprengeni, hogy ez nem helyes elintézés. Őt abból az exaltációból nem hozták ki a segédek, mert nem hozták a levelet, mert hisz ő még mindig a decz. 28-iki »Branik« hatása alatt állt. Csak egy dologgal lehetett volna kedélye hullámzását lecsillapítani, mint a tenger hállárait az olajjal, hogy elhozzák a levelet. És ekkor ő tépelődve, önmagából kikelve, kedély nyugalmát elvesztve, látva, hogy nem csak ily szégyenteljesen végződött reá nézve az ügy,

nemcsak hogy barátai meghidegültek iránta, hanem hogy ez a levél még ott van Dimitrievics birtokában, egyet gondol és látja, hogy reá nézve már most a békés megoldásnak lehetősége elveszett.

Decz. 31-én egyik barátjával megjelenik Jovanovics szerb költőnél, aki igyekszik őt megnyugtatni, igyekszik őt lecsillapítani és azt látjuk, hogy Tomics eldobja a megvásárolt kést.

— Nem azért dobja el, mert nem volt alkalmas eszköz az ölésre, hanem mert ekkor lemondott az ölési szándékról. A királyi ügyész úr nem is tudna e körülményről, ha ő maga nem vallotta volna be; a vallomást egészében kell elfogadni és nem szabad úgy magyarázni, — amint a kir. ügyész úr teszi — hogy azért dobta el, mert alkalmatlan volt. Nagyon tisztelem az idevaló rendőrséget, de ha e körülményt a vádlott maga nem vallja be, alig jöttünk volna rá egykönnyen. Tehát eldobta a kést, mert lemondott ölési szándékáról.

Már most mit látunk?

Azt nem lehet mondani, hogy e kés eldobása az ő teljes lelkiyugalmát helyre állította, mert hát a dolog tisztán állott előtte; büszkeségében meg volt sértve, mert nem kapott elégtételt, férfias önérzete össze volt tépve, mert becsületbíróságba beleegyezni nem akartak és akkor azt látjuk, hogy decz. 31-én, midőn Jovánovics szerb költőtől elmentek, ki itt elmondta, hogy mennyire fel volt indulva, mennyire érthetetlen volt előtte Tomics magaviseleté és aki oly érdekes és beható jellemzést adott Tomics lelkiállapotáról, azt látjuk, hogy midőn ugyanaz nap délben a sorházban megjelenik, fényes nappal jó estét kíván és a körüllevők a legnagyobb meglepetéssel konstatálják Tomics zavart állapotát.

Tehát nem lehet azt mondani, hogy Jovánovics megnjuigatása teljesen kiábrándította volna; nem lehet mondani, hogy Jovánovics költőnek fellépése talán teljesen lecsillapította volna az ő indulata hullámain.

Decz. 31. és jan. 1. közti éjjel — így mondja a vádlott — hánykolódott az ágyban, hallotta neje zokogását.

És méltóztatik tudni, miért sírt Tomicsné asszony?

Nem azért sírt, mert nem verekedett meg férje Dimitrievicscsel. Mert az asszonyok — jól tudjuk — ha még oly magasztos szempontból öröködnék is férjük becsülete felett, — a

véres összetűzésnek nem barátjai, és nagyon naiv felfogás volna bárkitől azt hinni, hogy Tomicsné annyira hősnő, hogy azért sirt akkor éjjel, mert nem tartotta elegendőnek Tomics Jása részéről az elintézését. Hanem azért zokogott, mert tudta ő is, hogy a levél, mely őt férje előtt is lesújtja, még mindig ott van a veszedelmes ellenfelek birtokában, mert a kibékülés Tomics és Dimitrievics közt nem volt őszinte.

És mikor ezt vádolt tapasztalta és teljesen nélkülözött minden olyan jogi vagy társadalmi eszközt, melynek igénybevételével egyrészt megtorolja az ellene elkövetett merényletet, másrészt a levelet visszaszerezze, — mert hiszen egykönnyen törvényes intézkedést nem lehetett volna alkalmazni, akkor tek. kir. törvényszék azt látjuk, hogy ő *január 1-én* — miután még tanakodik magával és küzködik lelkével — *megveszi a második kést*. Pedig lelkében az egyensúly még nem vészett el egészen; még mindig az ész uralja az indulatot, mert a vádolt ekkor még azt mondja: *mindent inkább szeretnék tenni, csak ölnöm ne keltene*.

El-elmereng, hogy mit tegyen, de bizony ő nem tudta megtalálni még akkor sem azt a fonalat, melynek segítségével ebből az állapotból kijusson.

De nem találta meg azóta semmiféle jó barátja.

Nem találta meg az a magas szellemű költő sem, a ki itt kihallgattatott és aki maga nem tudott tanácsot adni a vádlottnak.

Nem találta meg a lelkésze sem, a ki a vallás minden tételében és a biblia minden lapján kutatott. De nem találta meg senki.

De nem találta meg a vád igen tisztelt képviselője sem, mert sem a múlt végtárgyaláson, sem most nem mondta meg, hogy mit kellett volna tenni Tomics Jásának abban a helyzetben, melyben volt?

De ugyancsak jan. 1-én történt, hogy a vádott, alig hogy a második kést megvette, önmagával újabb tusát végigküzdvé, *ezt a kést is eldobta*.

Ez is saját beismerésén alapul. Bebizonyítva nincs, hogy ez igazán úgy történt, de minthogy ő ezt a beismerést teszi, ezt teljességében és az ő magyarázata szerint kell elfogadnunk.

Jan. 1-én megjelent a vádott a Zasztava szerkesztőségé-

ben. Azt mondja, hogy minden ember a levélről beszélt. Ugyancsak aznap megjelenik Tomics tanúinak nyilatkozata a Zasztavában. És ez igen érdekes momentum.

Január 1-én egy kést vesz és ugyanaznap megjelenik a Zasztavában az a protokolum.

Ez világos bizonyítéka annak, hogy a vádlott még mindig azt remélte, hogy a segédei által kiállított jegyzőkönyv közzétételével teljes elégtételt nyerhet a szenvedett megbecstelenítésért.

Csak azután, miután keservesen kellett tapasztalnia, hogy az ő becsületbeli ügyének ez elintézőmódja még legbensőbb barátjainak sem tetszik; éreznie kellett ezeknek irányában való elhidegülését, találkozni kellett szemrehányó tekintetükkel, újra megvillant az agyában ... a kés!

A fuldokló, az elmerüléssel küzdő nem kapaszkodik jobban a nyújtott mentőkötélbe, mint a hogy kapaszkodott a vádlott az ügy békés kiegyenlítésének eszméjébe.

Irtózat ragadta meg a felbukkanó bűn gondolatánál.

De érezni kezdé, mintha a kés markolatát egyenesen ellenfele nyomná a kezébe!

Eldobta a gyilkoló eszközt és ime megint csak ott érezte markában.

Eldobta az első kést, eldobta a második kést is, de a harmadik kést ugyanazon nap, midőn észrevette, hogy a levelet kolportálják és mindenütt szóbeszéd tárgyát képezi, ismét csak megvette. Mikor ezt a harmadik kést megvette, még azt is megmondta az eladónak, hogy ő kicsoda, hogy ő Miletics veje, tehát még arra sem gondolt, hogy a tett felfödözetlen maradjon. (Handlernek hívták a kereskedőt, a ki erről tanúságot is tett.)

Ezt a harmadik kést a vádlott téli kabátjának a zsebébe tette, s mikor a szerkesztőségbe megy, kabátját a késsel a zsebben felaggatja a falra és ott hagyja.

Jan. 2-án és 3-án hallotta a vádlott, hogy a levelet újra kolportálják. Sztojkovicscsal találkozik és ez a vádlottnak szemrehányást tett és elmondta neki, hogy a boltokban a Tomicsné levelét mutogatják.

Jan. 4-én, midőn vádlott még mindig azon igyekezett, hogy leküzdje szenvedélyét és indulatát, mikor látjuk, hogy semmiféle szabatos tervet az ölésre nem készített, mikor azt látjuk,

tek. kir. tsz. ék, hogy még csak a tett körülményeit sem fontolta meg, azon veszi észre magát, hogy Vuletics és Bozsészky az ő szekundánsai azon tanakodnak a szerkesztőségben, *hogy mi kell válaszolni a Branik legújabb támadására?*

Ő szótlánul hallgat, fel és alá jár a szobában, nem tesz semmiféle megjegyzést. De szeget ütött a fejébe. Csodálatosnak tűnt fel előtte, hogy az ügy elintézése után újra jelent volna meg támadás a Branikban.

Tomics ekkor Gruics Tosa szedőgyereket elküldi a Braniknak január másodikán megjelent legutóbbi számáért. Az elhozta neki. És Tomics tudtára kezd ébredni, hogy békéről többé szó sem lehet, hogy Dimitrievics a támadás és a rágalom fegyverét kezéből nem adja ki, hogy csak az erőszaknak fog engedni. Tomics sápadozva, önmagából kikelve olvassa a Branik utolsó támadó, vádoló cikkét.

Nem lehet a czélom, hogy midőn a védelem tisztét teljesítem, hogy én ismételtén és ismételtén vádoljak.

A mint pontról-pontra indulok e szerencsétlen ügynél, mindannyiszor majdnem lehetetlen volna, hogy megkíméljem magamat is a hevesebb kitörésektől és erősebb kifejezésektől.

Íme itt van előttem a Braniknak ez a legutolsó gyalázó száma.

Arról tud valamit a krónika, tudunk mi is róla, hogy el lehet intézni egy becsületbeli ügyet anélkül, hogy a felek a helyszínén kibékülnének. A kibékülés, a régi barátságának újra való felvétele nem tartozik a lovagias elintézés szoros pontjai közé.

De én még sohasem hallottam azt, hogyha lovagias utón intézik el a felek az ügyet, hogy nyomban az ügy elintézése után a felek egyike a másikat ott a helyszínén inzultálja. Mert nincsen az a segéd, nincsen az a lovagiasan gondolkodó szekundáns, aki nyomban ne ragadja meg az ott véresen hagyott kardot és hogy ne döfje ama saját felének a testébe, a ki így cselekszik. Mert nincsen az a lovagiasan gondolkodó ember, aki ezt az eljárást ne tartsa legnemtelenebbnek, amely a lovagias ügyek elintézésénél csak lehetséges.

S mit tapasztalunk?

Dimitrievics — igaz — nem a kardot választotta az ügy

elintézésére, hanem választotta a sokkal nyugodalmasabb módot, a nyilatkozást és a hírlapi hasáboakat.

Jól van! — a hírlap útján is lehet lovagiasan elintézni valamely ügyet.

Meg is történt a társadalmi szabályok szerint és Tomics maga a részére kiállított protokolumot szárazon, megjegyzés nélkül közzétette.

Nagy súlyt helyezett rá a kir. ügyész úr, hogy miért tette ezt a vádlott közzé?

Már engedelmet kérek, ha már sem elégtételt nem kap, ha már a becsületbírószágba sem egyeznek bele és ha oly jegyzőkönyvről van szó, a melyet mind a két félnek az emberei aláírtak: akkor arra nézve ugyan garanciát vállalhatnak a segítők, hogy ők a magok részéről nem publikálják; de ha átadják a félnek és a fél azt tapasztalja, hogy hiszen sértéseknek a kontinuitása épen nyilvánosan történt, épen hírlapokban történt, akkor azt rossz néven venni, ha Tomics Jása a protokolumot segítői beleegyezése nélkül közzéteszi, ezt rossz néven venni nem lehet.

Csak azt lehetett volna rossz néven venni, ha a protokolumot elferdítve tette volna közzé, vagy oly személyes megjegyzést fűzött volna hozzá, a mely változtatott az elintézésen.

Mit látunk? íme január 2-án már látjuk megint csiráját azon szerencsétlen eseménynek, a melyet én az imént jellemeztem, hogy t. i. a levél ott maradt Dimitrievicsnek a birtokában.

Ha a »Branik« egyszerűen közzétette volna a protokolumot, mint a hogy ezt Tomics tette, vagy ha azt mondta volna: tiltakozom a közzététel ellen, én nem hatalmaztam fel erre senkit, — ám hagyján. De Dimitrievics nem ezt tette.

Sokkal súlyosabban sértette meg a Tomics házaspárt, mint eddig.

Eddig csak fenyegetett Dimitrievics, hogy a levél tartalmát közzéteszi, csak jelezték, hogy pikantéria van benne, de magából a levélből és annak tartalmából eddig egy szót sem közöltek. Eddig csak azt mondták ki, hogy a levél olyan, a mely Tomics Jásának a szégyenpírt az arczába kergetheti; de arról nem szóltak, hogy e levélnek a tartalma által érintve volna talán Tomics is a saját személyében.

Azonban január 2-án, tehát az elintézés utáni ötödik na-

pon a »Branik« azzal áll elő, hogy a levél még az ő birtokukban van és hogy azzal akármit tehetnek. És még többet is mond a Branik.

Mert itt már, tek. kir. t.-szék — nemcsak Tomicsot a férjet, nemcsak Tomicsot, a pártvezért, hanem Tomicsot ez embert sértette meg. Az utczai koldusnak, ha azt mondják neki, a mit a Branik mond Tomicsnak, ebben a legsúlyosabb sértést kell hogy lássa.

Mert Tomicsot úgy állították oda, mint a ki férfiasságával, testével vásárolta meg a Zasztavát.

Úgy állították oda azt a pártja élén működő publicistát, hogy ő gálád, becstelen módon lett a Zasztava szerkesztőjévé.

Azt írja a Branik eme számában, hogy a legközömbösebb, a legkényesebb természetű dolgoktól függött, hogy a Zasztava két hónappal hamarabb vagy később lehessen a kinkindai program híve. És most jön a súlypont, hogy e levél bebizonyítja: hogy a Zasztava akkortájban minden ember — tehát a legutolsó, a legbecstelenebb ember — birtokába is juthatott volna, ha egyszer oda áll az illető és megajándékozza kezével Miletics Miliczát.

De ezt nem egy utolsó emberről, ezt Tomics Jásáról mondták, a közbecsülésben álló, fényes tehetséggel rendelkező pártvezérről.

O róla mondja Dimetrieivics, hogy a saját testének, vagy mint Zola szokta mondani, saját húsának az árán lehetett csak Miletics Milicza félje és Zasztava tulajdonosa.

Én ebben a legsúlyosabb sértést látom nemcsak Tomics Jására nézve, a kire ez vonatkozik, hanem akkor már hites feleségére nézve is, a ki úgy állítottatott oda, mint egy utczai rima, ki csak azért, hogy férjhez mehessen, hogy házi tűzhelyt alapíthasson bárkinek is oda dobta volna magát

Igaz, hogyha egyszerűen csak a büntetőtörvénykönyv »receptjét« nézzük, akkor ez nem valami nagyon fontos körülmény a bünperre nézve, akkor nem is volnánk képesek az eseményt, mely az elbírálás tárgyát képezi, individualizálni, mert hiszen megint csak ott volnánk, a hol, a mint láttam az egyes tényezők e bünper során többször voltak, hogy sohasem Tomics Jásáról volt szó, hanem mindig arról, hogy vaj-

jón ez a levél így egymagában elégséges-e arra, hogy valakinek indulatát felkorbácsolja.

Nem lehet úgy általánosságban felállítani a tételt, az adott viszonyokhoz kell mérni és mindig az adott egyénhez.

Már pedig ha az adott viszonyokhoz és az adott egyénhez mérjük, akkor meg kell, hogy gondoljuk, hogy ugyanannak az embernek, a ki január 4-én délelőtt ezt a gyalázatos ezikeket olvasta, visszautasítottak egy párbajt, hogy nem volt képes becsületbírótság útján sem magának elégtételt szerezni, és akkor nem lehetséges azt még csak feltenni sem, hogy van egy az ő helyzetében levő ember, becsületesen és lovagiasan gondolkodó ember, a ki az indulatnak ama legmagasabb fokára nem jut, mint Tomics Jása jutott, hogyha ilyent tesznek, követnek el vele.

De midőn azon lélektani hatással akarunk számolni, melyet a Dimitrievics legutolsó és Tomics által január 4-én olvasott hírlapi támadás Tomicsban előidézett, kell, hogy az előzményeket is figyelembe vegyük.

Dimitrievics — illetve a Braniknak ez utolsó támadása csak egy láncszeme volt a meggyalázások, a sértések ama tervszerű hosszú sorának, melylyel a vádlottat a nyugodt gondolkodásra való képességétől, az akarat szabad elhatározására, a tettének mérlegelésére szükséges higgadtságtól fokozatosan megfosztották.

Midőn Tomics eme legutolsó támadásról tudomást nyert, lelkének egyensúlya már meg volt ingatva, az indulatokat fékező és az érzelmek fölött uralkodó értelmi képessége már meg volt zavarva.

Nem az átlagos, normális ember mértékét szabad alkalmazni az utolsó meggyalázó czikk hatásának mérlegelésénél, hanem individualizálva az esetet a lelkében már teljesen meggyötört, indulataiban felkorbácsoltt vádlott *lelki állapotát* kell a mérlegelés alapjául vennünk.

Eme lelki állapot egyrészt a tettet megelőző eseményekből logikai következtetések útján azon tanúk vallomásaiból is megállapítható, a kik közvetlen szemlélet alapján tettek hit alatt vallomásokat Tomics lelki állapotáról — egészen a január 4-én vagyis a tett napján keletkezett szándék és annak végrehajtása időpontjáig.

Chronologikus sorrendben csoportosítva idézem a fontosabb tanúvallomásokot, melyek híven megvilágítják, hogy milyen abnormis volt Tomics Jása lelki állapota a tettet megelőzőleg már 7 napon át, nem is említve a fentebb már kifejtett amaz eseményeket, melyek azt bizonyítják, hogy bizony a szörnyű hajsza és üldözés folytán a vádlottnak emez — a legmagasabb indulat fokát feltételező lelki állapota hónapokon, át rendszeresen előkészítettett.

1899. december 29-re vonatkozólag (róm. kath. naptár szerint): Stojkovics Száva vallja: e napon neki azt mondta Tomics: »nem tudom mit akarnak ezen emberek, mint a farkasok, úgy támadnak meg.«

1889. évi december 30-ára vonatkozólag Popovics Boldizsár vallja: december 30-ikán tett séta alkalmával beszéltem nekem Tomics azokról a kínokról, melyeket ő rég idő óta a levelek beküldése által szenvedett. Ő azt mondta nekem: «Ők mindig fenyegetnek engem, de ön keresztül láttam tervükön; el akarnak feleségemtől és a «Zasztavá»-tól szakítani. Most e sértésért megtagadták tőlem az elégtételt, utolsó menedékem a becsületbírótság, azután tanács nélkül leszek. Én csak pártatlan egyéneket fogok oda küldeni.

Stankovics Zárié vallja: Midőn én erélyesen felhívtam Tomicsot, hogy feleljen. Tomics azt mondta: még te is kételkedel bennem?

Stojkovics Száva vallja: A kávéházban preferánczot játszottam Tomicscsal és midőn ez halottá, hogy én Dimitrievicshez akarok menni a levél megtekintése végett, felugrott, a kártyákat az asztalra csapta és izgatottan fel- és alá futkosott a helyiségben.

1889. évi deoember hó 31-re vonatkozólag Jovanovits Jován a költő vallja: Beszélgetés alatt *Tomioson feltűnő nagyfokú izgatottság mutatkozott, szaggatott mondatokban beszélt:* Tosa söracsarnokába «jó estét» köszöntéssel jött be, pedig dél volt; hallgatag és szófukar volt; észrevettem, hogy lelki életében (Seelenleben) valami történik, de érthetőnek találtam. Elválásunk alkalmával kezet nyújtott nekem és elegikus hangon mondá: a hol ily fegyverekkel harcolnak, ott minden megszűnik. Midőn Tomics elpanaszolta baját, én magam is kerestem részére expedienst, de nem találtam.

Ugyanily értelemben vall Dr. Lukics Dömötör, kit Tomics 11 óra után ebédre hívott és 12 órakor *Tomics ezt már elfeledte és búcsúra kezét nyújtott a tanúnak.* A búcsúzáénál tanú kétszer is mondta neki, hogy valamit kell tennie, de *Tomics nagyon izgatott volt és mereven nézett.*

1890. évi január 1-ére vonatkozólag Györgyevics Jóca vallja: Tomicscsal beszélt a levélügyről. Tomics rendkívül izgatottan hallgatta őt, *elsápadt és élkéküM* és monda, ezek az emberek a végletekeig viszik, nem tudom mit akarnak, hová céloznak.

Dr. Kraszojevics vallja: Ha a levélről beszéltünk, mindig ideges volt Tomics.

Vuletács vallja: (Tomics mondá neki: és te csakugyan hiszed, hogy én ilyen levelet Írtam?) Tomics nagyon izgatott volt, valahányszor a levélről beszéltünk.

Dr. Bozedics vallja: ha beszéltek Tomicscsal a levélről, ingerült volt.

Dr. Mihajlovics: ugyanezt vallja.

Stojkovics Mladen vallja: Tomics azt mondta: «Ezek az emberek engem farkasok módjára támadnak meg», mire tanú azt viszonzá, «így nem maradhat ez tovább.» Vádlott erre síró *hangon* azt mondá: »tudom, de nem tudom mit tegyek.»

1890. évi január hó 2-ára vonatkozólag Kosztics Tanaszia vallja: Tomics, — ki különben nagyon előzékeny volt, — e napon nagyon hideg és visszautasító volt s hallgatott.

E vallomást megerősíti Milics György tanító is.

Stankovics Zárié vallja: *egész magánkíüil* láttam Tomicsot.

1890. évi január hó 3-ra vonatkozólag Plavsics András vallja: Tomicsot Stojkovics boltjában láttam, midőn az a sógorának Bécsbe küldendő czipóket lerendelte, «*Tomics nagyon sápadlt volt és alsó ajkai reszkettek.*»

1890. évi január hó 4-re vonatkozólag Stratimirovics Amália vallja: Reggel 8 órakor találkoztam Tomicscsal. «*Kezei jéghidegek voltak és reszketett, feje izzó volt mint a tűz, szemei él voltak fátyolozva, egyszóval egészen lázas volt Tomics.*» Kérdeztem Tomicstól, mi baja? azt felelte, nagyon erős fejfájása van. Én tanácsoltam neki, fekdüdjék le, de ő azt felelte, a szerkesztőségbe kell mennie, ott dolga van.

Ugyanezen nap reggeli 8—10 óra közötti időtartamra vo-

natkozólag Stankovics Zárie vallja: Tomics a szerkesztőségben volt; *nagyon izgatott volt* és szemrehányást tett nekem, hogy én kerülöm és a többek közt mondá: ez is, amaz is ijedős, mogorva tekintettel fogad; a szobában Tomics fel és alá járkált, *zavart volt, szemei homályosak, egész lénye feldúlt és felháborodott, merev tekintettel maga elé tekintett.* Ha valaki szólni akart hozzá, Tomics uralkodni akart magán.

Ugyanezen nap 10 órájára vonatkozólag Popovics Boldizsár vallja: Beszéltem Tomicscsal; *egészen izgatott volt. ide és oda rohant, mogorva mint soha életében, úgy, hogy nem is beszélhettem véle arról, a mi tulajdonképen tőle akartam.*

És mikor a vádlott ily állapotban volt és mikor az általam már említett események jan. 4-ét megelőzték, akkor hozta a szedőgyerek a Braniknak legújabbán sértő számát.

A nagys. elnök úr igen bölcsen kérdezte, hogy vajjon ekkor a vádlott mit csinált a Branikkal? Mert hiszen annyian voltak a szerkesztőségben, hogy legalább egynek észre kellett volna vennie, ha az újságot olvasta volna. Erre a kérdésre a kis fiú a ki pedig oly roppant szenzációt csinált az ő «katasztrófa» szavával — különösen a kir. ügyész úr előtt — a ki oly távolnak tartotta e magas fogalmat egy szedőgyerek hivatásától, mondom, ő erre a kérdésre — melyre nem készülhetett el — azt felelte, hogy az újságot oda dobta az asztalra.

Tehát nincs kizárva annak a lehetősége, hogy igenis vádlott akkor olvasta az újságot, mikor ismerősei már eltávoztak a szerkesztőségből.

És midőn ő ezt abban a már rendkívül feldúlt lelki állapotban elolvassa, a nélkül, hogy sejtelve lett volna, a nélkül, hogy gyanítaná, hogy Dimitrievics az nap nejével elutazik, kilép az utcára; úgy tett, mint minden ember, mikor nagy szenvedélyek és szenvedések dúlnak keblében, hogy ahhoz a szerhez folyamodik, mely csillapítólag hat reá, az opiumevő az ópiumhoz, a morphinista a morphiumhoz, a dohányos különösen a szenvedélyes dohányos, a milyennek az orvosi vélemény Tomicsot is jellemezte — a dohányhoz.

Tomics is tehát átmegegy a szomszédba és szivart vesz. hogy arra rágyújtson. Ehhez a cselekedetéhez nem kellett higadtság és megfontolás, mert a lépéseket, az utakat, melyeket az ember mindennap megtesz, azokat az agy már mechanice is

elvégezni, ehhez tehát sem valami nagy elhatározás, sem valami nagy készülődés vagy nyugodtság nem kellett. Vádlott átment Arnolyevicshez, ki itt világosan elmondta, hogy a vádlott majdnem naponkint volt nála, de ugyanekkor *ott hagyta a szerkesztőségben a téli kabátját, melyben a kés volt.*

Az mondja Arnolyevics: Én külön álltam az íróasztalomnál és feltűnt nekem Tomics magaviseleté; az a Tomics, ki beszédes ember volt, ki engem mindig udvariasan köszöntött, most nem köszönt, nem beszélt; arczárói láttam, hogy teljesen ki van kelve magából, az indulatok úgyszólván teljesen fogva tartották a lelkét. A szivarok vétele után Tomics kilép a szivaros boltból és akkor látja, *hogy Dimitrievics távozik a városból.*

Én mellőzöm azt, hogy újra fesse, újra jellemezzen az indulatok azt a fokát, melyet képes volt ez a látvány vádlottban előidézni.

Maga a tek. kir. tszék bölcs belátásánál és bírói tiszténél fogva van hivatva, hogy ez indulatok forrását és nagyságát megmérje; elég, ha azt mondom, hogy magában az a körülmény, hogy vádlott Dimitrievics *feleségével* látta tovarobogni, azt a Dimitrievicset, kinek a levél még birtokában volt, azzal a lényvel, mely Tomicsnak az ő saját hitvesét állította azonnal lelki szemei elé — a csúffal, a gyalázattal, melyet reá Dimitrievics szórt, elébe varázsolta saját nejtét, mely lény és vádlott közé épp Dimitrievics dobta oda a vizsály szikráját.

És ekkor átczikázza az agyát nemcsak az a sok keserűség, a mit neki ez az ember már okozott, hanem a mit a jövőben is még okozhat. Okvetetlen ezt tervezi Dimitrievics. Azért nem adta még vissza a levelet. És azért fenyegetődzik újra, meg újra — talán örökké — azzal az Írással. Talán most is ott van a zsebében. Viszi magával a nagy világba, hadd lássa az egész világ a szegény Tomics szégyenét és had osztozkodják a megvetésben. És az a szerencsétlen asszony, a ki most neki szerető hitvese, ragaszkodó párja, hű részese az ő bánatának és örömeinek — talán most is épp úgy zokog otthon, eddig békességes fészükben, mint a hogy zokogott ama rémes éjszakán, a mikor minden könnycsepp úgy furakodott bele a Tomics szívébe, mint mindannyi szűrő tövis. És mindez a sok bánat, ez a megalázás még fokozódni fog. Meddig? Nekem jogom van a becsültre. Mért tiporja ezt ez az ember? Társa-

dalom, törvény, jogelvek, bölcséleti tételek: mit nyújthatnátok még nekem, hogy *ember* maradhassak, ha ő még tovább is üldöz? Mindent megpróbáltam és az *istenítéletet* is segítségül hívtam, hogy gyilkossá ne legyek. Vér ne tapadjon kezemhez, mert mindig becsületes voltam. És semmit sem akart abból, a mi megmenthet, de mindent akart ádáz módon, a mi lesújt és elpusztít. És mikor újra kezdi, futásnak indul, hogy meg ne közelíthessem. Párbaj és becsületbíróság, békés megoldása a viszálynak . . . hatályosnak vele szemben nem bizonyosak.

Jan. 2-án közzétesz egy újabb nyilatkozatot, olvastam, én most már nem is provokálhatom, a levél oda van, újra terjesztheti, sőt ki fogja biztosan nyomatni.

E gondolatok tartják fogva Tomicsot. ekkor az az ember, ki különben is, mint láttuk, már akkor férfias önértékben, politikai vezérférfíúi állásában, az ő emberi becsületében meg volt ingatva, meg volt törve, hogy akkor esztét veszítve, berohan a szerkesztőségbe, magára veszi a kabátját, melyből időközben bárki kivehette volna a «gyilkosságra» szánt kést, elmegy a legközelebbi bérkocsi állomásra a megszokott úton, az ő megszokott emberéhez (tehát nem fogadott fel valami külön kocsit erre a célra, úgy hogy még az agynak úgyszólván mechanikai funkciója is előállíthatta volna ezt az eredményt) a kocsiba veti magát és ki hajtat az állomáshoz.

Nem látunk semmiféle tervszerűséget és kiszámítást, sőt még az az érdekes, hogy a kocsis vallomásában azt mondja, hogy nem is serkentette, hogy erősen hajtson. Közönséges »trappban« ment az az ember a teljes bizonytalanság felé, kiről azt mondja a kir. ügyész úr, hogy gyilkosságot követett el, tehát előre megfontolt tervvel dolgozott. Egy egyszerű egylovásban trappban hajtatott, a nélkül, hogy biztosította volna magának az eredményt, hogy biztos lett volna, hogy eléri azt a másikat, hogy az a másik nem fog-e addig elutazni, hogy ő neki módjában lesz-e szándékát végrehajtani.

Hiszen nem ilyen esetről, de ha csak némileg sürgősnek látja is az ember a dolgát, nem szeret közönséges trappba menni, hanem folytonosan unszolja a kocsist, hogy jobban hajtson. A büntetőtörvénykönyv, a törvényhozási anyag, a tudomány, a gyakorlat ezt kívánja a gyilkosság megállapítása előfeltételként, hogy tervszerű megátalkodottsággal érlelődött legyen meg

a szándék a vádlottban és mi azt látjuk, hogy 6 beleül egy közönséges egylovas kocsiba a nélkül, hogy a kocsisnak még csak azt is mondaná, hogy gyorsan hajtson és megelégszik a kocsis egyszerű mondásával, hogy „kiérünk még tekintetes uram,“ annak a kocsisnak mondásával, a ki maga is bevallotta itt a tárgyalás során, hogy egyáltalán ma sincs órája és sohasem is volt: — ezzel elejét kívánom venni a kir. ügyész úr azon érvelésének, hogy a kocsis megnyugtathatta volna, hogy úgy is kiérnek a vasúthoz.

Tehát mikor azt látjuk, t. kir. t.-szék, hogy annak, hogy a szándék tervszerű megátalkodottsággal megérlelődött volna a vádlottban, *nyoma sincs* és midőn később azt vesszük észre, hogy ugyancsak a vádlott ezen kocsiban kimegy az állomáshoz, végigrohan a Perronon, nem biztos arról, hogy lépésről-lépésre el nem fogják; nem biztos arról, hogy nem oly társaságban találja-e Dimitrievicset, a mely meghiúsítja tettét, tehát hogy semmi tervszerűség, semmi kiszámítás, semmi előre meggondolás, semmi előkészület az eredménynek biztosítására nincs és mikor azt látjuk, hogy ő. anélkül hogy a menekülésre gondoljon, hogy saját személyéről vagy jövőjéről gondoskodnék, leszólja Dimitrievicset és a mint Davidóvacz és a többi jelenlévő tanúk mondják, hogy az indulat oly magas fokán volt, hogy mikor oda jött „*ist er mit stieren Étieken umhergegangen,*“ mit stieren Blicken, azzal a pillantással, melylyel az örültet szokás feltüntetni, mondom mikor azt látjuk, hogy ő leszúrja Dimitrievicset és aztán — amint ugyancsak a rendőr vallja — behajtja a kést és átadja e szavakkal: »íme itt vagyok, átszolgáltatom magam*, erre azt mondani, hogy gyilkolt, gyilkosságot követett el, sőt azt mondani, hogy anyagi okokból követte el a gyilkosságot, bocsánatot kérek, ezt mondani és kriminalistikai indokokkal támogatni nem lehet.

Mert értem én, ha valaki elkövet valamit, hogy a czélt aztán elérje, de a jelen esetben azt mondani, hogy vádlottnak szálla volt a Branik a szemében és azért ölte meg, hogy aztán ő jöjjön a javadalmakhoz, aztán pedig azt látjuk, hogy a vádlott egyenesen átszolgáltatja magát, sőt oly vallomást tesz önmaga ellen, mely, ha a bíróság nem volna a kellő bölcseséggel felruházva, egyenesen az akasztófára vinné, és — habár be fogom bizonyítani, hogy ez az egész beismerés ténye azt

bizonyítja, hogy akkor nem volt teljes eszénél, — azt mondani erre, hogy ez praemeditált emberölés: bocsánatot kérek, ezt az én felfogásom szerint sem a törvény, sem a törvényhozási anyag, sem a judikatúra, sem a gyilkosság és emberölés elveinek ismerete nem engedheti meg.

Hogy a vádlott cselekményében az ő jó barátjainak is nagy része van, azt sajnálattal kell itt a védelemnek konstatálni.

Hisz a lelki állapot vizsgálásánál teljesen közömbös az, hogy vájjon igazán úgy történt-e minden, ahogy a vádlottnak vissza mondták és a hogy reflexiókat keltett lelkében vagy nem.

A gyilkosság és az ezzel karöltve járó lélektani momentum megállapítására nézve teljesen közömbös, hogy igazat mondtak-e jó barátai vagy nem és ép ezért nem vonakodom teljes szatiszfakciót adni védbeszédemben mindazoknak, Dimitrievics mindazon tisztelőinek és barátainak, kik itt egyenesen tagadásba vették, mintha a levelet mutogatták volna, mintha ők a levélről beszéltek volna, mintha ők azt mondták volna, hogy »kidobjuk a nyeregből Tomics Jását, ha vérbe kerül is.« En elhiszem nekik, hogy egy szó sem igaz, nincs is közöm hozzá, nem is törődöm vele, *mert Tomics Jasára nézve nem az a döntő, hogy Gocztoics igazán mondta-e ezt, hanem hogy barátai így mondták-e neki vissza?*

Minthogy pedig ezek hit alatt beismerték, hogy ők elhidegültek tőle, hogy olyanokat mondtak neki vissza, melyek az ő lelki állapotát felkorbácsolhatták: ez a tény magában véve a pszichologusnak elég, hogy megállapítsa, vájjon gyilkosság forog-e fenn, vagy nem.

De hiszen Popovics Bodizsár, Damjanovics Péter, Dr. Kraszolyevics György, Jovanovics István, Milics György, Rogulics Mita és a többiek sohasem tettek egyebet, tekintetes kir. törvényszék, mint folyton lázították a vádlottat, folyton felkorbácsolták érzelmeit, folyton fokozták ingerültségét, nem úgy, mint jó barátokhoz illik, hogy lecsillapították volna, hanem egy nap, egy perez sem múlt el, hogy ilyen vagy amolyan hírrel nem jöttek volna hozzá. Annyira mentek jóbaráti szolgálataikban, hogy pártvezérségét is kétségbe vonták s már becsületét is majdnem megvetés tárgyává tették.

A tek. kir. törvényszék kegyes volt vizsgálat tárgyává tenni azt is, hogy a levelet valósággal terjesztették-e vagy nem!

Ez teljesen közömbös a jelen ügy elbírálására nézve. Az a kérdés, mondtak-e mindennap oly pletykát, a melyből azt hihette a vádlott, hogy Dimitrievics tényleg meg fogja valósítani az ő fenyegetését és a levelet talán ki fogja nyomatni, talán köröztetni fogja másolatokban. Az a kérdés, hogy ez igaz-e vagy nem.

Hogy a bírónak, mint az emberi lélek leghivatottabb bűvárának el kell-e fogadni, hogy a vádlott lelki működése meg volt zavarodva, erre nézve hivatkozom Dr. Bozsészky, Györgyevics Jován, Dr. Vuletics, Rogulics Mita, Joannovics Milán, Jovanovics a költő, özv. Bal tané és Gyorgyevics Antal vallomásaira. Mindezek oly vallomást tettek, melyekből összevéve az adatokat, azt látjuk, hogy a vádlottnak tényleg egy perczig sem volt nyugodt lelke. Mert a mit az ellenpárt emberei elkövettek, azt pártfelei vele folyton közölték, lelkét feldúlták, folyton ingerelték, folyton felizgatták.

Látjuk ezt abból, tek. kir. törvényszék, hogy Tomicsnak többször kellett azt válaszul adni, hogy »nem félek.« Sztankovics Zárjának, Mihajlovics Milánnak, Vuletics Zsivának, Popovics Bodizsár, Dr. Mihajlovics Mihálynak ott van a vallomása, ezeknek azt mondá, «nem felelek a Branik támadásaira.» És a vádlott annyira tartózkodó volt, annyira bírta egy ideig uralni saját szenvedélyeit, hogy az ő saját barátai is már-már kezdtek elhidegülni. Így p. o. Damjanovics Péterről, Sztankovics Zárjáról, Dr. Mihajlovichról azt kellett hinni — mert mindig az a kérdés, hogy adtak-e viselkedésökkel okot arra, hogy vádlott hihesse, és vádlott joggal hihette már elmaradásuk folytán is, — hogy elhidegültek iránta.

És midőn azután már a becsületbírótság elutasításával és a nyilatkozatok közzétételével el lett volna intézve a becsületbeli ügy, azt látjuk, hogy Popovics Bodizsár azt mondja neki: »Das ist zu wenig!« Gyorgyevics Jócza január 1-én így szól hozzá: -Das ist Alles? Das ist keine Satisfaction.« Joannovics költő azt mondja vallomásában: »Ich fragte Tomics *vorwurfs-voll* was denn mit dem Briefe sei?« Tehát Joannovics beszélt így vele, ki nem is avatkozott bele a pártdolgozókba, ki felette áll mindazoknak, kiket a tárgyalás során kihallgattak, s ki Tomics Jása előtt is mint költő és magas műveltségénél és szociális állásánál fogva elég nagy tekintéllyel bírt arra,

hogy nyomatékkel szemrehányást tehessen neki, hogy nem kapott szatiszfakciót.

Ezután jött Lukics, a kinek Belgrádból írja egy barátja, hogy mi van a szatiszfakcióval, és a ki ezt Tomicsnak azonnal visszamondja. Ha folt van becsületén, úgy — mondják — nem lehet pártfőnök. Stojkovic azt mondja, hogy nem volt helyes, hogy nem felelt.

No már tek. kir. törvényszék, mikor oly megzavarodottak a körülmények, mikor a lelki indulatokba belevegyül a férjnek a keserve, a pártvezérnek a fájdalma, belevegyül a becsületes embernek ingerült volta, és hogyha az indulatoknak ily rohamában az indulatok és szenvedélyek ily magas fokán léte alatt valaki azt elköveti, a mit vádlott tett, akkor ezt praemeditált emberölésnek nevezni, tek. kir. törvényszék, nem lehet!

Igaz, hogy a »praemeditatio« közelebbi meghatározása nincs benn a törvényben, de már ma is egészen oly tisztázott fogalom nálunk, hogy alig férhet kétség hozzá.'

A kir. Curia fontos esetekben foglalkozott e fogalom ismerveivel, az ennek kapcsán keletkezett kommentárok is annyira megvilágítják alkateleimeit, s a tudomány már annyit foglalkozott vele, hogy szerintem kétség e körül nem lehet.

»Időből alkotja, midőn azt mondja, hogy prae, és megfontolásból, midőn a meditációt is felhozza.« Az indokok azt mondják, hogy az egyedül biztos ismérv *az eset körülményeiben és viszonyaiban rejlik*. Ha csak azt mutatják, hogy a gondolat megfogalmazása és a tett megkezdése közt annyi idő eltelt, a mennyi szükséges arra, hogy tekintettel a konkrét viszonyokra az ész visszanyeri hatalmát, az esetben, a mi az időt illeti, az előzetesség fogalmával meg van feelve.

Tehát ha annyi idő van, hogy az ész a hatalmat visszanyerje, számít, a mint látjuk, a praemeditáció fogalma is oly állapotokkal, milyeneket a vádlottnál találunk, t. i. hogy esetleg meglehet, hogy a megfontolás előfordul egyik vagy másik stádiumában, előfordul a megfontolás az elhatározásnál, de nem fordul elő a végrehajtásnál, vagy előfordul a végrehajtásnál, de nem fordul elő az elhatározásnál: ekkor a praemeditáció természetesen nem létesül, mert a törvény azt mondja a tette való vonatkozással: »aki embert előre megfontolt szán-

dékkal megöl,« tehát a szándék és a megfontolás, a praemeditatio úgy az elhatározásra, mint a véghezvitelre együttesen vonatkozik. Ugyancsak az indokok mondják, hogy a *meditatio*, mely nem csupán a gondolat, nem csupán az akarat működésének az eredménye, hanem érvel fontolt kiszámított elhatározást fejez ki, állapítja meg e fogalmat.

A meditatioának lényegében fekszik a *számítás* még pedig legtöbbszörre két irányban a *terv kivételére* s a *büntetés kikerülésére vonatkozólag*.

Ott, a hol oly emberölést látunk mint itt, a hol a terv kivételére nézve semmiféle intézkedés nem történt, ahol ugyan azt tapasztaljuk, hogy az *előkészületi cselekmény* bekövetkezett, mert a tettes a késeket megvette, de sem az első kés, sem a második kés megvétele körül nem látunk causalis nexust a kések megvétele és az ölés véghezvitele közt, — mert hiszen lemondva szándékáról eldobta a késeket; a hol a harmadik kést ugyan megvette és kabátjába tette, de szándékáról ismét lemondva, e harmadik kés vételének időpontja és a tett közt szintén hiányzik a causalis nexus, t. i. a január 1-sejei vétel közt és a tettnek 3 nappal később való elkövetése közt — mert három napig hever a kés egy ember kabátjában, ki előzőleg már két kést eldobott; midőn tehát azt látjuk, hogy a kir. ügyész úr semmiféle bizonyítékot nem tudott szolgáltatni arra nézve, hogy vádlott tudakozódott volna, hogy elutazik Dimitrievics, hogy megleste volna, hogy számított volna erre; midőn azt látjuk, hogy nemcsak a büntetés kikerülésére nézve nem tett semmit, hanem egyenesen átszolgáltatta magát a büntető jogszolgáltatásnak: akkor tek. kir. törvényszék azt mondani, hogy itt praemeditatio forog fenn, csak tévedés lehet.

A számításban rejlik a praemeditatio lényege, valamint a higgadságban, a nyugalommal való elhatározásban és véghezvitelben.

A kir. Curia 1881. évi 138. sz. a. hozott határozatában, mely a büntetőjogtár II. kötetében a 199. lapon fordul elő, ezt mondja: »Hosszú idő és tervszerűség — tehát ha még ez előfordulna is — egymagában még nem állapítja meg a praemeditatio fogalmát, mert nincsen kizárva, hogy a tettes szakadatlan, sőt fokozódó lelki izgalomban van, mélyet a sértett önérzet tart ébren. Ha az észszerű átgondolásra szükséges lelki

nyugalom a lettesben hiányzik, amikor az előre elhatározott szándék daczára megfontolás nem létesülhet.»

Ezt nem én írtam a Tomics-ügy számára, pedig tökéletesen ráillik ez ügyre.

Azután hivatkozom a Jogtudományi Közlöny egyik utóbbi számában megjelent határozatra, melynek a határozatot jelző vastag betűs része így szól: — leszek bátor később „*zt a számot bemutatni — (olvassa) Jogtudományi Közlöny 1890. évi 37. száma. »A praemeditációhoz az elhatározásnak állhatatossága szükséges, ha a tettes ingadozott elhatározásában, akkor bár időről-időre előkészületi cselekményeket hajtott végre, praemeditáció nem forog fenn.* *

Át fogom adni tek. kir. törvényszék ezt a számot, kegyes figyelmébe ajánlom, méltóztassék elolvasni. A benne tárgyalt eset tökéletesen azonos a Tomics esettel. Egy anyós megöli saját vejét; előre beszerzi, és pedig a tettnél sokkal hamarabb az eszközöket, míg nem végre a fokozatosan felidézett elkese- redés megérleli benne a szándékot és ázt végre is hajtja.

Ugyancsak a királyi Curia a Büntetőjogtára II. kötetének 260. lapján foglalt égjük határozatában ezt mondja: **A megfontolás a véghezvitelre irányzott akarat megfogamzása és annak véghezvitele közt nemcsak bizonyos időnek lefolyását. hanem ez idő alatt megfontolásra képesített nyugodt lelki állapotoknak létezését felételezi.**

Itt van ugyancsak egy teljesen analóg eset, mely azt mondja, hogy *hosszú sanyargatás nem állapiba meg a gyilkosságot*, mert hiszen a vádlott nem rendelkezik teljesen praemeditációra képes észszel. A büntetőjogtár 11. kötetének 379. lapján egyik kúriai határozat azt mondja, hogy *«a vádlott nem ítéltek el gyilkosság miatt, mert a rendkívüli elkese- redés a szándék nyugodt megfontolásának lehetőségét kizárja.*»

Van még egy jegyzetem Holtzendorfnak egy nyilatkozatáról. Holtzendorf u. i. azt mondja, hogy a praemeditációt a vádnak kell bizonyítani. Holtzendorf a bünper természetével ellentétesnek tartja azt az eljárást, — a mire itt a védelem is vállalkozott — bizonyítani, hogy *a vádlott indulatos volt.* E felfogásnak fontos büntetőjogi alapja van. Nem processzualis. hanem büntetőjogi materiális alapja, mert hiszen ahhoz, hogy- ne legyen praemeditált ölés, nem szükséges effektus, mert hi-

szén mint méltóztatnak tudni, az affektussal elkövetett emberölés, és a praemeditált emberölés — a gyilkosság közt van még egy „normális“ emberölés, a melynél a jelek, a kritériumok negatíve határozatnak meg. Pl. a szándékos emberölés fenforgását — szemben a gyilkosság vádjával — a védelem nem bizonyíthatja; ha a vád nem tudja bizonyítani a praemeditatiót, akkor első sorban előáll az. hogy a 279. §-nak esete forog fenn mindaddig, míg a védelem nem tudja bebizonyítani, hogy affektus volt. Tehát a gyilkosság vádjával szemben a védelemnek azt, hogy nem volt praemeditáció, bizonyítani nem kell, neki ez nem kötelessége, csak a mennyiben az indulatossággal elkövetett emberölés minősítését akarja a védelem a maga számára kérni, csak abban az esetben kell ő neki bizonyítani.

Ezt is csak azért hozom fel, hogy bebizonyítsam, hogy a királyi ügyész úrnak mégis jobban kellett volna talán az ügyet mérlegelni, arra nézve, hogy a gyilkosságot és a legsúlyosabb büntetést indítványozhassa.

Midőn tehát most már a védelem végére érek, az a kérdés merül fel, tek. kir. törvényszék, hogy a büntetőtörvénykönyvnek melyik szakasza volna tárgyilag alkalmazandó, mert a szubjektív momentumokra most még nem reflektáltak.

Erre végre bátor vagyok idézni a büntetőtörvény 281. §-át. S ezt két okból idézem. Nemcsak azért, hogy tárgyilag állapítsam meg a büntetést, hanem hogy subjectív irányban is fontos következtetéseket vonjak le.

A 281. §. *első* bekezdése ezt mondja: „Ha a szándék a tettesnek erős felindulásában keletkezett és rögtön végre is hajtattott ... az emberölés tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.“ A *második* bekezdés így szól: „Ha pedig erős felindulást az okozta, hogy a megölt személy, a tettest vagy hozzátartozóit súlyosan bántalmazta, vagy megsértette és az emberölés *ezen felindulásban rögtön végre is hajtattott*: a büntetés öt évig terjedhető börtön leendő.“ A második bekezdésben tehát nemcsak az foglaltatik, hogy „rögtön“, hanem „ezen felindulásban“ végre is hajtattott.

És judikatúránkból be fogom bizonyítani, hogy a felindulás nem idő szerint számíttatik, vagy lépések és méterek szerint, hanem a felindulás tartama szerint. Mert az első bekezdés-

ben azt követeli a törvény, hogy a szándék keletkezett, és rögtön végre is hajtattott legyen, a második bekezdésben ellenben, a hol már u. n. excusable esetet állapít meg, már azt mondja: „és az emberölés e *felindulásban* végre is hajtattott.“

Itt már világosan áll az, hogy a felindulásnak a *tartama* a döntő. Én tehát arra kérem a tek. kir. törvényszéket, hogy tárgyilag az esetet a 281. §. 2. bekezdése szerint méltóztassék, minősíteni. Ez előterjesztésem támogatására még a következőket bátorodom előadni:

A védelem már kifejtette és nem akar ismétlésekbe bocsátkozni, hogy itt csak egyetlen motívuma lehet a tettnek, a mely bebizonyított, és ez az, hogy Dimitrievics olyat követett el, a mi a vádlottat méltán a legnagyobb felindulásba hozhatta.

Be van bizonyítva, hogy a vádlott azt a számot, a melyben az utolsó sértés volt, január 4-én olvasta, és be van bizonyítva az is, hogy akkor pillantotta meg azt az embert, a kit boldogsága és becsülete megrontójának tartott; ugyanakkor keltetett benne az abbeli félelem is, hogy a levelet kinyomatják és ugyanakkor előkészültre következtetést nem engedő módon száll kocsiba 6, vagy a maximumot veszem, a mely a tanúknál és szakértőknél 7 perez volt, — (mert voltak olyanok is, kik 5—6 perczet mondtak) — 7 percz alatt kiment a vasúthoz. Ott rögtön végrehajtotta tettét. Nem hiszem, hogy abban eltérés volna, hogy a vádlott súlyosan volt megsértve, csak abban lehet eltérés, hogy ő rögtön hajtotta-e végre a tettet vagy nem.

Lehet-e azt rögtöni végrehajtásnak mondani, hogyha ő még bizonyos időközt engedett magának, míg odaért a tett színhelyére? E tekintetben judikatúránkra hivatkozom, hol világosan meg van mondva, hogy nem az a döntő, vájjon az idő szerint számítva, hány perez vagy óra múlva következett be a tett, hanem a döntő az, *hogy az indulat uralkodott-e még atek&r a vádlotton vagy sem.*

A büntetőtörvény 281. §-ának 2. bekezdésére alapított védelem tulajdonkép csak akadémikus. Miért? Azért, mert hiszen ugyanazon minősítő körülmények, melyek ott tekintetbe jönnek, a 279. §-nál joggal vehetők igénybe a védelem részéről, mint oly túlnyomó enyhítő körülmények, a melyek a 92. §. alkal-

mazását állapítják meg. Miért? Azért, mert ez az egyetlen ölési eset, a hol *motivummal* találkozunk a törvényben a tettnek végrehajtására nézve, az egyetlen pont, hol a törvény egyenesen kiegészíti a jogos védelem határát, a mint azt előbb már kifejtettem, és indokoltnak találja a vádlottnak oly nagy fokú felindulását, a mely őt arra készteni, hogy támadóját, vagy megsértőjét, vagy hozzátartozójának megsértőjét megölje.

De ha már most különbség van is a felfogás tekintetében köztünk arra nézve, hogy rögtön végrehajtotta-e a vádlott a szándékát vagy sem, — én azt állítom, hogy *rögtön*, a judikatura is azt bizonyítja, hogy rögtön, — akkor engedelmet kérek: ha egy törvényhozás annyira megy, hogy egyenesen minden normális emberre, — tehát olyanra is, a ki nem ment keresztül oly sanyargatásokon, mint Tomics Jása — felállít egy normát és azt mondja, hogy a védelem nem is tartozik állítani és bizonyítani az indulatot, ha bebizonyítja, hogy a megölt ember súlyosan megsértette őt vagy hozzátartozóját, akkor a törvény előtt e felindulás vélelmeztetik — ilyenkor minden ember kell, hogy felindulva legyen a lélektan egyszerű szabályai szerint — mondom ha a közt igazán különbség van is' hogy »rögtön« hajtotta-e végre a vádlott a szándékot vagy nem, a felett nincs kétség, hogy Tomicsot és hozzátartozóját Dimitrievics megsértette és pedig súlyosan megsértette.

Hogyan lehet tehát visszamenni a 281. §. 2. bekezdésétől, a mely a legnagyobb indulatot szankcionálja, a 278. §-ig, a praemeditációig?

Mert ha egyszer a törvény. álláspontjára és intencziójára helyezkedve elfogadjuk azt, hogy a törvény számításba veszi az emberi természetet, a felindulásnak tapasztalat szerint nagyobb intenzitását, ha azt jogtalanul okozott sérelem idézi elő. (L. Lów Anyaggyűjt. II. 487.1.) akkor minden oly esetben, a hol a tettet a megölt részéről súlyos támadás és sértés előzte meg, még akkor sem szabad azonnal a nyugodt megfontolás és higgadtság lelki állapotát és ezzel a praemeditációt föltételeznünk, ha a megölt részéről történt sértés illetve a szándék és az ölés *nem is követik rohamosan egymást.*

Mert ha egyszer a btk. valóságos törvényes vélelmet állapít meg a legmagasabb felindulás fen forgására, akkor ezzel szemben — még ha nem volna is alkalmazható a 281. §. 2.

bekezdése, az egészen távol eső gyilkosság minősítése csak akkor volna megállapítható:

1. ha a btk. praesumpciójával szemben a vád legkétségtelenebb módon beigazolta, hogy az okozott jogtalan sértés és az ölés között causalis nexus nincsen vagy folyamata megszakadt

2. ha a vádlottat a rendes emberi természetből kivetkőzött érzellemmel, szívvel, a sértés megtorlására fogékonysággal nem bíró, minden becsületérzést nélkülöző és így a legsúlyosabb megbecstelénítéssel szemben is abnormis hidegvérűséget vagy érzéketlen elvetemültséget megóvni képes egyénként állíthatja oda a vád és mindazt kellő bizonyítékokkal támogathatja.

Ha igaz a bűn tetőjogtudósok ama felfogása (L. Holzen-dorffl kézi könyvét), hogy a praemeditációt mint pozitív állapotot mindenkor a vádnak kell igazolni, ez soha sem tehető fel egyszerűen és ha elfogadhatók a nagymélt. kir. Curiának ugyané felfogást támogató számos határozatai: mennyivel inkább áll ez ott, a hol egy *praemeditációval épen ellenkező lelkiállapot fenforgását föltételező törvényes vélelemmel állunk szemben?*

És most azt kérdem, vájjon a jelen bűnpörben akár az 1. akár a 2. pont alatt említett mozzanatok és állapotok csak egyike igazoltatott-e vádlottal szemben?

Igenis igazoltatott: *de az ellenkező.*

Tomics Jása cselekedetében nem a *gyilkosság*, hanem a 281. §. 2. bekezdése szerinti emberölés ismérvei forognak fenn objektíve.

Mert a 281. §. 2. bekezdése alkalmazásánál és a »rögtön« szó fogai ommeghatározásánál nem az idő, hanem *a vádlott lelkiállapota* és a megölt által okozott *felindulás tartama* dönt. E felfogás helyességét bizonyítja, hogy a btk. indokolása midőn a btk. 281. §-át tárgyalja, a 11. pontban (L. Löw. Anyaggyűjt. II. 487. 1.) így vezeti be a fejtegetést: »A nagyfokú ingerültségben megfogamzott és ezen állapot megszakítlan tartama alatt végre is hajtott szándékos emberölésre . . stb.« Egr szóval sem hangsúlyozza az időt a „rögtön“ kifejezés kommentálásánál, hanem arra fektet súlyt, hogy az ölés a felindulás megszakítlan tartama alatt (*bármeddig tart is ez*) hajtassák végre.

De ha a törvény szövegét figyelemmel olvassuk, ott is azt látjuk, hogy míg a 281. §. 1. bekezdésénél a tett végrehajtásá-

nak állapota csak így formuláztatik «és rögtön végre is hajtatott» — addig a 2. bekezdés szerinti motivált emberölésnél ez foglaltatik »és az emberölés ezen felindulásban rögtön végre is hajtatott.« Nem az idő, hanem a felindulás tartamára helyezi a törvény szövege a súlyt.

A büntetőtörvény e szakasznál azt szankcionálja, hogy ha valaki megbántott, és megölted, hát ő keresse a saját baját, minek ingerelt, minek bántott, minek támadott, ugyan nem védelek egészen, nem igtattam ezt a jogos védelem §-ába, habár ott is benne van az, hogy a túllépés nem büntetetik, de csináltam részedre egy külön szakaszt, mely kell, hogy az embereket az egymással való érintkezésnél féken tartsa, e szakasz azt tartalmazza, hogyha valaki mást megsért, s ez amazt megöli, akkor úgyszólván jogában járt el és én őt nem büntetem, csak 5 évig terjedő börtönnel.« A 281. §. 2. bekezdése tehát kiegészítője a jogos önvédelemnek, míg a 79. §. szabály, mely kétséget látszik fenhagyni az iránt, vajjon a megtorlás és elhárítás csak fizikai támadásokkal szemben van-e meg, vagy súlyos sértésekre és a becsületre vonatkozó támadásokra is tartozik-e?

A 281. §. 2. pontja „nagy fizikai támadásoknál“, tehát a becsületnek súlyos megsértőjével szemben is a megtorlást a bűncselekmény minősítéséül veszi. A törvény különbséget tesz a közt, hogy azt öli-e meg az ember, a ki közvetlen okozója és forrása volt az indulatnak, vagy nem. Azt mondja a büntetőtörvény indokolása a 281. §-nál, a mely a javaslatban a 269. §-t képezte, hogy „ugyanezen oknak további logikai folyományát szentesíti a törvény“, hogy t. i. az első bekezdésnél a további enyhítés indokát a „motívum“ képezi. (E szó van az indokokban „motívum“, tehát egyenesen egy motívumot állapít meg.) És így bár abban teljesen igaza van a kir. ügyész úrnak, hogy magánál az emberölés fogalmának meghatározásánál nincs a törvény tekintettel a motívumra, de a btkv. 281. §-ának 2. bekezdéséből le kell vonni a konzekventiát.

Azt mondja az indokolás, a mint már említettem, hogy a törvény számításba veszi az emberi természetet, a felindulásnak tapasztalás szerint nagyobb intenzivitását, hogy ha azt jogtalanul okozott sérelem képezi. így van ez szószerint. Ugyancsak ezen pontra a Curia 1881. évi 3257. számú határozatában (Büntető-

jogtár, III. kötet, 168. lap) azt mondja: — Súlyosan bántalmazta vagy megsértette-e, az a kérdés: — „A bántalmazásnak vagy sértésnek súlyosnak, azaz: oly természetűnek kell lenni, hogy a bántalmazás vagy sértés által előidézett zavaros lelki benyomás a bántalmazott önértetét, emberi méltóságát rendkívüli mérvben érintse és benne jogos felháborodást kelteni alkalmas legyen.“

Nem kíván tehát a törvény semmi más támadást, csak azt, hogy az emberi önértetét, az emberi méltóságot megtámadva lássa az illető.

Azt, hogy e tekintetben is teljesen rá illik a Curiának határozata ezen esetre, úgy hiszem bővebben indokolni nem szükséges.

Schwarze az ő kézi könyvében az 599. lapon azt mondja: „Egy több ízben ismételt sértés, vagy bántalmazás végre a mindinkább fokozódó boszankodást kitörésre juttatja, még ha az utolsó sértés egymagában nem is tekinthető súlyosnak.“ Ez annyit jelent, hogy a Branik utolsó cikkét nem bírálhatjuk meg az előző eseményektől elvontan. Már pedig ha az előzményeket is figyelembe vesszük, akkor annak a szemében, a kire az előzmények vonatkoztak, az eme cikkben rejlő sértés, természetes, hogy még akkor is súlyos természetű, ha máskülönben nem volna az.

A mi a felindulást illeti, t. i. arra nézve, hogy e téli „felindulásban rögtön hajtotta végre,“ hogy ez nem az időt jelzi, azt mondja Schwarze: „*A felindulás folyvást tart, míg végre tette ragadja az embert. Hogy a tettes mikor szűnt meg a provokáció hatása alatt áUani, az ténykérdést képez. Általában modható, hogy mindig a megsértés és a harag közötti okbeli kapcsolatot, vagyis a fenforgó eset individuálitása dönt.*“

Azonban a tek. kir. ügyész úr azt mondja, hogy igen ám. de minek vitatkozunk mi a felett, hogy praemeditált ölés volt-e ez vagy nem, mikor itt van a vizsgáló bíró előtt felvett jegyzőkönyv, melyben vádlott beismerte, hogy ő gyilkosságot követett el. Hát ön fontosságot ennek nem tulajdonítok.

Nem is akarom annak érdekes jelentőségét megvilágítani, mikor a vizsgáló bíró tudományos alakban kérdezi a vádlottól egész törvényszerűen minősítve, hogy elkövette-e azt a tettet vagy nem; nem akarom ismételni azt, a mit egyik fellebezé-

semben felhoztam, hogy oly kihallgatási jegyzőkönyvet is láttam, melyben egy közönséges, földműves osztályhoz tartozó asszonyról, a ki gyermekét részeg állapotban az utcza kövezetére dobta és az szörnyet halt, ez foglaltatik: „ezennel beismerem, hogy praemeditációval, előre megfontolt szándékkal öltem meg gyermekemet.“ De ennél nem akarok tovább időzni, mert ha az összes érveket összeszedjük, tek. kir. t.-szék, a melyek a mellett szólnak, hogy a vádlott nem praemeditálta az ölést, semmi sem bizonyítja annyira a praemeditáció, a megfontolás, a tervszerűség hiányát az ő menekülésére, egyéni biztonságának megóvására való előkészületének hiányát, az ő egészen az örültség fokozódó indulatának létezését, mint az, hogy ő odaállt a vizsgáló bíró elé és azt mondta: „Én ezennel azt a vallomást teszem, hogy én előre megfontolt szándékkal öltem meg Dimitrievicset, a késeket én vettem, a kocsiban én nyitottam fel.“

Mert a tudomány már tisztában van vele és azt mondja: a legkétségtelenebb jele az affektusban ölést vagy egyéb bűncselekményt elkövető embereknek az, hogy ilyen önmagukat vádoló és megsemmisítő vallomásokat tesznek.

Nagyon természetes, hogy az, a ki kiszámítással, a ravaszsággal tervezi a tettét: a ki a hasznot biztosítani akarja magának, a ki tehát nem indulatban cselekszik, az csak nem fog így eljárni, mint a vádlott, az nem fog ilyen beismeréseket tenni; habár, ha nem tartanám a magam részéről nevetségesnek azt felhozni, akkor azt mondanám, a kérdés maga is nevetséges volt, mert a kérdés úgy volt feltéve, hogy „előre eltökélt szándékkal.“

Ha abba bele akarnék kapaszkodni, hogy tudományos vita készült a vizsgáló bíró és a vádlott közt, akkor én is tudományos álláspontra helyezkedném és azt mondanám: ime a vizsgálóbíró kérdése az, hogy „előre eltökélt szándékkal,“ de ez nem fejezi ki a büntető törvénykönyvben megkívánt szándékot, mert az eredeti javaslatban így volt: „előre eltökélt és megfontolt,“ mert a 43-iki javaslatban is így volt, mert végre az „eltökélt“ még nem fejezi ki a praemeditációt — de a törvényben úgy van, hogy »előre megfontolt«. Mikor tehát igenlőleg felelt a vádlott a vizsgálóbíró kérdésére, meg nem vallotta a gyilkosságot.

Lombroso, ki egész kötetet írt az affektusban működő emberekről, a ki a kir. ügyész urat nagyon érdekelni fogja, mert az ő iskolájához tartozik, beteg embereknek tartja a gonosz embereket és a determinizmus egyik fő előharczosa, s a kinek, azt hiszem, a közvádoló kir. ügyész úr hitelt fog adni. azt mondja — felsorolván azokat az ismérveket, a melyekből meg lehet állapítani a vallomások módszeréből, hogy igazán praemeditáltan követte-e el az illető a bűncselekményt vagy affektussal — (olvassa) *11. Geetändniss. Ganz anders, als bei gemeinen Verbrechern versuchen dieselben nicht*, etwa zu leugnen, — t. i. a kikről ő irt, Verbrecher aus Leidenschaften — ihr Alibi nachzuweisen, oder ihr Verbrechen zu verheimlichen; sie gefallen sich vielmehr darin vor den Geschworenen und Richtern ein Bekenntniss abzulegen gleichsam um ihren Schmerz und ihr Gewissen zu beschwichtigen. (Lombroso német fordítása II. kötet. 10. old.)

Ugyancsak egyik ismérvet hoz fel Lombroso a kedélyre nézve, midőn azt mondja: »Die leidenschaftlichen sind nicht etwa apathisch, wie die geborenen Verbrecher, sondern von so tiefem Gemüthe, dass dasselbe in übertriebener Reizbarkeit und Leidenschaftlichkeit sich kundgibt«. Tehát a beismerés ténye is azt bizonyítja, hogy nem közönséges gonosztevővel állunk szemben vagyis amint maga a kir. ügyész úr helyesen mondta múltkori vádbeszédében, nem közönséges gyilkossal állunk szemben, hanem akit egyéb nemesebb indulatok készítettek arra, hogy tettét elkövesse.

Sohasem szabad készpénznek venni a beismerést. így Glaser a Lehre zum Beweis 330—334. lapján azt mondja:

»Es darf nie übersehen werden, dass das Scheinbar so wichtige Motiv, das den Unschuldigen abhalten müsste, sich selbst schuldig zu bekennen, durch andere überwogen werden kann, die sich im einzelnen Falle noch wichtiger erweisen; vor Allem kann das Uebel, das in der Verurtheilung und Bestrafung liegt, mit mehr oder weniger Recht dem Angeklagten als das kleinere erscheinen.« »Auch da ist, weil man es hiebei nicht selten mit exaltirten Characteren zu thun hat, die Gefahr zu beachten, dass das Schuldbewusstsein auf Selbstquälerei und sonstigen irreleitenden oder doch zu Uebertreibungen führenden Gemüthszuständen beruht.«

Én a magam részéről, tek. kir. tvszék, ahhoz, hogy itt a 281. §. második bekezdésének esete forog fenn, de hogy különösen a 278. §-nak esete semmiesetre sem forog fenn, hogy tehát az a beismerés, a melyet a vádhatóság igen tisztelt képviselője annyira felhasználni kíván, nemcsak a vádlott ellen nem szól, hanem egyenesen az ő lelki állapotát a maga teljességében megvilágítani képes, több szót hozzáfűzni nem akarok.

Csak egyet bátorkodom mégis megjegyezni. Azt, hogy én a vádlottat elítélhetőnek egyáltalában nem tartom.

Tárgyilag véve, a 281. §. 2. bekezdése alkalmazható ő reá, de szubjektive véve, lélektanilag véve, az indulatok rohamát tekintve, a tettnek körülményeit szem előtt tartva, arra a meggyőződésre kellett jönnöm, mint védőnek, hogy a 76. §. esete, a mely azt mondja: »nem számítható be a cselekmény annak, ki azt öntudatlan állapotban követte el, a kinek elmetehetsége meg volt zavarodva és e mellett akaratának szabad elhatározási képességével nem bírt« a vádlottnál bekövetkezett.

A vádlott azt mondta, hogy ő egy ellenállhatatlan kényszernek esett áldozatul, de pusztán a 77. §-ra mégsem hivatkozhatik a védelem, mert a 77. §-nak sem judikaturája, sem tudományos anyaga még nem tisztázott annyira, hogy az az ellenállhatatlan erő tisztán pszihikai erő is lehetne.

De nincsen is szüksége a védelemnek arra, mert ha az ellenállhatatlan erő oly nagyfokú, hogy vádlottban azt a pszihikai hatást idézi elő, hogy ő akaratának többé nem ura, hogy ő önmaga felett uralkodni nem tud, hogy annyira alá van rendelve az ő indulatának, az ő szenvedélyének az ő gondolkodása és elhatározása, hogy ő másképp cselekedni nem tud, akkor úgy is benne van már ezen eset a 76. §. vagyis a beszámítás, az imputáció kérdését eldöntő szakaszban.

A vádlott igen szépen, igen érdekesen jellemezte az ő saját állapotát; elmondta, hogy mint tért magához a tett elkövetése után, elmondta, hogy mind azokra az eseményekre és egyes mozzanatokra, a melyeket ő itten felhozott, csak igen homályosan emlékszik.

Be van bizonyítva, tek. kir. tszék, tanúk által, hogy milyen állapotban volt a vádlott, milyen külső jelenségek mutatkoztak nála a tett előtt; s minthogy a védelem nincsen

abban a helyzetben, hogy az orvosi vélemények közül egyébre hivatkozzék, mint arra az orvosi véleményre, a mely itt van, de a mely természetesen a tettet előidéző rugókat *bírálat tárgyává nem tette*, a mely vélemény nem a vizsgálati iratoknak és a tanúvallomásoknak egybevetéséből keletkezett, mint a hogy azt rendszeren pszihopathologiai vizsgálatoknál szokták a törvészéki orvosok, hanem a mely egyszerűen vádlott előadása alapján állapítja meg, hogy milyen volt a vádlott a tettet követő megvizsgálatása alkalmával, tehát pszicho-pathologiai vélemény arról, hogy abból ítélve, a mit mások észleltek rajta — a reszkető ajkakat, a forró homlokot, az elhomályosodott szemet — *milyen lehetett a tett előtt és a tett alatt*, — *nincsen*; ennél fogva a védelem csakis arra hivatkozhatok, a mit a tanúk produkáltak, és a mely egyes jelenségekből azt következtetheti, hogy a vádlottnak ezen ténykedése nem tudható be.

Nem szükséges, hogy a btk. 76. §-ának alkalmazásával a vádlott, elmebeteg legyen.

A. kir. Curia 1887. évi 8242. számú határozata (Dtár. XIX. kötet, 74. lap) világosan megmondja: »Hogy a beszámítása btkv. 76. §-a értelmében kizárassék, az beállhat nemcsak elmebetegség esetében, de oly lelki rázkódtatások által is, a melyek a tettet megfosztják eljárásában szabad elhatározási képességétől. És Fayer László jeles tanárunk, a ki az imputatio kérdését oly fényesen oldotta meg a Pribill-esetnél, és a ki e kérdéshez oly érdekes adatokat szolgáltatott, azt mondja ugyan csak ebben a röpiratában: »A magyar törvény idevágó határozománya a német törvénytől annyiban tér el, hogy a körülírásból a »beteges« kifejezés, vagyis a betegség fogalma ki van hagyva. A törvény e szavakkal él: »Elmetehetsége meg volt zavarva«, s ezzel a beszámíthatlansági esetek körét a priori szélesebbre vonja meg, mint a német törvény és bármely más continentális codex. *A magyar törvény a felmentést oly kevés feltételhez köti, mint egy törvény sem Európában.* Csak azt követeli meg a felmentéshez, hogy a bár pillanatnyi zavarodás olyan erős legyen, miszerint az illető egyén más-képp nem tudott cselekedni; más szóval, hogy akaratának szabad elhatározási képességével azon pillanatban és azon ügyre vonatkozólag nem bírt.«

Hogy vádlott elmetehetsége a tett idejében meg volt za-

varodva, azt az is bizonyítja, hogy a vádlott a kést *balkezelével* a szemben álló Dimitrievics mellkasának jobb felébe dőfte. És ezzel röviden kívánok még ama felvetett kérdésre reflektálni, vájjon vádlott, a ki Dimitrievicset balkezelével ölte meg, balkezes-e?

A tek. kir. ügyész úr azt mondja, hogy nem tulajdonít fontosságot annak, vájjon vádlott balkezes-e vagy sem? Ámde mégis azt igyekszik bizonyítani, hogy a vádlott balkezes (balog). Azonban úgy a megejtett orvosszakértői vizsgálat, valamint az ez irányban foganatosított egyéb vizsgálat és kihallgatott tanúk épp az ellenkezőt, vagyis azt bizonyították, hogy a vádlott nem balkezes, jobb kezével ügyesebb, erősebb. A végtárgyalás utolsó napján bemutatott orvosi vélemény — melyre vonatkozólag tehát a tájékoztatlanul hagyott védelem ellenérveivel el nem készülhetett, — azt mondja, hogy vádlottnak a jobb oldali félkar közepének ízületi átmérete 311, a baloldalon 305. mm., a jobboldali alkar felső része 280, a baloldalon 277 mm. Az orvosi vélemény ugyan a balkar visszafejlődésének kívánja annak gyengébb voltát tulajdonítani, de eme üres hypothesisen alapuló nézetét a törvényszéki orvos úr épp oly kevéssé tudja bizonyítani, mint ama véleményében egyszerűen odaállított feltevését, hogy Tomics Jása balkezes. A védelem ama kérdésére, hogy a szakértő orvos úr mivel tudja bizonyítani azt a feltevését, hogy vádlott balkezes: a szakértő orvos azt felelte, hogy ő ezt határozottan a véleményében nem is állította, az emez állapot megítélésére szükséges szerszámokkal nem rendelkezik és így ezt bizonyítani nem képes. Sőt midőn a vádlott a szakértő orvos urnák azt felelé, hogy hiszen a fogházakban eszközölt erőkísérleteknél a jobb kezével erősebben és messzebbre dobott, mint a balkezelével, ezt az orvos úr megerősítette. Ennek a végtárgyalási jegyzőkönyvben benne kell lennie. Már pedig ha vádlott nem balkezes, akkor a védelem újabb bizonyítékot nyert arra nézve, hogy valamint a vádlottnál az ölési terv előkészítésénél mi tervszerűség sem mutatkozik, épen úgy minden tervszerűség nélkül a legnagyobb aifektusban hajtottá tettét végre; mert különben bizonyára a jobb kézzel szúrta volna Dimitrievicset szívbe, a mi által jobban biztosította volna a célba vett eredményt, mint így, midőn Dimitrievicset balkezelével jobb mell felén találva csak különös szerencsétlen vé-

letlen és a legritkább esetek egyike, hogy a szúrás halált okozott. A mi a szúrásakor tapasztalható erő kifejtését illeti, úgy ez nem a vádlott balkezűségét, hanem az indulatroham által fokozott phisikai energiát jelenti és ez szintén csak az affektus mellett bizonyít.

* * *

Tek. kir. Törvényszék! Vádlott konok támadóját ölte meg Dimitrievicsben. Nem talált semmi utat, módot, eszközt sem a társadalom, sem a jog terén, melynek igénybe vétele megnyugtatást szolgáltatott volna neki arra nézve, hogy egyrészt az ő és nejeinek további megbecstelenítése megszűnik, másrészt, hogy az addig is velük szemben elkövetett és társadalmi pozíciójukra nézve úgyszólván halálos sérelem megtorlatik.

Vádlott a tárgyalás során felvetette, hogy tessék megmondani, mit tett volna bármilyen becsületes ember is az ő helyzetében mást, mint a mit ő tett?

E kérdésre néma hallgatás a válasz. Magunkba széliünk mindannyian és azt látjuk, hogy előállhatnak konfliktusok az életben, midőn az embernek más menekvése nincs, mint a támadót leteríteni.

Magunkba szállunk és jogosnak, épp a társadalmi rend érdekében fekvőnek ismerjük el Tomics cselekedetét!

De a magyar büntető törvénykönyv ily esetben védelmére száll-e az illetőnek?

Kimutattam, hogy igenis, védelmére.

E törvény, a mint a maga helyén szigorú, úgy a maga helyén humánus is.

És a judikatúra, mely e törvényt a bűnvádi esetek és a lelki konfliktusok száz és ezerféle eseteiben alkalmazta, irányt ad arra nézve, hogy a bírónak, mint a törvény őrének: hol kell megtalálnia Tomics *teljes büntelenségének* forrását.

Bebizonyítottam, hogy a vádlott tetténél a büntető törvénykönyv 178. §-ának ismérvei teljesen hiányoznak. Hiányoznak úgy objektív szempontból, a tett körülményeit fontolóra véve, mint szubjektíve, vádlott lelki állapotát tekintve.

Bebizonyítottam, hogy a vádbeli tett bár emberölés ugyan, de nem gyilkosság.

A második kérdés most az, ha nem gyilkosság, akkor az emberölésnek a törvényben meghatározott melyik esete forog fenn?

Bebizonyítottam, hogy fenforog a btk. 281. §-a második bekezdésének az esete és hogy a vádlottnak a btk. 76. és 77. §-a alapján, a cselekmény be nem számítható.

Be nem számítható a cselekmény, mert valósággal tervszerűen hajtották bele vádlottat az örületbe.

Pikáns dolgokról, megbecstelenítő levélről, koczkázni való fejről, megvédelmezendő becsületéről kezdenek neki regélni, beszélni.

Itt is, amott is.

Önérzetesen, tiszta lelkiismerettel megindít egy komoly hírlapi harcot és ime telesuttogják, telezugják neki a fülét ezekkel az irtózatos dolgokkal.

A vádlott meghökken, megriad mint a nemes vad, mikor a tisztásra érve a szél fuvallata által közelébe hozott ismeretlen zajtól érintetik.

Vészthozó zaj ez; sejtelem szállja meg, de tudatra nem ébredve emelt fővel, nyílt szemekkel száguld tovább cserjénbokron keresztül előre.

És a vádlott tovább haladt, tovább küzdött.

Tétovázni kezdett már. De ő sohasem volt nyomorult. Miért kellene fejét veszítenie és miért becsületét megvédenie.

Előre, előre!

Ám a gonoszok nyomában vannak, míg végre megkergetve, meghajszolva, megkínózva, szabad akaratától megfosztottan, összerogynia kell.

Igaza volt a „Branik“-nak: fejről éő becsületről volt szó.

A vádlott megvédte a becsületét, de a ki a fejét veszítette, az többé nem vádlott.

És ha bekövetkezett a szörnyű tragédia, ám ne azok örvendjenek, a kik fejevével fenyegettek.

Tisztelettel kérem méltóztassék a vádlottat *a vád alól felmenteni.*

TOMICS Jása

önvédelmi beszéde.

Az újvidéki királyi törvényszék előtt ellene gyilkosság büntette miatt folyamatba tett bűnvádi perben megtartott pótvégtárgyalás alkalmával. *

Tekintetes törvényszék! Nagyságos elnök úr! Hugó Viktor egyszer ezt mondta: „Jaj a halottaknak, mert nekik soha sincs igazuk!“ Rám nézve nem lehet kellemes, hogy valaki felőlem azt mondja: „íme, a pályaudvaron embert szúrt agyon, most pedig a törvényszék tárgyalási termében az igazságot ki fogja forgatni, hogy így azt az embert — bemocskolja“. Én azzal az eltökélt szándékkal jöttem ide, a tekintetes törvényszéket megkérem, hogy a sértett fél tisztelt képviselőjének megengedje, miszerint ezen záró beszédem után mindazt helyreigazíthassa, a mi neki Dimitrievics úr ellen igaztalanul mondottnak fog tetszeni. Ez igazságos, ez emberies.

De — ha már ezt kérem, tekintetes kir. törvényszék, akkor, azt hiszem, a tekintetes törvényszék annyival inkább fogja megengedni, hogy holt ellenfelemet védelmembe és pedig védelmembe vegyem ama súlyos elítélés ellen, a melyet épen az ó képviselője, a károsult fél képviselője, reá hárított. Akkor, — mikor a sértett fél képviselője a mi viszálykodásunkról beszélt, s mindkettőnkre tolt a hibát — azt mondta: «Én jól ismerem azokat az újságírói vitákat: mindezekben a vitatkozásokban szerepe van a kenyérkérdésnek.*

Tek. törvényszék! Tegnap azt mondta felőlem az én tisztelt védőm, hogy a „Bránikisták“-kal maradhattam volna, ha valami haszonra gondoltam volna. S csakugyan, én találhattam volna magamnak kenyeret, ha akármelyik párthoz szegődöm. Én egykor nemzetemen kívül kerestem kenyeremet és pedig nemcsak kenyeret, hanem annyit, hogy Sachernál ebédelhettem

*) Gyorsírta németül: Dr. *Fabró Henrik* magy. képviselőházi hites gyorsíró. Az eredeti németből fordította *Krecsárevics Márk* hites tolmács.

Champagnert ihattam. S Dimitrievics úrtól is visszautasítom, hogy ő nála is a kenyérkérdés lett volna a fődolog. Dimitrievics más szenvedélyek és gyengeségek által győzetett le, nem pedig olyan aljas indító ok által, a milyen a kenyérkérdés.

A károsult fél tisztelt képviselője, — igen sajnálom, hogy még nem jött el — sokat fáradozott a tárgyalás tartama alatt azon, hogy segítsen Dr. Gyorgyevicsen, nagybecskereki lakoson; ő — a mennyire csak tehette — iparkodott bebizonyítani, hogy nem igaz, mintha Dr. Gyorgyevics nógatta volna Dimitrievicsét annak megtételére, a mit elkövetett. A károsult fél tisztelt képviselője nagy fáradozást szánt annak, hogy Dimitrievicsét egyedül állóvá tegye, — s én ismételen mondom: „Jaj a halottaknak!“

S mikor néztem, hogy jönnek az ő (Dimitrievics) barátjai egymás után s mindegyik magáról azt mondta: „Hát én, tekintetes törvényszék? Hiszen én semmit sem tudok a levélről, semmit sem arról, a mit a „Branik“ írt . . . előttem minden ismeretlen,“ s mikor láttam, hogy egyik a másik után mindent, de mindent Dimitrievics hátára tol, akkor valami fájdalom fogott el s ismét mondom magamban: „*Jaj a halottaknak, mert nekik soha sincs igazuk!*“

Nem először mondom én ezt; körülbelül ugyanezt mondtam én az első végtárgyalás alkalmával. Akkor ezt mondtam: „Én látom, hogy a valódi bűnös nem ő volt.“ De nemcsak az ellenem megtartott első végtárgyalás alkalmával, hanem még 8—10 nappal a szerencsétlenség után láttam én azt be. De a bal sors napjaiban én mindig, mindig Dimitrievics urat láttam előttem, ő s csakis ő tűnt fel előttem mint pokol, mely el akar nyelni.

Csak két dolgot fogok érinteni, melyeket a károsult fél tisztelt képviselője említett. Ő egy jókora könyvből két sort idézett. Azt a könyvet csakugyan én írtam, és pedig egy részben Dimitrievics úrral, mert ő sok adatot szolgáltatott nekem ama könyv számára. Nem azért mondom én azt, mintha talán valami hibát akarnék róni Dimitrievics úrra, 1884-ben volt az, mikor egy egész párttól vették el a programot és a lapot. S én akkor ezt írtam: «Elvették a programot, mi azt fel fogjuk venni s tovább küzdeni; a mi a «Zásztavát» illeti, az egy nőnek tulajdona, s ő lapjával azt teheti, a mihez kedve tartja».

S ha Eötvös képviselő úr, csak két-három sorral olvasott volna tovább, kitént volna, hogy én egy új lap alapításának eszméjét képviseltem, a mint csakugyan azonnal ez után átvettem a «Szrpszko Kóló» szerkesztését. Igen ám! két sort egy egész könyvből összefüggésbe hozni rosszakaratú megjegyzésekkel, az eléggé nehéz ugyan, de tegnap láttuk, hogy az is lehetséges. Még csak azt a könyvecskéharczot akarom érinteni Dimitrievics M. és feleségem között. Senkinek sem jutott eszébe azt mondani: Tomics Milicza a «Zásztava» tulajdonosa volt, ő a «Zásztavá»-nak munkatársa is volt (mert gyakran fordított számomra francia és angol dolgokat), s hogy lehetséges az, hogy ő nem találhatott tért a «Zasztavá»-ban válaszolni a «Bránik» támadásaira, a melyek az ő családját illették? Én akkor beszéltem vele ezen dolog felől s iparkodtam lebeszélni őt, de ő nem akart szót fogadni. «Válaszolj» — mondtam — de nem a lapban, mert én azokkal az emberekkel szakítottam». S így jelent meg a röpirat. Én nagy hálával tartozom a kir. ügyész urnák, hogy a röpirat egész címét idézte. A cím így hangzik: »Miletics néhány barátja, — védelmül írta Tomics M.« abban a könyvecskében van egy levél. A károsult fél képviselője úgy adta elő a dolgot, mintha az a levél ott szégyent hozna Dimitrievics urra. Nem úgy van, tekintetes kir. törvényszék! Az a levél nem szégyeníti meg Dimitrievics urat, hanem az megint az a: «Jaj a halottaknak!» Ez a levél alkalmatlan Dimitrievics úr barátjaira nézve. Az tisztán politikai természetű s abban a levélben rajzolja Dimitrievics az ő barátjainak lustaságát. S íme én, tekintetes törvényszék, mint Dimitrievics ellenfele visszautasítom azt, mintha az a levél Dimitrievicset kompromittálná.

Dimitrievics úr akkoriban nem annyira nőmnek felelt, a menyinyire engem támadott. Azt mondta, hogy hogyan bújok feleségem köténye mögé. Én egyszerűen azt mondtam: «Látszott és látszani fog, váljon félek-e én eszméimet nyíltan képviselni.»

De Dimitrievics úr válaszában volt egy kétértelmű hely, a mely nőmet illeti. Én akkor segédekét küldtem hozzá s kerestem nem azonnal páros viadalt, hanem azt, hogy jelentse ki: «Akarta-e ő azzal nőm becsületét sérteni?» Ő nyilatkozatot nyomtatott, hogy nem akarta, s én megelégedtem. De eme al-

kálómmal látták ellenfeleim, hol van gyenge oldalom. Ők látták, hogy meg nem haragíthatnak, ha személyesen megtámadnak, hanem elhatározták, hogy más oldalról hágjanak lábamra . . .

Tek. törvényszék! A vád azzal vádol, hogy véres tette gondoltam, azt előkészítettem és akartam. Tehát; akartam! S mégis tömérdek bizonyíték van, hogy eleinte mindent akartam, mindent, a mit csak ember akarhat, csak azt nem, a mit elkövettem. S végezetül is azt követtem el, a mi miatt bírászkodnak felettem, nem a miatt, a mit *akartam*, hanem a miatt, mert *kellett*. Tiszta lelkiismerettel ezt merem állítani: ha nem ellenfeleim felhúzott puskával kényszerítettek volna véres tett elkövetésére, a nyomás nem lett volna nagyobb és borzasztóbb, mint az a nyomás volt, melylyel csakugyan a tette kényszerítettek. S csakugyan van valaki, ki minden áron szerencsétlenséget akart előidézni; nem állítom épen ezt a szerencsétlenséget, a mely megesett, hanem általában szerencsétlenséget. Az a valaki nem én voltam, s az a valaki annyira ment, hogy mindent, de éppenséggel mindent megakadályozott, a mivel én a szerencsétlenségnek elejét akartam venni.

Ha az egész dolgot két szóval akarnám elmondani, akkor így szólnék: «Én darázs-fészekbe nyúltam. S emberemlékezet óta még ezt senki sem tette a nélkül, hogy meg ne járta volna s én sem jártam jobban.»

De mindenekelőtt egy-két szót kell szólnom arról a szerencsétlen levélről, a mit Dimitrievics úrtól leginkább veszek rossz néven, azaz, hogy azt a levelet nekem orvul, névtelenül küldte meg.

Mikor a levelet kiállította, tette azt nyíltan, ha pedig az ember valamit nyíltan cselekszik, azért mindig felelősséget hord. De bebizonyosodott, hogy Dimitrievics küldte nekem a levelet, annak a levélnek a földő ve vénye az ő kezében volt, a «Bránik»-ban pedig azt nyomatta ki, hogy nekem azt egy barátom tette meg; ő a «Branik»-ban azzal fenyegetődött: »valaki« — nem »mi« — fogja azt a levelet kinyomatni, az eredeti pedig az ő kezei között volt. Azt kérdem: mert-e valaki ilyesmit kinyomatni anélkül, hogy az eredeti nála volna?

A legutóbbi félesztendő alatt ellenfeleim az ellenem való küzdelemben elvetettek minden fegyvert, a levélen kívül. Én akármiről írhattam, ők csak azt válaszolták: »Az mind szép és

gyönyörű dolog», »Mit tegyünk, ha Sztána mécs nélkül halt meg», «de a levél, az a levél». S én hivatkozom a »Bránik« 75. számára, a hol szó van pikáns dolgokról s ez az idegen szó ujjnyi vastag betűkkel van nyomtatva, a hogy a komédiába való meghívók szoktak nyomtatni. S ha látjuk, milyen fontosságot tulajdonítottak azok az urak ama levélnek, kérdem: elhiheti-e valaki, hogy ellenfeleim közül — Dimitrievics úron kívül — egynek sem lett volna tudomása ama levélről.

De azt is könnyű kitalálni: honnan van az a levél? Ugyanabból az asztalfiókból van az, a hol a többiek voltak. Dr. Gyorgyevics bosszút akart állani politikai ellenfelén. 1882-ben pedig a szent-tamási konferencia után maga is beismerte, hogy ellenfelek voltunk. Hogyan fogja fel Gyorgyevics úr a politikai disharmoniákat, azt a tek. tvszék, az ő nyilatkozatából fogja látni, a melyet itt betejesztett. Ott valahol azt mondja: Dr. Gavrila az ő politikai ellenfele s ezért Gavrilának nem lehet hinni. Ő nem mondhatja, hogy Dr. Gavrila rossz ember, de ő azt úgy fogja fel, hogy mihelyt valaki politikai ellenfél, akkor mindent képes megtenni ellenfelével szemben. Csakugyan ez jellemzi Gyorgyevics úr felfogását.

Különben én azt hiszem, hogy ellenfeleim valamit ki akartak csikarni tőlem. Nem pénzt, mert pénzem nem volt, hanem elvemet akarták tőlem elcsikarni, s ha nem tánczolkok úgy, a mint ők muzsikálnak: akkor jaj nekem!

De utóvégre is mi közöm hozzá, hogy Dr. Gyorgyevics mit akart. Itt az a fődolog, hogy Dimitrievics mit akart. Az összes urak kijelentették, hogy ők semmit sem tudnak és hogy mindenért Dimitrievics felelős. A »Bránik« 1889. évi 81. számában áll: »Nekünk veled, Tomics, pikáns elszámolásunk van. Ha megjön annak a napja, emlékezzél, mit Írtál a »Zásztavá«-ban: az embernek nem szabad becsületét feláldoznia, hogy fejét megmentse! Tehát: becsületedet őrizzed akkor, de nem fejedet!^{fc} — Látszik tehát, hová törekedtek. Azokkal a névtelen levelekkel, a melyeket küldtek nekem, lelkemet keresztre feszítették vala. Az én tisztelt védőm tegnap azt kérdezte: mit gondoltam én akkor, hittem-e a leveleknek, vagy sem stb. Se hittem, se nem hittem, hanem kérdeztem. Én még az első végtárgyalás alkalmával mondtam: »Az én nőm mindig hű volt hozzám és becsületes; ő bajos napjaimba a börtönbe kísért, ő fiatal korá-

ban sok bajon ment keresztül stb.“ Én előttem igazolva volt. Én akkor nehéz lelki betegségen estem át, én nem akartam, hogy azoknak az uraknak aljas szándékuk sikerüljön, én azt a nőt ama támadásoktól óvni akartam, s ő előttem — ezt nyíltan mondom — ama krízis után annál kedvesebb volt.

De szörnyű dolog az, az embert kísértetbe vinni s azoknak az uraknak, a kik nekem leveleket Írtak, nagyon jól kellett volna vigyázniok, hogy én azt soha se halljam meg és soha se tudjam meg, ki követte el azt. Ők azonban még dicsekedtek azzal a „Bránik“-ban. Én azonban akkor nem olvastam a „Bránik“-ot. Az első végtárgyalás alkalmával nem is álmodtam, hogy erre bizonyíték van a „Bránik“-ban. Ezt csak 10 nappal ezelőtt tudtam meg, mikor minden ügyiratot olvastam és meggyőződtem. Előbb csak azt tudtam, hogy Dimitrievics tanúimnak megmutatta azt a föladó vevényt.

S mikor én nem fogtam fel, milyen levelet gondolnak, akkor azzal az orvröpirattal kényszerítettek kiállni a gyepre és kérdezni: Mit akartok ti végül? Erre a levél kiállítása következett, párbajra való kihívás, becsületbíróság. S ekkor következett a legérdekesebb. Dr. Jojkics azt mondta: váljon el a feleségétől. S ezután mindenről jegyzőkönyv vétetett fel. Ott azt mondják: nem sértettek meg engem, semmiféle elégtételre nincs jogom, tanúimtól előbb a becsületszót elvevén, hogy ezt a jegyzőkönyvet nem adják át a nyilvánosságnak. Most a közvádoló úr vádol: miért nyomattam ki a jegyzőkönyvet. Én kérdelem azonban: miért követeltek tőlem nagyon sokat, miért követeltek tőlem annyit, a mennyit egy közönséges ember sem tehet? Mihelyt a húrokat felette kifeszítjük, azok elpattannak. Nem elég, hogy semmiféle elégtételt nem akartak adni, hanem még a jegyzőkönyv kinyomását is meg akarták akadályozni. Senkinek a világon nem szabad volt megtudni, hogy az a Tomics Jása, a kinek a becsületét oly iszonyatosan megtámadták, legalább megkísértette, hogy lovagias úton magának elégtételt szerezzen. Nem iszonyú dolog ez. Én nekem hallgatnom kellett volna s úgy élnem. De én azt nem tehettem.

Igaz, hogy segédeim mondták: „Ne a jegyzőkönyv, de nem szabad kinyomatnod, mert szavunkat adtuk, hogy nem fog kinyomatni.« Elismerem, tek. törvényszék, hogy ez részemről sophismus volt. Hiszen azt akarták, hogy a jegyzőkönyv áta-

Iában ki ne nyomassák. De azt kérdem én, hogy kétségbeesésében az ember másképen mentegetődzik, mint sophismákkal. S mert a jegyzőkönyvet kinyomattam, az annyit jelent« hogy kijárót kerestem, bármilyen kijárót, s ez mellettem szól, nem pedig ellenem. Hát mindig kellett volna a kére gondolnom? Dr. Zaj kies tanácsán kívül Dimitrievics azt beszélte tanúimnak, hogyan van az a levél elterjedve, hogy másolatokban létezik stb. Ezt ők nem titkolták, hanem akarták, hogy én azt megtudjam. Kérdem miért? Nem hihetem, hogy valami más miatt volt, mint a miatt, hogy belőlem dühös Ajaxot csináljanak. Senki se mondja azt, hogy Dimitrievics nem tudta, hogy mindez hova fog kilyukadni — mert ő nagyon jól számított, működésének konzekvenciáját levonván, az a «csendes polgár», a hogy a közvádoló úr őt elnevezte, az utolsó napokban boxerrel felfegyverkezve járt és Jokszimoviccsal. Tek. törvényszék! Jokszimovics itt beismerte, hogy Dimitrievics félt attól, hogy én őt megfogom támadni, csak nem úgy, a mint megesett. Ő tehát el volt készülvél velem verekedni, s egyúttal el volt készülvél, hogy boxerével bordáimat összetörje vagy fejemet beveje. Nagyon sajnálom, hogy az a boxer nincsen itt (az ügyiratok között), mert az én véleményem szerint embert könnyebb ölni jó angol boxerrel, mint az én késemmel. Igen ám, ha Dimitrievics annyira élére állította a dolgot, könnyű volt neki. Ha megtámadom, ő pedig engem megöl, azzal mentegethette volna magát, hogy életét védte s hogy semmi egyebet sem tett, mint hogy egy egészen közönséges verekedő embert ölt meg.

Azt kérdem én, tek. törvényszék: hát abban nem rejlik szándék, olyan szándék, mely már régóta volt előkészítve; olyan szándék, melyet egy egész párt saját lapjánál támogatott és pedig egy teljes félévén át. De — magától értetik — mikor bírókra került a dolog, Dimitrievics Mihályt egyedül látjuk. S miért? Íme láttuk Dr. Vucseticset. Ő itt azt mondta védőmnnek: „Oh! doktor uram, oh! kolléga uram, ön nem tudja, milyen rendkívül erősen morális ember volt Dimitrievics.“ Dimitrievics az én ellenfelem volt, én azonban nem akarom őt rágalmozni Vucsetics urnák nagyon is igaza van, s én kész vagyok a magam részéről is Dimitrievicsnek arról bizonyítványt kiállítani, hogy ő az ő társaságában legjobb, legbecsületesebb ember volt,

Különben nem úgy járt volna, különben ő is az egész dologból kihúzta volna magát és az egész hibát a szegény, ártatlan Jokszimovicsra toltta volna.

A mi engem illet, én megmutattam, mit tudok tenni. Mikor a végletekig hoztak, megmutattam, hogy képes vagyok a legiszonyúbb dolgot is elkövetni. De hogy én meggondoljak és előkészítsek valami alattomoságot, arra én soha sem voltam képes. Én legalább meg merem mondani Újvidéken és mindenütt, a hol ismernek, hogy mindent, a mit csak életemben tettem, mindig nyíltan meg mertem tenni. E miatt tulajdonképen el is híresztelték, hogy veszedelmes vagyok. Én azonban meggyőződtem, hogy olyan emberek senkire nézve sem veszedelmesek és magukon kívül senkinek sem ártanak.

Érdekes ez a kérdés, tek. törvényszék: Miért nem sikerült ellenfeleim szándéka? Azonnal megmondom. A kis gyermekek is tudják azt, hogy tűzzel játszani veszedelmes dolog, mert a tüzet nem nyomhatjuk el mindig kedvünk szerint. De az én ellenfeleimnek illett és kellett volna tudniok, tudniok legalább, mint lélektanilag képzett jogászoknak, mert ilyenekül adják ki magukat, hogy még sokkal veszedelmesebb azzal a tűzzel játszani, mely minden ember kebelében lakozik, mert a szenvedély nem tart a kezében mérleget. Ellenfeleim ezt a tüzet lobbantották fel keblemben, hogy a házam elégjen (ezt azok az orvlevelek is bizonyítják), s én, íme, nyíltan bevallom, hogy nekem elég volt. De az én felkorbácsolt szenvedélyeim arra is terelődtek, a merre az az ellenfeleimre nézve nem volt kellemes s a láng az ő házuk egyikét is elemésztette.

A legigazolatlanabb eszközökkel szították fel szenvedélyeimmet a legmagasabb tetőpontig. S akkor el voltam veszve. Többé nem függött már tőlem, mi lesz velem, nem függött már többé tőlem, mit fogok gondolni, mit tenni, hanem áldozatul voltam oda dobva felháborgatott szenvedélyeimnek s ezért a legünnepélyesebben kell visszautasítanom minden felelősséget magamtól és pedig úgy a jogit, mint az erkölcsit is.

Én megkísérlettem a tüzet magamban eloltani, de az ellenfelek mind jobban szították azt, s ezért feleljenek ők ama tűz pusztításáért, melyet gyújtottak és szítottak. S milyen szívtelenek voltak ellenfeleim! Az ő szándékuk, hogy nekem ártsanak, akkor mutatkozott legjobban, mikor a szerencsétlenség

már meg volt. Én be voltam zárva, gyilkosság miatt vádolva, látszólag elveszve. Ekkor jött Jakszimovics és így szólt: «Mit akart Tomics Dimitrievicscel? Hiszen én, mint a «Bránik» szerkesztője, voltam mindenért felelős» — így van írva a vele felvett vizsgálati jegyzőkönyvben. S csak akkor, — mikor én azt mondtam: „ha ő a felelős, s engedte, hogy Dimitrievics legyen a felelős, akkor tulajdonkép ő a bűnös Dimitrievics halála miatt“ — mondá ő, hogy nem volt felelős. A tek. törvényszék, emlékezni fog, hogy Jakszimovics az első végtárgyaláskor háromszor állította, hogy a «Bránik»-ban a levél tartalmáról szó sem volt, kivéve a katasztrófa napjaiban, most pedig az én védőm a «Bránik»-ban bizonyítékokat talált, hogy Jakszimovics akkor nem mondott igazat. Vannak itt tanúink, pl. Plávtics Gávra, — a kiről, azt hiszem, meggyőződött a tek. törvényszék, hogy a vizsgálóbíró előtt egyetlen egyszer beszélt igazat, ez pedig az, hogy Vukovárott született, a többi mind nem igaz, a mit beszélt. Mi halottunk itt, tek. törvényszék, egy urat (Jovánovics Milán tanárt), a ki a legnagyobb elkeseredésben felkiáltott: «Hogyan vádolhat engem Tomics azzal, hogy annak a levélnek tartalmát terjesztettem, a melyet a „Branik“ szerkesztőségében olvastam?!» S mit hallottunk tőle félórával ez előtt? Ő beismerte, hogy ő valami ellenem szóló levélnek tartalmát terjesztette, de ő azt a levelet nem olvasta volt, s azt sem tudja, kitől hallotta annak tartalmát. Mikor valamit mint igazat terjeszt, a mit csak az utcán hall, az szép, azt beismeri, de — úgymond — rosszaság feltenni róla, hogy beszél egy olyan levélről is, melyet olvasott. De elég legyen erről.

Az urak semmit sem tudnak és semmit sem emlékeznek. Ők nem tudják többé, honnét van az a röpirat, honnét van az a levél, honnét a boxer, semmit sem tudnak. Tekintetes törvényszék! Ebben az egész perben csak egy ember van, a ki mindenre emlékszik és a ki mindent tud, még azt is, a mi árt neki, s ez a bolond, becses engedelmmükkel, én vagyok.

Én százszor, ezerszer kérdeztem magamtól: Hát tulajdonképpen miben van az én hibám? S mindig csak azt fedeztem fel, hogy az egész hibám az én szerencsétlenségemben van. Százan, ezren hasonló körülmények közt szerencsésebbek voltak, mint én. A sérelem, a melyet nekik mások okoztak, nem volt olyan borzasztó, s mégis mindegyik olyan szerencsés volt

hogy olyan ellenfélre akadt, a ki legalább a párbajt elfogadta. Ha én olyan ellenfélre akadtam volna, a ki nemcsak, hogy a dolgot elmaradhatlan párbajig vitte volna, hanem ki is tudott volna állani a küzdőtérre, a legrosszabb esetben ugyan ő lelélt volna a párbajban s ez sokkal nagyobb szerencsétlenségtől mentett meg volna engem.

Így azonban veszve voltam. Úgy voltam, mint a búzaszem, mikor két malomkő közé kerül, meg kell öröltetnie. El voltam veszve, ha megteszem azt, a mit tettem, s veszve voltam, ha azt meg nem teszem, hanem mindent nyugodtan el-tűnök.

Miután a szerencsétlenség megtörtént, alkalmam volt sok képzett jogászsal beszélgetni. S íme mit vettem észre. Egyetlen egyikök sem mondta nekem: „Ember ezt meg ezt kellett volna tenned. Ismeretes dolog pedig, hogy semmi sem könnyebb a világon, mint hidegvérűen tanácsot osztogatni az embereknek, mikor már a dolognak vége van. Az én ügyem íme befejeződött és én még senkitől sem hallottam: „Ezt meg ezt kellett volna tenned.“ Az én ügyem olyan, hogy még mai nap-ság sem meri mondani senki, mit kellett volna tennem s ez lelkiismereteraet nagyon megnyugatja.

Én tehát a mellett maradok, hogy *meg kellett* azt tennem, a mit tettem, s tulajdonképen miben áll az a *szabad akarat*, a melyről annyit beszéltek. Azt hiszem, hogy Lókéra hivatkozom, — biztosan nem tudok visszaemlékezni — de gondolom, hogy ő mondta: „A szabad akarat választási aktus. Az embernek képesnek kell lennie a létező lehetőségek közt kiválasztani mindegyiket egyenként.“ Én azt hiszem, hogy ennél alkalmasabb magyarázat nincsen. Én is választottam. A létező lehetőségek közt én a tanúk nyilatkozatával akartam magam megmenteni. Végre még csak két lehetőség maradt. Hogy késsel kezemben tönkre menjek, vagy kés nélkül menjek tönkre. Akkor úgy tetszett előttem, s ma is úgy tetszik, hogy abban a pillanatban nem maradt egyéb hátra számomra, mint megölni magamat, talán feleséggel együtt, vagy őt.

Zola Emil nagyszerű regényt írt ezen cím alatt: „La hété humaine.“ Ő azt következteti abban a regényben, hogy az egész közoktatásunk és művelődésünk tulajdonképen oda törekszik, hogy az embert megszelidítse és az állati természetét le-

győzze.“ De — úgymond Zola — a felvilágosodás ügye még közelről sincs befejezve, ama úr, melynek az embert az állattól el kell különítenie, nincsen még áthidalva. S — fájdalom — ez igaz. Darwin majdnem teljesen bebizonyította, hogyan fejlődött az ember az állatból évezredekken keresztül. De, tek. tvszék. csak egynéhány pillanat kell hozzá, s abból az emberből bizonyos körülmények közt ismét állat válik. De nemcsak Zola. hanem büntető törvényünk néhány paragrafusa is abból a szempontból indul ki, hogy az ember bizonyos borzasztó viszonyok közt nem többé Isten képére teremtett teremtés. Én azokat a paragrafusokat nem akarom idézni, a tek. tvszék jobban ismeri azokat, mint én.

Én ebben az ügyben a nép felfogására is hivatkozom. Leszek olyan bátor, egész röviden egy mesét érinteni. Egyszer egy ember macskákat szelídített. Rátanította azokat, hogy vele egy asztalnál egyenek, s hogy villával és kanállal éljenek. Egyszer a macskák egyikével éppen az asztalnál ült, mikor egér futott át a szobán. A macska leugrott, minden tálat és egyebet ledöntött az asztalról s mindezt az egér miatt. Mit tett az az egyszerű ember? Agyonütötte azt a macskát, mert azt hitte, hogy abból már semmi sem válhatik s hogy az rosszabb a többi macskánál. Magától értetik pedig, hogy a többi macskák ugyanazt gondolták. S azok csak annyiban voltak jobbak, hogy az ő szaloni életükben soha sem futott át egér a szobán keresztül. Én is mondhatom magamról, tek. tvszék, hogy társadalmunknak meglehetősen szelíd macskája voltam. És soha eszembe sem jutott, hogy valaha paragrafusokkal megrakott asztalt olyan szörnyű módon fel fogok fordítani. S én azt nem tettem volna meg, s az sohasem esett volna meg, ha az a borzasztó sértés nem állt volna elélem.

Ezzel összefüggésben hivatkozom egy íróra, a kinek nevét elfelejtettem s kinek gondolatait éppen szóról-szóra nem tudom idézni, de a ki a főbb dolgokban így szól: „Ha valami gavalér — úgymond ő — szerencséjének sírásóját párbajban lelövi, akkor megiszteltetésben részesítik; ő felemelt fővel jár s mindenki örömet szorítja véres kezét. De a nép emberének nem olyan könnyű. Ha ez ugyan oly viszonyok közt kést emel, ő keservesen bánja meg, ha csak az esküdtek nem javítanak a dolgán.“ Nekünk nincsenek esküdtszékeink közönséges bün-

tettek számára, de van 76. és 77. §-unk a törvényben s ezeket a paragrafusokat annál is inkább kell az én ügyemre alkalmazni, mert én párviadalt is, becsületbírósgot is, meg mindent akartam, amíg azt el nem követtem.

Áttérek azonban, tek. tvszék, a legfontosabb kérdésre ebben az ügyben, ez pedig az én akkori lelki állapotom. Én mindazt, a mi a vizsgálat és tárgyalás folyamán e tekintetben ellenem felhozott, jól megjegyeztem magamnak, s mindezek a hibáztatások erre a két pontra vezethetők vissza. 1. Én a tett előtt, a tett idejében és a tett után sok mindenfélét elkövettem, a mi egészen megfelelő, célirányos volt s a mi felindulásnak látható jelét nem hordta magán. 2. Én a szerencsétlenség idejéből sok dologról emlékezem, nem hihető el quasi nekem, hogy ismét sok mindenre nem emlékszem.

Ezek az indító okok, tek. tvszék, első pillanatra igazoltanak látszanak, de mihelyt mélyebben pillantunk beléjük, látni fogjuk, hogy látszólagosak. Az első kérdés ez: Kell-e nagyon felindult embernek *szakadatlanul* csak azt tennie, a mi nem alkalmas, célirányos és a mi magán viseli a felindulás világos, látható jelét. A köznapi élet lépten-nyomon bizonyítja, hogy annak nem kell úgy lennie. Én a holdkórosakra, iszákosakra, sőt a dühöngőkre is hivatkozom. Mindezek sokkal inkább vannak a normális állapotban, mint a felindult ember. S kérдем én: eszébe jutott-e valaha valakinek pl. a holdkóros emberről ezt mondani: Az az ember felkelt ágyából, egészen szabályszerűen felöltözködött, megtalálta a kulcsot, künn pedig különféle akadályoknak kitért az útból, nem ment nekik a hordóknak stb. — ez az ember tehát egészen eszméleténél van. Ezt, tek. tvszék, mai napig senki sem mondta; mert egyes részletek nem szakíthatók ki az egészből, s ezen részletek alapján nem hozható ítélet az egészről. így van ez rendesen a részeggel is. A részeges öntudatlan állapotban megtalálja házát, ágyból fekszik és nem az ágy alá vagy az asztalra. Vegyük a dühöngőt. Még azokban a nehezebb pillanatokban, sem lehet minden mozdulatából, minden szavából, minden tétből következtetni, hogy nincsen közönséges állapotban.

Az u. n. reflexív emberi működésre bátorkodom hivatkozni s két példát veszek, egyet magából az állatvilágból. Én egy fizikai laboratóriumban láttam (különben ez ismeretes élettani

igazság), hogy ha a békának levágják a fejét s többé nem mozog, a mint a hátára egy csepp eczetsavat cseppentenek, az azonnal a legközelebbi lábát fogja mozgatni s le fogja azzal azt a folyadékot tisztítani, a mely égeti őt. Ha azt a legközelebbi lábát letörik, s ő azzal nem bír semmit, akkor a másik lábával fogja letisztítani a folyadékot. Kérem én most, tek. tvszék, eme fejetlen békának ezen egészen megfelelő működése, a szabad akaratnak folyománya-e, meg van-e itt az. a mit mi »szándéknak« nevezünk? Vagy vegyük pl. az alvó embert. Homlokára légy szál. Ő gyakran meg fogja mozdítani kezét s el fogja hajtani a legyet ép úgy mint az ébren levő ember, s mikor felébred erről semmit sem tud. Szándék-e ez? Van-e itt szabad akarat? Az én felfogásom szerint, tek. tvszék, létezik morális reflexív működés is. S azért nem mondható, hogy az ember ezen behatás alatt annyi helyesét sem tehet, mint a fejetlen béka vagy valami alvó ember. Igen, igaz, én a »Zasztava« szerkesztőségében fogadtam vendégeket, kívántam nekik »jó napot«, beszéltem velők s némelyik semmit sem vett észre, de azok, a kik jobb megfigyelők, világosan látták milyen állapotban vagyok. Én természetesen nem futottam végig az utcán, sem nem kiabáltam: »Az istenért, emberek,, mitévő legyek!« Sokszor történik arra hivatkozás, hogy Vuletics Zsivkó nem látott felindulnak. De ez annyit jelenthet, hogy Vuletics Zsivkó nem gondolt velem, azt jelentheti, hogy ő rossz megfigyelő, de nem kell azt jelentenie, hogy én nem voltam felindulva.

S kérem szépen, hogyan állunk azzal a másik hibáztatással, mintha nekem mindenre kell emlékezmem a véres esemény ideje alatt, ha valamire emlékezem? Én nem tudom, meg fogom-e magyarázhatni ezt a jelenséget, de ha nem is magyarázom meg, az mégis igaz lesz és igaz marad, mert az úgy volt. Sztojkovics Száva és még egy tanú azt állítják, hogy épen a tett előtt megállított, nem tudom hol, Sztojkovics is beszélt velem. Erről semmit sem tudok s soha nem is tudtam, noha erről a vizsgálóbíró úr kérdezett; már pedig csak senki sem fogja mondani, hogy legalább akkor nem akartam volna az igazat megmondani. Mikor a kocsiba ültem, arra emlékezem. Erről még most is van valami ködös képzetem, mintha még a kocsiban vettem volna elő a kést. A tanúk azt mond-

jak: »Nem a kocsiban« — és én hiszek nekik. Dimitrievicset jól láttam és jól emlékezem Dimitrievicsné ama sikoltására. De sok mindenféle homályos előttem, sok mindenfélét pedig csak a tanúk vallomásából tudok.

Akkori állapotomat az olyan emberéhez kell hasonlítani, a ki egy éjszakát részegen tölt. Ki nem hallotta azoknak az embereknek elbeszéléseit. Másnap sok mindenfélére emlékeznek. Azután van olyan dolog, a mi azután történt, s arra nem emlékeznek, egyik másik dolog pedig egész ködbe van burkolva előttük. Ki állította még, hogy azok az emberek nem mondanak igazat? Már torkig tele vannak; még egy pohár bor s ők semmire sem emlékeznek; ezután néhány perczet friss levegőn töltenek s emlékezőtehetségük visszatér. Nekem is már torkomra forrt a dolog. Az én lelkiállapotom beteg volt s a legkisebb sértés végletekig hoz s én nem tudok semmit magamról, az ijesztő sikoltás vagy más valami, rám nézve ugyanaz volt, mint a boros embernek az üde levegő s az én emlékezetem is kezdett visszatérni.

Tek. tvszék! A ki az én lelki állapotomról igaz képet akar magának teremteni, annak mindent együttesen kell vennie, nem pedig csak egyes részleteket. Én már hivatkoztam a kis késre, a melyet vettem, a helyre, a hová vágtam és az alkalomra, melyet kiválasztottam. Mondtam azt is már: száz viszony között, a melyekben valaki megkísértené olyan módon embert ölni, mint én, talán egy sem sikerülne. A közvádoló úr tegnap szememre vetette, hogy én azelőtt is kerestem Dimitrievicset. Igaz. De én megmondtam, hogy hol is kerestem; kérem tessék megnézni a jegyzőkönyvet, azt mondtam: »Kerestem őt Tósa sörházában.« Mikor kerestem őt, arról közelebb nem gondoltam, de később csakugyan kérdeztem magamat: mi lett volna, ha ott találom őt? Tósa sörháza Újvidéken legjobban van látogatva és én őt megtaláltam volna, amint barátijaival az asztalnál ül. Én csakugyan nem kerülgettem volna őt, nem leselkedtem volna utána, de kétségen kívül neki rohantam volna. S mi lett volna? Mindnyájan fölugrottak volna, elvették volna tőlem a kést és skandalumra és semmi egyébre nem került volna a dolog. Hát így cselekszik az ember — hideg megfontolással?!

Tek. tszék, mikor az én lelkiállapotomról van szó, akkor

én is hivatkozom erre a jegyzőkönyvre, mely a vizsgáló bíró előtt véttetett fel és pedig a tett napján. Mikor két hóval utóbb azt a jegyzőkönyvet elolvastam, ez pedig az első végtárgyalás előtt volt, nyíltan elismerem, hogy attól a jegyzőkönyvtől első pillanatra megijedtem.. Azt az egész jegyzőkönyvet én mondtam el azzal a feltevessel: »Mi közöm hozzá? Én elkövettem, részemről most százszor is felakaszthatnak! A vizsgálóbíró úr azt kérdezte tőlem: Szerencsétlen ember, mit követett el? Én pedig azt mondtam: — *gyilkosságot* Ő azt kérdezte: Hat tudja-e ön, mi a gyilkosság? Hogyne tudnám, mondtam, a ki embert öl, azt felakasztják; az embernek hidegvérűen, higgadt megfontolással, praemeditációval kell embert ölnie, hogy gyilkosság legyen, én pedig azt követtem el.« Nos, tek. tvszék: az az ember, a ki hidegvérűen és higgadt megfontolással öl meg embert, az hidegvérűen és higgadt megfontolással arról is gondoskodik, hogyan fog megmenekülni és az nem diktál olyan jegyzőkönyvet, mint én. Abból a jegyzőkönyvből átlagosan látható, hogy akkor életemet egy fél fillerre sem becsültem, ha pedig annyira hozzák az embert, akkor elgondolhatni, milyek benne az érzelmek.

Én az anyagi, u. n. tárgyi tényezőket abban a jegyzőkönyvben igazán bevallottam. De a mi az alanyi tényezőket illeti, különösen a mi az én lelki állapotomat illeti, ott *téves* véleményt vallottam. S ez egészen természetes. Nekem hidegnek, egészen hidegnek és fel nem indultnak kellene lennem s csak akkor mondhatnám el a valódi állapotot az én lelki dispo^zíciómról. Én abba a jegyzőkönyvbe két téves véleményt jegyeztem. Először mikor azt mondtam, hogy a tettet higgadtan követtem el. Én azonban már az első tárgyalás alkalmával bebizonyítottam, hogyan esett meg ez a tévedés. Felindult, nagyon felindult ember a felindulás idejében mindig azt állítja, hogy nagyon jól tudja, mit cselekszik és senkitől sem fogad el tanácsot. Az volt tehát az első téves vélemény és ez egészen természetes. A másik téves véleményt felvételtem a jegyzőkönyvbe akkor, mikor szó volt arról: mikor jelentkezett bennem az utolsó szándék, hogy ellenfeletem megöljem?

Tek. tvszék! Ilyen csiklandós, kényes kérdésre nem lehet olyan könnyen válaszolni, amint azt én tettem. Ha két vagy több ember valamit elkövetni szándékozik, könnyen mondhat-

jak az igazat. Ők azt fogják mondani: »mi ekkor és ekkor, itt és itt találkoztunk, erről meg erről beszéltünk s így meg így határoztuk el magunkat.« De, tek. tvszék, követelni az embertől, hogy mondja meg, mely napon és mely órában villant át valami gondolat az agyvelején keresztül s belefészkelte magát leikébe s különösen mikor ez olyan időben történt, mikor ezt az embert ezernyi szenvedély tépi, ez lehetetlen, ez olyan nehéz, mint a milyen nehéz pl. fiatal leánynak megmondani, mikor érzett első Ízben szerelmet valami fiatal ember iránt. Ez nem olyan könnyen tudható, ilyen kérdésekre nem lehet biztosan válaszolni, mert itt könnyen hibázik az ember. Én pedig be fogom bizonyítani, hogy éppen ebben a kérdésben hibáztam. Ismeretes, hogy kétszer utasítottam vissza magamtól azt a szándékot, hogy ellenfeletem megöljem. Csak a harmadik késsel követtem el a tettet. S ekkor azt kérdezte tőlem a vizsgálóbíró: »Mikor ön tehát megvette a harmadik kést is, akkor Ön határozottan, elodázhatlanul tökélté el magában ellenfelét megölni?«

S mi volt természetesebb, mint azt mondanom: „igen“. Hisz az olyan természetesnek látszott! Én így gondoltam: »Kétszer vetted el a szándékot, s kétszer a kést is eldobtad, ha harmadszor is elvetted volna a szándékot, bizony a kést harmadszor is eldobtad volna.« De venni kést és bírni kést, az még nem állandó szándék, az én esetem ezt legjobban bizonyítja. Én ezt is kérdezhetném: Ha mindjárt azt a kis kést vettem volna meg, eldobtam volna-e azt, noha elálltam a szándéktól? Talán nem is.

De nem ezt akarom bizonyítani, hanem ezt: mikor a vizsgáló bíró úr előtt kijelentettem, hogy akkor, mikor a harmadik kést megvettem, határozottan el voltam tökéelve ellenfeletem megölni, akkor ugyanabban a pillanatban beismertem előtte azt is, hogy reám barátaim magatartása iszonyú behatással volt, — mert abból a magatartásból láttam, mintha azt tartanák, hogy el vagyok veszve, mert semmiféle elégtételt sem kaptam. Ez áll a jegyzőkönyvben. Magától értetik, hogy az nap nem épen nagy kedvem volt sokat beszélni. De ismeretes, s én ezt itt a tárgyaláson bebizonyítottam, hogy a tanúk nyilatkozatát a »Zásztavá«-ban január 1-én nyomattam ki. Ez volt a vízbefülónak utolsó kapkodása a szalmaszálhoz. De ja-

nuár 1-én reggel megvettem azt a harmadik kést is. Világos, hogy a »Zásztava« megjelenése óta némi időnek el kellett telnie, míg én barátaim viselkedéséből meg nem győződöm, hogy ők elveszettek tartanak. S ha csak mindjárt mondtam volna meg a vizsgáló bírónak a napot, a mikor a »Zásztava« megjelent, nem került volna a dolog ilyen vádra. Magának a vizsgálóbírónak így kellett volna hozzám szólnia: Ön nekem lehetetlenséget mesél. Az imént azt mondta, hogy akkor egészen határozottan eltökélte magát ellenfelét megölni, mikor megvette a harmadik kést. tehát január 1-én reggel, azután pedig meséli nekem, hogy ama reggel után, a melyen a »Zásztava« megjelent, habozott, és hogy barátainak viselkedése nógatta a tette, mert ők a dolog kimenetelével elégedetlenek voltak,« akkor volt már tehát látható, hogy nincsen ágy, amint én első ízben tévesen említettem.

Kérem, tek. tvszék, engedessék meg nekem valamit azokról a paragrafusokról szólanom, a melyek itt említették. Én nem szólnék erről, de azokban a paragrafusokban legtisztább lélektant találok, én pedig lélektannal éveken át foglalkoztam. Befogom bizonyítani, hogy a 281. §-nak II. pontja nem alkalmazható az én esetemre, mert felette szigorú. De mindenek előtt hadd mondjak valamit a prémeditációról. Még senkinek sem jutott eszébe állítani, hogy a »Miatyánk«-bán nincsen említés Istenről. Pedig csakugyan ebben az imádságban ez a Szó: »Isten« nem említetik. De mindenki, aki csak valamit tanult a kátéból, tudja, kit értünk mi ama szavak alatt: »Miatyánk ki vagy a mennyekben.« S ép úgy senki sem mondhatja, hogy abban a paragrafusban, a mely gyilkosságról szól, nincsen említés arról, hogy az embernek fel nem indulnak kell lennie. S mindenki, a ki tudja, mi az a hideg megfontolás, tudja azt is, hogy annak az embernek, ha hidegen gondolkodik, nem szabad felindulni lennie, mert akkor nincsen higgadt meggondolás.

De én, mint nem jogász, észrevettem valamit, a mi rám nézve fődolog. A törvények, amennyire én tudom, bizonyos elvek szerint hozatnak. A mi törvényhozónk pedig mindenütt számon tartotta az emberi szenvedélyeket. A paragrafusokban, melyek gyilkosságról szólnak, áll: ki embert öl, így büntetjük, a ki pedig felindulásban öl embert, az könnyebben bün-

tették. Súlyos testi sértésnél, könnyű testi sértésnél és mindenütt máskép büntetik, ha az ember azt felindulásban követi el, és másképen, ha felindulás nélkül teszi. S most kérdem, miért nincsen a gyilkosság részére két paragrafus? Miért nem mondatik: a ki embert öl higgadt megfontolással, súlyosabban büntetik, a ki pedig embert öl felindulásban higgadt megfontolással, könnyebben büntetik. Azért, mert felindulás és higgadt megfontolás egymást kizárják.

Tegnap a távolságot méterekben és lépésekben mérték a »Zasztava« szerkesztőségétől a vasútig s ez kétségén kívül azért volt, hogy lássék: *rögtön* volt-e. Arról is mondok néhány szót. Mit jelent ez a szó *rögtön*? Én két nappal ezelőtt olvastam a január 23-iki császári pátenst s az szóról-szóra így hangzik: »Az osztrák országgyűlés föloszlattatik és elrendel tetnek *rögtön* új választások.« Ez a »*rögtön*« négy nap múlva történt. Hivatkozom az elhalálozott hercegprimás végrendeletére, a melyet szintén a napokban olvastam. Ott a 3. vagy 4. pontban ez áll: »*Rögtön* halálom után a szegények között ennyi és ennyi ezer osztassék szét.« Én kételkedem, hogy ez máig meg is történt.

A gymnasiumban tanultam, hogy a kampoforni békekötés után *rögtön* összeült a kongresszus Rasstadtban. (Ezt magyarul tanultam és jól tudom, hogy így állt: *rögtön*.) De később, mikor nagyobb történelem került kezembe, láttam, hogy ez a »*rögtön*« két hónap után történt. Ebből következik, hogy nincsen tudomány, nincsen gyakorlat, nincsen szokás, melyek világosan határoznák mennyi időt jelent ez a szó. »*rögtön*«.

Az egyes bűnesetek nagyon különbözök, és minden bűnesetnek meg van a maga más: »*rögtön*«-je. Az én vélekedésem szerint iszonyú, borzasztó volna, ha a mi törvényünk első sorban ahhoz képest mérné a bűnt, hogy valaki a tettet valamivel előbb vagy valamivel később követte el. Én azt hiszem, hogy a mi törvényünk azt nem is teszi. A törvény szelleméhez és ama helyhez képest, melyen ez a szó »*rögtön*« a mondatban áll, a »*rögtön*« nem jelent egyebet, mint ezt: a gyilkoságnak végre kell hajtva lennie, míg még az elkövető felindulásban volt s míg a sértett érzelem uralkodott rajta.

Most természetesen az az érdekes kérdés áll elő, mennyi ideig tarthatja meg az embert a sértés nagy izgatottságban?

Mondhatja-e az orvos: mennyi idő alatt szűnik meg folyni a vér a sebből? Ő azt fogja mondani: az függ a megsebesített helytől; az a sebesült individuálitásától függ. S váljon a törvényhozó órával és kalendáriommal a kezében megszabhatta-e pontosan: mennyi idő alatt szűnik meg a vér bugyogni a sebből akkor, mikor a lelkünket találják el. Ez mindig a sértés erejétől függ.

Ismeretes, hogy a sértések igen különfélék. Mi embert tekintetünkkel, arczvonás változtatással sérthetünk, megsérthetjük az embert kézmozdulatunkkal, s akkor a sértés mindinkább feljebb száll, mind mélyebben hat a szivbe, egészen a legnagyobb sértésig, ez pedig körülbelül az, mely nekem okoztatott.

S nagyon is felfogható, hogy azok a különféle sértések különféle felindulásokat idéznek elő s ez a felindulás különböző, tartama szerint is, meg nagysága szerint is.

Az, a ki állítja, hogy az a szó „*rögtön*“ a mi törvényünkben legfeljebb néhány perczet jelent, az az ön véleményem szerint eltagad az embertől minden mélyebb becsületérzést, mert az azt állítja, hogy még a legrosszabb, a legborzasztóbb sértés sem hozhatja az embert önkívületi állapotba néhány percznél hosszabb időre. — De ez nincsen így, s ez az emberek becsületére válik.

A közvádoló úr éppenséggel nem akarja beismerni a sértés kontinuitását. S ha a tettet talán első napon követtem volna el, ő beismerné az enyhítő körülményeket. Én azonban ezen az állásponton állok: ha első nap, az első sértésnél követtem volna el véres tettet, súlyosabban nem büntethetnének, mint a 281. §. II. pontja alapján. De mit tettem én: én a helyett minden erőmet összeszedtem, minden erélyemet, s emberfeletti erőltetések tettettem, hogy ne kövessem el a tettet. Mivel feleltek erre?

Új sértésekkel. Ha az ember egyszer olyan felindulásba jut, hogy kést vesz, melylyel ellenfelét meg akarja ölni, s azután eldobja s ez ismétlődik, akkor elgondolhatni, milyen lelki diszpozícióban van az az ember. A sértés folytonossága, folytatása engem megsemmisített. S ez természetes. Van egy lélektani szabály, a mely általánosan van elismerve és a mely így hangzik: »Legyen a sértés még oly kicsiny, de mihelyt ismétlődik, az akkor a felindulás nagyobbodását is okozza.«

Én nekem, igaz, nem volt erőm útját állni a szerencsétlen-

ségnek, de mint ember merek a bíró urak elé állani és mondani: Kérem ne rovassék bűnömül, hogy a véres tettet még előbb nem követtem el. Ha „*rögtön*“ követtem volna el t. i. az első sértésnél, az én lelkiismeretem most nem volna nyugodt, én magamnak keserű szemrehányásokat tennék: »Ember, miért nem kísérletted meg legalább azt a borzasztó szenvedélyt magadban elfojtani!« S most, mikor mindent elkövettem, a mit ember elkövethet, gondolom, hogy senki sem mondhatja nekem azokat a borzasztó szavakat: Miért nem követted el még előbb; mert az már többé nem: „*rögtön*“.

Tekintetes törvényszék! Hol az erkölcs, ha a dolgot így fogjuk fel. Akkor a morál így hangzanék. »Ember, ha már egyszer elvakít a szenvedély, akkor csak neki, üss!« Ne tégy kísérletet ezt a szenvedélyt legyőzni; mert megeshetnék, hogy azt a te küzdelmedet mint praemeditációt fogják fel, mint higgadt megfontolást, s ha abban a szörnyű küzdelemben meggyőzettek akkor jaj neked! Én legalább azt tartom, hogy azt így nem lehet felfogni, azért hiszem is, hogy a 281. §. II. pontja felette szigorú az én esetemben.

S most még egy-két befejező megjegyzést. Bebizonyítottam, hogy ellenem haj tó vadászatot indítottak, melyet régóta előkészítettek. Minden áron, minden eszközzel, erkölcsileg megölni akartak. Üldöztetve, gyötörtetve, sértetve, — én utat kerestem mely a kijárárs felé vezet, és pedig olyan kimenet felé, mely nem olyan borzasztó, de mindezeket a kijárókat zárva találtam. Kétségbeesésemben kényszerítettek átmennem a törvény korlátain s így íme a vádlottak padjára jutottam. Én nyugodt lelkiismerettel állíthatom itt, hogy az én tettemben annyi rosszság sincs, annyi rossz, gonosz szándék sincs, a mennyi volna, ha csak egy krajczárt is loptam volna.

Mentől képzetebb az ember, tek. tvszék, annál több ideáljai vannak, a melyekért mindent kész feláldozni, a melyekért, tulajdonképen mindent fel kell áldoznia. A művelt ember, értem, ha nem önző, előbb fog a műveletlennél p. o. a szabadságért mindent áldozni. De vannak dolgok, a melyekért a művelt ép úgy mint a műveletlen, a melyekért még maga az állat is mindenkit szétmarczangol, a ki útját állja. Hisz még maga az állat is minden eszközzel fogja védeni családját, s azért senki se követelje a művelt embertől, hogy — íme én nyíltan mondom

— hogy ne védje élete társát. Azt nem szabad tennie, azt nem kell tennie, mert különben rosszabb az afrikai hyénánál.

Azt válaszolják azonban nekem: Hát miért nem panaszkod be a bíróságnál? Tek. tvszék! Erre a kérdésre felelni akarok. Ha mint panaszos léptem volna fel, azzal az ügyet legegyszerűbben intéztem volna el. Ez könnyű. Alá kell írni a meghatalmazást. az ügyvéddel meg kell beszélni az előleg ügyét, s akkor az ember nyugodtan alhatik. Panaszosként lépett fel — kész a dolog. De, — tek. tvszék, — vannak kivételes esetek, a hol nem a panaszolt lesz elítélve, hanem a panaszos és pedig annál biztosabban Ítéltetik el, minél biztosabban van neki igaza, elítéli pedig rögtön őt az egész világ. Ha mint panaszos léptem volna fel, ilyen módon legkönnyebben tettem volna el magamat az árnyékvilágból, és pedig a társadalmi világból. Erkölcseileg halottnak lenni azonban, az rosszabb, mint a sírban rothadni. A világ, ez pedig a közvélemény, követelte tőlem, hogy az ügyet bármi módon rendbe hozzam, csak nem a bepanaszolás módján. S én merészen állítom, hogy Magyarországon, de talán az egész világon, nincsen becsületes ember, a ki ily ügyben a bírósághoz menne.

John Stuart Mill egy igen érdekes műben beszél a szabadságról, s leggyönyörűbbek azok a helyek, a hol szól ama «erőszakról, melyet reánk a társadalom, tulajdonképen a közvélemény gyakorol: »Könnyebb minden hatalomnak ellenállni, mint a közvélemény hatalmának, mert a közvélemény elnézés nélkül ítél el. kegyelem, felebbezés nélkül.«

S ez nem üres szó.

Én egy esetre fogok hivatkozni, a mely nem régiben történt monarchiánkban. A bécsi városi képviselőtestület egyik tagja valakit a bécsi bíróságnál politikai kihágás miatt jelentett fel. Másnap az összes bécsi lapok ellene keltek s elnevezték denuncziánsnak. S mikor ez az ember megjelent a képviselőtestületben, az összes tagok felálltak helyeikről, közöttük követek, jogászok, újságírók, és írásban bejelentették az elnöknel, hogy ők azzal az emberrel nem akarnak egy testületben maradni.

Kérem, tek. tvszék, mit tett Pflster? Törvényes szempontból ő megtette a lojális polgár kötelességét. Igen ám. de most jön a közvélemény és azt mondja, hogy ez az ember

rosszat követett el s noha Pfister törvényes úton választatott a képviselőtestületbe, ő neki helyéről le kellett mondania.

Az én esetem nagyon különbözik Pfisterétől, de bizonyos, hogy ha én is panaszosként léptem volna fel, én épen úgy jártam volna, mint ő, s magam is azt mondom: méltányos is lett volna, hogy úgy járjak.

Minek kellett volna tehát történnie, ha netán az az ötletem támad, ellenfelemet bepanaszolni. Minden esetre ebben az esetben így szóltam volna önmagamhoz: «Kedveském, ha már meg kell lennie, hogy felakaszszanak, akaszszanak fel, de hogy általános megvetésnek kitegyed magadat, hogy valamit tégy, a mi téged élve fog eltemetni — azt soha!

Még csak egy szót — az utolsót, tek. törvényszék!

Ilyen esetben, mint az enyém, csak két a törvény által igazolt. ítélet lehetséges. Vagy fel kell tételeznie a tek. törvényszéknek, hogy másképp tehettem volna, mint a hogyan tettem, fel kell tételeznie, hogy tettem csak egy szikrája van meg a rosszaságnak és szubjektív romlottságnak, — no akkor igaza van a közvádoló urnák, mikor azt mondta, hogy legnagyobb büntetést érdemelek. Én még hozzáteszem, hogy az a legnagyobb büntetés is számomra még kicsiny, mert én ismertem a törvényt; én akartam, hogy műveit emberszámba menjek, én mint ujságíró másoknak valami tanítója akartam lenni. Vagy a tek. törvényszéknek fel kell tennie, hogy a sértés, melyet nekem okoztak, csakugyan iszonyú, hallatlan volt, s hogy én mindent megtettem, a mit közönséges ember tehet, hogy valami kevésbé szerencsés kimenetelt találjak, a tek. törvényszéknek fel kell tételeznie, hogy nem vezetett valami gonosz, aljas szándék, *hanem nékem úgy kelleit tennem, mert különben nem élhettem*, s ha a tek. törvényszék, azt felteszi, akkor engem fel fog menteni. Minden harmadik Ítélet, mely ezen két Ítélet között van, valami kompromisszum volna olyan két lehetőség közt, a mely lehetőségek közül múlt évi január 4. csak az egyik létezhetett. Tehát: vagy — vagy.

Mindezek alapján, valamint az én tisztelt védőm által tegnap felhozottak alapján, kérem a tek. törvényszéket, hogy engem felmentsen. Én szabadságomat kérem; ha azt nem, akkor a halált.

Dr VÁZSONYI VILMOS

védőbevezéde

Mezőfi Vilmos osztály ellen való izgatási ügyében, melyet 1899. évi márczius 13-án a budapesti esküdtszék előtt tartott.

Tekintetes királyi Törvényszék! Tisztelt Esküdt urak!

A vád gyűlöletre való izgatásról szól, de a vádbeszéd maga izgatott gyűlölködés. Bárkinek, ki e vádat meghallgatta, ítéletére bízom, vajjon miben van több izgatás: e könyvben-e, mely inkriminálva van, vagy a beszédben, mely ezt a könyvet inkriminálja? A legnagyobb gyűlölettel, elfogultsággal szól a t. kir. ügyész úr egy egész eszmekörrel, mely sokkal nagyobb, semhogy ő azt egyszerűen elfújhassa. Ádáz gyűlölettel szól azokról, kiket agitátoroknak nevez és a kiket szortíroz; pedig ne feledje el, hogy ezeknek a lenézett agitátoroknak is van bizonyos rendeltetésük; ugyanaz, a mi a borbélyműhelyek másodrangú vendégeié, hogy t. i. a borbélyinasok rajtuk tanulják meg a borotválást. Az agitátoroknak haszna az, hogy az ügyészek az ő bőrükön rendeznek szónoki gyakorlatokat.

T. Esküdt urak! Hallottuk Weitling jellemzését, kit mint kiváló alakot állít elénk könyvében a vádlott, de kit a kir. ügyész úr, úgylátszik nagy hatalmának tudatában, azt hívén. hogy Weitling is itt van az ítélőszék előtt, nevetségessé akar tenni. És rajzol róla, a világirodalom befogadott alakjáról, torzképet. Hát jól tette, hogy vádbeszédét e torzképpel kezdte, mert megmutatta önöknek, hogyan nézi ő az embereket és eszményeket.

Amilyen igazságos volt az ő bírálata Weitlingről, a ki lehetett szabó, de a kit az ő tűszúrásai nem fognak tönkretenni az utókor ítéletében, épp olyan igazságos ítélete, vádja Mezőfi Vilmostal szemben.

Beszélhetett volna a t. kir. ügyész úr, a ki szokatlanul hosszú ideig tárgyalta e vádat, még két óráig is, azért mégse tüntette volna el azt a tényt, hogy a mai vád a reakciónak megnyilvánulása. Ezt külsőleg jelzi már a? a körülmény, hogy soha Magyarországon még könyvet nem inkrimáltak. Ez az első eset, hogy egész könyvet kell az esküdteknek végighallgatniok. Háromszoros a vád: izgatás az osztály ellen való gyűlöletre; izgatás a tulajdon gyűlöletére és lázítás a törvény kötelező ereje ellen. Egy kis licitáció nem árt. Minél többet akarunk, annál jobb, mert legalább valami keveset kapunk. Nos hát az izgatás háromszoros és mindezt egy könyv csinálja. Hát, t. Esküdt urak, én egyelőre nem akarom vizsgálni, hogy mi van ebben a könyvben, csak azt mondom, hogyan izgathat, lázíthat egy egész könyv, amelynek 152 oldala van?! Bizony, hogy az ember ezen könyv által felizgattassa magát, annak nagyon komplikált módja van. Először is el kell menni a könyvkereskedésbe, megvenni, lefizetni egy koronát; felkeli vágni; el is kell olvasni, de valószínűleg az olvasó több öt perces szünetet enged meg magának, mint mi a mai tárgyaláson. Hát hol van itt az izgatás, lázítás jogi fogalma? Izgathat egy cikk, plakát, proklamáció, mely hirtelen felkelti az indulatokat és szenvedélyeket, mely bizonyos cselekvésre ösztönözheti az embereket, de hogy egy könyv izgasson, azt ma hallottuk először Magyarországon, mert ma inkrimáltak először könyvet.

T. Esküdt urak! A vád tele van poétikus szárnyalással és lendülettel, sok költői idézettel, Tóth Kálmántól kezdve felfelé és lefelé, csoda-e, ha így az ügyész úr a sok költői idézetben maga is költővé lesz. Azonban nézetem szerint jogilag semmi egyébre sem támaszkodhatik a vád, mint a könyv valódi tartalmára és ha nem rosszhiszemű poétizálást üz, akkor tartozik a könyv minden részét jóhiszeműen idézni és nem ferdíteni, a maga költői fantáziáját bele magyarázni. Több példát fogok felhozni, melyek bizonyítják, hogy a vád rosszhiszeműen ferdít.

Elnök: Méltóztassék ezt másképp kifejezni, mert kénytelen volnék rendreutasítani.

Védő: Fentartom.

Elnök: Ezért rendreutasítom s figyelmeztetem, hogy pénzbírsággal fogom büntetni.

Védő: Jellemzi a vádat, hogy a mikor megkezdi idézeteit, mindannyiszor ott szakítja félbe, a hol a vádlott a maga sújtó kritikáját mondja el a Weitling eszméire. Beszért és idézett az ügyész úr a szabad lopásról. De egy szóval sem árulta el, hogy közvetlen az után, hol a szabad lopásról szól Weitling. Meződ kijelenti, hogy ez tévedés, agyrém, örülség.

Olyan módon épül fel a vád, hogy elhagy ott, ahol czélszerűnek látszik, ott kezdi az idézetet, hol legjobbnak tartja. Azt hiszem, hogy vádat ilyen módon felépíteni jogilag nem lehet.

T. Esküdt urak! Az egész könnyvet különben ártatlanná teszi s az ügyész úr okoskodásait lerántja Meződ Vilmos már a bevezetésben, midőn azt mondja, hogy Weitling utópista volt. Nos hát t. esküdt urak, kinek halvány sejtelve van a modern szociálizmusról, az tudja, hogy azoktól a férd aktól, kiket utópistáknak nevezünk, kik közé tartoznak Morus Tamás, Fourier, Babeuf és többen, ezektől a modern szociáldemokrácia teljesen távol áll. Mert a modern szociálizmus egyáltalában nem fest ki magának egy jövődő kész világot, nem ismer jövődőbeli igazgatóságot, mely széjjel fogja osztani a munkát és annak eredményét. A modern szociáldemokrácia írói kimondták, hogy voltaképen minden agitációnak csak az a czélja, hogy gyorsítsa a mai termelési rendnek, szerintük különben ia szükségképpen bekövetkező, átalakulását. A modern szociáldemokrácia egyenesen ellensége azoknak a kommunistáknak, kik különösen Franciaországban találhatók, kik erőszakos eszközökkel, államcsínyekkel akarnak egy kommunista társadalmat felépíteni. Sőt Liebknecht egyenesen arra oktatja híveit, hogy sohse törekedjenek erőszakkal elérni sikereket és kimondja, hogy számukra a legnagyobb szerencsétlenség volna, ha az uralmat már ma hatalmukba kerítenék, mert képtelenek volnának társadalmukat megerősíteni mindaddig, míg a gazdasági fejlődés a szükséges fokra el nem jutott.

Az erőszak tehát egészen távol áll a mai szociáldemokráciától, de még inkább áll távol magánál a szerzőnél, kit nem szabad azon agitátorok közé dobni, kik demagógoskodnak. mert mindig irodalomból tartotta fenn magát, tisztelt hírlapíró-

társa a budapesti hírlapíróknak; tisztelt munkatársa volt, hogy kenyeret keressen, a magyar lapoknak. Tanult és oktatott mindig. Hiába dobja tehát őt az ügyész úr akár ezen fajta, akár más fajta agitátorok közé, mert ő nem más, mint író és oktató.

T. esküdt urak! Ami Weitling vallásos érzelmeit illeti, itt szinte kéjeleg a t. ügyész úr. Pedig ez teljesen meddő dolog, hiszen a szerző maga «Weitling és a vallás» című fejezetében egész ellentétbe helyezkedik Weitlinggal és nem tetszik neki, hogy Weitling a vallásos érzéseket akarta agitációjában felhasználni. Többek közt például ezeket mondja Meződ, könyvének 63. oldalán (olvassa): «Mi szocziáldemokraták semmitől és senkitől sem félünk, hanem követjük a józan észet és tiszteljük az igazságot. Az igazság és a józan ész a vallás kérdésében pedig azt parancsolják nekünk, hogy ne bántsuk mások meggyőződését a hit világában, ne küzdjünk érzelmi motívumok, test nélkül való árnyak ellen.» S tovább: «Hiszszük és valljuk: a vallás magánügy.»

A jogállam nem örökre szervezett megváltozhatatlan szervezet. Mert a mi a jogon alapul, elismeri, hogy nem örökéletű, mindenkinek joga van ahhoz, hogy — akár tetszik nekünk, akár nem — törvényes eszközökkel javítani akarjon.

Nemcsak az agitáció szabadságát támadja meg a vád, hanem ennél is elemibb követelményt, a szabad kutatást, gondolkodást és ismertetést. Ezt már a nagy forradalom előtt kivívta a 18. század; ez már meg volt a felvilágosodott fejedelmek alatt a középkorban; meghozta ezt a reformáció és a renaissance. Mindazok a dolgok, melyeket oly szörnyűnek mond a vád, egyszerűen bizarrok, mert hiszen minden eredetiség lényegében bizarrságot is jelent. A szellem eredeti munkásságának pedig már a 18. század óta meg volt a szabadsága és becsé.

T. Esküdt urak! Hogyan élhetett volna meg Voltaire, a szabad gondolkodók fejedelme a francia királyi udvaron, ha az a felfogás uralkodott volna ott, amelyet az ügyész úr támogat, ha az eszmék tévesztéséért hatósági engedélyt kellett volna kikérni? De nem kell külföldi példára hivatkoznom. II. József császár alatt nálunk is megjelentek ilyen munkák — pedig akkor cenzura volt — melyekből az alkotmány ellen való lázítást olvashatnák ki azok, kik hasonló felfogáson vannak, mint a t. ügyész úr.

Hogyan jelenhetett volna meg különben Rembardt Menyhért könyve a nemességről II. József idejében? Ez a könyv ime így izgat a nemesség ellen:

„Miki a nemesség főerényei? A hit, remény és szeretet. Mit hisz a nemes? Hiszi, hogy a szép ábrázat jobb, mint a rút; hogy jól nevelte gyermekeit, ha megtanította őket öt nyelven beszélni; hogy szerencsét nem az ész, hanem a pénz hoz; hogy az ő ereiben más vér foly, mint a közönséges emberében és ebben igaza is van, mivel az ő vére többnyire egészségtelebb, mint más emberé. Mit remél a nemes? hogy az utolsó ítéletkor saját erkölcsének fogyatkozását tizennyolcz nemes őś helyrepótolhatja; hogy új bőruk nő a jobbágyoknak, miután a régít lenyúzták róluk; hogy az erszényük soha ki nem ürül. Mit szeret a nemes? Mindent, ami a külföldről jön, még az idegen nyaralókat is jobban kedveli, mint az otthoniakat; a pompát, a hitelezőket, akik a kölcsön visszafizetését nem sürgetik; az éjszakát, melynek sötétsége fedezi bűneit.“

Megjelent a cenzura engedelmével. Magyar ismertetése olvasható e könyvben (felmutatja): «Ballagi Géza: A politikai irodalom Magyarországon 1825-ig.»

Miért nem bántotta a cenzor ezt a könyvet? Mert esprit van benne és azt mindig respektálták. Csak minálunk történetik meg, hogy könyvet, mely »a szent és sérthetetlen tulajdonjog« ellen mer írni, inkriminálnak. Akkor jelent meg, még pedig a cenzura jóváhagyásával, Batthyány Alajos mágnás, főrendiházi tag, ilyen című könyve: »Ad amicam aurem.« Ebben többek között ezeket mondja:

»Az egyenlőség szelleme megköveteli, hogy azoknak nagyravágyó hatalmát, a kik gazdagságban és jóllétben úsznak és vagyonukra nézve a többi polgárokat nagyon is túlszámalyják, szűkebb korlátok közé szorítsák, mert egyeseknek gazdagságon alapuló hatalma könnyen félelmetes lehet a nagy többségre; és mivel azok, kik vagyongyűjtő őseik fősvénysége, vagy a vak sors, vagy a felsőbb hatóságok elnézése folytán nagy vagyonra és fényes családi kitüntetésekre tettek szert és így az uralkodóhoz is mintegy közelebb állnak, könnyen parazitáivá lehetnek az államnak. Ha erre nem gondol az állam, úgy járhat, mint az a juhász, ki farkasok elől juhait az akolba

zárja be, nem gondolván meg, hogy juhait az akol belsejében maguk az őrzésükre rendelt juhászok marczangolják szét.«

Micsoda rettentő izgatás volna ez ma a vagyonos osztály és a tulajdon jogintézménye ellen — az ügyész úr szemében!

T. esküdt urak! Az ismertetés mindenkor szabad volt. Ilyen furcsa vádról ma hallottam először, hogy könyvet inkrimináljanak, mert egy eredeti szellemet akar bemutatni. Hiszen akkor inkriminálni lehetne Fraknói Vilmosnak a Martinovics-féle összeesküvésről irt munkáját, amelyben ismerteti a forradalmi kátét és a forradalmi tanokat. És mit tesz egyebet Mezőfi munkája, mint ismertet. Hiszen mindenki tudja, hogy Weitling rendszerében sok Rousseauból van merítve. Miért engedik meg tehát, hogy Rousseau művei terjesztessenek? Hiszen a nép azt is nagyon könnyen megértheti, különösen a »Contract Social« című művét, a mely Németországban és minálunk minden könyvesboltban 12 kros »Reklám« kiadásban megkapható. Ebben a munkában az is benn áll, hogy a kereszténység szolgáló, megalázkodást jelent, hogy az igazi keresztények csak szolgálóknak születtek. Nos hát lehet-e képzelni a keresztény eszmék ellen ennél nagyobb támadást? Csakhogy a szándék nem meggy alázó, ez egyszerűen egy bölcsnek helyes vagy nem helyes okoskodása, könyv, melynek nem lehet egyéb célja, mint eszmék terjesztése, de nem lázítás.

Egyenesen visszautasítom azt a vádat, hogy ebben a könyvben üldözendő istentagadás volna Mezőfi úr részéről. Hiszen akkor Darwint, Büchnert ki kell tiltani a könyvkereskedésekből. ezeket a rettenetes munkákat akkor nem volna szabad tejeszteni. Pedig megsúghatom az ügyész urnák, hogy azok a férfiak nem a biblia alapján építik fel rendszerüket.

Azt mondja az ügyész úr, hogy az inkriminált könyvben valami borzasztó eszme van, még pedig az, hogy a haladás a szegénységet csak fokozza és így a szerző még a haladást is meggyül öl te ti. Hát akkor milyen borzasztó az amerikai Henry Georges nemzetgazdának könyve, a melynek azt a címet adta: »A szegénység és a haladás.« Ennek az egész könyvnek az az okoskodása, hogy a haladással csak a nyomor fokozódik! E könyv ma minden nyelvre le van fordítva, magyarul is kapható. A mű elején a következő ajánlás olvasható: »Ajánlom mindazoknak, kik velem együtt hiszik és vallják, hogy az

egyenlőtlen vagyonmegosztás minden bajnak az oka.« Borzasztó veszedelmes lazítás! Azonban egy eszmekörnek kifejtése és azért nem jutna senkinek eszébe inkriminálni, hacsak nem a magyar ügyészségnek. De kérem ügyész úr, felhívom figyelmét! Ott van Bellamy könyve: »Visszapillantás 2000 esztendőről«, el kell szedni a kisasszonyoktól, mert fellázítja őket a jelenlegi társadalmi rend ellen.

T. Esküdt urak! Egyetemünkön tanultam Hobbes elméletét. Ott ismertem meg ezt a lázító, rettenetes angol bölcsészt, kinek munkáit szintén el kell kobozni. Hiszen izgat a véderő ellen, izgat az újonczozás kötelezettsége ellen, midőn azt tanítja, hogy az államnak mindenre van joga, csak arra nem, hogy polgárait életük koczkáztatására kényszerítse, mert az állam azért alakult, hogy polgárai életét megvédje.

De ez elmélet, tehát szabadon hirdethető, mert minden eszmekörnek joga van, hogy maga mellett agitáljon. Nem lázítás az eszmék rendszerbe való foglalása és nem ilyen könyvek ellen csinálták az izgatás ellen szóló szakaszait a büntetőtörvénykönyvnek.

De, t. Esküdt urak, ha így folytatjuk, nemsokára ide a bíróság elé állítja az ügyészség a költőket, s azoknak verseit, regényeit inkriminálja majd. Miért nem inkriminálják Petőfi »Apostolatát«? Sőt lehet Petőfiben találni más verseket is, amelyek egyenesen a monarchia ellen agitálnak. Elvárom, hogy legközelebb az inkriminált Petőfivel találkozom. Miért nem inkriminálják Zola »Paris« című regényét, amely leírja a szociálisták, anarchisták titkos gyülekezeteit, elmondja beszédeiket. Hiszen ez nem egyéb, mint közvetett úton való lázítás. Ilyen lázítás Zolának »Róma« című könyve is az egyház ellen és a »Pénc« a vagyonos osztály ellen.

T. Esküdt urak! Íme itt mutatok egy, a magyar tudományos akadémia által kiadott könyvet, mely a királygyilkosságot dicsőíti és a tulajdon jogintézménye ellen izgat. Tessék csak hallani:

»Büntetés kell a gálád fejedelemnek, valami olyan rendszabály, mely feltartóztassa garázdálkodásaiban. E büntetés, a fenyegetés: a zsarnok gyilkosság. A zsarnok bőszen fenevad, mely mindent felperzsel és lemészárol. Nem volnál-e gyáva és kegyetlen, ha nem segítenéd anyádat vagy nődet, kit megtá-

madtak? És íme a zsarnok hazádat marczangolja, melyet jobban kell szeretned szüléidnél és te haboznál azt életed, vagyod, jó híreved árán megmenteni?» stb.

Csakhogy ez Paul Zsanet »Politika és Morál« című munkájának fordítása, a ki itt Mariana művét ismerteti.

A tulajdon jogintézménye ellen lázít ugyanez a könyv, midőn Morus Tamás »Utópia« című művét ismerteti. Íme:

»A tulajdon egyenlőtlenséget szül: mindig oly módon oszlik el, hogy néhány ember bőségben, a nagy tömeg azonban nyomorban él. Fölötte nehéz meghatározni, hogy kinek mi a tulajdona és e nehézségből ered minden pör. Ezen föl ül a tulajdon kedvez a henyéknek és szaporítja az élősdiak számát, kik semmi hasznot nem hajtanak a földön, hanem annak csak kincseit fogyasztják és mások munkájának gyümölcsén híznak, maguk nem dolgozván. Az egyenlőtlenség, az egyenetlenség és a tétlenség: íme ezek a tulajdon gyümölcsei.«

Tisztelt ügyész úr! Felhívom figyelmét, hogy a magyar tud. akadémia lázít!

T. esküdt urak! Hogy a Weitling-könyvet Magyarországon az ahhoz értők közül senki izgató és lázító tartalmúnak nem tekintette, annak bizonyosságául szolgálhat az, hogy megjelenésekor magas irodalmi színvonalon álló lapok üdvözölték. A »Hét«*), ez a »veszedelmes szocziáldemokrata újság«, 1898. évi, január 23-iki számában például a következőket írja:

»Weitling Vilmosnak, a szocziálista mártírnak, kommunista írónak és utópista szabólegénynek emlékét kelti föl egy kis könyvében Mezőfl Vilmos. Cabet, Fourier s az ő többi utópista elődei bizonyára különbek nála s Proudhont is csak a konfuzságban s következtelenségben közelíti meg. De ő az első, a kiben noha öntudatlanul, megszólal a tudományos szocziálizmus; ő maga is munkás volt, s mikor azt a tételt állította fel, hogy a munkásság csak maga válthatja meg magát, praktikusán oda jutott, a hová elméletben, az ő osztály harcz-theóriája révén, Karl Marx. A Weitling evangéliuma, a melyben Jézust a kommunizmus számára reklamálja, még azokból a naiv kísérletekből való, amelyek azt hitték, meg-

*) A »Hét« Kiss József, a neves költő szerkesztésében megjelenő szépirodalmi hetilap.

döntik az egyházat, ha bebizonyítják a hamisságait — holott az egyház előtt nem azért hajlunk meg, mert hamisság nélkül való, hanem azért, mert hatalmas. S nem igazságot kérünk tőle, hanem a szánk íze szerint való hamisságot. Az érdekes könyvet minden könyves boltban megkapni.«

A »Hét«-nek tehát ez érdekes könyv és kritikusa nem tudta benne felfedezni a veszedelmes izgatást. De mások sem tudták ezt felfedezni. A Benedek Elek szerkesztése mellett megjelenő előkelő színvonalon álló »Magyar Kritika« című folyóirat, 1898. évi február 15-iki száma egy teljes oldalt szentel a könyv ismertetésének és egyebek közt így Ítélt (olvassa): »Elismerjük a szerző abbéli érdemét, hogy egy sajtószerű és érdekes alakkal ismerteti meg a magyar közönséget.« Egy másik bibliographiai folyóirat, az »Irodalmi Tájékoztató«, szerkeszti Róna Béla, 1898. márcziusi számában ezeket írta (olvassa): »Az az egyszerű mesterlegény, a kinek élete pályáját ebből a könyvecskéből megismerjük, a maga naivitásában komoly tanok hirdetője lett.« Az életíró lefordította kötete kiegészítéséül Weitling »Egy szegény bűnös evangéliuma« című iratát és ebből úgy látjuk, hogy eredeti gondolkodó és nagy *ideálista* volt. Ezek a kommunista tanok nem *veszélyesek* és a ki megismerkedik velők, *jól teszi*. Mezőfi nagy szeretettel és lelkesedéssel ír róla és könyve komoly tanulmányoknak, komoly munkának eredménye.«

Ezek a komoly lapok egyszerűen úgy fogták fel ezt a könyvet, mint egy eszmekörnek ismertetését. Ne is higgye a t. ügyész úr, hogy a jelen rendet azzal védi, ha ismeretek terjesztését, a szociáldemokrata írók elméleti munkáinak terjesztését elkobzással gátolja meg. Egy volt osztrák miniszterelnök, ez talán imponál, Schäffle Albert, a nagy nemzetgazda fejtette ki, hogy a jelenlegi társadalomnak legnagyobb ellenségei azok, akik elzárkóznak a szociálista tanok ismerete elől. Mert gyűlölni lehet azt is — megmutatta az ügyész úr — amit nem ismerünk, de leküzdeni csak azt lehet, amit ismerünk, aminek fogyatékoságát és hibáit tudjuk.

T. Esküdt urak! Amint beszédem elején mondtam, ez a vád a legbecsesebbet támadja meg, a kutatás, az ismertetés, a gondolkodás szabadságát, amely már a reformáció és a renaissance idejében biztosítva volt. Mindenütt szabad volt e

korszaktól fogva a kutatás, ahol fel világosodott fejedelmek uralkodtak. És legyen szabad beszédem befejezésével még egy izgatóra hivatkoznom, mert hiszen a jó Kant is izgató az ügyész szerint. Kant, a ki az »Örök béke« című munkájában azt mondja, hogy a köztársaság az igazi államforma, hogy könnyű a fejedelmeknek hadat üzeni és háborút vezetni, mert nekik semmi bajuk sem történhetik. E veszedelmes és izgató szavaival végzem: »A királyokból nem lehetnek bölcsészek és a bölcsészekből királyok, de a királyok és királyi népek ne feledjék, hogy bölcsészekre szükség van.« Én tehát, tisztelt esküdt urak, azt várom önöktől, hogy gondolkodjanak királyian Kant értelmében és a szabad kutatás, az ismeretek szabad terjesztése ellen intézett ezt a merényletet, ezt a vádat, utasítsák vissza!

Kérem védenczem felmentését!

A védő szavaira dr. *Nagy Géza* ügyész a következőkben reflektált:

T. esküdt urak! A mi a védő úrnak azt a szemrehányását illeti, hogy a vádbeszédben idézett egyes passzusok nem felelnek meg a valóságnak, hogy azok abban a könyvben nincsenek, vagy ha vannak, akkor nem úgy, mint idéztem, arra nézve a védő úrral egyáltalában vitatkozásba nem bocsátkozom. Felesleges is volna: egyikünk állít valamit, a másik annak ellenkezőjét bizonyítja. Méltóztassanak maguk, t. esküdt urak, meggyőződést szerezni — hallották is a könyvet — vájjon ferdítettem-e vagy sem. Én nem tehetek egyebet, mint hogy utalok a könyvre és abban meggyőződhetnek, hogy vádlott mindenütt approbálja Weitling eszméit.

Védő úrnak azon állítására, hogyan lehet Magyarországon könyvet inkriminálni, én egyebet nem tudok mondani, mint hogy egész egyszerűen így lehet vádolni egy könyvet, mert abban én semmi lehetetlenséget nem látok, nem találok. Hogy törvénysértést csak kisebb terjedelemben megjelenő műben lehessen feltalálni, azt most hallottam először.

Gúny tárgyává tette a védő úr, hogy költői idézeteket használtam Tóth Kálmántól felfelé és lefelé. De hogy hányhatja ezt szememre a védő úr, ki Ballagi Aladártól jobbra és

balra, mértföldekre terjedő idézetekkel élt, azt igazán nea értem.

És mily hatásosak és terjedelmesek védő úr visszautasításai! Visszautasítja első sorban, hogy az ő védencze, Mezőfi úr, Weitling vallását propagálná. Én ezt nem mondtam; sőt azt állítottam, hogy e tekintetben Mezőfi úr egész ellenkező álláspontot foglal el. Weitlingnál ugyanis bizonyos istenhiedek met még találunk és épp azért támadja őt Mezőfi úr, mén szerinte arra nincsen szükség. Nem tudom tehát, mit utasít vissza a védő úr?

Ami védő úrnak megsúgását illeti, arra bátorkodom vissza-súgni, hogy Darwin hitt az istenben.

Majd felhossa a védő úr a különböző lapoknak megjegy-zéseit Mezőfi úrnak megjelent munkájára, hogy t. i. azok nem találták azt izgatónak. Abban a tekintetben tökéletesen igaza van a védő úrnak, hogy a „Hét“ szerkesztősége nem találta izgatónak. Én sem találtam annak, sem azok, akik róla kritikát írtak. Nem is ezért vádoló, hanem azért, mert azokat izgatta fel, kiknek köreiben terjednie célja volt. Az az ötezer példány bizonyára nem a kritikusoknál kelt el.

Még azt utasítom vissza, mintha azt mondtam volna, hogy védencze keresetforrásból űzi az agitációt. Én kijelentettem, hogy azok közé tartozik, akik passzióból, rajongásból teszik ezt

Azt mondja a védő úr, hogy vádlott tisztelt hírlapíró, akit hírlapírotársai becsülnek. Én azt elhiszem és ha támadtam is keményen, azt azon szellemi munkáért tettem, amely inkrimi-nálva van, nem pedig személyéért. Én a bűncselekményt tá-madtam és nem őt. Sőt azt mondom, hogy ha volna is az esküdt urak szívében személye ellen harag, akkor távolítsák azt el és ítéljenek elfogulatlanul a felett, vajjon elkövetett-e vádlott törvénysértést vagy nem?

MEZŐFI VILMOS

beszéde

ugyan ebben az ügyben.

Tekintetes törvényszék! Mélyen tisztelt esküdt urak!

Szíves elnézésüket kérem, hogy védőm szavai után, magam is igénybe veszem türelmüket. De azt hiszem, szemben azokkal a súlyos vádakkal, a melyek miatt itt állok, megbocsátható és indokolható, ha ellenére az előrehaladott időnek, védelmemre szót emelek. Kötelességem felszólalni, mert nem szeretném, ha hallgatásomnak az a magyarázat adatnék, hogy az ügyész úr súlyos vádjait megczáfolni nem tudom, vagy nem akarom. De kötelességem felszólalni nemcsak a magam érdekében, — a ki lázítással és izgatással vagyok vádolva, — hanem az írói és hírlapírói szabadság érdekében is. Kötelességem ezt megtenni, de jogom is van hozzá, mert egy évtizede becsületes tollal keresem meg kenyerem, mint különböző fővárosi napilapoknak munkatársa és számos irodalmi mű szerzője.

Be kell bizonyítanom, tisztelt esküdt urak, hogy az írói szabadság illuzoriussá válnék, hogy tudományos irodalmi kutatások elé végzetes korlát emeltetnék, ha önök verdiktjükkal szentesítenék az ügyész úr vádjait. Mert miről van itt tulajdonképpen szó? Arról, hogy súlyos megbüntetésemet kívánják azért, mert egy, a 48-as idők szellemétől áthatott, tiszteletreméltó rajongónak *életrajzát* megírtam, viszontagságait, életfolyását, eszméit, céljait és helyesebb megítélése érdekében egyik munkáját kivonatos fordításban ismertettem. S hozzáfűztem a magam bírálatát és mondhatom mindenütt, a hol a *céltalan erőszakos eszközöktől* sem visszariadó forradalmár domborodott ki Weitlingből, a magam sújtó kritikájától sem kíméltem meg. Egész könyvemem végigvonul a kijelentés, hogy Weitling eszméi el-

avultak, megvalósításuk abban a formában és oly eszközökkel, a hogy kívánta, ábránd és képtelenség.

T. esküdt urak! Ha visszaélés az írói szabadsággal, ba büntetésre érdemes cselekedet forradalmárok életének, működésének megismertetése, ha bűn akármilyen «szentének mondott emberi intézményeknek és fogalmaknak, minők a tulajdon, a haza, a család, a vallás stb. kritika tárgyává tétele, akkor, tessék elhinni, tűzre kellene vetni a világirodalom termékeinek felét. Akkor máglyán kellene elégetni Göthének, Schakespearenek. Voltairenek, Rousseauanak, Diderotnak, Renannak, Darwinnak. Nietzschenek, Schmidt Gáspárnak, Proudhonnak, Marxnak, Lassallenak stb. munkáit, mert ezekben mindenütt találkozunk királyok, szentnek mondott és tartott fogalmak kigúnyolásával.

De egyebet mondok: el kellene kobozni az egész világtörténelmet, mert abban annyi forradalomról, forradalmárról van szó és helylyel-közzel olyképp vannak dicsőítve, szavaik, tetteik megörökítve, hogy egy buzgó és lelkiismeretes magyar királyi ügyész, nemcsak ilyen terjedelmű vádlevelet tudna konstruálni, mint történt az én ügyemben, hanem kötetekre teljedő munkában tudná felsorolni büntetendő megnyilatkozásait a világhistória íróinak.

Azonban azt mondhatná a t. ügyész úr, hogy az egészen más. Akiket most felemlítettem, nem pár excellence forradalmi irodalmat produkáltak; gondolkodók, bölcsészek voltak, akik nem lázítottak, nem izgattak és különben is külföldi illetőségűek és már rég meghaltak, azokat tehát a magyar királyi ügyész urak messzenyúló keze el nem érheti. Bemutatok tehát az ügyész úrnak magyar írókat, a kik részben még élnek és akiknek művei ezrével kaphatók a magyar könyvpiaczon. Ezekben a könyvekben hatványozott mértékben követték el mindazokat a bűnöket, amelyekért az ügyész úr szegény Weitling szellemét állította ide a tek. törvényszék sorompói elé. A kir. ügyész úr bizonyára hálás lesz felvilágosításaimért, mert a törvény egyenlően kiterjedvén mindenkire, kötelességének fogja ismerni a most felsorolandó lázító termékek ellenében is megindítani a sajtóügyi eljárást.

Íme figyelmébe ajánlom a királyi ügyész urnak „Az ember tragédiáját“, amelynek halhatatlan szerzője Madách Imre. Ebben a színműben ugyanaz van elkövetve, amelyekért mint

vádolt én állok itt. Fourier, a hírneves szocialistának és kommunistának rendszere van ott bizonyára szebben, jobban, szellemesebben előtárva, mint ahogy én azt Weitling rendszerével és tanaival megcselekedtem. Különben is az egész munka izgató és lázító tartalmú. Ezt a mai rendet az sem tartja a legjobbnak. Sőt Ádámmal egy helyen a következő lázító szavakat mondatja el, még pedig egyenesen a mai társadalmi rendre czélozva:

»Mi verseny ez. hol egyik kardosán
Áll a meztelen ellenek szemében,
Mi függetlenség, száz hol éheznek.
Ha az egyes jármába nem hajol!
Kutyáknak harcza ez egy konc felett.«

Ismerek azután még egy ilyen izgató színművet, amely állandóan a Nemzeti Színház repertoírján van. Bánk-Bán a címe. Katona József volt az a veszedelmes izgató, aki megírta. Abba a színműben egyebek közt Tiborcz paraszt elmondja a következő lázító szavakat:

»Ők játszanak, zabálnak szüntelen,
Úgy, mintha mindenik tagocska bennök
Egy-egy gyomorral volna áldva: nekünk
Kéményeinkről elpusztulnak a
Gólyák, mivel magunk emészjtük el
A hulladékot is. Szép földeinkből
Vadászni berkeket csinálnak, — a
Hová nekünk belépni sem szabad;
S ha egy beteg feleség, vagy egy szegény
Hímlős gyerek megkívánván, lesújtunk
Egy rossz galambfiat, tüstént kikötnek;
És aki száz, meg százezret rabol,
Bírása lészen annak, akit a
Szükség garast rabolni kényszerített.«

»Te szánsz, nagyúr? Oh, a magyar se gondol
Már oly sokat velünk, ha a zsebe
Tele van — hisz a természet a szegényt
Maga arra szánta, hogy szülessen, éljen,
Dolgozzon, éhezzen, sanyarogjon és —
Meghaljon.«

A legelső magyar kommunisták egyikének, Táncsics Mihálynak művei hemzsegnek olyan kitételektől, amelyekre a kir. ügyész urak bizonyára rámondának, hogy osztály, tulajdon ellen izgatok és lázítanak a törvény kötelező ereje ellen. Így

például a minden könyvkereskedésben kapható «Mi a szociálizmus és a mi a kommunizmus» című munkájában a 40. oldalon ez áll (olvassa):

«Azt el kell ismernünk, hogy eddig azért nem boldogulhatott a népsokaság, mivel minden társadalmi intézkedés igazságtalanságon alapul; s mivel a törvények egyeseknek s egy külön osztálynak kedveznek; ha tehát ez állapotnak jobbra változását akarjuk, józanon csak úgy remélhetni sikert, ha az alap megváltozik; azaz, ha most megfordítva az igazság véteit alapul.» A 49. oldalon pedig ezt mondja (olvassa): «Ha tehát jelen nyomorúságos állapotunk onnét van, mert ki-ki elkülönített tulajdon után törekszik (pedig ezt józanul senki sem tagadhatja) e nyomorúságos állapotnak jobbra változtatására mindenekelőtt azt kell megszüntetni, mi ez állapotot okozza, t. i. az elkülönített tulajdont. Minden károsítást, tolvajságot, elidegenítést, csalást, hamisítást, rossz mérték használatát, rablást fosztogatást, elfoglalást, gyilkolást miért visznek végbe, az emberek? Azért, hogy tulajdonuk legyen, vagyis, hogy ezáltal minél előbb s minél több tulajdont szerezzenek.»

S az, aki ezeket ilyformán leírta, ott él minden magyar ember kegyeletében. Sírjához, a kerepesi temetőbe, évenként ezrével vándorol a munkásnép!

Idézhetem azonban a tudományos irodalomnak még ma is élő kitűnő és kevésbé kitűnő munkásait, akik ugyanazokat a bűnöket követték el, a melyeket én követtem el és soha, egy kir. ügyésznek sem jutott az eszébe, hogy ellenük vádat emeljen.

Itt van Enyedi (Eisenstädter) Lukácsnak, a szabadelvű kormánypárt ismert tagjának a könyve: »A jelenkori szociálizmusról.« Méltóztassék megszerezni és fellapozni a munka 7. oldalát, a melyen a szókimondó kormánypárti képviselő ezeket írja a munkásnép nyomoráról (olvassa): »Ott található fel legszembeszökőbb visszásságai a társadalom vagyonszerzési rendjének; ott legjobban tanulmányozhatók azon ellentétek a dúsgazdag és nyomorult közt, a melyet az industriálizmus és a tőke felhalmozó erejének tulajdonítanak. A szemlélő előtt oly iszonyatosságok tárulnak fel, melyektől borzadva fordulna el, ha nem az emberszeretet parancsolná a sebek vizsgálatát, hogy a baj legtitkosabb okainak felismerése Útmutatóul szolgáljon

annak gyógyítására.« A 22. oldalon pedig így izgat és lázít a mai törvényes rend ellen a kormánypártnak eme oszlopos tagja:

»Láttuk, hogy a szabadság uralma a negyedik rend helyzetét lényegében nem javította, sőt a különbséget gazdag és szegény közt óriási mérvben fokozta; a gazdagot minden, a föld által nyújtható gyönyörök élvezetében részesíté; egyúttal részére az emberi szellemnek a természeti erők fölötti minden diadala által a gyönyörök összegét szaporította, elérhetőségüket könnyebbítette. Ellenben a negyedik rend — ámbár a munkanap az emberi erőt majdnem túlhaladó hosszúságra és a testet pusztító hatásúvá fajult — örök tengődésre látszik kárhozottanak. Egészben tehát oly viszonyokkal találkoztunk, a melyek közt a szabadság névleg az egész társadalomra törvény ugyan, de tényleg egy része — még pedig számra nézve túlnyomó része — szabadságtalanságra ítéltetik; mert a proletár nem szabad, sőt állapota gyakran a rabszolgáét irigylésre méltónak tünteti fel.«

Bizony Weitling sem mondott sehol lázítóbb és izgatóbbat, mint Enyedy Lukács.

Hogy a történetírás szabadságát a magyar tudományos akadémia, amely pedig bizonyára a leghivatottabb bíráló, nem úgy fogja fel, mint a magyar királyi ügyész urak, annak nem egy eklatáns bizonyosságát láthatjuk. Dósa Györgyről, a nagy paraszt forradalmárról, a kinek emléke úgy él a magyar köztudatban, mint a Rózsa Sándor-fajta rablóké, akinek számos történetíró a mohácsi vész előkészítését tulajdonítja, egyszóval, akit iskolákban és egyetemeken, mint a leggyűlöletesebb alakot szerepeltetnek, könyvet irt dr. Márki Sándor, kolozsvári, egyetemi tanár, tudományos irodalmunk eme kitűnő munkása. Ezt a munkáját a magyar tudományos akadémia megdicsérte. S mit mond ebben a művében Dósáról Márki? Azt, hogy szabadsághős volt. Kossuthtal állítja párhuzamba. S nem riad vissza attól, hogy könyvének 97. oldalán szószerint közölje Dósának egy beszédét, amelyben a többek közt a következők foglaltatnak (olvassa): »Az osztálykülönbség nem Isten műve. Ádám idejében nem volt király, császár, katonaság, nemesség. Ha tehát mindegyikünknek egy apánk volt, akkor igazi urak nem is létezhetnek.« Ezután így beszél az urakról (olvassa): »Ősapáik számadását, hogy gondot ne okozzanak nekik, eltépik;

törzsbirtokaikat, miket apáik fegyverrel szereztek, dús lakomákra pocsékolják el. Minden ínyencvágyukat kielégítik s egy éjszaka néha hosszú élet keresményét pazarolják el.« »Húzzákvonják a népet és ebből nem csinálnak lelkiismeretet. Könnyebb feladat volna megolvasni tavasszal a fűszálakat, nyáron a búzagalászt, ősszel a termést, télen a hópelyhet s a derült ég csillagait vagy a sivatag homokszemeit, mint elmondani és megnevezni bűneiket. S mi, akiket ők rabszolgák gyanánt tartanak, sziszegve ugyan, de türelmesen végezzük munkánkat. Ez nem maradhat így sokáig. Ellen kell állnunk a zsarnoknak és gyakorolnunk jogainkat. Meg kell buktatni a királyokat. Szabadok akarunk lenni; és leszünk is. Javítani fogunk a törvényeken. Összezúzzuk a nemeseknek elévült jogait. Osztzkodni fogunk az urak vagyonán.« S így végzi: «Lakóijának hát a bűnösök! Gyilkoljátok rendre a nemeseket s egynek se adjatok kegyelmet!«

Vájjon nincsen-e az elmondottakban osztály vagy tulajdon ellen izgatás és lázítás a fennálló törvényes rend ellen? Dr. Márki megdicséرت pályaművét azonban mégsem állították az esküdt urak elé, ellenben az én Weitlingomat igen. Pedig miben különbözik a két könyv egymástól? Csak abban, hogy én Weitlingnak, a magdeburgi szabólegénynek forradalmi ténykedését, dr. Márki pedig Dósa György magyar parasztvezér forradalmi jellemrajzát írtuk meg. Megírtuk, mint lelkiismeretes történétírókhoz illik, a fáradságosan összegyűjtött adatok alapján, szószerint idézve saját Írott vagy mondott szavait, hogy az olvasó azokból közvetlenül alkothassa meg Ítéletét és hozzáfűztük a saját véleményünket. Másképen történelmet, életrajzot írni nem lehet! Hogyan ismertessünk meg élethűen egy történelmi alakot, ha tiltva volna ismételni azokat, amiket ők annak idején leírtak, elmondtak, vagy megcselekedtek?!

Ha a kir. ügyész úr vádjának önök, mélyen tisztelt esküdt urak, igazat adnak, akkor Magyarországon a történelem írásának egész új korszaka fog kezdődni. Akkor ezéntul csak ábrándos poéták, lepkegyűjtő tudósok, afrikai hittérítők stb. viselt dolgait lehet majd megörökíteni. S proskribálni kell egész könyvtárakat. El kell koboztatni például a 48-iki magyar forradalomról szóló megannyi történelmi munkát, meg kell semmisíteni a múlt század nagy francia forradalmának vérrel írott leírásait.

Mert hiszen ezekben a művekben sokkal forradalmibb szellem vonul végig, mint az én Weitling könyvemben és ezeknek a történelmi ismertetéseknek hősei nagyobbak, vadabbakat mondtak és cselekedtek, mint Weitling Vilmos, a nagyszívű, ábrándos, rajongó magdeburgi szabómunkás!

Valóban csodálom a t. ügyészséget, hogy az én szerénys távolról sem megbotránkoztató dolgokat tartalmazó Weitlingomat észrevette és sújtó vádlevelével ideczipelte, ellenben nem vette észre Balogh Arthur dr.-nak »A társadalmi forradalom« című könyvét, amely pedig rikító vörös borítékban ott virít minden budapesti könyvkereskedés kirakatában. Az anarkizmust, az anarkisták szömvivőit, idézve azok nyomtatott szavait, s rémtetteit írja le ez a könyv és mily izgató képekkel fűszerezve. Már a borítékon ott látunk egy felakasztott, kövér tőkepénzest felrajzolva, a kinek hasát vasvillával szúrja át egy feldühödött munkás. A tőkepénzes hasából pedig aranyak hullanak a lent álló néptömegre. Egy másik kép disznónak ábrázolja a tőkepénzest, a ki karosszékekben rajta ül az elnyomott és kizsákmányolt emberek ezreinek tetemein. Egy harmadik kép pedig azt a jelenetet örökíti meg, amint egy blouzos munkás fojtogatja az aranyakat hullató tőkepénzest.

Az »izgató és lázító« képek mellé méltán sorakozik a könyv »izgató« és »lázító« többi tartalma.

Itt van a kezemben egy könyv, a melyet »a budapesti központi növendékpapság magyar egyházirodalmi iskolája« adott ki. Tehát jámbor és szenteknek készülők férfiak írták és ajánlották »méltóságos és főtisztelendő« Schlauch Lőrincz püspöknek. Címe: »Munkáskérdés és szocializmus.« Lássuk, nem követ-e el ez a könyv is izgatást és lázítást. Üssük fel többek közt a 40. oldalt, a hol a szocialisták szájába a következők vannak adva (olvassa): »Az új, polgári rablólovagok kényuralma nyomasztóbb, rosszabb, mint a hajdani hűbériség zsarnoksága. A pénznemesség távol minden természetes nagylelkűségtől, azon gazdagságnyújtotta élvekre merül, a melyeket számára a munkás verejtéke és nélkülözése szereznek és aztán a nyomornak engedni zsákmányul a beteg és öreg munkást; vagy legjobb esetben valamely jótékonyegylet vagy kórház könyörületére van bízva.« A 47. oldalon pedig ezeket olvashatjuk (olvassa): »Míg munkaképes, addig a tőkepénze-

sek a lehető leghitványabb bérért, minden felelősség és egészségére vagy életére való tekintet nélkül aknázzák ki erejét. A rabszolgakereskedő a rabszolgával, kit korán és meggondolatlanul agyonkínoz, elveszti a magas vételárt. Mit vesz azonban a gyártulajdonos a nyomorékká tett vagy kimerült munkáson? Semmit mást, mint oly munkaerőt, melyet már másnap, miután sok az ajánlkozó munkás, még olcsóbb bérért is pótolhat. Senki sem köteles a beteg és elaggott munkásnak gondját viselni, ő sem fordulhat joggal senkihez.» A szerzők a maguk nézetét pedig így formulázzák (olvassa): »Amint látható, e véd- és vádbeszédek meghallgatása után részünkről nem egyszerű »igen« vagy »nem« körül forog a kérdés, hanem az igazság kisebb vagy nagyobb fokának felderítése körül, miután mindkét rész mellett többé vagy kevésbé hathatós érvek harcolnak.«

Hosszú sorozatát tudnám még előhozni ama könyveknek és röpiratoknak, amelyeket magyar írók, államférfiak, papok, bírák és jogtudósok Írtak és amelyekben el van követve mindaz az állítólagos bűn, amely miatt engem ide állítottak.

Azonban úgy gondolom, hogy a t. esküdt urak ennyiből is meggyőződtek arról, ha ugyan már amúgy is nem tudták volna, hogy történelmet, életrajzot írni csak úgy lehet, ha az írónak teljes vélemény szabadság adatik meg. S ez az írói munka bizonyára nagyobb gondot, körültekintést, komolyságot és alaposágot igényel, mint egy olyan vádlevélnek a megszerkesztése, amelylyel azután osztály és tulajdon elleni izgatás és a fennálló törvények ellen való lázítás örve alatt a törvénytörők elé állítják a boldogtalan íróembereket.

Azonban elismerem, hogy az ügyész úr vádjának volna némi alapjuk, ha Weitling eszméit, szavait minden kritika nélkül feltétlenül helyeselném, dicsőíteném és felhívnám az olvasókat, hogy Weitling szavainak, tanácsainak értelmében járjanak el. Ezt azonban sehol sem teszem, ahol Weitling túllő a célon, ahol erőszakos forradalomra és a törvények megszegésére izgat. Ott élesen és határozottan ellene írok és — mint méltóztattak a felolvasottakból meggyőződni — egész könyvem mint vörös fonál húzódik végig ama meggyőződésem, hogy erőszakos eszközökkel a nagy társadalmi harcban nem lehet sokat elérni, hanem a békés gazdasági fejlődés az, amely

a Weitling eszméiből az egészséges magvakat megfogja termékenyíteni.

Hiszen már könyvem előszavában hangsúlyozom, hogy Weitling eszméin sokat megkorrigált az idő (4. oldal), hogy a mi szívünk csordultig van szeretettel, annyira, hogy már nem fogadhatja be a gyűlöletet, hacsak nem a rossz iránt. (8. oldal.) Azután utópistának mondom, aki máról holnapra vélte megváltoztathatni a termelés rendjét, holott be kell várni a békés gazdasági fejlődés menetét. (14. oldal.) S Weitlinggal éles ellentétben, aki az erőszakos forradalomtól vár mindent, szó szerint a következőket mondom: »Ami Messiásunk, amelynek eljövételét nemcsak hiszszük, hanem tudjuk, az elnyomottak millióinak diszciplínája, céltudatos szervezett előrehaladása, amely kapcsolatban a gazdasági fejlődés minden akadályt lerontó menetével: meg fogja váltani az anyagi rabság bilincseiben nyögő emberiséget, hogy elvezesse a termelési eszközök közösségének igétföldjére.« (18. oldal.)

Azonban mit tesz a kir. ügyész úr? Kiragad könyvemből egyes összefüggéstelen passzusokat, amelyeknek nagyobb része Weitling Vilmos német műveiből vett idézet és azokat inkriminálja. Jellemző t. esküdt urak, hogy Weitling eredeti művei és a vele foglalkozó ismertetések szabadon árusíthatnak a nagy Németországban, Svájcban, sőt az ügyészek még a reakzionárius Ausztriában sem üldözik.

Elnök: Nincs joga ahhoz, hogy Ausztriát reakzionáriusnak nevezze! Ezt meg nem engedem!

Vádlott: Bocsnatot kérek, Magyarországgal szemben elismerem. Ismétlem, hogy ezekben az országokban Weitling könyvei szabadon terjeszthetnek. Az idézeteket azután a kir. ügyész úr — a hogy védőm is konstátálta — éppen ott szakítja félbe, a hol azokra a magam véleményét mondom meg. így például könyvem 19. és 20., 21. és 22. oldalain a vádlevélben foglalt idézetekre, a melyekre alapítja — ügylátszik a vád — a tulajdon elleni izgatást és a törvény kötelező ereje elleni lázítást, nyomban megteszem helytelenítő észrevételeimet.

Itt ugyanis egy forradalmi titkos szövetség alakításáról és a szabad lopás proklamálásáról szól Weitling. Az első célről a következőket mondom: «Buzgósága és elkeseredett türelmetlensége (t. i. Weitlingé) lejtőre viszi, a melyen bizonyára

nem köveinek. Mint minden utópista, a ki a gazdasági fejlődési nem ismeri, türelmetlen. Nem akar sokat várni. Egy-két évről álmódzik, a mely alatt megváltozhat a világ rendje, ha akadnak az átalakításra alkalmas vakmerő, elszánt emberek. Nem úgy beszél, mint a mi halhatatlan Petőfink az Apostolban:

»A szőlőszem kicsiny gyümölcs:
Egy nyár kell hozzá mégis, hogy megéljék.
A föld is egy gyümölcs, egy nagy gyümölcs:
S ha a szőlőszemnek egy nyár kell:
Hány nem kell e nagy gyümölcsnek,
A míg megérik?«

A szabad lopásra pedig a következőket mondom nyomban az ügyész úr idézése után a 22. oldalon: «Weitlingot barátai nagy nehezen felvilágosították *tévedéséről* és későbbi műveiben nem is találkozunk ezzel a zseniális *agyrémmel*. Nyilvánvaló, hogy a modern szociáldemokrácia messze áll ettől az *őrültségtől*. Hiszen abban is különbözik az anarchiától, hogy eszközeiben is olyan mocsoktalan, a minő a cél, a melyre tör. Azután azt mondom: «Ehhez hasonló *agyrem* több is kísértet a nagyszerű szabómunkás agyában.» -Weitling nagyot *tévedett*, a midőn *erkölcstelen* úton akarta elérni az erkölcsöst,» . . .

Lám ezekre a német nyelven szabadon teijesztett műveiből átvett ideákra határozottan rámondok, hogy *tévedések*, *agyréme*k, *őrültségek* és *erkölcstelenek*.

Hát mit akar tőlem a kir. ügyész úr?! Tulajdonképpen miért akar megbüntettetni? Weitling szavaiért, emez eszméiért, a melyeket helyteleníték, elítélek, kárhozzatok?!

Valóban az esküdt urak ítélőképességéről igen alacsony fogalmi lehetnek az ügyész úrnak, hogy ezt mint büntetendőt feltüntetni elég merész!

Azt mondtam előbb, hogy «úgy látszik» ebből a két idézetből konstruálta meg a kir. ügyész úr a tulajdon elleni izgatás és a törvény kötelező ereje elleni lázítás vádját, mert vádlevelében sehol sem — holott a 48-i sajtótörvény az elrendeli — határozza meg, mely passzus tartalmaz izgatást az osztályok, melyik a tulajdon és melyik lázítást a törvény ellen, hanem úgy általános frázisként odavetve mondja «az egész nyomdatermék tartalma- magában foglalja ezeket a súlyos deliktumokat

Ehhez hasonlóan minden egyes, Weitlingtől eredő inkriminált tételt könyvem következő részében gyengíték és megcáfolok. Ennek igazolására szabadjon még csak egy passzusra hivatkoznom. Könyvem 46. oldalán közlök egy levelet, a melyben Weitling barátai korholják a túlmessze menő agitátort. Ezt a levelet ekképp vezettem be (olvassa): «Becker Ágoston pl., a ki egyike volt a legelőrehaladottabb, tudományos képzett kommunistának, Weitlinghoz írott egyik levelében a következő, *még ma is figyelemreméltó* sorokat írja: »S vájjon mi az, a miket még ma is figyelemreméltónak tartok? Többek közt ez: »A népek nincs joga ahhoz, hogy elnyomóit gyűlölje, a mint hogy az elnyomóknak nincs joguk ahhoz, hogy rabszolgáikat megvessék. Mindannyian átkozzák és zúzzák össze a társadalmi rendszert, a mely olyan hamis és embertelen viszonyt teremtett köztük.« Azután (47. és 48. oldal): «Kíméljétek meg a Mammon papjainak a véré; mert ártatlanok, nem tudták, hogy mit cselekszenek. A Baál csábította el őket és kebleikből az ölte ki a szeretetet. Ámde a szeretetnek istene irgalmas Isten, szereti ellenségeit és védi támadóit. Hallgassátok meg Mammon papjainak a védelmét.»

Miért nem foglalta ezeket is a vádlevélbe a kir. ügyész úr? Miért ragad ki egyes, összefüggéstelen tételeket könyvem-ből, nem is az én, hanem Weitling szavait, hogy bizonyítson? Hiszen ilyenformán — egy régi adoma szerint — azt is be lehet bizonyítani még pedig a bibliából, hogy »nincs Isten.« Egyszerűen kihagyjuk «mondá pedig a gonosz ...» és csak azt olvassuk és emeljük ki, a biblia mondja «... nincs Isten.»

De még érthetlenebb az ok, a miért a kir. ügyész úr a függetlenségként közölt «Egy szegény bűnös evangéliuma» című Weitling-könyvecske fordítását inkriminálta. Hát nem vette észre a kir. ügyész úr, mit mond itt Weitling (olvassa): (148.) «A míg a létező törvények keretén belül megengedik, hogy meggyőződésünket szabadon hirdethessük: megmaradunk a törvény kereten belül, ha azonban ellenfeleink megsértik a törvényt, követnünk kell őket az általuk kijelölt térre. Ne csüggedjétek, ha azt mondom, hogy a törvényes úton kell meggyőződésünknek kifejezést adni. E könyvnek szerzője nem az uralkodóktól való félelem miatt, nem gyávaságból, hanem erős meggyőződésből mondja ezt. Svájcban a vétő joggal mindent el lehet érni és

sokkal okosabb a törvényes út, mint az erőszak és a lázítás útja, a mely mindig rombolással jár.« Azután (145. oldal): «Egy szóval, nekünk nincs szükségünk a felkelésekre, a lázadásokra mert céljainkat így is elérhetjük. Ámde abban az esetben, ha a sajtó szabadságát, a vélemények szabadságát korlátozni akarják: minden eszközzel készen kell államink, hogy megakadályozzuk ezt a merényletet.»

Vájjon nem-e okos, higgadt, nyugodt szavak ezek? Láztítás, izgatás-e ez? Nem-e inkább elismerésreméltó józanság! Pedig mily kevesen voltak azokban a forradalmi időkben józanok! Ezt nem vette észre a kir. ügyész úr, ellenben észrevette azt a megengedett kritikát, a melylyel, megengedem élesen, a társadalmi visszasságokat ostromozta Weitling. Pedig sohasem szabad azt keresni, hogyan mond valamit az ír., hanem egyedül azt, mit akar és mint akarja célját megvalósítani.

Ebből is láthatják t. esküdt urak, milyen felületes, menynyire igazságtalan az a vád, a melyet ellenem emeltek. S azt is láthatják, hogy lényegében nem is én, hanem a szegény, már *rég* elporladt Weitling Vilmos itt a vádlott. Mert hiszen az mondta és írta mindazokat, a miért én vagyok vádolva.

Ámde méltánytalanság volna tőlem, a ki annyi szeretettel, éjszakákon, hónapokon keresztül búvárokodtam ennek a sokat küzdött, sokat szenvedett szabómunkásnak írásaiban, ha emléket önök előtt is, — szemben ezekkel a gyűlöletes vádakkal, — meg nem védeném. Én nem akarok olykép kibújni a vád alól, hogy azt, a ki már halott, a ki tehát itt nem védheti magát, kiszolgáltassam a megvetésnek, hogy gyáván én menekülhessek.

Nem uraim, az a Weitling Vilmos nem érdemli meg az önök megvetését, mert önök, mi, az egész polgárság, sokat köszönhetünk neki. Ő is alapvető munkás volt ama szellem felidezésében, a mely a 48-as forradalmi időkben megteremtette a polgárság szabadságát. Voltak obskúrus ideái, a melyeket ma elvetünk, megmosolygunk és a mint én is tettem, helytelenítünk. Azonban sohase felejtsük, hogy Weitling 1848-ban élt S ha voltak obskúrus ideái, voltak másoknak is az akkori szereplő férfiak közt, a kiknek neve be van vésvé a világtörténelembe és a kiknek emlékét százezerek kegyelete övezi.

Nem térek ki a többi országok szabadságharczaira. hanem megmaradok Magyarország történelménél. Vájjon Kossuth La-

jós, báró Wesselényi Miklós, Nagy Pál, Irányi Dániel stb. nem mentek-e az akkori időkben obskúrus forradalmár számba?! Nem akarták-e a vörös respublikát?! Nem hirdették-e ki 1849. április 14-én a Habsburg dinasztia trónvesztését? S milyen beszédek hangzottak el akkor! Nincs az a szocziálista, a ki ma erősebben beszélne. Nagy Pál egy országgyűlési beszédében például ezeket mondta az akkori földbirtokosokról (olvassa): «Ezen oligarchia abba helyezi a haza boldogságát, hogy midőn kastélyának ablakán kinéz, mindent, a mi látkörébe esik, tulajdonának nevezhessen, pálczája előtt mindenki remegjen, s midőn vagy 30 paripával és 300 vadászebbel a rókavadászaton a szegény adózó vetéseit legázolja, sehol se találkozzék egy földművelő tulajdonos, a ki elég vakmerő legyen az ifjú úr lova kantárát megragadni és Büchnerrel mondani: Istentől volna a te fenséged? nem! te tiránus vagy!»

Egy más alkalommal pedig báró Wesselényi Miklós az erdélyi országgyűlésen többek közt így fakadt ki (olvassa): „Háromszáz év óta viseli a bécsi kormány a magyar nemesség ellenében a parasztvédő álarczot, melyet ha fölvonnának, látnok mégis, mennyire meghíztak izmai a paraszt zsírján.“

S vájjon Deák Ferencz, „a haza bölcse“, nem izgatott-e, a mikor 1840-ben, mint Zalamegye követe, hazaküldött írásos «Jelentésében», a következőket mondja (olvassa): «A vadnak barlangja s a madárnak fészke van, melytől erővel is távol tart minden tolakodót; de a magyar adózó nem ura még sajátjának is, házában nem ő rendelkezik, az állam itt sem hagyja őt háborítatlanul, s oly vendéget szállít hozzá, kit túrni kénytelen, oly vendéget, ki gyakran idegen föld szülötte, kit nem ért, s ki őt nem érti, s kihez a közös haza közös szeretetének szelídebb érzelmei sem kapcsolják.»

Hossz néven lehet-e venni egy egyszerű szabó munkás forradalmi megnyilatkozását, a mikor abban a forradalmi légkörben nagy urak, birtokos urak így beszéltek!

S elfelejtették volna, hogy Kossuth Lajost hogyan gúnnyolták, hogyan üldözték, négy évi fogházbüntetéssel sújtották, mert ellenlábasai szerint obskúrus ideái voltak, mert forradalmár volt. Elfelejtették, mit irt Széchenyi István gróf a «Kelet Népe» című röpiratában Kossuth Lajosról (olvassa): «Midőn a tulajdonjog tiszteletét hirdeti — úgymond — izgat a birtok

és a birtokos ellen; midőn a kormányt reformokra nógatja, olyanokra izgat, a mik a kormány tekintélyét és hatását megbénítják és erőszakra kényszerítik; midőn az osztályok közlekedését áhítózza, irigységet és gyűlölséget szít köztük; midőn a nyilvánosság, közvélemény tiszteletét óhajtja, a tömegek rivalgásával némitja el az értelmesek szavait.»

S vájjon nem Széchenyi István gróf ítélte-e el Kossuth tevékenységét a következő rettenetes szavakkal (olvassa): »Én a csillagokból olvasok. Vér és vér mindenütt. A testvér a testvért, a népfaj a népfajt fogja mészárolni engesztelhetlenül, örülten. Keresztet rajzolnak vérből a házakra, melyeket le kell égetni. Pest oda van. Száguldó csapatok dúlnak szét mindent a mit építünk. Ah! az én füstbe ment életem. Az ég boltozatán lángbetűkkel vonul végig a Kossuth neve: — flagelum dei. «

Tudjuk, hogy ez a szomorú jóslás az utolsó betűig beteljesedett.

De elítéli-e ma már valaki ezekért Kossuthot és társait? Nem ítéli el senki. Mert mindenki tudja, hogy a vérnek hullani, a tűznek lobogni kellett, hogy a holttetemekből, a romokból feltámadjon a polgárság szabadsága.

Miért ítéljük el éppen Weitlingot, a ki valamivel tovább ment talán, mint a többi polgári forradalmár, de azzal, a mit tett és irt, közvetve hozzájárult a polgárság felszabadításához, azzal a különbséggel, hogy ő látott egy felszabadítandó negyedik rendet is, holott a többiek csak a harmadik rendre, a polgárságra gondoltak.

Az ügyész úr részéről inkriminált tételek közt van egy, a melyet inkriminálva látni előttem különösen meglepő. Ki kell erre terjeszkednem, mert ez a tétel nem egyedül Weitlingé. hanem a magam meggyőződése is. Ez az inkriminált rész így hangzik (30. oldal.) (Olvassa): »Könnyű a gazdagnak szeretni azt a hazát, a mely kielégíti minden vágyát, a melyet ha elveszít, vele veszett gondtalan, jó módja; de mit szóljon a szegény, a kinek verejtéke áztatja a haza földjét, a kinek munkája gyümölcsét mások élvezik, a ki gazdaságilag rabszolga, politikailag jogtalan pária? Szó sincs róla, mi is ragaszkodunk ahhoz a földhöz, amelyen bölcsőnk ringott, a mi szíveinket is megihletti az a nyelv, amelyen édes szülénk először szólott hozzánk, de mindez nem indok arra, hogy egy

fogalom kedvéért hangtalanul túrjuk keserveinket, és hogy ellenséget lássunk mindazokban, a kik nem a mi nyelvünkön szólnak. A mi hazaszeretetünk a népnek a szeretete. *Mi a haza nép nélkül? Semmi.* Mi tehát a haza? A nép. Ki szereti tehát valóban hazáját? A ki a népet szereti. Ha a szavakkal nem akarunk játékot űzni, ha nem akarunk üres, értelem nélkül való bombasztikus frázisokkal dobálózni: egyedül így definiálhatjuk a hazaszeretetei. Minthogy pedig a haza népének csak akkor van jó dolga, ha békességben, testvéries egyetértésben él a szomszéd népekkel, az egész emberiséggel: nyilvánvaló, hogy az a hazaáruló, aki az egyik népet a másik ellen uszítja, aki azt tanítja, hogy Magyarországon kívül nincs élet, hogy mindazok, akik határainkon kívül élnek, ellenségeink, akiket gyűlölni hazafias kötelesség. — A mi szemünkben az a hazaáruló, aki *minden áron* fenn akarja tartani ezt a mai társadalmi rendet, amely milliókat földönfutóvá tesz, hogy ezeknek rettenetes nyomorúságán fölépülhessen egyeseknek jóléte. Az a hazaáruló, a ki elősegíti, hogy a nép leghasznosabb tagjai életüket szolgaságban, megalázkodásban, politikai és gazdasági függőségben töltsék.«

Tisztelt esküdt urak! Bevallom, sokáig töprengtem, hogy mi van ebben a passzusban, amelyre az ügyész úr ráfoghatni vélte, hogy izgatás a tulajdon vagy osztályok ellen és lázítás a törvény kötelező ereje ellen. De akárhogy törtem rajta a fejem, nem tudtam kisütni. Ma azonban megtudtam. Elárulta a királyi ügyész úr. Arra volt jó ez a passzus, hogy ennek segélyével *a hazaáruló képében tüntethessen fel* a t. esküdt urak előtt. Nyilvánvalóvá lett, hogy ezt a passzust is, mint annyi mást, amelyekben az ellenem emelt vádak mérvei ugyancsak nem fedezhetők fel, — merő hangulatkeltés céljából inkriminálták! Hangulatkeltésből, hogy az esküdt urakban — ismétlem — azt a hiedelmet keltsék, hogy bennem egy *veszedelmes és megvetendő hazaárulót látnak*. Ám én ezzel szemben, emelt fővel beismerem, hogy a hazának és a hazaszeretetnek ezt a definícióját az utolsó betűig fentartom és a mellett nyugodtan vallom, hogy a szó nemes és helyesen felfogott értelmében jó hazafi vagyok. Van nekem erre egy tanúm, a kinek tanúsága előtt bizonyára a kir. ügyész úr is fejet fog hajtani. Ez az én tanúm a következő tanúságot teszi

mellettem (olvassa): »De hát nem tudjátok-e, hogy a ki az országot akarja elfoglalni, a népet akarja elfoglalni? — mert az ország maga *eszméletlen föld*; az önkény jármát nem a föld, hanem a nép fogja hordani. Az ország szabadsága a nép szabadsága; ha az ország szabadságát fegyverrel eltörlük, a népet tették szolgává, a nép szabadságát törölték el!«

Ez az én tanúm, a ki ezeket mondotta 1848. december 22-iki kiáltványában, nem más, mint Kossuth Lajos, az akkori országos honvédelmi bizottság elnöke.

Tehát Kossuth Lajos is azt mondja, a mit én, hogy a haza, az ország, nép nélkül semmi, hogy a haza — a nép. Bűnül rója fel nekem á kir. ügyész úr azt is, hogy ugyanazt mondom, a mit a hazaszeretet dolgában minden kételyen felül álló Kossuth Lajos mondott?!

Én nem tudom, hogy a királyi ügyész úr hogyan, miként definiálja a hazaszeretetet, nem tudom, kit tart jó hazafinak és miben látja a hazaszeretet nyilvánulásait. Ezt nem árulta el. Megelégedett azzal, hogy engem hazaárulónak nyilvánítson és rettenetes bűnömül rója fel, hogy majd munkásságom folytán a nép nem fogja tudni, hogy mi van a zúgó erdőbe írva és mi mozdítja meg az elszórt csontokat. Nem akarom a t. ügyész úr magas költői szárnyalását egyszerűen mosolylyal honorálni, bár nagy kedvem volna hozzá, hanem elfogadom a provokálást és majd elmondom én, miért tartom én magam még a királyi ügyész úrnál is *jobb hazafinak*, holott az én repertoáromban sem »a honszerelem világító tüze«, sem »a zúgó erdő«, sem »az elszórt csontok« nem szerepelnek. Első sorban tehát jegyezze meg a királyi ügyész úr azt, hogy senkinek sincs joga a hazaszeretetei monopolizálni, józan észszel senki sem mondhatja, hogy csak egy, csak ennek az iránynak a követése szolgálhat a hazának. Mert az én nézetem szerint lehet a hazát, jobban mondva a nép javát — mert, ismétlem Kossuth szavait, »az ország a nép« — különböző úton, irányban és eszközökkel szolgálni. Én például a fenti értelemben véve feltétlenül hazafias cselekedetnek, a haza népe igaz szeretetét látom megnyilatkozni azokban, akik azokat az eszméket, amelyek ma forrongásba hozzák az egész világot, átültetik hazai talajra, megismertetik a műveltekkel és a műveletlenekkel, hogy ha majd diadalt aratnak azok az eszmék az egész világon — s ki

tagadná, hogy azoké a jövő? — az elmaradt, a csökönyös czopfhoz. elavult felfogásokhoz ragaszkodó Magyarország ne legyen a többi világ előtt, amelyet már az új eszmék uralnak, gyűlölet, megvetés tárgya, amely gyűlölet és megvetésnek Magyarország romlása lehet a következménye. Ha ez hazaárulás, ha ez nem igaz hazafiság, akkor hazaáruló, nem igaz hazafi volt Szent István király, aki a pogány magyarokkal felvettette a keresztet; rossz hazafiak voltak azok a magyar királyok, akik a katolikus Magyarországon vallásszabadságot biztosítottak a protestánsoknak; hazaárulók, rossz hazafiak az 1848/49-iki esztendőik férjainak, Kossuth Lajos, Széchenyi István gróf, Deák Ferencz, akik az egyenlőség, szabadság, testvériség nevében romba döntötték a régi rendi Magyarországot.

Vájjon miért cselekedték különböző időkben, Magyarország valóban emelkedett gondolkodású fiai, mindég ugyanezt? Miért hódoltak meg a kereszténység, azután a protestanizmus, azután az egyenlőség és szabadság eszméi előtt? Bizonyára azért, mert jól tudták, hogy ez a maroknyi magyar csak úgy tudja megőrizni önálló állami létét, erkölcsait, szokásait, nyelvét, ha felfogásban odasimul a többi Európához. Tisztelettel kérdem önt, kir. ügyész úr, vájjon ha a magyarok ragaszkodtak volna pogány hitükhöz, nem-e söpörte volna el őket a fanatikus keresztény többi Európa? Ha Magyarország nem csatlakozott volna 1848-ban ahhoz a szellemi áramlathoz, a mely akkor végig rontott Európán, lenne-e ma »alkotmányos« (?) Magyarország? Nem lennének-e Ausztria elnémetesített, hűbéres tartománya?

Íme, kir. ügyész úr, 1. esküdt urak, Európán ma ismét egy ilyen hatalmas szellemi áramlat vonul végig. Műveltek és műveletlenek, tudósok és tudatlanok, gazdagok és szegények, de különösen ez utóbbiak közül száz milliók hisznek benne. Egyetemek tanszékeiről, templomok szószékeiről, a törvényhozás termeiben ezer és ezer ajak erről beszél, erről vitatkozik. Tudósok, írók, nemzetgazdák könyvtárakat megtöltő könyveket írtak, a melyek mind erről a szellemi áramlatról szólnak és kivétel nélkül megegyeznek abban, hogy ez az eszme fogja rányomni bélyegét az emberiség jövőjére.

S nevezik ezt a szellemi áramlatot, ezt az új eszmét — szociáldemokráciának!

Vájjon okos, bölcs, hazañas politika-e üldözni, anathémát mondani mindazokra, a kik szeretettel foglalkoznak ezzel az eszmével, a mely akár akarjuk, akár nem, uralkodni fog itt is, a melynek szolgálatában, hogy csak kettőt említsek, Németországban 56, a szocziáldemokrata program alapján álló férfiú ül a birodalmi gyűlésen, Ausztria parlamentjében pedig tizenöt hirdeti azokat az eszméket, a melyekért minálunk becsukják, eltolonczozzák, lefotografálják az embereket? Foglalkoznak szeretettel, hittel, abban a meggyőződésben, hogy azoké az eszméké a jövő, mert mély, nagy igazságok vannak bennök, a melyek oly bonyolultak és egyúttal oly egyszerűek, hogy a legnagyobb tudós nem gondolhatja végig és a gyermek megértheti azokat!

Akard szolgálni hazád népét és azzal az egész emberiség ügyét, hogy ezt az új eszmét megtisztítod a tévtanoktól, a rágal-maktól, rád mondják a hivatalosak, a kir. ügyész urak, itt a szép magyar hazában — anathema sit, légy átkozott!

Hirdesd, hogy akkor lesz erős, nagy és hatalmas Magyarország, ha ez eszmék követelése értelmében egyenlő jogot és jólétet biztosítanak a herczegtől a napszámosig minden emberfiának, rád mondják — anathema sit, elő tolonczkocsi, rendőr, csendőr, kir. ügyész és fotografáló masina!

Jól tudom én, hogy engem is nem egyedül a Weitling könyvért állított ide az ügyész úr, mert hiszen abban egy árva szó sincs, a mely törvény által tiltott módon izgatna és lázítana: hanem ide állított, mert én is hiszek a szocziáldemokrácia eszméiben. Ide állított, hogy földézza ellenem az összes előítéleteket, a melyekkel minden új iránt viseltetnek az emberek és annak segélyével elítéltetésemet keresztülvigye.

Erre célzott azzal a szellemeskedő definícióval a pénzvágyó és a rajongó szocziálistákról. Nem tudom, kitüntetésnek vegyem-e, hogy engem az utóbbiak közé volt szíves sorozni? De köszönettel visszautasítom azt a kitüntetést. Mert én csak egyféle szocziáldemokratákat fogadok el: olyanokat, a kik meggyőződésből azok. S engedje meg a t. ügyész úr, hogy én magamat ezek közé sorozhassam.

Nagyon rosszul teszik önök, ügyész urak, hogy gyűlölet hirdetnek a szocziáldemokrata agitátorok ellen. Rosszul teszik, mert azok a férfiak, a kik felkeresik a munkásnépet, hogy a

szociálizmusban tanítsák, műveljék, neveljék, nem börtönt, hanem jutalmat érdemelnek. Mert egyedül eme férfiak áldozatkész munkásságának köszönhető, hogy olyan esetek, minő volt a múlt évi — különben felfújt — szabolcsmegyei zendülés, nem mindennap ismétlődnek. Mert ezek a férfiak a szociálizmus eszméjével és tudományos tanításaival tartják vissza az elkeseredett nyomorgó népet — a melylyel senki más nem törődik — az erőszakos kitörésektől.

Mert ne higyjék t. esküdt urak, — s ezzel végére értem felszólalásomnak — hogy a szociálizmus kaszával-kapával argumentál, hogy osztozkodni akar mások vagyonán. hogy romhalmazzá akarja tenni a kultúra vívmányait, hogy a semmittevést, a baromi vadságot hirdeti.

Erre is van nekem egy ékesen szóló tanúm, akinek tanúsága előtt az ügyész úr ismét csak meg fog hajolni. Ez az én tanúm Eötvös József báró, Magyarország volt minisztere, aki «A XIX. század uralkodó eszméi» című nagyértékű művében szószerint a következőket mondja (olvassa): «Lehetetlen a kommunizmust elvben megtámadni anélkül, hogy egyszersmind azon állami intézmények alapelveit is meg ne ingassuk, amelyeket fõnn akarunk tartani. Állítani pedig, hogy a kommunizmus elvei bizonyos módosításokkal sem férnek össze az ujabbkori álladalmmal, sőt általában minden rendezett államszerkezettel ellenkeznek: igen nagy tévedés, mert nem igaz, hogy oly társadalmi viszonyok, aminõket a kommunizmus akar, államokban, még pedig nagy államokban soha sem léteztek volna. A vádak közt, amelyeket a szociálizmus ellen emelnek, egy sincs, amelyet egykor a kereszténység ellen nem használtak volna.»

Mit akar a szociáldemokrácia?

Lehetetlenné akarja tenni, hogy akár politikai, akár gazdasági téren az ember elnyomja az embert. Hogy legyenek egyenlők és szabadok faj, nemzetiség, vallás és nemi különbség nélkül az emberek. Ezt a célt csak a termelési eszközök közössége mellett véli elérhetőnek. Eszközeiben gyűlöli, kerüli az erőszak minden nemét, megmarad minden ország törvényeinek korlátain belül, mert tudományos meggyõződése, hogy az emberi társadalomnak gazdasági fejlődése szükségszerûen a termelési eszközök közös tulajdonához vezet, a mikor a fenti célok önként megvalósulnak. Ezt a békés fejlődést siettetni,

az eredményre előkészíteni, a munkásnépet oktalan, erőszakos kitérősektől visszatartani, mert azok ezt a fejlődést hátráltatják: ez a tudományosan képzett szoczialisták munkássága.

Azt hiszem, t. esküdt urak, sikerült bebizonyítanom, hogy az inkriminált könyvben sem tulajdon, sem osztályok ellen való izgatás, sem a törvény ellen való lázítás nincsen, nem lehet, mert az a szellem, a szocializmus szelleme, amely sugallta, nem az izgatás, nem a lázítás, nem az erőszak, hanem a szeretet szelleme. Kimutattam, hogy a történetírás úgyszólván lehetetlenné válik, ha forradalmárok gondolatainak, cselekedeteinek ismertetése és bírálata bűnnek mondatnék. Igazoltam, hogy a tulajdonképeni vád, szocialdemokrata voltom, inkább elismerésre, mint büntetésre méltó.

Végzem szavaimat.

Bebel Ágoston, eszménk németországi előharcosa, megemlékezik valahol egy egyetemi tanárról, aki a tanuló-ifjúsághoz a következő intelmet intézte: «Uraim, csak egy ideálért lelkesedjenek!» Igaza volt annak a tanárnak, t. esküdt urak, lelkesedjünk ideálokért! Sokféle ideál az, amelyért lelkesednek az emberek. A legtöbbnek a vagyonszerzés, a gondtalan jómód biztosítása az ideába. Okos ideál s távol van tőlem, semhogylítéljem őket ezért. Másoknak ideálja: a hazaszeretet. Szolgálni a hazának, a haza népének: bizonyára szép, magasztos ideál. Azonban én, t. esküdt urak, ismerek még egy harmadik ideált is: szolgálni az egész emberiség ügyét. Hiszem, hogy ez a legnagyobb gondolat, a legfenségesebb, a legmagasztosabb ideáll.

Esküdt uraim! A magyar sajtószabadság megteremtésének évforduló napjaiban ne ítéljenek el engem azért, mert ebben az önző, sivár anyagi korban lelkesedem és szóval, tollal küzdök az én ideáломért.

Igazságos ítéletüket kérem.

Dr VAISZ SÁNDOR

védbeszéde

Gazdagh Imréné elleni bűnügyben, melyet 1886. évi október hó 18-án a budapesti kir. törvényszék előtt tartott.

Tekintetes kir. Törvényszék!

Még a védelem is, mely a lefolyt tárgyalás eredményéből tisztán és meggyőződve látja védenczének ártatlanságát a terhére rótt büntény körül, még a védelem is megdöbbenve kérdi önmagától:

Létezik-e nagyobb bűn a világon, mint az, a melylyel védenczedet a vád terheli?

Hitvestárs-gyilkolás!

Lesz-e erőd annyi, hogy a meggyőző bizonyítékokat úgy és akként fogod előadni, hogy a benyomást, a melyet ez iszonyú büntény vádja mindenkire már épen annak nagy súlya által előidéz, eloszlathatod?

Ha erőm egy volna meggyőződésemmel, ha szavaim ép oly ékesszólóak lennének, mint világosan szólnak a tárgyalás-eredményezte érvek és indokok: egy perczig sem kételkedném azon, hogy nagy munkám mindenkép sikerülend, hogy le tudom csendesíteni a fellázadt és megsértett emberi érzeteket, a visszaadhatom védenczemnek nemcsak szabadságát, de — mi annál több — bebizonyíthatom ártatlanságát.

S talán könnyebb lenne súlyos feladatomban, ha védenczemet esküdtek előtt védhetném.

Mert a mily könnyen elití az emberi közvélemény, — hisz az esküdt a közvélemény nyelve — ép oly könnyen bocsát is meg, a mint látja, hogy annak a szegénynek, ki ítélőszéke előtt áll, nincs más vétke, mint emberi gyengeség, hogy a szerencsétlen, ki szoruló szívvel, megtört lélekkel tőle várja

a felmentő szót; nem több, nem kevesebb, mint egy *hibás* ember.

Mindamellet fölötte örülök, hogy nem esküdtszék, hanem a tek. kir. Törvényszék, hogy magyar bírák előtt védhetem védenczemet.

Hisz a magyar bíró, bíró és esküdt egyszerre; a magyar bíró az esküdtnél is jobban és behatóbban mérlegeli egy bal-lépés súlyos átkát s ez a magyar bíró felmenti védenczemet ép úgy, mint felmenti az esküdt, felmenti annál inkább, mert felmentésére megtalálja az indokokat nemcsak a sziv, nemcsak az emberi érzet, hanem jogérzékében is.

S ez megnyugtat, ez teszi könnyebbé súlyos feladatomat

Mert súlyos a feladatom ép úgy, mint súlyos a büntett, a mely védenczemet terheli.

Még azokénál is, a kik vád szerint Gazdagh Imrét meggyilkolták, kik tehát a büntettet elkövették, érdekesebb szerepe van védenczemnek, hogy e triviális szóval éljek, e gyilkossági drámában.

S ez természetes is.

A társadalom elszörnyűködik. A mi világunk megérti, s ha megértette, talán megbocsátja, hogy egy férfiú gyilkot vegyen a kezébe s ledöfje jó barátját azért, hogy annak hitvesével együtt élhessen, s élvezhesse nyugodt tétlenségben a félj által biztosított vagyont; azt már még könnyebben érti meg, hogy egy gonosztevőnek czinkostársai akadnak, kik pénzért mindenre képesek; de azt a nagy világ sehogy se akaija megérteni, arra nem talál magyarázatot, hogy a törvényes hitves, a gyermek anyja adja e gyilkot kedvese kezébe, hogy az a férjet és apát orvul leszúrja, lelője, megfojtsa.

Ezt nem bírja megérteni, ezt nem képes megbocsátani még a mi laza erkölcsű társadalmunk sem, mert a nő ilyen cselekménye természetellenes. — Természetellenes: ime, egy szó, a mely sok megfontolást érdemel.

Természetellenesnek nevezik azok, a kik nem jogászok, s nem bírák, védenczem cselekményét, ha csakugyan igaz az, hogy közreműködött férje meggyilkolásában, és — igazuk van.

Ha a nő arra képes, hogy férjét, a kihez nemcsak eskü, nemcsak egy évekre kinyúló házassági együttélés köteléke, hanem még egy gyermek léte is hozzáfűzi, szeretőjével meggyil-

koltassa: úgy cselekménye minősítésére szegény az emberi nyelv s csakugyan nem találhat más szót, s ha én — mert erre is van eset — egy ily nő védője lennék: úgy védelmem csupán arra szorítkozhatnék, hogy ti bírák szánjátok meg e szerfölött bűnös nőt s legyen ítéletek irgalmas, könyörületes.

S én fölötte örülök, hogy védenczem nem ilyen nő.

Védenczem hibázott, de nem követett el olyast, a miért ama szörnyű szóval elítélhetnék.

Ő — s ez az ő bűne — meghallgatta Támár szavát, s annak ajándékozta szívét, félje halála után közvetlenül. Ez az ő ballépése s e ballépés az ő átka. Átengedte magát e férfiúnak s mikor átengedte magát, nem volt már más, mint bábja.

S ha ezt láttuk s megértettük, azt mondjuk, e nő viszonya nem volt természetellenes, de az asszony irtóztatóan vétkezett az erkölcs törvénye ellen, hogy megérdemli és megtalálja a büntetést, midőn a Mindenható igazságos ítélőszéke előtt lesz felelősségre vonva.

De tek. kir. Törvényszék, védenczem szereplését az igen tisztelt közvádoló úr nemcsak szenvedőlegesnek találta, hanem fölleli benne mindazt, a miért ő nemcsak az erkölcsi törvény, hanem a büntető törvény előtt is felelősségre vonható.

Azt mondja a vád, hogy védenczem bűnsegéd volt Gazdagh Imre meggyilkoltatásában és kéri a btkv. 69. és 66. §§. alapján elítéltetését.

Hogy mindenekelőtt tisztában legyünk aziránt, mit mond e törvényszakas, hogy azután ez alapon vizsgáljuk, s e szerint mérlegeljük védenczem közreműködését; idézem e szakaszt szószerint:

»Bűnsegéd az, a ki a büntett vagy vétség elkövetését szándékosan előmozdítja, megkönnyíti, vagy annak előmozdítására, vagy könnyítésére mást reá bír, úgyszintén a ki másokkal a cselekmény elkövetésénél, vagy annak elkövetése után nyitandó segély, vagy a cselekménytől származó haszon biztosítása, vagy pedig a hatósági intézkedések megghiúsítása iránt megelőzőleg egyetértett.« Így törvénykönyvünk.

Ezt előre bocsájtvá, vizsgáljuk védenczem szereplését, mennyiben volt az az idézett törvényszakasban foglaltakhoz képest bűnsegédi, vagyis azok a gyanúokok, a melyeket a védenczem ellen lefolyt vizsgálat eredményezett, azok a vádkö-

rülmények, a melyeket a kir. ügyész úr a vád alaposságának bebizonyítására felhoz, csakugyan olyanok-e, a melyek megállapítják védeczemnél a bűnsegédi minőséget.

Itt kizárólag a bűnsegéd kérdésével foglalkozom, feltevésem egyelőre, hogy csakugyan Támár és társai gyilkolták volna meg Gazdag Imrét;

fölteszem, hogy védeczemnek a vizsgálóbíró úr előtt tett beismerő vallomása igaz, s úgy adja elő a tényeket, a hogy azok történtek;

fölteszem, hogy a vizsgálat egyéb terhelő adatai csakugyan fennforognak.

Hát halljuk a vádpontokat.

1. Gazdag Imréné tudta, mire készül Támár. Tudta azt abból, hogy Támár egy ízben náluk lévén, védeczem panaszkodott sanyarú helyzetük fölött, Támár azt felelte: „Ne búsuljon, majd segíték ezen“, elkérte a férjtől a revolvert, az aszszonytól a kést, a melyet elrejtett s ugyanakkor ismétlé, hogy most már ne féljen, ne búsuljon, csak bízzék ő benne, s figyelmeztette, hogy ezt a revolvert soha el ne ismerje.

2. Tanúk Gazdag Imrénél a gyilkosság éjjelén azt az órát látták, a melyet Gazdag Imrénénél megtaláltak.

Hivatkozik a vád Gazdaghné ama vallomására, hogy íme akkor tudta meg ő csak, mit akar Támár a revolverrel, de azt érezte, hogy bármi történik, ő meg nem akadályozhatja, és hozzáteszi a vád, terheli őt vallomásának azon része, melyben beismeri, hogy azon éjjel, míg férje haláláról nem értesült, nagyon nyugtalan volt.

3. Tudta, hogy félje magát baleset ellen biztosította, de tudta azt Támár is, ki többször volt lakásán; védeczem tudta, hogy férjénél a gyilkosság éjjelén nem volt 800 frt, ezt csak azért mondta, hogy a tettesekről a gyanút elhárítsa.

4. Mert a gyilkosság után hazug bevallásokat tett azért hogy férje gyilkosait a hatóság elől megmentse.

Ezek ama vádpontok, a melyek Gazdaghné bűnösségét positiv adatok alapján igyekezzenek kimutatni, támaszkodva még arra a körülményre is, hogy Gazdaghné Támárral azonnal a gyilkosság után együvé ment lakni, pedig — úgymond a vád — lehetetlen lett volna ez, ha ő megelőzőleg férje meggyilkolásában egyet nem ért, nem képzelhető ugyanis, hogy egy nő

oly férfiúval együtt lakják, azzal benső viszonyt folytasson, a ki férjét estve hazulról elcsalja, ki azt daczára annak, hogy vele éjjeli 2 óráig mulatott, haza nem kíséri vagy magához nem hívja.

Ezek azok a felmerült és a vizsgálateredményezte adatok, a melyek a vád szerint kétségtelenné tennék azt, hogy Gazdag Imréné a férjén elkövetett gyilkosság bűnsegéde volt.

Mint az elébb kijelentém, én a feltevéseket valóknak fogadom el, s kérdem már most a tek. kir. Törvényszéktől, ha ez mind igaz, következtethető-e ebből védenczem bűnössége büntetőjogi értelemben?

Benn van-e védenczem passiv magatartásában az az ismérv, a mely a bűnsegéd közreműködéséhez megkívántatik?

Előmozdította-e ezáltal a büntett vagy vétség elkövetését?

Arra működött-e közre, hogy Támár a gyilkosság eszméjénél megmaradjon?

Kifejezte-e mindezek tudomása által azon a büntett elkövetőjét kétségtelenül felbátorító ígérését, hogy mindent megteend arra, hogy a hatóság az igaz nyomot eltévessze?

Bizonyára egy ténykedése sem olyan, a mely ily következtetést megenged, — abból a mit ő a vád szerint cselekedett, elfogulatlanul ítélve csak az következtethető:

Hogy Gazdaghnének tudomása lehetett arról, mi fog történni;

hogy különböző vallomásaival a hatóságot félrevezette.

De milyen volt az ő tudása is?!

Feltéve, ha tudta is, hogy férje ellen valami gonosz merénylet eszméje fogamzott meg Támár fejében, büntethető-e azért a tudásáért egyedül?

Megadja e kérdésünkre a feleletet maga a törvény s a mennyiben ez nem lenne elég világos, annak indoklása:

»Hogy az egyetértés a tettesekkel, ha ehhez semmi egyéb sem járult, tehát csupán annak tudása, hogy valamely büntett elkövetése czéloztatik, nem büntetendő. Ez erkölcsi szempontból jó számítás alá.» (Lőw Törv. Anyaggyűjtemény 476. §. 477. lapok.)

A bűnsegéd tevékenysége több a tudásnál, mert «az gyámolít, segít, megszerzi az eszközöket, leküzdi az akadályo-

kát, de mindig már az ügy szolgálatában áll.« (Wlassics »Bűnrészességtana« 363. 1.)

Szándékosan működik közre a segéd, épúgy szándékosan, mint szándékosan hajtja végre a tettes is tettét.

De még egyetértés sem forgott fenn; Gazdaghné még nem is tudott arról, hogy mit forral Támár az agyában.

Tudta-e védenczem akkor, mikor gyanútlan félje és Tár már előtt sanyarú anyagi helyzetük fölött siránkozott — anyagi helyzetük fölött kiemelem s nem a férj bánásmódja, vagy saját individuális szerencsétlensége fölött — hogy az miként hat Támárra?

Biztatás, felhívás, ösztönzés volt-e ez arra, hogy Támár olyast kövessen el, a miről még ez maga sem tudott, a melyet ha elkövetett is Támár, az elhatározás csak a pillanatban szülemllett meg fejében.

Ki mondhatja, hogy ez a felhívás, nem annyi, ez csak ösztönzés volt, hogy csak némiképp hozzájárulhatott Támár vészes elhatározásához?

S ha a nő érezte is, hogy panasza melyebb gyökereket vert Támár szívében, ha sejtette is, hogy fog valami katasztrófaszerű bekövetkezni, annál is inkább, mert az fegyvereket kért s ezekután ismétlé borzadalmasan megnyugtató szavait: kérdem én már most, tudta-e védenczem, hogy mit akar Támár tenni e revolverrel, e késsel?

De ha gyanítá is, mily nagy még a distantia, a vészjósló szó — különösen ha az általános és határozatlan — kimondása és megvalósítása között! Mennyi elkeseredett fenyegetődzés, mennyi átkos elhatározás fogamzott már meg, a nélkül, hogy végre is hajtották volna.

Bűnsegéd volt-e Gazdaghné, midőn meghallotta e szavakat, avagy hogy azzá ne legyen, ki kellett volna-e ragadnia a fegyvert Támár kezéből, oda kellett volna-e férje elé állania, mondván: «Óvakodjál ez embertől, a te barátod, czimborád életedre tör!?»

Ma, mikor a tekintetes bíróság ítéletet mond Gazdagb Imre állítólagos gyilkosai fölött, most, midőn kétségtelenül bizonyos az a szomorú tény, hogy Gazdagb Imre bűntény áldozata; ma, midőn a vádhatóság épen Támárt, azon vészes szavak hangoztatóját bélyegzi gyilkosnak, ma azt mondja a szegény szerencsétlen nőnek:

Fel kellett volna fedezned mindent, mert te bűnsegéddé, czinkostárssá levél a pillanatban, a midőn a kést oda adtad, s miután fenyegető szavait hallád.

Most bűnsegédnek mondja, mert egy még akkor ismeretlen cselekményt bekövetkezve lát.

De akkor?!

Akkor védezcem, ha a legrosszabbat tesszük is fel, csak annyit tudhatott, hogy Támár valami végzetesre készül.

De a készülésnek tudása egy-e a bűnrészességgel?

Egy-e, hogy ismétljem, azzal a tevékenységgel, a mely hozzájárul, hogy a tettere készülő, a tettere elszánt elhatározásában megerősödjék; a bűnre való készülésnek a tudása egy-e azzal a működéssel, a mely a tettest ösztönzi, biztatja véres tette elkövetésére?

A bűnsegédi tevékenység védezcemnél a jelen esetben ekként nyilvánult volna, ha azt mondja: »Igen, öld meg csak férjemet, én szeretlek, s megosztom véled a vagyont, amelyet gondoskodó férjem biztosított számomra.«

Vagy ha ő szerzi meg a fegyvert, s így adja azt kezébe.

Vagy ha azt mondta volna: »ne félj, hajtsd végre tette-det, tetted fel nem fedezhető, én elpalástolom, én hamis nyomra vezetem a vizsgálatot és megmentelek.«

Mindezt nem, de még annyit sem mondott: «Férjem terfaemre van, utunkban áll.«

Ha valamikor csak azt ejtette volna ki: «ha férjemmel valami baleset történék, nem bánám, hisz biztosítva vagyok»; pedig még az ily kifakadások sem állapítják meg a bűnsegéd szándékos, czéltudatos tevékenységét.

A bűnsegéd örül a bekövetkező tény tudatának; ez a nő fél és remeg.

De mit bizonyítanak a többi gyanuokok, nézzük már most azokat.

Őnála találták meg az órát, melyet Gazdagh Imre a gyilkosság napján viselt.

Hozzájárul-e ez csak legkevésbé is a bűnsegédi minőségnek megállapításához?

Ez óra feltalálásában fellelték-e Gazdagh Imréné szándékos közreműködését és tevékenységét a gyilkosság körül, avagy vonhat-e ebből helyesen okoskodó elme mást, mint

legfeljebb, s legrosszabb esetben, a következtetést, hogy Gazdaghné tudott a befejezett gyilkosságról.

A gyilkosság tudása, ismét e tény constatálásához jutotunk, ez róható fel legrosszabb esetben védeczem terhére.

Ha nincs bebizonyítva az, s nincs egyetlen egy elfogadható bizonyítékkal, hogy Gazdaghnének más tudomása volt a félje ellen tervezett merényletről, mint csak az, hogy valami nagyon rosztól tartott és tarthatott: úgy ez órának fellelése az ő lakásán, sem bizonyít bűnsegédi közreműködése mellett.

Avagy ki van-e zárva annak lehetősége, hogy ez óra hetekkel vagy hónapokkal később került birtokába? Bűnsegédi minőségre kell ebből következtetni?

Ki van-e zárva azon lehetőség, hogy ha csakugyan Támár volt a gyilkos, ki védeczemmél közös háztartást folytatott, hogy az órát haza hozta s a szekrénybe tévé anélkül, hogy csak tudomással is bírt volna róla. Később, mert megtalálták az órát, attól félt, hogy bajba keveredik, ha az óra ottlétét nem indokolja, s ezért hazudott. Ennyit az óráról általánosságban, később erre úgylis visszatérek.

Hogy miért ereszti el férjét azzal az emberrel, a kiről állítólag tudta, hogy rosszat tervez?

Hogy tartsa vissza férjét, miként akadályozza meg azt, hogy ne engedjen régi jó barátja, honvédbajtársa felszólításának, micsoda elfogadható ürügyet mondhatott volna, mely Gazdaghot vissza tudta volna tartani?

De nem is tudta Támár miért hívja férjét; hogy nem tudta, látható abból, hogy ép az estve színházba készültek, s még e körülmény sem tudta Gazdaghot visszatartani attól, hogy Támárral együtt ne menjen.

Nyugtalan volt az éjjel, így vallja, s így saját vallomása ismét fegyver ellenében.

Nem lehetett-e méltán nyugtalan? Félje soká elmarad Támár társaságában, az a félj, aki az éjét sohasem tölté házon kívül? Ki ne lenne nyugtalan ilyen körülmények között?

Csakhogy e nyugtalanság nem a beavatott bűnsegéd nyugtalansága, a ki tudja, hogy íme, ütött a bűn megvalósításának órája, az a hitves sejtő nyugtalansága, a ki fél egy bekövetkehető szerencsétlenségtől.

Nyugtalan volt, mert balsejtelmei voltak; a bűnsegéd nyugtalansága ilyenkor már a mardosó lelkiismeret hatása.

A vád legutoljára hagyta legerősebb fegyverét. Gazdaghné a hatóságot félrevezette hazug vallomásai által, s úgy ez, valamint azáltal, hogy az igaz tetteseket megmenteni törekedett, bűnsegédi minőségét igazolta.

Bűnsegéd-e az, ki a bűnöst a jogos büntetés alól elvonni törekszik; bűnsegéd-e az, a ki a hatóságot annak érdekében félrevezeti, ha eziránt azzal megelőzőleg egyet nem értett? Ugyebár nem.

S egyetérthetett-e ezek iránt Gazdaghné Támárral, ha az előadottak szerint a gyilkosságról még tudomása sem volt?

De a vád semmivel sem képes bizonyítani a megelőző egyetértést, mert hiszen ha ezt bizonyítani tudná, úgy védenzem bűnsegédi minőségét kétségen kívül igazolná.

Felsoroltam és elfogadtam a vádpontokat, feltételeztem azt, — m i t pedig feltételeznem nem volt szabad — hogy Támár volt a gyilkos, hogy Gazdaghnénak a vizsgálóbíró előtt tett beismerése igaz és való, s még ekkor sem lehet védenzemet bűnsegédi közreműködésért felelősségre vonni.

* * *

De tek. kir. törvényszék, nézzük már most, igaz-e a vizsgálóbíró előtt tett beismerés?

Védenzem a beismerést a végtárgyalás alkalmával visszavonta, ellenkezőt állít, s ekként az általam felvetett kérdés tisztázása a mai eljárásnak legfontosabb momentuma.

Kétféle vallomással állunk szemben. A vizsgálóbíró és a törvényszék előtt tett vallomással, de nem is *correcte* fejeztem ki magamat; nem két, hanem tíz különféle vallomással.

E vallomásokat csoportba kell szednünk, s így azután mondhatjuk, szembeállunk egyfelől a vizsgálóbíró előtt tett és csoportosított vallomásokkal, másfelől az imént a tek. törvényszék előtt tett vallomással.

Kérdés már most, e vallomások melyike fog hitelre találni?

A mi eljárásunk — erre hivatkozik az igen tisztelt közvádó úr vádbeszédében — a mi judikatúránk teljes hitelűnek tartja a vizsgálóbíró előtt tett vallomást akkor, ha az egyéb körülmények által támogatva van, s az ily vallomás visszavonása csak úgy jöhet számba, ha a visszavonás indokolt.

Azt kell már most vizsgálnunk, melyik van indokolva, a vizsgálóbíró előtt tett vallomás, vagy pedig a végtárgyalás alkalmával e visszavont vallomás?! S vajmi gyorsan konstatáljuk a vizsgálóbíró előtt tett vallomások értékét!

Egy pillantás, s látjuk, hogy Gazdaghné a vizsgálóbíró előtt folyton hazudik.

Ha látja, hogy egy hazugságával célzt nem ér, hazudik másképp s így kísérli a szerencsét.

De a hazudozásnak van célja. Nem az, hogy vallani akar, de vallomás által véli célját elérni.

Vallomásai elsejében még azt a viszonyt is tagadta és titkolta, mely őt Támárhoz fűzte, s e tagadáshoz mért egész vallomása is.

S így vallomása mindegyikén egy új eszmét látunk kidomborítva, mely át- és áthatja egész valóját s ez szól belőle a vallomástételnél is.

Az igen tisztelt közvádoló úr súlyt fektet arra, hogy védenzem mindig önként jelentkezett a vizsgálóbíró előtt.

Én is erre támaszkodom; mert az általam előadottak igazságát bizonyítja e folytonos jelentkezés; bizonyítja, hogy a mikor Gazdaghné meggyőződik arról, hogy hazugságával célzt nem ér, kigondol egy másikat, s nem győzi bevárni, míg óta vizsgálóbíró maga elé idézi, meg akar szabadulni a lidércznyomástól, hiszi, hogy íme most mondja el az igazat, mi őt kisérti s jelentkezik.

S e cél, a vágy, mely őt vezérli, mely szájába adja e különböző koholt vallomásokat, nem más, mint kijutni e falak közül, visszanyerni szabadságát.

Hogy csupán ez a leküzdhetetlen vágy vezérli őt vallomásaiban, még az úgynevezett őszinte beismerésében is, a melyet a vád annyira kiemel, az Támárhoz irt leveléből is kitéjük, a szerelem esdő szavával kéri, nógatja őt arra, hogy valljon önmaga ellen csak azért, hogy ő kiszabadulhasson.

Pedig, tekintetes kir. törvényszék, beismerésnek csak az igaz vallomást tekinthetjük.

Az igaz vallomásnak — úgymond Glaser — két forrása van.

Vagy a megbánás és a lelki megtérés az, a mi a bűnöst beismerésre készíti, s ekkor vallomását a töredelmes lélek vallomásának nevezzük el, vagy pedig az, hogy az ellene feltor-

nyosuló bizonyítékok súlya alatt nem bír továbbra is tagadni, hanem bevall inkább mindent.

Ez indítóokok egyike sem forog fenn Gazdaghnénál. Azt hiszem, hogy a közvádoló úr velem egyetért abban, hogy védenczem úgynevezett, igaz beismerése nem a töredelmes megbánás vallomása.

Bizonyítékok súlya alatt vallott?!

Annak nevezhető-e a 14 tanú?

Ismerjük az iratokat; az összeszedett bizonyítékoknak nem volt meg az a súlya, hogy ezalatt a tagadásban levő Gazdaghné összeroskadt volna.

De mi tudjuk, mi indította Gazdaghnét arra, hogy ily beismerő legyen.

Ott van Szaftics Lujza, ki előttünk mondotta, hogy Gazdaghnét rábeszélte vallomástételre.

Elmondja védenczem, hogy a vizsgálóbíró hatott rá, ő kényszert is említ, bár épen nem állítja, hogy a kényszer külső lett legyen.

Csakhogy, tek. kir. törvényszék, mi azt is tudjuk, hogy a kényszer kétféle: phisikai és pszichikai.

Természetes — magam is készséggel elismerem — hogy külső phisikai kényszer: kínzás, erőszakos vallatás nem forgott fenn, de igenis azt kimondom, hogy Gazdaghnénál a pszichikai kényszer közreműködött.

Itt van első sorban, s ez konstatált tény, Gazdaghné betegsége. Súlyos beteg volt a vizsgálat folyama alatt, épp kihallgattatása idejében, de itt van azonkívül még két pszichikai kényszerek: a biztatás és a megfélemlítés.

S ha mindezt tekintetbe vesszük, kérdezhetem, melyik vallomás az, a melyet számba vehetünk, az-e, melyet a vizsgálóbíró előtt tett, vagy az, a melyet itt hallottunk?!

Számbavehető-e, s az önmagába tért lélek vallomásának nevezhetjük-e azt a beismerést, a melynek előidéző faktorait ekként megismertük, vagy nem kell-e elfogadnunk a visszavonást, melyet tökéletesen indokolva látunk.

Mily keveset ér vádlottnak az ily beismerése!

Ha nem is mondom Filiangerivel azt, hogy vádlott vallomása nem jogi bizonyíték, az csak védheti magát, mit önmaga ellen mond, annak nincsen ereje, de mondom azt s az elő-

adottak után joggal mondhatom, »hogy a beismerés a leggyengébb és legaggályosabb bizonyíték; mondhatom, hogy a beismerés igen sokszor az úgynevezett műfogás eredménye, s ha azután az ily beismerést visszavonják, értéktelennek kell tekintenünk. «

És a jelen esetben, tek. kir. Törvényszék, teljes erejű e visszavonás; nemcsak azért, mert a beszámító önbeismerés jelzett két indító rugója hiányzik, hanem azért is, mert a beismerés itt a végtárgyalás során a közvetlenség befolyása alatt czáfolatot is nyert.

Beszédem későbbi folyamán az egyes gyanúokok kritikájánál lesz alkalmam a czáfolatot megadni, most csak azon fontos körülményre akarom a tek. kir. Törvényszék figyelmét kikérni, hogy, s úgy hiszem erről mindannyian meggyőződünk, védenczemet nem az *animue confidendi* vezérelte a vizsgálat folyama alatt.

Beigazolt, hogy védenczem tényeket koholt, beigazolt, hogy soha sem ő deríti fel a helyreigazító tény, hanem sanctionálja csupán azt, a mit a buzgó vizsgálóbíró tevékenysége más utón és módon beszerzett.

Védenczem — röviden és szabatosan beszélve halad a vizsgálattal, nem az irányt adja, hanem elfogadja — beismeri azt, a mit a vizsgálat produkált.

Már pedig én úgy hiszem, tek. kir. Törvényszék, hogy az ilyen beismerő vallomásnál nagy szerepet játszik s az teszi azt valószínűvé, ha az illető szolgáltatja a tényállást s az alapon indul a vizsgálat, nem'pedig ha a tényeket és jelenségeket neki beszélnek el, s ily módon tetőzik be a roskatag épületet.

Az igen tisztelt kir. közvádoló úr mindezt jól tudja, de hogy védenczemnek a vizsgálóbíró előtt tett beismerését fenn-tarthassa, hogy annak értékét felhasználhassa, hivatkozik Szaf-tics Lujzára.

Szaf-tics Lujza — nem tudom hogy mondjam — e pernek koronatanúja-e, vagy éppen Scharf Móricza!

Ez elvetemült nő, ki annyiszor volt már büntetve, képezi a legerősebb sánczot és bizonyítékot, de egyszersmind bizonyítja a vád gyenge pozícióját is.

Nem vizsgálok, tek. kir. Törvényszék, az ily egyének

tanúságtételének morális értékét, de a jogot úgy tanultam, hogy az ily fegyenczek tanúságát elfogadni nem szokás.

Volt erre eset, — hajdan, régen — mint a történelemből tudjuk, a zsarnokok idejében; felburjánzott az immoralitás néhány évtizeddel ezelőtt az »agents provocateurs« megteremtője idejében, ma már azonban undorral fordulunk el attól, hogy egy javíthatatlan bűnös fegyencz kémleljen ki egy vizsgálat alatt álló egyént s e fegyencz adja az irányt bűnperének, ettől függjön az ő sorsa.

Azt, hogy Szaftics Lujzának kémkedés volt egyedüli célja, azt bizonyítja maga Szaftics Lujza, de bizonyítják a csempészett levelek is.

Előttünk, fülünk hallatára beszéli el Szaftics, hogy ő tanította Gazdaghnét arra, mint valljon, s ha azt nem is mondotta, hogy, hallod-e így és így add elő eme vagy ama tényt, igenis kitanítá őt arra, mily irányban valljon.

Szaftics biztatta és bírta rá Gazdaghnét arra, hogy megírja a periratokhoz csatolt s Támárhoz intézett leveleket.

S megítélhetjük e nő jellemét!

Rábírja jóltevőjét, ki vele minden falatját megosztá, ki rábízta volna minden titkát, hogy Írjon csak, ő kézhez adja a levelet, s azután, a mikor csele sikerült, a nőt megcsalja, elárulja.

Az ő szájából halljuk, hogy az első levelet el kellett volna égetnie, ő azonban azt zsebre dugta; később biztatta, hogy ismét Írjon, s tévé mindezt azért, hogy azután a levelet kiszolgáltassa.

Mindezt Szaftics Lujza tévé. S a védelem ezért a közreműködésért köszönettel tartozik.

Az ő érdeme, hogy e levelek a tárgyalásra kerültek, s ilykép módunkban áll, hogy e börtönben szenvedő védenczem legőszintébb nyilatkozataival megismerkedhessünk.

Hogy Szaftics Lujzát nem ezen indok vezérelte, az bizonyos, de hát akkor mi volt az indító ok?!

Az egyszeri ember is azt mondta, erre 77 oka is lehetett.

Hogy mi adta az első impulzust e kikémlelő szereplésre, azt csak a mindenható Isten mondhatja, ki ismeri a szív és vesék titkait, de hogy érdekében állott e szerep, arról ő maga győző meg bennünket.

E falak között volt szeretője, öt gyermek anyának a szeretője.

Ő hitte, tudta, meg volt győződve arról, hogy diskrét szolgálatai jutalmául itt nála maradhat, kedvezményekre is számíthat, talán hogy büntetését fegyház helyett, a melyre már nov. 13. volt megérve itt, szeretője közvetlen közelségében szenvedheti el..

S e jutalom el nem maradt.

Hisz a töredelmes vallomás után, hogy a kir. ügyész úr szavaival éljek, még hónapokon át maradt itt a budapesti törvényszéki fogházban és részese volt még hónapokon át az elárult Gazdaghné vendégszeretetének.

Tartózkodtam s tartózkodom most is attól, hogy azon gyanúnak adjak kifejezést, hogy Szaftics Lujza direkt megbízást kapott, pedig, tek. kir. Törvényszék, könnyen felköltheti a gyanút az a körülmény, hogy Szafticsné többször volt a vizsgálóbíró előtt, semmint véle jegyzőkönyvet vettek fel; gyanús, nagyon gyanús az a körülmény, hogy Gazdaghnének mindenkor Írószer és papir rendelkezésére állott.

Nem gyanúsítok, de már most kimondhatom, hogy nem a töredelmes megbánás, hanem az ily behatások bírták Gazdaghnét vallomástételre.

Szafticsné tanúskodásának érdemével keveset kell foglalkoznom.

Ő sem mondott egyebet, mint a mit Gazdaghné a vizsgálóbíró előtt referált.

Feltűnő csupán az, hogy míg a főkérdésekre Szaftics Lujza oly precíz gyorsasággal felelt, úgy mintha jegyzőkönyvből olvasná fel a mondottakat, addig a védelem által hozzá intézett kérdések azonnal kihozták sodrából s ezek alól ki akar térni.

És mindamellet, tek. kir. Törvényszék, állít e tanú olyakat is, a melyeket Gazdaghné még hazudva sem mondhatott néki sohasem.

Csak arra az egyre figyeljünk, mit itt hadarva elbeszél, hogy az egyik takarékpénztári könyvből, mely 1200 frtos betétről szóllott, Gazdaghné 500 frot kivett és Ternyeinek adta; pedig az összegek nem úgy lettek kivéve. Fontos az is, s azt is úgylátszik tudatlanságában mondja, hogy a tényeket mind

Gazdaghnétól, a vizsgálóbíró előtt tett bevallás után tudta meg; fontos, hogy 15 évi börtönbüntetéssel kecsgetti Gazdaghnét, ha nem vall töredelmesen; fontos végre az is, hogy oly vizsgálóbírónak ajánlja fel szolgálatait és oly vizsgálóbírónál teszi meg jelentéseit, ki sem az ellene lefolyt vizsgálat alatt, sem később bírója nem volt.

Mindezt szemügyre véve már most, meghatározhatjuk Szaftics Lujza vallomásának értékét.

Oly szorosán függ össze Szaftics Lujza szereplése magával a vizsgálat szellemével, hogy kötelességem e vizsgálatról egyet-mást megjegyezmem.

Nincs senki, ki nálamnál jobban méltányolná a vizsgálóbíró helyzetét. Nehéz hivatásának teljes odaadással szolgál, s ép, mert lelkiismeretes, annyira beleéli magát feladatába, s akarja minden áron s minden úton a rejtélyt megoldani, hogy az objektivitás határából kilép s akarva, nem akarva, szubjektív lesz.

Nehéz, kivált nekem a vizsgálat bírálata, ki láttam a vizsgálat vezetését elejétől végig, ki mindennapi tanúja voltam azon odaadásnak, a melylyel a vizsgálatot vezették, s. a ki láttam, mily nehéz volt a munka ép e lelkiismeretes, gondos, a legkisebb részletekre kiterjeszkedett vizsgálat folytán.

Azt kérdi a kir. ügyész úr, feltehető-e, hogy a vizsgálóbíró nem ismerte a btkv. 475. §-át s annak daczára, mert olyakat tenni, melyek kényszernek nevezhetők.

Ez idézett §. a hivatali hatalommal való visszaélésről szól, s e szerint a hivatali hatalommal való visszaélés vétségét követi el, a ki hivatali hatalmával visszaél a végett, hogy valakit jogtalanul valaminek eltűrésére vagy elhagyására kény szentsen.

Ez eljárás tehát szándékosságot követ — bűnös szándékosságot — már pedig ha valakinél, úgy e vizsgálóbírónál vagyok meggyőződve, hogy ily szándék soha sem vezette.

Mi adta akkor az impulzust, hogy a vizsgálóbíró ily túlzott energiával éljen és járjon el a bünper körül?

Megadja erre a választ maga a közvádoló úr, beszéde bevezetésében mondván, ez a körülmény, mely a társadalom minden rétegében azt az izgatottságot szülte, hogy habár a hatóságok mindent elkövettek a bün kiderítésére, hogy a sajtó-

bán mindenütt ki-kitörő eliszonyodás által sarkalva mindent megtettek, mégsem bírtak a közrendnek elégtételt szolgáltatni.«

A hatóságok reputációját, — tek. kir. törvényszék, — ezt kellett megmenteni, s ily módon a közelszonyodást eloszlatni.

Ez volt a cél, s ez sarkalta határt nem ismerő buzgó-ságra a vizsgálóbíró.

Azt is mondja a köz vádló úr, hogy védeczemet bosszú vezérli a vizsgálóbíró ellen, a mint vezérelte Zsarnay kapitány ellen.

Ez utóbbi magzatelhajtás, az előbbi gyilkosság miatt üldözte őt.

Ha a vizsgálóbíró gyilkosságot vizsgált is, — de annak vádját nem emelte, — ez a feltevés tehát védeczennél nem jöhet számba.

Egy kollégámtól hallottam e héten egy hasonlatot. Elbeszélte, hogy az állatgyógyintézetben akként tanítják az egyes állat betegségét, hogy egy állat skeletjét állítják elé, a melyen az állat minden betegsége fel van tüntetve.

E bűnper — így folytatja az én kollégám — az a skelet mely a mi bűnvádi eljárásunk összes betegségeit feltünteti. S igaza van.

Nem arról szólók, hogy hisz csak ember végzi a vizsgálatot s mert »homo sum, nihil humani a me alienum puto«, de szólok arról, hogy a mi rendszerünk mellett azután épenséggel nem csodálkozhatunk, hogy ily ferde és vizsás helyzetekbe kerülünk, tanítja mindezt a jelen vizsgálat, a mely kötött útlevél mellett haladt, melynek irányát két körülmény jelzé s megállapítja, s ez a két körülmény: az orvosi vélemény s a pletyka.

Igen, az orvosok véleménye és a pletyka. Az orvosok véleménye, mely határozottan kifejti, mikép hajtattott végre a gyilkosság, a mely határozottan megjelölte az irányt, és a pletyka. Hogy ez utóbbi közreműködött, annak igazolására elegendő már Dobiucky vallomása, ki az ő pszichológiai észleleteit adja elő. mondván, hogy a vizsgálat második napján már arra a meggyőződésre jutott, hogy senki más nem lehetett a gyilkos, mint Támár és Temyei, ki már akkor hangsúlyozd hogy nem farkánál kell a lovat befogni, hanem fejénél, min-

denütt keresik a gyilkost. — így kiált fel, — csak a menházban nem, pedig ott vannak.

Ez kelté fel a menházra a figyelmet s e pletyka indította a vizsgálatot.

Megtörtént az is, minek szerény nézetem szerint nem kellett volna történnie, hogy a vizsgálat nem egyszer, hanem számtalanszor személyes impressziókat és hivatkozásokat vett jegyzőkönyvbe; hogy csak a következőket említsem:

Boros azt állítja vala, ez van a vizsgálatban megírva, hogy Bokodi mondta neki, hogy a szarvas felöklelte, a végtárgyalás során már kijelenti, hogy ilyet soha se mondott.

Vagy midőn a vizsgálati jegyzőkönyvben azt olvassuk, hogy Véni mondotta volna, miszerint Támár előbb járt az aszszonyhoz, itt meg azt halljuk az ő szájából, hogy azt soha se mondotta; nem szólok Kornweissről, a ki azt beszélte el, hogy látott egy honvédet, az Támár lehetett, a hangja ugyanis olyan volt, avagy Maróthiról, ki a következő nyilatkozatot adá:

»Támár nem viselte magát rosszul, de egyszer oly képet vágott, hogy minden aljas tette képesnek tartottam.« Előadja azt is, hogy a gyilkosságot tervszerűleg hajtották végre, mert pénzes ember nem jár a soroksári-úton. Ha Bokodi következő lélektani megfigyelését halljuk: Temetés után Támár olyan erőszakolt hangon mondá: »Legjobb barátomat temettük el«, hogy hangjáról meggyőződtem bűnösségéről.

Ténykörülményt egyet se tud előadni.

Érdekesek Dobieckynek jegyzőkönyvbe vett pszichológiai észleletei. Bokodi Árpádnak a vizsgálat folyamában tett s a végtárgyaláskor visszavont azon vallomása, hogy a gyilkosság éjjelén 3 óraker felébredt és lépéseket hallott, a végtárgyaláson módosítja e vallomását, kijelentvén, hogy a zörgés épp úgy a zimonyi vasút dübörgése, mint léptek zaja lehetett.

Uzsák József combinációja sem a legutolsó azon kérdésre vonatkozólag, hol találkozhattak egymással Támár és Gazdaghné? Az Üllői-úton — úgymondá ő Ponson de Terail-féle leleményességgel — van egy csipkekereskedés, ennek közelében pedig a »Gutgesell«-korcsma, bizonyosan ott találkoztak, igaz, hogy ő egyszer sem látta őket.

Vagy Martonfalvi következtetése, hogy Gazdaghnék azért hívtak vendégeket, mert féltek egyedül.

S venio ad fortissimum, a koronát minderre a m. kir. államrendőrség észjárása helyezte. Zsarnay kapitánytól hallottuk azt, hogy valakin gyilkosság követtessék el, — így beszélt ő szóról-szóra, — az csak úgy lehetséges, ha az illetők előre tudják, hogy ott lesz az áldozat; hozzá tehetne volna azt is, hogy a gyilkosság csak úgy viheto véghez, ha az illető meghagyja magát gyilkolni.

Ha, tek. kir. Törvényszék, ily észleletek játsztak vezerszerepet, egy cseppet sem csodálkozhatunk, ha a vizsgálat meddő maradt, a vádlottak már-már szabadlábra voltak helyezendők, mire mint *deux ex machina* ott termett Szaftics Lujza az ő famosus segédkezésével s ad ezáltal új irányt a vizsgálatnak.

Mindez meggyőződésem szerint más rendszer mellett nem lett volna lehetséges; de e felett itt e helyen hiába beszélünk, mi nem adhatunk az eddigi rendszernek más irányt, nem teremthetünk új eljárást, nyugodtan kell bevárunk azt az időt, a míg a törvényhozás ezzel megszerencséltet.

De — mert fontos szerepet játszik a vallomás visszavonásánál — hangsúlyozom, hogy nálunk nincs garancia. a mely megnyugtat minket arra nézve, hogy a beismerés az Öszinte vallomás jellegével bir.

Avagy azt kérdem, kijelentik-e nálunk vádlottnak úgy mint Angliában és egyebütt, hogy a fenyegetések és a kilátásba helyezett ígérek hatálytalanok!?

A terhelő tanúkat a vádlott jelenlétében hallgatják-e ki?!

Az egyedüli garanciánk a btkv. 475. §-a, de hogy ez elég garancia-e, hogy ez mennyit ér, azt legjobban épp e jelen bünper igazolja.

Elóadtam az okokat, tek. kir. Törvényszék, melyet vádlottat beismerő vallomásra indították, azt is megállapítottam. — ha ugyan nem terjedelmesen — melyik vallomás érdemel szavahihetőséget, a vizsgálóbíró előtti-e, vagy a végtárgy álas alatti; de e kérdés fejtegetését nem zárhatom be anélkül, hogy a nagy jogtudós Glasnernek egy idevágó következő észrevételét ne idézzem:

Von dem Inhalt dér Aussage, wie sie vorliegt, wendet sich die Aufmerksamkeit zu nächst auf ihre Aechtheit. Hat dér Angeklagte wirklich das gesagt und mit dem, was er

sagte, das gemeint, was ais Inhalt der Aussage sich darstellt? Mier kommen nun die Unterscheidungen, welche sich auf die Art der Aussage beziehen, zur vollsten Geltung. Die höchste Sicherheit gewährt das unmittelbar vor den Urtheilen abgelegte Oeständniss; der Wortlaut derselben, die begleitenden Mienen und Gebärden, die Art, wie es vorgebracht und erlangt wird, insbesondere ob in freiem, zusammenhängendem Vortrag, in bereitwilliger Beantwortung von Fragen, oder als das abgesungene Ergebniss eines Kampfes mit dem Fragenden, alles dies bietet sich der Beurtheilung unmittelbar dar. (Glaser: -Beiträge zur Lehre vom Beweiss im Strafprocesse«, 325. és 326. lap.)

Áttérek már most, tek. kir. Törvényszék, a ténykérdésekre.

Az első megoldandó kérdés az: Támár volt-e a gyilkos?

E kérdéssel annyiban foglalkozom, a mennyiben véden-czemet érdeklí, mert hiszen ma már Támárhoz nincs joga a társadalomnak.

Ők kölcsönösen leszámoltak, a minthogy véle leszámolt az, a ki előtt nincsenek rejtélyek.

Azt mondja a kir. ügyész úr, hogy Támár megtört szervezet és roskatag testtel bizonyára bevallja tettét itt a közvetlenség hatása alatt, mennyivel inkább vallott volna töredelmesen élete utolsó órájában, midőn tudta, — s ezt már hetek óta sejtette — hogy ő leszámolt az étellel, rövid pár óra s a mindenható ítélőszéke előtt fog állani; bizony-bizony bevall töredelmesen mindent, megkönnyíti lelkét, tisztázza magát.

Ő nem. Élte utolsó pillanatáig, lelke utolsó lehelletéig erősíti, hogy ártatlan, esküszik lelke üdvösségére, hogy nem volt Gazdagh Imre gyilkosa.

De mi indíthatta Támárt a gyilkosság elkövetésére? Kettő, úgymond a kir. ügyész úr: Gazdaghné kegye és Gazdaghné pénze.

Ismétlésekbe nem bocsátkozom, mellőzöm azokat, a miket védőtársam ez irányban felhozott, egyszerűen csak utalok arra, hogy misem jogosít fel azon feltevésre, hogy Támár akár Gazdaghné kegyét, akár pénzét előre biztosította volna magának.

Mit hozhatunk fel egészben Támár ellen?! Ha ezen írott, ezen holt vizsgálat anyagát elejétől végig átvizsgáljuk, semmi

olyasra nem akadunk, a mi Támár tettlegességét bizonyítaná, egy bizonyíték van s ez: Gazdaghné vallomása.

Gazdaghné azonban ha beismerő vallomást tesz s vallomásában Támárt terheli, úgy ellenében nem beismerő, hanem tanúvallomást tesz. Már most vagy elfogadjuk azt, s akkor tanúvallomás erejével bír, vagy nem vesszük tekintetbe. Ha tanú: akkor beismerő vallomásának visszavonása — akkár bír az értékkel önmagára nézve, akár nem — teljes erejű Tárnám vonatkozólag s így elesik az egyetlen, e gyenge bizonyíték. a mely Támár tettlegességét bizonyítja.

Láthatjuk azonban a vizsgálat adataiból, a végtárgyalás menetéből, Gazdaghné leveleiből, hogy e beismerése Tárnám vonatkozva nem más, mint ügyetlen önmentség és Támár vádolása.

De hisz Gazdaghné Támárt előbb nem is ismerte.

Bizonyítja ezt első sorban Rasch Borbála, ez a Raschi Borbála, kit védenczem feljelentett, s ki ennek folytán reánézve érzékeny pénzbírsággal sújtott, az a Rasch Borbála, ki bizony — mint volt alkalmunk arról meggyőződni — szívesen gyűjti az adatokat, hogy megbosszulja magát.

Kinyilvánítja, hogy Támár a házhoz soha sem járt.

Panyurka kijelenti, hogy Támár ápril 11-én nála járt s tőle tudakolta Gazdaghé lakását; ha a házhoz járt volna már azelőtt, úgy ez útbaigazításra mi szüksége sem volt.

Támár tehát nem járt Gazdaghékhöz.

Képzeltető-e ekkép, hogy ketten első találkozásuk alkalmával ápril 11-én oly gyorsan megértették egymást, oly hamar határoztak?

De erről a Támárról, e ravasz, furfangos, sokat próbált emberről fel lehet-e tétélezni, hogy ha csakugyan ő volt a tettes, oly ügyetlenül vigye véghez a gyilkosságot?

Ez a Támár Ternyeivel együtt — kit ma leleményességéért a kir. ügyész úr olyannyira megdicsért — kapják meg a kapukulcsot s meg se nézik melyik kapun mennek be a raenházba, nem gondolnak a visszavonulásról.

Ha véletlen folytán Jedicska le nem veszi a keresztvasat, ki nem veszi az ajtóból a kulcsot: Támár és Ternyei be se mehetnek.

Marasztalja-e a ravasz Támár Szita bajtársát, hogy maradjon, poharazzon velük?

Ajánlkoznak-e tanúk előtt e kitanult ravaszok arra, hogy Gazdaghot hazakísérik?

Feltehető-e Támárról és Ternyeiről — ha csakugyan roszban törték a fejüket — hogy még 12 óra előtt — a mint ezt Véni Ágnestől halljuk — nógassák Gazdaghot a hazamenetelre, pedig szombat és vasárnap közti éjszaka volt az, a mikor a külvárosrészek élénkek?

Feltehető-e — de sokáig bírnám folytatni kérdéseimet — hogy Támár igyék legtöbbet, ha gyilkosságot forral agyában?

Ilyenek-e a ravasznak ismert s ravasznak elnevezett egyének előkészületei?

Otthon voltak-e 2 órakor? Nézzük, miként vullanak a tanúk ez irányban.

Szita beszéli, hogy hazajövetelük alkalmával még beszélgettek s ő azután még egy jó sort aludt.

Itt van Kállay módosított vallomása, melyből bizonyítékot meritek arra nézve, hogy 2 óra és tíz perczkor Támár és Ternyei otthon voltak.

Látták-e Támárt a gyilkosság színhelyén?

Búkor rendőr akként vall, hogy volt ott egy tiszt, ki Támárhoz hasonlított, de Támárt fel nem ismerte.

Zsiller azt mondja, egy tiszt volt jelen a tetemnél, ki elbeszélte, hogy ők Gazdaghot el akarták kísérni — de ez nem hagyta magát.

Itt a végtárgyalás alkalmával pedig hozzáfűzi, hogy az a tiszt, ki Gazdaghot siratta és jóbarátjának mondotta — Szita főhadnagy volt; mert Támárt soha sem látta.

Elhithetjük neki, mert Szita jó lábon állott Gazdaghgal s előző estén csakugyan beszélt és mulatott vele.

Nem akarok én e kérdésnél tovább időzni, irrelevánsnak tartom azt, ott volt-e Támár vagy sem a gyilkosság színhelyén, ha csakugyan ott volt, s ő tagadta ezt, akkor hazudott, ennyi az egész.

Fontosabb azonban — s ezt a közvédlő úr is hangsúlyozza — hogy Támár és társa átcsalták Gazdaghot a másik oldalra azért, mert az az út járatlan, mert a fák körül könnyebben lehet leskelődni, könnyebben lehet gyilkolni.

Védő társaimmal, a közvádló úrral elmentünk a színhelyre s meggyőződünk arról, hogy Schulteisz tanúnak igaza van. mondván, hogy az egyik oldalon csak úgy lehet járni, mint a másikon.

Csupán attól függ, honnan fú a szél s honnan süt a nap?

Mert úgy az egyik oldalon, mint a másikon van út, jártul

Ha tehát arra lakók bizonyítják, hogy egyre jó. akár erre. akár arra megyünk, ha tekintetbe vesszük, hogy borozás után késő éjjel bizony nem a vonalzó irányában haladunk — a mint ezt védőtársam alaposan kimutató — akkor megmagyarázhatjuk azt is, miért mentek az innenső oldalról a túlsóra.

Azt mondja a közvádló úr, hogy ma már nincs úgy mint régen azelőtt, nem várják az országúton a négyes fogatot, hogy azután a bennül őket kirabolják.

S azt következteti ebből, hogy bizony nem idegenek voltak a tettesek.

Azt válaszolom: bizony elkövetnek ma is ily rablógyilkosságot, példa rá a soroksári-úton elkövetett rablógyilkosság. Ma sem lehetetlen az, hogy gézengúz emberek késő éjjel megtámadjanak kaputos embert.

Idegenek — így folytatja a kir. ügyész úr — nem lövik meg a már megfojtott áldozatot.

Ha nem lett volna szükség a lövésre, úgy ők se tették volna. A ki tette, csak azért tette, mert úgy hitte, hogy Gazdagh még él.

Beismerem, hogy kényelmesebb, czélszerűbb — a gyilkos szempontjából — egyszerű fegyvereket: mint furkósbótot vagy egyéb ütő- és szűrőszerszámokat használni, s bizony Támár és társai ilyeket szerezhetek volna és a pesti csatár őket ily szerszámokkal várta volna.

Foszlányok, mind e tünemények, tekintetes kir. törvényszék, legkisebb támpontot sem nyújtanak arra, hogy Támárt a gyilkosság vádjával illethessük.

S ha Támár nem volt gyilkos, hogy lehetett Gazdaghné a gyilkosság részese, hogy ítélnék el őt a bűnrészességben, ha nincs tisztázva az, hogy ki volt a gyilkos.

* * *

Foglalkoznom kell — bármennyire is próbára tegyem a tek. törvényszék figyelmét — védenczem személyével, egyéni-

ségével, hogy megvilágítsam azt, képes volt-e ő ily bűnös cselekményre.

Képes volt-e ez a gyenge szervezetű — orvosok véleménye szerint beteges, ideges, irritált asszony, a ki főijéhez híven ragaszkodott, kinek egy botlásáról sem tudunk — arra, hogy egy gyilkosságot forraló szövetkezet lelke legyen?

Megérdemelné e kérdés, hogy hosszasabban foglalkozzam vele, mert az eredmény okvetlen az, hogy Gazdaghné már szervezeténél fogva sem volt ilyenre képes.

De mert gyenge volt: azért került Támár hálójába.

A félj meggyilkoltatása után Támár az első, ki a házhoz jár, Támár vigasztalja őt. Támárnak — s ez a közvádó urnák szól — ótalmába adja az atya is leányát. így kezdődik a viszony. Támár minden ügyében eljár, ő van körülötte betegségében is.

Hogy tehát azután e viszony egyre szilárdul, az nagyon természetes, s épen nem következtethető, hogy az előleges bűnös egytetérés eredménye.

E nőnek, védenczemnek vallomásában — ugymondják szakértő orvos urak — három factor működött közre: a kitanítás, a ravaszság, az önérdék; minden szava a mit vallott, hazugság; ő nem őszinte beismerő.

S ha nem az, úgy bizonyítékokat a vallomástól függetlenül és elkülönítve kell mérlegelnünk, összevetve a ténykörülmenyekkel s egyéb kérdésekkel; s az első kérdés itt is, mint minden büntettnél az:

Miért vétkezett? Mi érdek vezette őt?

Főijével jól élt. Azért, hogy Gazdaghnak rosszul ment sora, azért csak nem gyilkol tatja meg. Gyermeke is volt.

Támárhozi viszonya és a 15,000 frt bírása, ez volt — ugymond a kir. ügyész úr — a két factor, a mely őt a bűnre csábítá.

Bebizonyítottam, hogy Támárt a gyilkosság előtt nem s merte.

Akkor talán a 15,000 frtnyi biztosítási díj?!

Gazdaghné azzal védekezik, hogy e biztosításról előre mitsem tudott.

Megerősítve halljuk a védekezést Simon Károly vallomása által. E vallomást a vádlott távollétében tette, később e

vallomás kiegészítést és bizonyító erőt nyert amannak congruens vallomása által. Halljuk csak mit mond Simon Károly. Feljöttem Pestre és itt leányom számára könyöradományokat gyűjtöttek, de sem leányom, sem én a biztosításról mitsem tudtunk; a lapokból értesültünk arról, s rögtön, hogy e könyöradományok meg ne szűnjenek, felmentem a szerkesztőségbe, kérve e közlemény helyreigazítását.»

A ki 15,000 frot örököl, felmegy-e az a szerkesztőségbe, s kéri-e továbbra is a könyöradományokat?! Hazudozik-e, eltagadja-e a biztosítást, rimánkodik-e szánalomért?

Mérlegeljük, tekintetes kir. Törvényszék, hogy Fischer Vilmos, az illető hivatalnok is akként nyilatkozik, hogy Támár és Gazdaghné nem tudtak a biztosításról, fontoljuk meg Erdensohn és Visontai hasonnyilatkozatait, s biztos meggyőződést szerezünk arról, hogy Gazdaghné eleve mit sem tudott a biztosításról, hogy őt atyja tette figyelmessé, midőn a börtöndben kutatva, megtalálta a biztosítási iratokat.

A vád erős támasza, Gazdaghné azon állítása, hogy férjénél a gyilkosság napján 700—800 frot lehetett. Az, tek. kir. Törvényszék, ismét egy hazugság, egy a sok közül, melyek a vizsgálat adatai között csak úgy hemzsegnek. Midőn meggyilkolták férjét, lett légyen az fontoskodásból, hogy annál nagyobbak tűnjék fel vesztesége, akár azért, hogy a közönség könyörérzetét annál inkább biztosítsa magának, hazudta a 700—800 frtos mesét. Később már — s mi gyakran látjuk az életben — annyira beleélte magát e gondolatba, e nagyításba, hogy maga is elhitte, hisz saját édes atyja előtt is ekként nyilatkozott. Bár azt az eshetőséget sem látom kizárva, hogy méltán hihette, miszerint férjénél van annyi pénz. Megkérdezik már most itt ez asszonyt eziránt, itt már azt mondja, hogy lehetett vagy 300 frot, később lecsökkent 200 frtra, végre concedálja, hogy biz hetven frot. is lehetett. E hazudozások jellemzik védcenzemet, ezekért kellett annyit szenvednie, de mind ezek bizonyítékot bűnössége mellett nem szolgáltatnak.

Venio ad fortissimum: a revolverhez.

A vizsgálóbíró előtt legelőször Gazdaghné nem ismerte fel, a vizsgálóbíró természetesen elhitte neki. Később már felismerte s a magáénak mondotta, mi természetesebb, a vizsgáló-

bíró ezt még inkább elhitte; de erről ne szóljunk, hanem vizsgáljuk a bizonyítás eredményét.

Gazdaghné állítja vala, hogy e revolver nem volt félje revolvere; a vizsgálóbírótól halottá, hogy az a férje kézitáskájában volt, ezt Bondár beszélt el a vizsgálóbírónak s ennek következtében ráhagyta. Megjegyzem, hogy ezen mitsem változtatna azon körülmény, hogy Gazdaghné előbb s Bondár utóbb lett kihallgatva, mert én tudom azt, hogy a vizsgálati nyomozások a jegyzőkönyv felvételénél előbbi keletűek. Ez a Bondár nem akkor cseppent az égből, mikor véle a jegyzőkönyvet felvették, a szerfelett éber fülek meghallották már, mit beszél ő s így hallgatták ki előbb Gazdaghnét, azután Bondárt.

Mily nagy fontosságunknak Ígérkeztek e tekintetben Bondár, Farkas, Buzási vallomásai! Ok a vizsgálat alkalmával s ennek tartama alatt mind felismerték e revolvert, de itt a közvetlenség kimondhatatlan hatása alatt már egyik sem mert határozottan rámutatni, sőt Buzásiné, a ki pedig a legnagyobb határozottsággal ismerte fel a revolvert, itt egészen mást szemelt ki.

Megkérdeztük e tanúktól, hogy van az, hogy akkor felismerték?

Így felelnek s e feleletük mily vád a vizsgálat ellen, »hogy akkor csak azt adták a kezembe.«

Egy pozitív bizonyíték nincs arra, mely e revolver azonosságát igazolná, de itt hallottuk Szádi szájából, hogy bizony Támárnak is volt egy hasonló revolvere.

Hát akkor ugyan kinek a revolvere volt az?

Az én válaszom az igazi: egyiké sem.

De a takarékpénztári könyv, az a szerencsétlen, állítólag Ternyeinek adott könyvecske! Mily kézzelfoghatóan van igazolva, tek. kir. Törvényszék, hogy az az ötszáz forintos takarékpénztári könyv nem lehetett Ternyeinél, mikor ez a Schultheisz korcsmájában kereste elvesztett könyvecskéjét és hogy azon tizenegyszáz forint kivétele sem szolgáltat bizonyítékot arra, hogy Ternyei és Gazdaghné összeköttetésben állottak egymással.

Egész röviden, hivatkozom az öreg Simon és Simon Nelli vallomásaira, s meggyőződést szerezhetünk a mezőtúri távirtdai hivatal útján, a mely igazolná, hogy védenczem

könyvecskéit otthon felejtette. Feleslegesnek tartom azonban ezt egyrészt, mert a beszerzett bizonyítékok eléggé igazolják az állítás valóságát, másrészt pedig nem akarom ezáltal a tárgyalást tovább nyújtani.

Így tehát a bűnjelek közül még csak a végzetes »óra« marad hátra.

Mindenekelőtt azt a kérdést vetem fel: «Képzeltető-e, hogy az a ravasz, furfangos Támár azt a bűnjelet, a melyet a gyilkosság után rögtön az egész rendőrség keres és kutat, mert az özvegytől tudja meg az ismertető jeleket: a fekete lapot és sárga számokat, nyilvános zálogházban elzálogosítsa, a hol már szinte lesik a hozóját?» Minden zálogház megkapta a rendőrség körözvényét, s kiteszi-e magát Támár a csekély 4—5 forintért a felfedezés eshetőségének? Oly nagy volt-e a nyomor? Állítólag a gyilkosság után 6—8 nappal zálogosították el az órát, 6—8 nappal később, a mikor már a biztosítás megtörténtét kétségkívül tudták, nem mennek-e inkább akármelyik uzsoráshoz s nem fizetnek-e 10 frtért 100-at, mintsem kitegyék magukat a biztos veszedelemnek?

De ha már elzálogosították az órát, elkövetnek-e oly örültséget, hogy kiváltsák, hogy újból megkísértsék a biztos veszedelmet, ha csakugyan vétkesek?

Pedig Gazdaghné maga egész nyugalommal elmegy a zálogházba 8 kiváltja férje óráját.

Bűnjel-e még mindig ez óra?

A legegyszerűbb okoskodás azt mondja nem, mert gonosztevő nem bír annyi erővel.

Az én meggyőződésesem egyébiránt, hogy az óra nem is volt Gazdag Imre birtokában a gyilkosság elkövetésekor.

Mert miből következtethetjük ezt, mikor nincs ez iránt semmi bizonyítékunk?

A Véniek azt mondják: »Látták, hogy Gazdag úgy tett mint a ki az óráját nézi.« Órához szokott ember, ha időről van szó, akkor is zsebéhez kap, ha nincs is órája.

Ternyei, a kir. ügyész úr szerint, genialis ember — azt mondja, hogy látott nála órát. — Én e nyilatkozatát genialitása rovására írom. Azt hiszem, hogy csak azért mondta, hogy mutassa, miszerint mitől sem fél. Egyedül még Rasch Borbála van hátra. Ő előző este látta még az órát. Nem hiszek neki.

A cseléd, ki hozzá volt szokva, az órát mindennap látni — azt hiszi, hogy az utolsó pillanatig látta. — Ha valónak fogadom vallomását, mysteriosus az a zálogcédula, mely a tekintetes kir. törvényszék előtt fekszik s melyről azt hittük mostanáig, hogy ez az a jegy, a melylyel Gazdag Imre holmija elzalogosított s mely április 11-érői kelt.

Ha ez csakugyan ama bizonyos jegy, akkor Rasch láthatta az órát.

Alapos a hitem, hogy nem ez a jegy volt a valódi, mert a kiállítás ideje nem egyezik meg azon idővel, melyet az öreg Simon és Gazdaghné előadnak. Már most méltóztassék tekintetbe venni Horváthné vallomását, ki előadja, hogy Simon Nelli mondta: ezek a bolondok keresik az órát, pedig az a szekrényben van. — Méltóztassék Uzsákné, az öreg Simon, Simon Nelli és Gazdaghné vallomását tekintetbe venni s beigazoltalak látjuk, hogy az óra zálogban volt, hogy az kiváltatott és hogy azt az órát a szekrényben helyezték el. Hogy az óra Gazdag Imre meggyilkoltatása után lett zálogba téve, az nincsen bizonyítva, de még ez esetben is kérdés, az elrablott óra volt-e ez? Egyszerűen és józanul mondja Gazdaghné: ha az órától tartanom kellett volna, ezt megsemmisítettem volna. Nem plausibilis-e ez előttünk? Az igaz, az apa megőrült a betétnek, de a leány nem volt annyira fősvény, hogy e 10—20 frtot érő órához ragaszkodott volna. Méltóztassék meg hozzá venni azt, amit Rasch Borbála és Horváthné vallanak, hogy Gazdag Imrének czvikkere is volt és a mit Solti Ignác és neje vallanak, hogy két zsinórt hordott, egyiken órája, másikon czvikkere lógott és benn vagyunk a labyrinthban, mert nem tudjuk kimagyarázni: hová lett a czvikkeres zsinór?

Azt kell tehát hinnünk, hogy az a zsinór a czvikkeres zsinór volt és hogy akkor este óra nem volt nála. — Az óránál még egy körülmény játszik szerepet, a mit az igen t. ügyész úr felhozott, hogy egy ápril 17-iki lapba göngyöltve lelték fel az órát; ebből azt következteti, hogy ápril 17-ike körül vagy után vitték zálogba és úgy váltották ki. Én azt egyáltalán bizonyítva nem látom, hacsak az okoskodás oda nem irányul, hogy ápril 17-ike előtt nem volt zálogba téve az óra. Akár így van, akár úgy, nyomatékot ennek nem tulajdonítok, legföljebb Gazdaghné ismét hazudott. Gazdaghné nem mondta,

hogy ő abba az újságlapba hagyta az órát s úgy tette a székénybe, de ha mondta is, következtetést ebből nem vonhatunk.

Azt, a mire a t. ügyész úr súlyt fektet, hogy az asszony órája lehetett zálogban, erre vonatkozólag hivatkozom Horváthné, Uzsiakné vallomására, hogy az asszonynál az órát látták, sőt ez utóbbi figyelmezteté őt, hogy vigyázzon reá.

Simon Nelli vallotta, hogy nem volt meg Gazdaghné órája, de azért vallotta, mert a vizsgálóbíró azt mondta neki: «ekként védekezik a te nővéred». Nagyon természetes, hogy a nővér könnyen fogja venni a kérdést és nem sokat gondolkodik, hanem anélkül, hogy hazudni akarna, csak ráhagyja, mit nővére mondott

Egy bűnjelre nem fektetett súlyt az ügyész úr, nézetem szerint szándékosan nem, és ez az egy bűnjel: Gazdaghné levelei. Pedig ezek a levelek nagyon sokat mondanak, ezeknek a leveleknek hasznát vehette volna az ügyész úr, hisz vádolt egy helyütt így beszél: »Annyira fáradt vagyok, hogy az órát fel se hoztam.« Jól számított, hogy nem idézgetett, félt e levelektől. De mert szóba hozta azokat, hát én czitálgatok belőlük.

Mert tükör e levelek, a melyek vissza sugározzák védenczem egész lényét s valóját. így ír: »Kedves Lajoskám, adj tanácsot, hogy mit tegyek, mert én a bírónak elmondtam ezt, meg azt,, nem tehettem egyebet annyi faggatás után, mert bizonyítékokkal álltak elém, hogy miénk a kés és 14 tanú szembesítését átéltem, kénytelen voltam ezeket elmondani, hogy tőled hallottam.« Vagy az a pont, hol kitanítja Gazdaghné Támárt: »A mit a bíró úrnak mondtam, megírom, hogy tudd meg és segíts rajtam, igazítsd ki, hogy azt nem jól mondtad, te majd kiigazítod — én már azt sem tudom, mit tegyek. — Bocsáss meg nekem.«

Úgy-e bár, tek. törvényszék, ezek a levelek, a melyeket teljes biztosságban írt Gazdaghné Támárnak, mert meg volt győződve, hogy Szaftics Lujza becsületes, hogy neki módjában áll kézbesíteni a levelet, úgy-e ezek elfogadhatók bizonyítékul az ő gondolkozása mellett. De halljuk tovább: »És te mint tapasztalt ember át tudod gondolni, mi lehet ennek eredménye, és tudasd velem, hogy mit tegyek, hogy se te, se én ne szenvedjünk, mert vissza nem vonhatom ezt a vallomásomat, mert már egy párt visszavontam, stb. Eleget szenvedek ártatlanul

most is, mert Isten látja telkemet s ismeri, hogy bűnös nem vagyok. Ha meg kell halni, azért halok, mert te nem szeretted és nem törődöl életemmel. Nem tudom, mi lesz velem, csak te segíthetsz rajtam, én már mindenfélekép próbáltam, hogy szabadságom elnyerjem, de hiába. Én és te nem vagyunk bűnösök, de oda kényszerítettek, hogy azt is mondjam, a mi nem igaz. Bűnös csak azért vagyok, mert mondtam, hogy te is bűnös vagy, de te ezt bocsásd meg.«

S a midőn legnagyobb keservében írja:

«A legnagyobb kétségbe esett vagyok. Nem tudom, mi lett velem, csak te segíthetsz rajtam, én már mindenfélekép próbáltam, hogy szabadságom elnyerjem, de mindhiába volt, nem marad a rajtam valónál, még ha kiszabadulok is, mehetek koldulni. Istenem, légy tehát jó és segíts rajtam, mert így mind a ketten veszve vagyunk, sőt négyen, holott én és te nem vagyunk bűnösök, de oda kényszerítettek már engem, hogy azt is mondjam, a mi nem igaz, és mert pártodat fogtam, engem bűnösnek tartanak. Bűnös vagyok, igen, abban a részben, hogy azt mondtam a bíró előtt, hogy te is bűnös vagy, Ternyei és Molnár, de azt bocsásd meg nekem, hisz elveszett észszel mondtam mindazt, — és figyelj ide, kérlek, hogy én a revolvert felismertem a féltemnél és ő kivitte azt a menházba« stb., — elbeszéli az általa mondottakat. Mindenre kitanítja, ahogy őket kitanították . . . Nyilvánulhat-e az anya keserve megkapóbban, mint mikor mondja:

»Ki fogsz menteni, hogy karácsonyra az én kis angyalom megláthassam« — bízik Istenben, hogy Támár is kiszabadul, ha kitölti azt, »amit reá a gonoszok kiszabtak.«

Csak szabadulni akar, véget vetni a kínszenvedésnek s azért esdekelve kéri:

»Kérjed a szembesítést te is, hogy megmondhassam szemedbe, hogy tőled hallottam, hogy ők a tettesek és én haragot színlelek — ez ne tűnjék fel, mert ezzel kénytelen vagyok és leszek — pedig Isten látja lelkemet, hisz nem vagyok bűnös, sőt sajnáltak, magamat megsiratom, hogy milyen szerencsétlen vagyok én. Csókol« stb.

Tek. kir. törvényszék! Lehet-e fényesebb plaidoyeije e nőnek, mint ezen két levél? Nem bizonyítékai e levelek ártatlanságának, lelki küzdelmeinek, a kiszabadulás utáni fékezhe-

tetlen vágyának, amely inkább ártatlanokat vádol, csak hogy menekülhessen. Büntárs beszél így büntársával?

Röviden foglalkozom még a hátralevő bűnjelekkel. Ott van a pityke gomb, akár a zsebben, akár mellette. Bizonyítékot ebben sem pro sem contra nem látok. De hogy valamikép ok adató!ja a vád annak otléteiét, azt mondja, hogy ezt félrevezetés céljából kellett odatenni. Már engedelmet kérek, ha gyilkosok oly nyugodtan gondolkoznak, hogy oda tesznek gombot, akkor az állítólagos kést nem teszik oda. Aki annyira nyugodtan gondolkozik, az nem hagyja ott a revolvert, mert öngyilkosságot nem akar színlelteni!

Be van bizonyítva, hogy a kés nem volt Gazdaghé. Ott van Rasch vallomása. De e kés odatételének mi célja lehetett? Félrevezetés csak nem? Hát akkor mi? Talán az, hogyha csakugyan Gazdaghé volt, annál bizonyosabban jöjjenek a nyomára annak, hogy Gazdaghnének része volt a gyilkosságban. Ott vannak még a jelenségek, hogy Gazdaghné nyugtalan volt. Elfogadom Rasch Borbála vallomását. Mikor kezdett nyugtalankodni? Ha tudja, hogy féijét ma meggyilkolják, hogy féijét többé nem látja, a nyugtalankodás a félj távozásakor kezdődött volna, ő pedig akkor elment czukorsüteraényért. Képzeltető-e oly aljas asszonyi lélek, ki mikor tudja, hogy férjét vágóhídra viszik, elmegy nyalakodni. Gazdagh nem szokott kimaradni, mindig otthon vacsoráit, ő várja 9—10 óráig, és mikor férje 10 óra tájban sem jön, nyugtalan kezd lenni.

Természetellenes-e ez? Nem minden hitves nyugtalan-e akkor, mikor férje nem jön meg a kellő időben?

Csak Shakespeare ecsetelhette volna e jelenetet. A gyermek rosszul lesz, az asszony nyugtalan, ez tán a szellemek korrespondenciája vagy a jól érző hitves sejtelve? Az életben megtörténik, hogy midőn hozzánk közel álló léleknek baja támad, a rokon lélek megérzi azt. Nyugtalan lázas éjszaka volt. Reggel elküld Gajzágóhoz, keresteti férjét; mindez nem természetes-e? Mikor azután megtudja a hírt: összerogy.

Íme tek. Törvényszék, ez a jelenség ellene bizonyítékul fel nem használható.

Nem akarok tovább időzni, befejezve a felmerült bizo-

nyítékok mérlegelését, csupán egy-két jelenséget akarok még felemlíteni.

Nem ártatlansága mellett bizonyít-e az, hogy a gyilkosság után panaszkodott, hogy koldus, hogy kegy adomány okát nem csak elfogadott, de kért is, pedig tudhatta, hogy 2—S nap múlva úgysis köztudomású lesz a 15.000 frtnyi biztosítás. Nem-e Támár és az ő ártatlansága mellett bizonyít, hogy Dobossal kérvényt írtatok a kegy díjért, de midőn a pénzt megkapták a folyamodványt félretették. Nem-e ártatlansága mellett bizonyít, hogy Támárt háromszor is elutasította magától? A büntárrsal szemben nem merünk ekkép fellépni. Támárnak módjában állt volna ez asszonyt megsemmisíteni. De még egy igen fontos jelenségre figyeljünk. Nem-e ártatlansága mellett bizonyít, tek. kir. Törvényszék, hogy nem nyugodott addig, míg férje holttestét fel nem kereste. Hisszük-e, hogy az a nő nem félt volna a tetemre-hívástól, azoktól a vérző sebektől és bűnösen bírt volna-e annyi bátorsággal a tetemet meg nézni? Soha! Erre még egy férfiú sem képes, annál kevésbé egy nő.

Védelmem véget ért.

A végzet nem ismer könyörületet. A ki hibázott, annak bűnhődni kell. Védenczem vétett az erkölcs törvénye ellen, s Tajmi súlyosan kellett lakolnia. Tisztességes becsületben megöszült szülők jól nevelt gyermeke, mert egyszer lépett félre, mert egyszer feledkezett meg az erkölcs törvényeiről, melyek mindenki szívébe bevésve, mily nagyok az ő szenvedései! Nem szólok lelki fájdalomról, megtört szívről, kétségbeeséséről, legyenek e keserű érzetek az ő méltó büntetése. De e nőről egy éve már mindenki mint férjegyilkosról beszél; e nő közel egy esztendeje a börtönben szenved. Nem telt-e be a mérték, nem túlszigorú-e már is az ő bűnhődése? A börtön, tek. Törvényszék, a gonosztevőnek büntetés, egyrészt; asylum másrészt, a hol önmagával és a megsértett társadalommal kibékülhet. De az én védenczem nem gonosztevő, az nem büntetést érdemel; annak könyörületre, vezeklésre van szüksége. Még a sors az ő kérlelhetetlenségében, még az sem zárta el előle a kibékülés minden útját, még az is megvilágítja szálamraméltó helyzetét az irgalom sugarával. Él védenczemnek kis leánya; az orvul meggyilkolt atya egyetlen sarja. E kis

leányban kell kiengesztelni a megsértett atya és férj emlékét. A tek. Törvényszék fel fogja menteni védenczemet; vissza fogja őt adni gyermekének és a társalomnak. Az ő tettének nincs és nem lehet is e földön bírāja, o felel ezért annak, ki a bocsánat kútforrása. Mi nem avatkozhatunk bele, rajtunk nem áll ítéletet mondani felette, mi nem sújthatjuk őt az iszonyú váddal, mert Gazdag Imréné ártatlan férje meggyilkoltatásában. Kérem felmentését.

Dr DARÓCZY ELEK

budapesti kir. ügyész vádbeszéde

csalás büntetében való bűnrészességgel vádolt Marót Sándor bűn-
ügyében. Elmondta a budapesti kir. büntető-törvényszék előtt 1902.
évi

június havának 5-ik és következő napjain megtartott fő tárgyaláson.

Tekintetes kir. törvényszék!

A ki élethivatásánál vagy különös érdeklődésénél fogva a társadalmi jelenségeket éber figyelemmel kíséri és azoknak a bűncselekményekre gyakoroló befolyását gondos tanulmány tárgyává teszi: megdöbbenve tapasztalja, hogy a bűncselekmények elkövetésére irányuló készség és a véghezvitelben nyilvánuló ügyesség az általános műveltség emelkedésével és terjedésével lépést tart.

A műveltségnek mindig megvoltak a maga jellegzetes büntetesei.

Az emberiség minden időben szégyenkezve mutatott fel olyan megtévedt egyéneket, a kik éppen műveltségüket használták fel tiltott cselekmények elkövetésére.

E tekintetben azonban a bűnkrónikák sohasem mutattak fel olyan félelmetes arányokat, mint napjainkban, a mikor szerfelett nagy azoknak a művelt embereknek a száma, kik a gonoszság útjára lépnek.

Ma már az életerős, munkabíró, szellemi és anyagi javakkal megáldott embereket, méreggel, öldöklő fegyverekkel, betörő szerszámokkal és más tiltott eszközökkel operálva, tömegesen látjuk a bűn ösvényére tévedni.

Az erkölcsöknek ez a megdöbbentő elvadulása minden jó érzésű és fegyelmezett elmét méltán gondolkozóba ejt.

Töprengésünkben önként felmerül az a kényes kérdés is, váljon igaz-e, mit s civilizáció ellenségei büszkén hirdetnek, hogy a műveltség emelkedése és az erkölcsök tisztasága egymással fordított arányban állanak?

Vissza kell utasítani ezt a mélyen sértő feltevést!

Nem állandó bajjal, nem állandó veszedelemmel állunk szemben, hanem csak korunknak múlandó és gyógyítható betegsége miatt panaszkodhatunk.

Az emberi műveltség és tiszta erkölcs azért teljes fényben ragyog!

A civilizáció teremt ugyan büntetéseket: de a művelt társadalom közérzése, az állam büntető hatalma kérlelhetlenül eltiporja őket.

Ez a megnyugtató és fölemelő érzés kíséren bennünket a midőn, — a megtorló igazság alkalmazása érdekében, — két művelt ember gonosz cselekedetével foglalkozunk.

Az egyik, dr. Tomka Samu, ki a közfeltűnést keltő bűncselekményt, műveltségének és akaraterejének minden raffinériájával tervezte és végrehajtotta, már nincs az élők sorában. Ő jogellenes cselekedetének a legfőbb bíró előtt már beszámolt és elvette annak érdemlett büntetését. Csak a másik, a bűnsegéd Marót Sándor jelent meg földi bírái előtt, hogy a jogrend megsértéséért helyt álljon.

A kegyeletes érzés azt követelné tőlem, hogy a meghalt dr. Tomka Samuról vagy jót beszéljek, vagy semmit se mondjak. De a büntető jogszolgáltatásnak mindenek felett álló és egyenesen az állami közrendet érintő magas érdekei nekem, a közvádlnak, elengedhetlen kötelességemmé teszik, hogy nemcsak az életben levő Marót Sándornak, hanem a kiszenvedett dr. Tomka Samunak személyével és viselt dolgaival is kimerítő részletességgel foglalkozzam.

I.

Dr. Tomka Samu egy számos tagból álló szegény családnak volt a salja.

Szilárd elhatározás és törhetetlen akaraterő jellemezték őt.

Az élet nehéz küzdelmei közt, — sanyarú nélkülözések árán, — szerezte meg doktori diplomáját, mely őt az orvosi gyakorlat folytatására képesítette és jogosította.

Önerejéből, csak némi rokoni, segítségre támaszkodva, küzdötte fel magát a legalacsonyabb sorsból a társadalomban számottevő emberek rétegébe.

Csakhamar kiterjedt orvosi gyakorlatra tett szert. Jelen-
tekeny jövedelme is volt.

Vagyont mégsem szerzett.

Ehhez házassága révén jutott.

Feleségül vette ugyanis Axnberg Adélt, a ki tekintélyes vagyont vitt házához.

A törekvő orvosnak tehát már megvolt anyagi boldogulásának minden föltétele; megvolt boldog családi élete és megvolt számottevő társadalmi állása.

Még sem nyugodott meg sorsában!

A vagyonszerzés démona lepte meg őt. Fékevesztett szenvedéllyel anyagi javak után törekedett. Rohamosan és könnyűszerrel akarta gyarapítani azt a vagyont, mely a sors kedvezéséből birtokába jutott.

E merész szándéka. véghezvitelében kezére játszott az a sötét múlttal bíró Marót Sándor, kit hozzá vérségi kötelékek fűztek.

Az anyagi javak bőséges szolgáltatására alkalmas médiumnak látszott a Trieszti általános biztosító-társaság, melynél dr. Tomka Samu összes vagyonát betöréses-lopás ellen biztosította.

Ezután megkezdte bűnös szándékának véghezvitelét.

Betörő-szerszámokat vásárolt.

Ezek segélyével pénzszekrényét titokban, hónapokon keresztül fúrta és lakásán olyan helyzetet teremtett, mintha nála betörők jártak volna.

Biztosítva levő összes értékpapírjait és ékszereit magához vette.

Hogy pedig bűnös cselekedetét leleplezze és magáról minden gyanút elhárítson: a múlt év december havának 21-ik napján feleségével együtt Badenbe utazott.

Innen több ízben bement a közelfekvő Bécsbe. Itt testvérenek Marót Sándornak tudatos közbenjárásával eladta a biztosított és a pénzszekrényből titokban kivett értékes dolgokat.

Aztán feleségével együtt visszatért Budapestre.

Felesége természetesen kétségbe volt esve, midőn családi fészket feldúlva találták.

Dr. Tomka Samu is adta a megdöbbsent, károsult ember szerepét.

Nyomban bejelentette a szenzációs bűnesetet a rendőrhatalóságnál.

De egyszersemind a biztosító-társaságnál is jelentkezett, hogy a sérelmére elkövetett büntetendő cselekményből kifolyólag, a biztosítási kötvény alapján, az intézet ellen, kártérítési igényt kíván érvényesíteni.

Hiába való volt azonban minden furfang és minden ravaszság!

Az igazság diadalmaskodott!

Kiderült ugyanis, hogy dr. Tomka Samu a biztosítási összeg jogtalan megszerzése végett, betöréses lopás színlelésével önmaga tette félre ellopottnak álitott ingóságait. Megállapított az is, hogy bűnös akaratának véghezvitelében testvére Marót Sándor őt szándékosan támogatta.

A büntudat súlya alatt dr. Tomka Samu öngyilkosságot követett el. Fölötte tehát már törvényt nem ülhetünk.

De büntársát a kézrekerült Marót Sándort büntetőjogi felelősségre kell vonni.

II.

A Marót Sándor bűnrészességének megállapíthatása végett mindenek előtt a dr. Tomka Samu bűnösségét kell kimutatni.

Ez első pillanatra nehéz feladatnak látszik. Mert nem áll előttünk a tettes, dr. Tomka Samu. a ki felvilágosító nyilatkozatával, vagy esetleges beismerése által véleményünknek irányt adhatna. Nincs tanú, ki a legfőbb perdöntő tényre ssgát érzéki észleletei alapján teljes fényt vethetne. És perbeli cselekvésünk keretéből a közvetlen bizonyítás egyéb eszközei is hiányoznak.

Ámde a közvetlen bizonyítékok fogyatékoságát nem szabad egyértelműnek tekinteni a bűnvádi eljárás eredménytelenségével.

Ellenkezőleg!

A közvetett bizonyítás rendszere alapján ugyanis képes vagyok előállítani azt a jogi bizonyosságot, mely teljesen alkalmas arra, hogy dr. Tomka Samu bűnössége iránt minden elfogulatlan és érdektelen ember lelkében benső meggyőződést ébresszen.

Azokat a nagyszámú jelenségeket, melyek gondos egybe-

vetése és alapos mérlegelése elvezet bennünket a bizonyítás tárgyát képező cselekedethez, időrendben fogom tárgyalni.

Dr. Tomka Samu agyában már évekkel ezelőtt megfogamzott az a bűnös gondolat, hogy jogellenes vagyonszerzésre a betöréses-lopás ellen való biztosítást használja fel.

Erre mutat az a kétségbevonhatatlan tény, hogy vagyonát a valóságos értéknél jóval magasabb összeg erejéig biztosította. A Tomka házaspárnak ugyanis a legkedvezőbb számítás szerint készpénzben és értékpapírokban csak 105 ezer korona értékű vagyona volt. Elhiszem, hogy dr. Tomka Samu tekintélyes évi jövedelem fölött rendelkezett. Elfogadom, hogy adósságokkal nem küzdött és a börzén sem játszott. Megengedem, hogy szigorú takarékoság jellemezte minden lépését. Valónak tartom, hogy életmódja és háztartása reális alapokon nyugodott. De a ki a társadalom művelt osztályához tartozó emberek megélhetésének, szerfelett nehéz viszonyait és ezekkel szemben az igények folytonos emelkedését ismeri: igazat ad nekem abban, hogy dr. Tomka Samu orvosi gyakorlatának jövedelme és felelősége különvagyónának hozadéka csak a család anyagi létének biztosítására voltak elegendők. Szigorú takarékoság, okszerű életmód és az igények okos mérséklése mellett is dr. Tomka Samunak csak azt sikerült elérnie, hogy feleségének 105 ezer koronát tevő vagyonát csorbítatlanul megőrizte. De a családi vagyont egyáltalában nem gyarapította. Ennek daczára a Triestti általános biztosító-társaságnál betöréses lopás ellen készpénzét és értékpapírjait 1900 évi október hó 12-ik napján 130 ezer, 1901 évi ápril hó 23-ik napján pedig még 16 ezer, összesen tehát 146 ezer korona erejéig biztosította. így tehát vagyonát a valóságos értéknél 40 ezer koronával magasabb összeg erejéig biztosítván, már a biztosítási ügylet létrehozatala körül is célzatosan, fondorlatosan és rosszhiszeműen járt el.

E mellett a biztosítás legfőbb tárgyát pénzszekrényben elhelyezett készpénz és egyéb értékek képezték. Ennek daczára dr. Tomka Samu a pénzszekrényt az első biztosítási ügylet megkötése után csak 3 nap múlva vásárolta, olyan körülménnyel, hogy még az ingók adás-vétel énei szokatlan azt a jogot is kikötötte magának, hogy az eladó cég az ő kívánságára a pénzszekrényt 3 éven belül visszavásárolni köteles. Gondolta magában, hogyha bűnös szándékának véghezvitele elé legyőz-

hetlen akadályok gördülnek: akkor nem lesz neki többé szüksége se biztosításra, se pénzszekrényre. Amazt egyoldalúan felbontja, emezt pedig az eladó cég birtokába visszajuttatja. Az a biztosítási szerződés a dr. Tomka Samu kezében nem volt egy reális és jóhiszemű jogügyletnek dokumentuma, hanem csak eszköz egy merész elhatározással kitűzött cél szolgálatában.

Ennek érdekében körültekintő óvatossággal mindenk előtt azt az eljárási módot tanulmányozta, melyet a károsult fél és a biztosító-társaság követni szoktak akkor, ha a biztosított értékek jogtalan eltulajdonításával lopás követték el. De e végből nem a vele szerződéses viszonyban álló biztosító-társasághoz fordult, hol készséggel felvilágosították volna. Ügyvédjét sem kereste fel jogi kitanításért. Mert mindegyik helyen méltó feltűnést keltett volna idő előtti és indokolatlan érdeklődése. Egyik betegétől, Viktor Manó ügyvédjelölttől kért felvilágosítást. A betörés ellen való biztosításról, az ellopott értékpapírok megsemmisítésének és a biztosított összeg kifizetésének módjáról igen sokszor és igen sokat beszélt vele. Azért fordult pedig ehhez az ügyvédjelölthöz, mert tudta róla, hogy biztosítási ügyekkel foglalkozó ügyvéd irodájában van alkalmazva. Ebben az irodában Viktor Manó ügyvéd előtt bizonyára sok olyan emberrel érintkezett, a kiket biztosítási ügyekről kellett felvilágosítania. Mégis nagyon feltűnt neki dr. Tomka Samu különös érdeklő se, melyet mint szokatlan jelenséget ismerősei körében is elbeszélt.

A tervezetés és előtanulmányok útján azonban dr. Tomka Samu nem állapodott meg. A cselekvés terére lépett. Ezt kétségtelenül bizonyítják cselédeinek, Farkas Istvánnának és Szóvá Vikinek esküvel erősített vallomásai. Ezek azt tapasztalták, hogy szolgálatadjuk több ízben bezárkózott orvosi rendelőszobájába. Ilyenkor az egyik ajtó tejüveg ablakán át többször észlelték, hogy a pénzszekrény mellett dolgozott, mintha azt fűrná. A munkának a zaját is hallották. Olyanféle zörgést, a melyet a működésben levő villanygép szokott hallatni. De mégsem villanygép zörgésétől származott a zaj, mert a villanygép Farkas Istvánnál szerint gyöngébben berzegett és akként volt a szobában elhelyezve, hogyha dr. Tomka Samu ezzel foglalkozik: akkor cselédei nem gondolnának a kasszafúrásra. Ennek

a félre nem ismerhető nyomait is látták. A munka bevégzése után ugyanis a pénzszekrény körül ónkinézésű, finom forgácsszerű darabkákat találtak; már pedig a pénzszekrény törési felülete, közvetlenül az erőművi behatás után, úgy szokott fényleni, mint a tiszta ón. A pénzszekrény körül barna port is találtak, sőt poros volt az egész szoba. Ez a kassza falai közt levő finom elszigetelő hamutól származott, mely a fűrés következtében kiszabadulván, porral borított mindent. Ilyen port mindig csak akkor észleltek, a midőn előző napon szolgálatadójuk a rendelő-szobába be volt zárkózva. A többi szobában ilyen port nem láttak. És milyen szigorú volt a bezárkózás! Egyszer Farkas Istvánné bekopogtatott az ajtón. Az orvos izgatottan nyitotta azt ki. Összeszidta cselédjét a háborgatásért. Pedig akkor a pénzes levélhordó kereste őt. Mindezekből ezek a leskelődő és gyanakvó cselédek azt a következtetést vonták le, hogy szolgálatadójuk hamis pénzt készít. Természetesen azt nem gondolhatták, hogy a saját pénzszekrényének feltörésén fáradozik.

Gondja volt dr. Tomka Samunak arra is, hogy külső alakját teljesen elváltottassa arra az időre, a mikor biztosított értékes dolgain túladni törekszik. Legalkalmasabbnak látszott a külső megjelenés tökéletes átalakítására neki, a borotvált képű embernek, a hosszú, hamis szakál felragasztása. Erre határozta el magát. Ennélfogva Vuicsics Vladimir borbélytól élénken tudakozódott az álszakál beszerzésének és használatának módja felől. Ezt az érdeklődést özv. Tomka Samuné azzal próbálja kimagyarázni, hogy műkedvelő előadást akartak rendezni, a melyhez álszakál is szükséges lett volna. De ki fogja elhinni, hogy rideg, zárkózott és a festészetén kívül művészeti dolgok iránt egyáltalában nem érdeklődő dr. Tomka Samu minden átmenet nélkül egyszerre fölcsap műkedvelőnek és hamis szakálás maszkban szerez örömet vendégeinek?! Hát díszletek és kosztümök után miért nem tudakozódott? Hiszen pusztán hamis szakállal nem lehet valamely színdarabot vagy élőképet színre hozni! Merészebb célta tűzött ő maga elé. íme Piszter Kálmán fodrászsegéd határozottan felismerte dr. Tomka Samu arczköpeben azt az embert, kinek ő hosszú, hamis szakáit ragasztott fel. Ennek a tanúnak előadását egyáltalában nem gyöngítik Echten Ferencznek tartózkodó és feleségének legnagyobb mér-

tékben ingadozó vallomásai. Ezekkel szemben a Piszter Kálmán tanú vallomását kell valónak elfogadni, a ki dr. Tomka Samu-nak a hamis szakált, — nyilvánvalóan a felismerhetlenség próbája gyanánt, — felragasztotta. így készítette elő dr. Tomka Samu külső megjelenésének azt az elváltozását, a milyen alakban később, az értékek elidegenítése idejében, Bécsben öt többen látták.

Tapasztalásból tudjuk, hogy néhány napi távollét idejére a cselédek nem szokták a lakásból eltávolítani. Bezárják a lakás ama részeit, hol a cselédeknek semmi keresni valójuk sincs. De a konyhát és a cselédszobát rendelkezésükre bocsátják. Ezzel az általánosan elfogadott szokással ellentétben dr. Tomka Samu, — noha csak rövid időre tervezte távolmaradását, — Marék Anna és Rothmayer Julcsa cselédek a házból eltávolította. A lakást teljesen őrizetlenül hagyta. Pedig a cselédek ott akartak maradni; sőt a házmester felesége Kovács Józsefné, — a gyakori betörésekre gondolva, — egyenesen czélszerűnek jelentette ki nemcsak az ajtók eltorlaszolását, hanem a cselédeknek a lakásban való maradását is. De dr. Tomka Samu nem hallgatott rá, mert terveinek éppen a cselédek eltávolítása felelt meg.

Méltán gyanús jelenség az is, hogy dr. Tomka Samu a pénzszekrény tetején levő üveges állványt, még takarítás végett sem engedte helyéből kimozdítani, holott szerkezeténél fogva azt onnan le lehetett volna venni. Nem vagyok képes attól a gondolattól szabadulni, hogy ezt a tilalmat azért adta ki, mert az üveges állvány levétele esetében cselédei a pénzszekrény tetején, — gondos megfigyelés után, — a fűrésnek leplezett nyomait észrevették volna. Ezt a meggyőződésemet nem ingatja meg az, hogy Marék Anna és Gyürki Mari tanúk az üveges állvány alsó része és a pénzszekrény teteje közti nyíláson a portörlőt keresztül szokták húzni; sőt az sem, hogy Marék Anna napfényes időben az állvány alá is látott. Mert számtalan módja van annak, a melyek segítségével dr. Tomka Samu azokat az apró fűrésokat a felületes szemlélő elől elrejthette. Hogy mást ne említsek: a legegyszerűbb házi-szer, a közönséges viasz alkalmas volt azoknak az apró fűrésoknak esetenként való betömésére és a szemlélő elől való elrejtésére. Ha így cselekedett dr. Tomka Samu: akkor a

cselédek keresztül húzhatták a nyíláson portörelőket, mert ezek a fűrészek kidomborodásaiban meg nem akadhattak; sőt Marék Annak a nyíláson át is tekinthetett és ott a viaszszal bevont sima felületnél egyebet nem láthatott. Pedig a sima felület már bűnyomokat takart!

Növeli a gyanút dr. Tomka Samu ellen az is, hogy elutazásuk előtt, a pénzszekrényben tartott kettős gyűrű alakú melltűt, feleségének nem adta oda. Ezt a vonakodást, — arra való tekintettel, hogy egy híres gyógyhelyre készültek, hol a nők különös luxust fejtenek ki, — csak úgy lehet megérteni, hogy az ékszer ekkor már nem a pénzszekrényben, hanem Bécsben, valószínűleg Marót Sándornál volt elhelyezve.

A múlt év decz. havának 21-ik napján a Tomka házaspár Bädenbe készült. E napon, délelőtt 11 órakor megjelent dr. Tomka Samunál Vál Béláné, hogy elutazása előtt orvosi segílyt kérjen tőle. Feltűnt ennek az úriasszonynak, hogy bár a Tomka házaspár csak rövid ideig akart távolmaradni, a bútorok, sőt még a képek is lepedőkkel gondosan be volt takarva. Azok a képek, melyek később összevagdálva találtattak. Azért kellett azokat betakarni, mert már akkor a rombolás kétségtelen nyomait viselték azokon.

Az útrakelés körülményeiről Marék Anna és Rothmayer Julcsa cselédek adhatnak felvilágosítást. Ezek a rendőrhatalóság előtt tett határozott vallomásaikat a főtárgyalás során enyhítették. Hajlandó vagyok ezt annak tulajdonítani, hogy egész a folyó évi április, illetve május haváig az özv. Tomka Samuné szolgálatában állottak s valószínűleg ekkor is csak azért bocsáttattak el, hogy a bűnperbeli kedvező tanúvallomásaik az érdekeltség és aggályosság színezetétől mentesek legyenek. Kétkedve fogadom tehát vallomásaikat. Mégis ezek a cselédek is azt vallják, hogy a kritikus napon déli 12 órától kezdve $\frac{1}{2}$ óráig, mint az állomáshoz való indulás idejéig, az orvosi rendelőszobában a Tomka házaspáron kívül más meg nem fordult. Tomkánét a hálószobában és az ebédlőben az úti előkészületek foglalták el. Dr. Tomka Samu pedig egyedül volt a rendelőszobában. Háborgatástól ment másfél óra állott rendelkezésére. Teljesen elegendő idő arra, hogy a rombolásnak, pusztításnak és a betörésnek azt a képét előállítsa, melyet korábban feltűnés nélkül meg nem tehetett.

A Tomka család távolléte alatt a házmester felesége. Kovács Józsefné naponta megnézte a lakás ajtóit. Mindig gondosan bezárva találta azokat. Egyáltalában sem ő, sem más olyan gyanús jelenséget nem észlelt, melyből valóságos betörésre lehet következtetést vonni. Ilyen terhelő adatot a széles körben folytatott nyomozás és vizsgálat sem vetett felszínre. Már pedig a kasszabetörők után mindig szokott visszamaradni, ha egyéb nem, legalább valami jelentéktelen dolog, mely némi vonatkozásban áll a tettesekkel. Itt semmi sem maradt. Sőt a betörők még azt a nagy vaslemezt is emlékül magokkal vitték, mely a betörés folytán véttetett le a kasszáról. Tudjuk, hogy a kasszabetörők a legnagyobb gyorsasággal igyekeznek munkájukat bevégezni és menekülni. Képek és más ingóságok megrongálásával nem töltik a drága időt. Itt pedig azt látjuk, hogy a kasszafúrásnak órákig tartó fásztó munkája után az úgynevezett betörők képek és orvosi praeparátumok megrongálásával szórakoztak. Ellenben nem vették maguknak azt a fáradságot, hogy az ebédlőben elhelyezett értékes ezüst-neműeket elvigyék. Nem is volt az valóságos betörés. Avatatlan embernek volt a végzetes kimenetelű munkája.

Dr. Tomka Samunak, a bádeni tartózkodás, csak ürügyül szolgált arra, hogy Bécsben feltűnés nélkül megfordulhasson, biztosított értékeinek titkos elárúsítása végett.

Stix János, Löwy Frigyes és Heimber Róbert tanúk határozottan felismerték dr. Tomka Samu arczképében azt a magát Blaunak nevező embert, a ki 1901. évi decz. hó 27-ik napján Bécsben 80 ezer korona értékű 4%-os magyar korona járadék papírt, hamis szakáit viselve és asztrakán prémes téli kabátba öltözve eladott.

Marót Sándor pedig kezdettől fogva határozottan és következetesen vallja, hogy dr. Tomka Samu családi ékszerek áruba bocsátásával és elküldésével is foglalkozott.

Azok az értékpapírok és ékszerek voltak ezek, melyeket később dr. Tomka Samu a budapesti rendőrhatalóság előtt, tőle ellopottaknak jelentett be.

Az értékpapírokat tehát ő maga adta el. Az ékszerek elidegenítését és elrejtését is ő maga kezdeményezte.

Ehhez azt hiszem nem kell kommentár!

Özv. Tomka Samuné érdekében mégis bizonyítgatják.

1901. évi decz. hó 21-ik napjának esti 9 órájától 1902. évi jan. hó 2-ik napjáig dr. Tomka Samu folytonosan Badenban a dr. Lantin Gusztáv gyógyintézetében tartózkodott és onnan el nem távozott. Ennélfogva az a Blau, ki az értékpapírokat Bécsben eladta, ő nem lehet. Erre tanúkat is állítottak. De bizony kevés eredménnyel. Mert mindjárt dr. Lantin Gusztáv azt vallja, hogy dr. Tomka Samu egy nap Bécsben volt. Hát a többi tanúk folytonosan a dr. Tomka Samu sarkában voltak? Nem volt azoknak más dolguk, mint megfigyelni dr. Tomka Samu minden lépését? De lehetetlen is volt őt folyton szemmel tartani, mert hosszabb sétákat, sőt kocsin kirándulásokat is szokott tenni. E mellett Bécs Badentől csak 27 kilométernyire, vonaton pedig fél, vagy legfeljebb egy óra járásnyi távolságra van. A téli évszakban ott naponként 25 vonat közlekedik. Dr. Tomka Samu tehát könnyen szakíthatott magának időt a bécsi útra. Innen észrevétlenül vissza is térhetett.

A mi pedig az asztrakán galléros téli kabátot illeti, azt állítja özv. Tomka Samuné és azt állítják cselédei, hogy az orvosnak ilyen kabátja nem volt.

Elhiszem nekik! De nagyon természetesnek tartom, hogy az az ember, a ki hamis szakált használva titokban adja tovább biztosított értékeit, gyanús műveletéhez nem fogja a megfelelő ruhát a saját ruhatárából válogatni ki. Ezt a primitív óvatosságot dr. Tomka Samunál is föl kell tételezni. Egyszerűen vásárolt Bécsben egy asztrakán galléros téli kabátot vagy egy asztrakán gallért, melyet a saját kabátjára varratott fel. Később pedig, — titokzatos munkájának végeztével, — levetette és elhagyta a kabátot, épp úgy, mint a Blau nevet és a hamis szakált. De hogy Bécsben asztrakán galléros téli kabátot viselt: ez a Hasengruber Alajos, Korf József, Amdl Mária és Zausner Károly tanúk vallomásai által kétséget kizáró módon be van bizonyítva.

Azt a szintén nagy súlylyal bíró terhelő adatot pedig, hogy dr. Tomka Samu Becsben a Blau nevet tényleg használta, a Veltin Miksa tanú vallomása és a sajátkezüleg kitöltött bejelentési lap nyilvánvalóvá teszi.

Özv. Tomka Samunénak tehát nem sikerült a férje javára alibit bizonyítani. így azt a meggyőződésünket sem dönthette

meg, hogy a biztosított értékpapírok felett maga Dr. Tomka Samu rendelkezett.

Ezekhez a mozaikszerűk de egymással szilárd összefüggésben álló és biztos alapokon nyugvó terhelő adatokhoz járul a Marót Sándor vallomása. Ez kezdetben a leghatározottabban terhelő volt. Később is csak annyira enyhült, a mennyire azt a saját védekezése célszerűvé tette. Testvérét, dr. Tomka Samut ma is bűnösnek vallja. Igaz, hogy a bűntárs terhelő vallomását rendszerint nem szoktuk döntő bizonyítókul elfogadni. De súlyt kell annak tulajdonítani akkor, ha a terhelő vallomás, — mint a jelen esetben is, — magának a vallomást tevő bűntársnak is hátrányára szolgál. így nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a vallomást, hogy dr. Tomka Samu Bécsben betörő szerszámokat vásárolt. Az orvos birtokában tényleg találtak betörő eszközt. Itt van a bűnjelként őrzött fűró, mely Bézei Bélának, a sokat látott és tapasztalt rendőrkapitánynak vallomása szerint teljesen alkalmas és szokásos eszköz a kaszszabetöréshez.

Ezek után, ha valakinek még legkisebb aggálya van a dr. Tomka Samu bűnössége iránt, azt a kételyt is eloszlatja az orvosnak élete utolsó napjaiban tanúsított magaviselete, különösen pedig öngyilkossága.

Dr. Tomka Samu derülten, nyugodtan és egy jól végzett munka után érezni szokott meglepéssel utazott Bécsből hazafelé. Itthon a rombolás és pusztítás láttára magánkívül lett izgatottságában, úgy, hogy feleségének a gyöngé asszonynak, kellett őt vigasztalni. Érthető a károsult ember jajveszékélése, de érthetetlen annak mélységes bánata, kinek összes vagyona kár ellen biztosítva van.

Nagyon természetes, hogy betöréses-lopás esetében a gyanú első sorban azok ellen irányul, kik a bűneset színhelyének közelében tartózkodnak vagy a helyi viszonyokkal ismerősök. Ilyenformán legtöbbször a cselédeket és azok hozzátartozóit veszik vallatóra. Eszéágában sem volt dr. Tomka Samunak, hogy cselédjeire vagy ezek hozzátartozóira gyanakodjék; sőt izgatott helyzetében is, a felesége útján, valóságos erkölcsi bizonyítványt állított ki cselédei számára, ezek szüleikhez intézett levelekben.

Folyó évi január hó 10-ik napján özv. Tomka Samuné

örömmel értesült egy detektívtől, hogy értékpapírjaikat Bécsben megtalálták. Örömmel közölte a hírt férjével is. Ez azonban hűvösen fogadta az örömhírt. Elkomorodott, sőt egyenesen kijelentette, hogy nem örvend az értékpapírok megtalálásának. Hát sok mindenféle lehetetlen dolgot képes az ember megérteni, de azt meg nem foghatom, hogy valaki bánatot érezzen akkor, a mikor ellopott dolgait megtalálják.

A Kormos-féle bankházban is megfordult január hó 10-ik napján dr. Tomka Samu. Ott éppen a Lloyd esti lapját olvasták, mely a nyomozás sikeréről adott hírt. E hírre dr. Tomka Samu mit sem szólt, hanem hosszú ideig fel és alá járt az irodában. A jelenlevők csodálkoztak magaviseletén, a mely reájok nagyon különös benyomást gyakorolt. Kérdés már most, hogy mi izgatta fel dr. Tomka Samut? A feleletet megadja a Lloydnak már említett közleménye. Ez nemcsak azt tartalmazza, hogy az értékpapírokat megtalálták és a tetteseknek nyomában vannak, hanem azt is, hogy a biztosító-társaság nem nézi összetett kézzel a dolgot, nem engedi magát könnyen rászédetni, hanem a tettesek kézrekerítője számára jelentékeny jutalmat tűzött ki. Ez izgatta fel, ez keserítette el dr. Tomkát!

A mikor pedig Bérczi Béla rendőrkapitány dr. Tomka Samut, nem mint gyanúsítottat, hanem mint sértettet kihallgatta és a gyanús jelenségek egész tömegét előtte feltárta: akkor dr. Tomka Samu hangos sírásra fakadt. Nem az ártatlanság könnyei voltak azok. Mert az ártatlan ember, — vérmérséklete szerint, — vagy megvetéssel fordul el gyanúsítójától és nyugodtan néz a fejlemények elé, vagy nemes felháborodással, esetleg brutálisan utasítja vissza az alaptalan gyanút. De sírásra nem fakad. Azokat a könnyeket a dr. Tomka Samu szemeiben a gonosz cselekedet következményeitől való félelem fakasztotta.

A rendőrhatalóság felszólította dr. Tomka Samut, hogy a nyomozás érdekében Bécsbe utazzék. Ő ezt meg is ígérte. De nem utazott el. Öngyilkos lett.

Mi volt az öngyilkosság oka?

Erre a kérdésre feleletül családi viszály, anyagi romlás vagy gyógyíthatlan betegség nem jöhet szóba.

A feleségéhez intézett utolsó levelében — az elhalt — izgatottságát hozza föl okul. De hát miért volt izgatott? Hiszen tudta, hogy értékei megkerülnek; tudta, hogy kárt nem szen-

ved; tudta, hogy a tetteseknek nyomában vannak. Ezek minden ártatlan ember lelkében a megnyugvás érzetét keltik.

Pedig abban az utolsó levélben ártatlanságát hangoztatja! De hát ki gyanúsította? Sejtelve sem lehetett arról, hogy őt gyanúsítják. Hiszen tudomása szerint a tettesek nyomát Bécsben keresték.

És őszintén megvallom, hogy hosszas közvádloi pályámon sohasem tapasztaltam, magánéletemben sem hallottam, hogy a meglöpött ember a miatt való izgatottságában kövessen el öngyilkosságot, hogy a tolvajt megfogták és attól az ellopott dolgait szerencsésen visszavették.

Ilyen lehetetlen indokot a dr. Tomka Samu öngyilkossága mellett sem szabad felhozni.

Öngyilkosságának csak egy, — lélektanilag elfogadható, — indoka lehet.

Érezte, hogy a gyanú ellene irányul.

Látta, hogy életében végzetes fordulat állott be.

Tudta, hogy gonosz cselekedetének következményeit el nem háríthatja.

Eldobta magától az életet.

Nem az ideges izgatottság, hanem a büntudat és a következményektől való félelem kergette halálba.

Mindezek a terhelő adatok kétségtelen bizonyítékát szolgáltatják annak, hogy dr. Tomka Samu a Trieszti Általános biztosító társaságot, a biztosítási összeg jogtalan megszerzése céljából, betöréses-lopás színlelésével fondorlatos módon tévedésbe ejtette és 4000 koronát sokkal felülhaladó összeg erejéig megkárosította.

Ez a cselekmény a B. T. K. 879. §-ába ütköző, 380. §-a szerint minősülő és 383. §-ának 2. bekezdése szerint büntetendő csalás büntetést állapítaná meg.

Ennek megtorlását azonban a B. T. K. 105. §-ának 1. pontja kizárja.

III.

A dr. Tomka Samu bűnösségének megállapítása után azt kell bebizonyítani, hogy az általa elkövetett büntetendő cselekmény véghezvitelét Marót Sándor szándékosan előmozdította.

Marót Sándor előéletéről szerfelett keveset tudunk. Az ismeretes előttünk, hogy a magyar alföldön született és ott is

nevelkedett. Azt is látjuk, hogy magasabb iskolákat nem végzett, mesterséget sem tanult, mégis önképzés folytán a műveltség bizonyos zománczát magának megszerezte. Azt is tudjuk, hogy a kereskedelmi pályára lépve, állandóan Bécsben telepedett meg. De nem ismerjük életviszonyait és keresetforrását; nem tudjuk, hogy szeplőtlen-e a múlt, mely háta mögött áll? Hozzátartozói adhatnának fölöle bővebb felvilágosítást, de ezekkel alig érintkezett. Talán csak a Tomka családdal tartott fen rokoni összeköttetést. Özv. Tomka Samuné tehát ismerte őt. De elfogult vele szemben. Egyik beadványában tisztességes embernek mondta. Másik beadványában már azt állította róla, hogy mindenre képes. Ma pedig lopással terheli. Ilyen ellentétes adatok birtokában teljes bizonyossággal csak azt állapíthatjuk meg, hogy a Marót Sándor háta mögött homályos múlt áll.

Dr. Tomka Samu és Marót Sándor egymással gyakran érintkeztek. Bizalmas viszony fejlődött ki köztük. Az orvos bizonyára beavatta őt tervébe. Ennek véghezvitelénél Marót Sándornak az a feladat jutott, hogy értékpapíroknak adás-vétele és készpénzszolgáltatás által elősegítse dr. Tomka Samunak azt a törekvését, melylyel azt a látszatot akarta kelteni, hogy a biztosított értékeknek folytonosan birtokában van. Ezen kívül a biztosított dolgok értékesítésénél és elrejtésénél is tudatosan közreműködött.

Marót Sándor tagadja a terhére rótt büntetendő cselekmény elkövetését.

Védekezése abban összpontosul, hogy 6 testvérének, dr. Tomka Samunak 85 ezer koronát adott kölcsön, melynek ellenében attól mintegy 100 ezer korona értékű papírt kapott fedezetül. Ezeket a papírokat a múlt évi. decz. hó 24-ik napján Bécsben, az Európa kávéházban, rövid használatra, ellenérték nélkül, testvérének visszaadta. Ez pedig három nap múlva kifizette 85 ezer koronát tevő tartozását és átadott neki 65 ezer koronát azzal a megbízással, hogy ezt az összeget az ő javára helyezze el ott, a hol a saját értékeit szokta tartani. Felkérte őt még testvére egy gyémántos gyűrű értékesítésére és egy Róbert Xavér címzéssel ellátott ajánlott levél feladására is. Majd a testvére megeskette őt arra, hogy üzleti összeköttetésüket soha senkinek fel nem fedezi és csak folyó évi jan. hó 6-ik napján bontja fel a neki egyidejűleg átadott levelet. Ez

így is történt. Ebben a levélben az volt írva, hogy dr. Tomka Samu vagyonának jelentékeny részét a börzén elvesztette. Jövedelme pedig csekély. Ennélfogva merész lépésre határozta el magát. Betöréses lopást színlelt. Biztosított értékpapírjait pedig hamis szakált viselve eladta.

Marót Sándor tagadásával szemben az én kötelességem, bűnösségének kétségtelen bizonyítékait felsorolni.

A bizonyítékok segítségével két kérdésre kell megnyugtató feleletet adni.

Az egyik kérdés az, hogy a segítség előtt Marót Sándor tudott-e a dr. Tomka Samu bűnös cselekedetéről?

A másik eldöntendő kérdés pedig az, hogy miben állott Marót Sándor segélynyújtása?

Mielőtt ezekre a perdöntő kérdésekre kimerítő és megnyugtató kérdést adnék: utalnom kell arra, hogy Marót Sándornak az a védekezése, mintha testvérenek 85 ezer koronát adott volna kölcsön, teljesen valótlan.

Már volt alkalmam kimutatni, hogy dr. Tomka Samu, ha a felesége különvagyonán kívül, vagyont nem is szerzett: anyagi zavarokkal nem küzdött. Olyan vállalkozásba nem bocsátkozott, mely jelentékeny tőkét igényelt volna. Ennélfogva még kölcsön címén sem szorult a testvére támogatására.

Marót Sándor pedig nem volt abban a fényes anyagi helyzetben, hogy testvérenek 85 ezer koronát kölcsön adhatott volna. Mint egész múltját: úgy anyagi viszonyait is homály fedi. Csak annyit tudnak, hogy koronként jelentékeny értékek állottak rendelkezésére. De nem képes még csak valószínűsíteni sem annak a pénzösszegnek eredetét és mennyiségét, melynek okos gyümölcsöztetése által vagyonát szerezte. Értékpapírok adás-vételével foglalkozott. Elhiszem, hogy ebből koronként nyeresége származott, de az elmaradhatatlan veszteségeket sem szabad elhallgatni. Adósságai is voltak. Éppen ilyen okoknál fogva az a kereskedő, a ki kezdővagyonát és üzletmenetének hullámlását hitelesen kimutatni képtelen, nem hivatkozhatik olyan fényes anyagi helyzetre, hogy 85 ezer koronát kölcsön adni módjában állott.

E mellett az állítólagos kölcsönről váltó vagy más biztosítéki okirat nem állíttatott ki. Pedig Marót Sándor oda nyilatkozott, hogy ő nem viseltetett testvére iránt olyan föltétlen

bizalommal, mint a látszat mutatja. Könyveiben sem tudja Marót Sándor kimutatni a kölcsönadás tényét. Pedig büszkén szokott hivatkozni kereskedő mivoltára. Kamatkikötésről és kamatfizetésről sem hallunk beszélni. Pedig nem tételezzük fel Marót Sándorban azt a nagylelkűséget, hogy kamatmentes kölcsönökkel akarta testvérét segíyezni. Fedezet mellett adatott volna a kölcsön, akként, hogy dr. Tomka Samu a kölcsönvett pénzüsszeggel egyenértékű értékpapírokat és takarékpénztári könyvet helyezett el Marót Sándornál biztosíték gyanánt. Ennek azonban nincs értelme. Dr. Tomka Samu ugyanis, ha neki pénzre volt szüksége, a takarékpénztárból kivethette betétjét vagy itthon értékesíthette papírjait. Szóval ezekért nem kellett neki Bécsben, a testvére segítségéhez folyamodni. Aztán meg micsoda biztosíték és fedezet az, melynél előfordult, hogy egy időre visszaadatott az adósnak. Mindezek azt mutatják, hogy dr. Tomka Samu nem kapott kölcsönt Marót Sándortól. Csak színlelték a kölcsönügyletet. Az a pénzüsszeg, melyet Marót Sándor átadott testvérenek nem kölcsön, hanem a büntetendő cselekmény elkövetésének tervszerű segítése volt. Dr. Tomka Samu és Marót Sándor nemcsak vérségi, hanem szoros üzleti összeköttetésben is állottak egymással. Ez maga után vonja azt, hogy egymás viszonyait jól ismerték. Fel kellett tehát Marót Sándor előtt tűnni, hogy testvére az értékpapírok adásvétele körül gyanús dolgot mivel és pedig nem is élethivatásának központján Budapesten, hanem egy reá nézve teljesen idegen városban Bécsben. Lehetetlen, hogy testvérétől ennek magyarázatát ne követelte volna. Testvére pedig bizonyára őt helyzetéről felvilágosította és terveibe beavatta.

Nem annak a titokzatos levélnek a tartalmából, hanem sokkal korábban, magától testvérétől értesült tehát Marót Sándor a dr. Tomka Samu bűnös szándékáról, melyhez ő is készségesen hozzájárult. Dr. Tomka Samunak az a titokzatos levele, — legalább olyan tartalommal mint azt vádolt állítja, — nem létezett. Ha létezett volna: bizonyára úgy szerepelne ma, mint Marót Sándor ártatlanságának egyik fényes bizonyága.

Azt beismerte Marót Sándor, hogy a múlt év december havában dr. Tomka Samunak 100 ezer korona értékű papírja volt a birtokában. Vagyis az összes értékpapírok nála voltak, melyek felett dr. Tomka Samu abban az időben rendelkezett.

A kölcsön és fedezet jogcíme már meg lévén czáfolva, nyilvánvaló, hogy azokat az értékpapírokat csak a bűncselekmény véghezvitele érdekében tartotta birtokában.

A nyomozás során beismerte Marót Sándor, hogy múlt év decz. 17-ik napján egy ismeretlen embernek 199 ezer korona értékű korona-járadékpapírt adott el.

Ezt a beismerő vallomását később visszavonta.

Nem is ő adta el a papírokat. Ő azokat csak megvételre kínálta.

Spickmann Rudolf előtt Marót Sándor oda nyilatkozott, hogy nemsokára koronajáradékot ad el neki; mert testvérével valami örökségen fognak osztozni. Pedig szó sem lehetett örökségről, hanem Marót Sándor már tudta, hogy kevés idő múltával a testvére koronajáradékait kell értékesíteni.

Spickmann Rudolfnak és Breitner Miksának pedig tudomása van arról, hogy Marót Sándor élenken tudakozódott arról, hogy amortizált papírok vásárlása esetében lehet-e kárt szenvedni és ki tudja-e az intézet mutatni, hogy valamely megjelölt számú értékpapírt kitől vásárolt? Ez a szokatlan kíváncsiság és sajátságos érdeklődés a bankházban olyan feltűnést keltett, hogy Spielmann Rudolf óvatosságra intette alkalmazottjait Marót Sándorral szemben, sőt egyenesen megtiltotta, hogy vele teljes fedezet nélkül, kockázatos ügyleteket létesítsenek.

Ilyen előzmények után kínált 1901. évi december 17-ik és 27-ik napján Marót Sándor Spickmann Rudolfnak 200 ezer korona értékű koronajáradék-papírokat megvételre, ugyanazokat, melyeket dr. Tomka Samu később a budapesti rendőrhatalóságnál tőle ellopottaknak bejelentett. Az adásvételi ügylet nem jött ugyan létre, de az eladási szándék komoly volt.

A családi ékszerek tervbe vett eladásánál is szerep jutott Marót Sándornak. Pedig tudhatta, hogy az a dr. Tomka Samu, a ki sok ezer korona értékű dolgok birtokosa, rendes körülmények közt nem fogja családi ékszereit potom áron elveszteni.

Marót Sándor volt az is, ki a nem létező Róbert Xavér címére küldött ajánlott levelet postára adta, a melyben szintén a Tomkáék pénzszekevényéből előkerült családi drágaságok voltak elhelyezve.

Dr. Mathis Gyula és Bézei Béla rendőrtisztviselők előtt

Marót Sándor beismerte, hogy a pénzszekrény feltöréséhez szükséges eszközöket dr. Tomka Samu hónapokkal azelőtt Bécsben vásárolta és azokat neki meg is mutatta. A nagyobb hitelesség okáért Marót Sándor a betörő-szerszámok közül egy fűrot le is rajzolt; sőt azt is elmondta, hogy testvére a pénzszekrény feltörésén hónapokon át dolgozott. Teljesen be kellett tehát avatva lennie testvére bűnös terveibe!

De ha valakinek még ezek után is aggályai volnának a tekintetben, hogy Marót Sándor csakugyan dr. Tomka Samuval teljesen egyetértve cselekedett: az indokolatlan kételyek eloszlatása végett rámutatok Marót Sándornak folyó évi jan. hó 10-ik napján kelt és testvéréhez dr. Tomka Samuhoz intézett levelére, mint félre nem magyarázható bizonyítékra.

Ebben a levélben Marót Sándor, — ravasz naivitással, — a betörés felett csodálkozik. Szemrehányásokat tesz testvérenek, hogy erről neki az újságokból kell értesülni. Panaszkodik a gyalázat miatt, melybe őt testvére sodorta.

Mindezeket Marót Sándor folyó évi január hó 10-ik napján írta, holott beismerte, hogy már január hó 6-ik napján ama titokzatos levél által testvére őt a színlelt betörés felől teljesen felvilágosította.

Önként felmerül az a kérdés, hogy ilyen előzmények után mire való volt ez a ravasz naivítás?

Egyszerű a felelet!

Leplezni akarta bűnösségét, ha levele illetéktelen kezek közé kerül. Meg akarta ismertetni testvérét a bécsi nyomozás eredményével. Irányt akart mutatni, hogy vallomásában és cselekvőségében megfelelően igazodhassék.

Az előzmények ismerete után ez a levél egyenértékű a bűnösség nyílt beismerésével.

Mindezek kétségtelen bizonyítékát szolgáltatják annak, hogy Marót Sándor előre tudott a testvére szándékolt bűncselekményéről. Ennek véghezvitelét szándékosan előmozdította. Segélynyújtása nemcsak a biztosított értékek eladásában való részvételben állott, hanem abban is, hogy megfelelő értékpapírok beszerzésében testvérét anyagilag támogatta.

Az ekként elkövetett cselekmény a B. T. K. 379. §-ába ütköző és a 880. §. szerint minősülő csalás büntetvényben, a 69. §. 2. pontja szerint való bűnrészességet állapítja meg.

Marót Sándort ennek a büntetendő cselekménynek az elkövetésével vádolom.

Ennélfogva indítványozom, hogy csalás büntetében való bűnrészesség címén őt bűnösnek kimondani, a B. T. K. 883. §-ának 2. bekezdése és 888. §-a alapján megfelelő büntetéssel sújtani és a bűnügyi költségekben marasztalni méltóztassék.

Közvádloi tisztemből kifolyólag még az enyhítő és súlyosító körülmények mérlegelésével kell foglalkoznom.

Ez a lelki művelet elvezet engem nemcsak a vádbeli bűncselekmény keletkezésének és lefolyásának, hanem a felelőségre vonható büntetett belső világának ismeretéhez is. Ennek személyében és cselekedeteiben lelkiismeretes gondossággal keresem, kutatom azokat a mozzanatokat, melyek javára volnának felhozhatók. De csak egyetlenegy kétes értékű enyhítő körülményt találtam. Ez, állítólag büntetlen előélete.

Ellenben a súlyosító körülmények egész tömegével állunk szemben.

A legalacsonyabb indító ok, a durva haszonlesés irányította a vádlott cselekvőségét.

Valóságos rossz szelleme volt testvérenek, a ki az ő hathatós közreműködése nélkül el sem követhette volna cselekedetét.

A véghezvitel tervszerűsége teljesen az ő agyafűrt szelleme vall. De okosan félrehúzódott onnan, hol elkövetési cselekedetével a tettenérés veszélye környékezte.

Ködszerű homályba burkolja a maga tevékenységét. De ravasz tervszerűséggel éles világításba helyezi testvére cselekvőségét.

Komoly ellentállása, a bűn lejtőjén feltartóztathatta volna testvére sülyedését. Készséges támogatása ellenben végromlásba döntötte azt.

Az igazságos bíró bölcsessége tehát alkalmazza vele szemben a törvény teljes szigorát.

Dr KELEMEN SAMU

védőbeszéde

a testvérgyilkossággal vádolt Papp Béla bűnpörében, melyet 1901. évi
jan. 16-án a szatmári esküdtbíróóság előtt tartott.

Tiszteli Esküdt Uraim!

Mély vizek partján, tengerek mellett, mikor a vihar végigszánt a víz tükörén és az égnek haragos villámaival ölelkezni látszik a hullámok taraja, hogy a következő pillanatban velőt hasogató fényben nyíljék meg előttünk a tenger örvénye: babonás halászberekek keresztet vetnek magukra. Rémülten rebbegik, hogy a vizek gonosz szellemei viaskodnak egymással és imádkoznak a szerencsétlenekért, akiket balsorsuk netán nyílt tengeren ért és akikkel most haláltánczot járat az elemek ereje.

Vájjon a viharok, melyek az emberi lélek tengerén száguldanak végig, nem-e gonosz szellemek játékaik szintén .. .? Véletlen-e, ami a hajót a vizek forgatagába, az embert a lelki indulatok zajló örvényébe sodorja? Végzet-e, mely előtt bénultan hull le a küzdő emberi kar? Törvény-e, melynek nemcsak parancsoló szava, de indító oka, megérthető előzménye, előttünk kibontakozó fejlődése van?

Törvény-e az, hogy akarhatunk és akarhatunk igájába hajthatjuk lelkünk világát? Képesek vagyunk-e mindnyájan az akaratra? És tudjuk-e akarni azt, ami mint vágy és sejtelem csírázik lelkünknek mélyében.

Úr-e hát az ember akaratán? Akaratával a körülményeken, körülményeivel az életen? Vagy életviszonyai, mint sajátát a habok, messze sodorhatják útjának irányától, hogy hajótörötten vergődjék idegen partokon, vagy mély hullámsír boruljon feje fölött, nem hagyva maga után mást, csak a hátra-maradottak gyászát és könnyeit.

Ha e könnyekkel életre tudnám kelteni azt a szerencsétlen gyermeket, aki örök álomba borult, mielőtt jóformán ébren lett volna, nem tünődném e problémákon, hanem beállnék én is a siratok közé.

Nem kutatnám, jó gyermek volt-e, vagy rossz-e, erényeknek vagy hazugságoknak szövedékéből állott-e a lelke, ép volt-e a teste, vagy mint rothadó fa gyümölcsébe, agyának és szívének magvába befurta-e már magát az enyészetnek férge?

Lezárnám számadásomat! Ember volt, mint mi mindannyian; oly fiatal, mint csak kevesen, gyöngé és védtelen, tehát oltalomért esdő, mint minden gyermek.

Ámha az érte ontott könnyeknek patakja tengerré dagadna is, amit partra vet, az nem az élő többé, hanem egy alakatlan roncs.

Vissza nem hozza az életnek, sem a szülőknek jajszava, sem a bűnbánat mardosó gyötrelme, sem a kir. ügyész urnák bosszúra hívó szózata, mely a megtorlásnak legrettenetesebb fegyvereit köszörüli, hogy azokat az önök kezébe tegye le. esküdt uraim!

A halotról, aki kiszenvedett, fordítsuk hát tekintetünket az élő felé, aki küzd, szenved és vonaglik és az élet és halál hajszálnyi mesgyéjére állítva, vezekel a múltnak minden bűneiért. Olyan szörnyeteg-e, mint a minőnek önök előtt festették, vagy elhatározásának véres függönye mögött ott lappang-e végzetének árnya? Igaz-e, hogy daczos akaratban, eltökélt szándékkal maga vágja sorsának ösvényét, mint árokszéli csalánt irtva azt, aki útjába áll; vagy nem-e nálánál erősebb hatalom úzi és hajszolja, karmai közé ragadja, kiszívja akaratának velejét, majd diadalmasan reája térdelve, tépi ki belőle felelősségének életerét: akaratának szabadságát.

A kir. ügyész úr nagyra teregette önök előtt, mit akart örökölni Papp Béla a szülei után. Ezennel meghívom a kir. ügyész urat, vizsgáljuk hát meg azt a szomorú hagyatékot, a melyet Papp Béla valóban örökölt a szüleitől.

*

Udvariban, az apai házban született Papp Béla. A ház olyan, mint a gazdája. Mást mutat kívül, mint a milyen belül. Kívül csupa derű, belül csupa zordonság. A ház telkét, egy

hozzátartozó kis birtokkal együtt, nősülése alkalmából kapta Papp Gyula, Bélának atyja, édes apjától, Papp Györgytől.

Ez a házasság ép olyan föltűnő volt, mint a milyen rendkívüli minden, a mi ennek a családnak történetéhez tartozik. A férfi tanulóéveiben, a nő még csak nem is nő, annyira gyermek. Előkelő vagyonos családból való árva, a kinek vagyonát kissé megtizedelte a gyámi kezelésnek gondatlansága. Am a fiának kínálkozó nagy szerencsével szemben, az öreg Papp György készséggel lemondott a megszámloltatás szigoráról és ez az üzleti kötés dobta egymáshoz a két gyermeket, a kiknek talán jobb lett volna sohasem találkozniok.

A férfi nyers és erőszakos, benne az oláh vér lobogó indulatával, mely nemes fellángolásra készít, ha megfékezi a tanultság és jó nevelés, de brutális és vad ösztönök korbácsolják, ha szabadjára hagyva tombolhatja ki magát. Egyik bátyja delírium tremensben halt meg; a másik szintén iszákosságának rabja, soká gyógykezelteti magát, míg ismét visszaesik szenvedélyébe és annak áldozata lesz.

A nő gyöngé és árva, árvaságában kétszeresen gyöngé. Anyja megőrült, anyjának bátyja szintén megtébolyodott; ő maga a legerősebb terheltség csiráit viszi a házasságba, melynek boldogtalanságában hisztériája teljesen kifejlődött.

E házasság megkötésének napjától fogva egy kettős vértanúság kezdődik: a szülőké és a hitvesé.

Az öreg Papp György a birtok átadásával egyidejűleg mérsékelt vitalíciumot kötött ki magának. És ez az életjádék, melyet minden ellenérték nélkül is hálás szívvel kell adnunk, imádkozva a gyönyörűségért, hogy azt minél tovább adhassuk öreg szüléinknek, itt az irgalomnak koldusfalatjává vált, melyet keserűvé tett az átok, a melylyel odadobták és még keserűbbé a könnyek, amelyekkel azt fölszedték.

Átakarok surranni ezeken az epizódokon. A káromlás, mely fölverte az udvari házat, a miért még mindig kell adni életjádékot; a jeleneten, a mikor elkeseredett ellenségként állottak egymással szemben apa és fiú, ütésre emelt ököllel, amint később Papp Gyulával szemben állottak saját fiai és átmenve a Learhoz hasonló tragédián, a mikor tornáczároi kergeti ki a fiú édes atyját, arról a portáról, melyet apjától kapott volt ajándékba.

E mártíromsággal párhuzamosan sínylődött a maga vértanúságában a hitves.

Gyöngé és beteges, szervezeténél és praedispozíciójánál fogva ingerlékeny, szemben találta magát egy erőszakos temperamentumnak mindent leromboló féktelen kitöréseivel. Ami másutt nézeteltérés, az itt elkeseredett küzdelmek gyújtó szikrája lett; ami szóváltás, az méregbe áztatott káromlás és bán-talom.

És ez a méreg nemcsak azt marta meg, a ki felé a bán-talom sújtott, hanem bőrének likacsain át a testbe, testén át leikébe szivárgott a gyermeknek, a ki e jelenetek akaratlan tanúja volt. Ott tipegett a kis Béla apja körül, mikor ez szét-tépte saját atyjával szemben a vérség és szeretet kötelékeit és tágra nyitott szemekkel bámulta, mikor anyja elmerült a valódi és képzelt megaláztatások keservében.

Valószínű, hogy kicsinyke elméje nem értett meg mindent, a mi körülötte történt, de a mit föl nem fogott értelmével, azt megsejtette a gyermeknek éles ösztönével, a melyet öntudatossá tett a haladó kor fejlődése és hamar kioktatott a cseléd-szobának felsőbb nevelése. Mert családi viharok idején, mint megriadt bárányok a kamrába, menekül a mindenütt útban levő gyermek a cselédszoba bizalmas melegébe. A hol mint kiterített holttestemen a varjak, lakmározik a cselédség a gazda erkölcsén, becsületén, legféltettebb titkain. Mert csak egyetlen és igazi gyönyörűsége van a nyomorult, megalázott cselédnek, ha még nyomorultabbnak és megalázottabbnak tudja a gazdáját, mint a milyen ő maga.

Ennek a légkörnek páráival telt meg a gyermek Béla lelke. És mialatt teste sudár karcsúságba szökkent, lelke visszahajlott önmagába, befelé, mintha gyöngé szára nem bírná el saját terhét és elfordulna mindattól, ami környezi.

Ennek a gyermeknek soha sem volt gyermekkora. Vidám kacagása nem verte föl a szobák csöndjét. Libegő hajjal, gyönyörtől kipirult arcczal nem kergetett színes pillét a réten, amint később az ifjúkor felpezsdülő vérével nem kergette az élet tarka ábrándjait sem. Szótalán, komor és zárkózott lett és alig volt öt évesnél több, mikor minden érintkezése atyjával arra szorítkozott, hogy jó reggelt és jó éjt kívánt neki, ha ezt már éppenséggel nem kerülhette el.

E szorosan zárt léleknek rekeszein csak két ikerézés világa szűrődött be: a gőg és az uraskodás.

Anyja, az élet száz sebéből vérezve, csak egyetlen ábrándnak élt, hogy fiát hatalmasnak, nagynak, mindenki által irigyelt urnák tudja. És ez volt törekvése az apának is, aki elvégre szerette gyermekét, csakhogy a maga módja szerint; nem keresve a kulcsot, mely e zárkózott szív nyitjához vezet és nem is találva azt meg soha.

Az érzelmeknek e ridegségét nem olvaszthatta meg a testvéri szeretet melege sem.

Két gyermek született még a Papp Gyula házasságából, Árpád, az amerikai és Elemér, e bűnpör szerencsétlen áldozata.

Önök t. Esküdt Uraim! hallottak egyet-mást Árpád Amerikába meneteléről. Úgy tüntették föl önök előtt a dolgot, mintha ez Béla tervszerű fondorlatainak eredménye és emberpusztító törekvéseinek első állomása lett volna.

E szépen földíszített mesét alaposan megfosztotta czifraságaitól dr. Egry Károlynak vallomása.

Hallották önök, hogy Árpádot, ezt az eszelősségig őrzöngő gyermeket, a kit itthon már senki elvállalni nem akart, Lőcsére küldték tanulmányai folytatása végett. Ott a felvidéken, a hol az emberek úgy beszélnek az Amerikába menetelről, mint nálunk a szomszédos községbe való kirándulásról, kiirthatatlanul meggyökerezett benne az Amerikába menetel kalandos eszméje. És miután Lőcséről úgy hozták haza, hogy búcsúzóul revolvvert szegzett tanárainak, szinte tombolva követelte, hogy őt Amerikába küldjék. Törrel, gyilokkal, családjának elpusztításával fenyegetőzött, ha kívánságának ellene szegülnek.

Így történt, hogy a család megbízásából Egry Károly dr. kísérte Hamburgba Árpádot, megváltotta hajójegyét, ellátta a szükséges zsebpénzzel, melyhez igaz, Béla is hozzájárult, miután Papp Gyula ezen a ponton kissé szűkmarkú volt.

És ugyanez az Árpád az, a ki amint Amerikából visszatér, jelentkezik a vizsgálóbírónál és bár a törvény fölmenti a tanúskodás alól (a törvénynek néha jobb a szíve, mint az embereknek) odaáll vádlóul bátyjával szembe.

Öt nap és öt éjjel utazott Árpád a szinte mérhetetlen tengeren, nem látva maga előtt mást, mint a végtelen vizet és eget az ő milliárd csillagaival, az isteni költészet e ragyogó

szózataival. És a természet fensége nem ihlette meg lelkét Rideg gyűlöléssel, mint a családi vagyonnak most már egyedüli várományosa, lép oda bátyjához, hogy nem taszíthatná-e ujjának egy mozdulatával még mélyebbre, mint a milyen mélyben fetreng az már is. Ő hozza be Bélának strichnines üvegét ő teszi le a vizsgálóbíró asztalára, mint bátyja gyilkos szándékának bizonyosságát.

Nem tehetek róla, de úgy érzem, hogy ha vallomásra kényszerítenének is, inkább leharapná a nyelvét bármelyikünk, semhogy ő maga vádolja gyilkossággal tulajdon bátyját.

Az öcs, a ki oda áll a bitófa elé, hogy maga sodorja bátyja nyakára a kötelet: gondolatnak borzasztó, látványnak undorító. Csak az agynak és léleknek beteges elfajulása az, a mi e tetteket megérthetővé teszi.

A harmadik a testvérek közül Elemér. Gyöngé szervezetű, gyöngé elmetehetségű és gyöngé lelkületű gyermek, a léleknek, akaratnak vagy jellemnek egy kóros elfajulásával: hazug, szinte a maniakusságig. Egyébként szelíd, a kit ha megszidnak, a mi hazudozásaiért és kártyaszenvédelyeért gyakran megtörténik vele: kileli a hideg és ágyba fekszik.

A testi és lelki degeneráltságnak szomorú képe.

E családi környezetnek behatásai mellett, a Papp Béla tragikumának betetőzéséhez tartozik a mód, melylyel az önállóvá lett ifjút az élet útjára kivezették.

Hajlamainál, neveltetésénél, külső életviszonyainál és lelkének e viszonyokhoz idomulásánál fogva gögös és úr, az uraskodásnak csak külső czifraságaiba dobták, a hozzá való eszközök nélkül.

Bármely lipótvárosi bankárnak becsületére válik az a pénzügyi művelet, a melylyel Papp Béla önállósítását édes atyja finanziaozta.

Elöttem fekszenek Papp Béla sajátkezü följegyzései. Kapta a szentmártoni birtokot, nem egészen 200 holdat, persze nem tulajdonul, csak használatba; fizette érte az adót, a mi rendő van; a bekebelezett kölcsönnek annuitását, ezen kívül külön életjáradékot, tartotta Papp Gyula sertésállományát, a mely fölette a szemes termény nagy részét. Boszankodás volna végig felsorolni. Elég az hozzá, hogy mikor esküvőjére ment az első kiadásokra szükséges 200 forintot szabójától kellett

kölcsön kérnie. A hintóról, melyet atyja meglepetésül küldött, hogy abban vigye haza fiatal hitvesét, ő neki mutatták be a számlát. A háznak, mely nem is az övé volt, tatarozási költségeit ő vele fizettették meg.

Valóban, az önállósításának ebben a módjában benne volt az anyagi romlásnak minden csirája.

Később, házassága után, hogy szemrehányást ne tehesse nek neki, a feleségével kapott hozományát birtokvásárlásba fektette; de mert pénzzel nem érte föl a vételárat, adósságokba bonyolódott, úgy hogy teljesen egyetérték a kir. ügyész úrral abban, hogy anyagi helyzete súlyos volt. Pénztelen lett, a nélkül, hogy költött és tönkrement volt, a nélkül, hogy pazarolt volna.

Erősebb akarattal, mint a minő neki osztályrészt jutott, ellátva a túrés és lemondás ezerjófűvével, melyet gyógyítószertül ad az élet-útra a gondos szülő, lehet, hogy könnyen végigvergődik a balsorson.

De így és oly környezetben növekedve föl: anyagi zavarai fokozták erkölcsi megzavarodását. Terhelt születése, gyermekkorának megmérgezett légköre, mely nagyra növelte kóros ösztöneit, magába zárkózott ifjúsága, a hajlamaival és nevelésével diametral ellenkező életviszonyok, a melyek köze pályája elején kidobták, a nélkül, hogy lett volna valaki, a ki örökdió első léptei fölött és támogatja, mikor először néz farkasszemet egymással az egyén és a világ, — íme a családi hagyatéka, melyet Papp Béla szüleitől örökölt, a fekete keresztel jegyzett úti podgyász, melyet életútjára magával vitt.

Ennek az útnak egyik keresztösvényén találkoztak egymással Papp Béla és Papp Zoltán.

A kóolaj ráömlött az izzó zsarátnokra.

De mielőtt ennek föllobogó lángjánál vizsgálnák a most már egymást rohamosan kergető eseményeket, lássuk, ki az a Papp Zoltán?

Báb-e a mások akaratának drótján, vagy 5-e a mozgató erő; statisztája-e ennek a véres színjátéknak, vagy ő-e a művezető? Közönséges zsaroló-e, a mint védő társam állítja, vágj' gonosztevő?

Papp Zoltán tytikus svihák.

Foglalkozása: semmi; mestersége nincs; él: a nevéből; tőkéje: a családi összeköttetés. Nincs a szélesen kiterjedt családban olyan név- vagy születésnap, eljegyzés vagy keresztelő, esküvő vagy halotttitor, a melyen ő jelen nem volna. Ez az egy az, a miről pontos lejárati könyvet vezet. Ilyenkor az ő gomblyukában díszleg a legnagyobb mellcsokor és az ő kalapjáról lógg le a leghosszabb gyászfátyol. A háziúr rendszerint kissé savanyú ábrázattal fogadja, de a fiúnak bámulatosan könnyed, otthonos modora van, és a vendégek azzal a barátsággal szórítanak vele kezét, a mely elvégre is kijár »a család egy tagjának.«

Különben valamennyiekkel tegeződésben van, egy előző szimpozion alkalmából, a mikor úgy hajnal felé vegyest öleltek össze urak és hajdúk. Erről a *te* szócskáról soha sem felejtkezik meg. Ezen a ponton veszedelmes memóriája van, mert ez a *te* szócska az a szilárdan konstruált híd, a mely rendszerint megbírja egy 5 forintos kölcsönnek teherpróbáját.

Mikor a vendégek eltávoznak, ő még mindig ott marad; segít a házi úrnak a gazdálkodásban (elkél néha egy kis segítség); szórakoztatja a házi asszonyt a környékbeli úni családok pletykáival — (a mi szintén igen élvezetes multság.) Közben apró szívességi kölcsönöket kér, míg egyszerre csak hirtelen búcsú nélkül eltűnik, miután vagy előtte vagy utána, holmi rendellenességek pattannak ki.

Mikor aztán nagyon is kiszipolyozza a családot és túlságos otthoniassággal nyúlt bele a jobbmódú családtagok zsebeibe, megindul a családi hajsza — állás után. Beteszik díjnoknak a kataszterhez, a megyéhez, vagy a vízszabályozáshoz (ott mindenki elfér) és miután mindenünnen kikopott, mert sehol dolgozni nem akart, beajánlják biztosítási szerzőnek egy biztosító társasághoz. Itt aztán megbotlik valamely fölvetett előleg visszafizetésének göröngyében és — elcsapják.

Ennek a nyomorúságnak egész iskoláját végigjárta Papp Zoltán. Pénz nélkül, állás nélkül, kilátások nélkül, megunva a máról holnapra tengődést, arra a válópontra jutott, a mikor a kalandorból kipattan a gonosztevő.

Ezek azok az alakok, a kiket ha sorsuk nagy városba vet, a világváros salakjaivá lesznek. Ha kell, csirkefogó; ha kell, házasságszédelgő; vén dámáknak kitartott szeretője, meglesi,

hogy ezek hová rejtik el értékeiket, zsarolja őket, és ha többé már nem tudja kiszipolyozni, megfojtja és kirabolja áldozatát. És ezek azok az alakok, akik irigy gyűlöléssel nézik a jobb módú rokont, aki vér az ő vérukból, akivel egy család ők is, és aki mégis mindent bitorol, míg ők mindent nélkülöznek.

Melyik volt hát e két ember körül az, akiben először vilant meg Elemér elpusztításának gondolata?

A kir. ügyész úr megoldotta a kérdést, de nekem úgy tetszik, hogy az oldott kendő mindegyik csücskén ott maradtak: az olatlan göbök.

A közvádoló úr az anyagi érdekek nézőpontjáról indul ki. Elfogadom a vitát erről a pontról is.

Volt-e Papp Zoltánnak közvetlen és kényszerítő vagyoni oka arra, hogy Elemért elpusztítsa? Tudjuk, hogy Papp Zoltán a legkeservesebb viszonyok között élt. Hitelét fölmondták a pék, a szatócs, a hentes, a mészáros. Csak egy merész idea segíthetett rajta, a mely élete sorsát egyszerre kifordítva sarkaiból, úrrá tegye Őt oly vagyon felett, melyet az ő bűnös közreműködésével szereztek meg. Az ő bünszerzőségére vallanak: intellektuális hajlamai, múltja, kalandos természete, vakmerősége a tervezgetésben és — gyávasága a kivitelben. Erre vall az, hogy itt is mindent tagad, visszavonja mindazt, a mit a vizsgálóbíró előtt beismert, holott Béla nyíltan, mondhatnám, megdöbbenő nyíltsággal beszél el mindent, elismeri, hogy Zsoldicsot ő vette rá a gyilkos tetre ... Mi oka volna hát eltagadni azt, a mi ezzel szemben tizedrangú jelentőségű, hogy Zoltánt is ő nyerte meg a tervnek.

Végül, mi szüksége lett volna Papp Bélának Zoltánra, ha a tervet ő eszeli ki, míg Zoltánra, tervei szempontjából, elkerülhetetlen volt a Bélával való megegyezés és egyetértés.

A kir. ügyész úr most már az elkövetett bűncselekménynek hat vagy hét külön mozzanatát sorolja föl, a melyekben külön cselekményeket lát ugyan, de miattuk külön vádat nem emel, mert mindannyit egyazon szándék eredményének tekinti.

Emeljük ki a vádpontok közül azokat, a melyek éppen a legfontosabbak.

Első helyen áll ezek között: Elemér megmérgezésének kísérlete.

Tisztelt Esküdt Uraim! Ez a mérgezés *soha sem történt meg*, vagy legalább is nincsen bizonyítva.

Tény, hogy Béla és Zoltán között fölmerült ez a terv, beszélgettek róla akkor is, mikor egy Udvariban elköltött bőséges lakoma után Béla tanyájára K.-Szent-Mártonba kocsiztak. De úgy látszik, erősen beborozott állapotukban nem beszélhettek meg a terv részleteit, nem oszthatták ki a szerepeket, vagy legalább nem érthették meg egymást, a minek részben talán az is oka volt, hogy Elemér a kocsi mellett lovagolt.

Béla határozottan azt mondja, hogy a mérget Zoltán tette a sörös pohárba, ugyanezt állítja Zoltán nem kevesebb határozottsággal Béláról. Egyik sem hazudik, mert egyik sem mondja, hogy látta volna társának cselekedetét és csak onnan következtet a másíknak tettességére, mert tudja saját magáról, hogy nem ő volt a tettes.

Kettőjük közül egyik tehát bizonyosan téved, de vajjon nem mind a kettő-e?

A mikor valamely bűncselekménynek tettesei és így szubjektív elemei ily bizonytalanok, vizsgálunk kell annak objektív eredményét.

Megtörténhetett-e ez a mérgezés? Mi volt a hatása annak, hogy Elemér az állítólag mérgezett sörből ivott?

Tudjuk, hogy a strychnin a legerősebb és a leggyorsabban ható mérgek egyike, mely szeszes italokban és így sörben is könnyen oldódik. *Teljességgel lehetetlen* tehát, hogyha ebből a mérgezett sörből az amúgy is gyöngye szervezetű, betegségéből csak nem régen fölépült és így csekély ellentálló erejű Elemér egy fél pohárnyit iszik, annak mindössze annyi hatása lett volna, a mennyiről itt hallottunk. Sokkal valószínűbb, hogy az a múló rosszullét onnan eredt, mert Elemér előbb sok bort ivott otthon, azután nagy melegben Sz.-Mártonba lovagolt, ott megint sört ivott, a mi együttvéve nálánál erősebb szervezetű embernek is megártott volna.

Ezt a mérgezési históriát tehát dobjuk ki a vád inventariumból.

Súlyban és jelentőségben e mellé sorakozik a szeptember 26-iki lovas merénylet. A mikor Papp Béla egy fölfogadott emberével elküldötte *saját lovát* hogy Szatmárról Elemért hazahívja azzal az ürügygyel, hogy édes anyja súlyosan beteg és

a mikor az országút mellett leselkedő Zsoldicsnak el kellett volna követnie a gyilkos merényletet.

Tisztelt Esküdt Uraim! Ez a terv koncepcziójában oly örült, kivitelében oly bárgyú, hogy józan eszű ember agyában meg sem foganhatott.

Csak az olyan ember, a ki teljesen elvesztette az uralmat eszén és akaratán, juthatott el ily örületes gondolathoz.

Hiszen már a századelei csendbiztos is azon kezdte a nyomozást: kinek a lován haladt a betyár?

Ennek a lónak patkója nyomán ott vágatott a gyanú egyenesen a Papp Béla tanyájához, a honnan a lovat gazdája kivezettette.

Papp Béla maga így jellemzi a vizsgálóbíró előtt akkori lelkiállapotát:

«Annyira erőt vett rajtam az ösztön, hogy nem voltam képes neki ellentállani, rabja voltam ez ösztönnek, nem bírtam már tőle szabadulni.»

Pedig ez az ember nem poéta, a ki ezeket a szép szavakat ki tudná fundálni, nem is pszichológus, a ki kedélyének belső hullámlásait így meg tudná figyelni. Csak arról tud így számot adni, a mi elemi erejével szinte elöntötte agyát és lelkét és áthatotta egész valóját.

Zsoldics maga is annyira tisztában volt e képtelen terv veszedelmeivel és a föl fedezetés bizonyosságával, hogy komolyan meg sem kísérelte a gyilkos terv végrehajtását.

Két verzió van előttünk.

Az egyik magának Zsoldicsnak vallomása. Azt mondja: magam is beláttam, hogy ez a terv mily esztelen. Egy perczig sem gondoltam arra, hogy azt komolyan végrehajtsam; csak látszattól akartam tenni annyit, hogy gazdámnak egy sikertelen kísérlettől számoljak be.

Minden jel arra mutat, hogy ez a vallomás megfelel a valóságnak.

Ha Zsoldics le akarta löni Elemért, kényelmesen lelőheti hátulról, a mint ez csendes trappban halad Udvari felé. Meg is állíthatja a lovat és szemben közvetlen közelből is végezhet a fiatal gyerekekkel. Hiszen jól ismerte úgy a lovat, mint a lovast. És a mint szóba állott és kezet szorított Elemér Zsoldicssal a gyilkosság elkövetésekor: úgy okvetlenül szóba áll vele most

is, a mikor kíváncsi arra, hogy betegnek hitt édes anyjáról mihamarabb hírt hallhasson.

De a ki el akarja követni a gyilkos merényletet, az nem is cselekszik úgy, mint Zsoldics. Az megragadja a ló kantárszárát, hogy azt megállítsa és nem üt botjával a ló felé, hogy azt megszalaszsa. Ezt Zsoldics, a régi tanyás paraszt jól tudta.

Am ha igaz volna az a másik verzió, a melyről itt szó esett, hogy Zsoldics oly részeg volt, hogy a tett elkövetésére teljességgel képtelen: akkor is ugyanerre az eredményre jutunk.

Nem vitatom, hogy ez az úgynevezett merénylet erkölcsileg nem eshetnék beszámítás alá, de büntetőjogilag közömbös és magának a bűncselekménynek lényegéhez semmi köze.

A Papp Elemér szerencsétlen élettörténetének ezt az epizódját két-három nappal követte s azzal mondhatnám okbeli összeköttetésben van az az esemény, mely végzetes fordulópont Papp Béla életében. Ez az esemény egy levéllel kapcsolatos.

Zoltán levelet írt Bélához és ebben olyasfélét mond, hogy Elemérrel mindeddig nem végezhetett, mert a díjnok őt cserben hagyta. De talált egy borbélyt, a ki Francz Palinál*) tanulta a mesterségét, az majd végezni fog vele. A levelet Zoltán kocsisa vitte el oly meghagyással, hogy azt csakis a címzettnek szabad kézbesíteni. Béla azonban nem volt otthon, a kocsis tehát azt hitte, hogy teljesen eleget tesz gazdája parancsának, ha a kapott rendeletnek pontos ismétlése mellett átadja a levelet a szakácsnénak, a kitől az aztán Papp Béláné kezéhez jutott.

Papp Béláné azt állítja, hogy a levelet ugyan átvette és kíváncsiságból fölbontotta, de nem olvasta végig; ő csak annyit látott, hogy Elemérről van benne szó.

Nem kutatom, mennyiben való ez a vallomás, mennyiben nem. Azt hiszem, Pappné bizvást bevallhatta volna a teljes igazságot is, hogy ezt a levelet fölbontotta és végig is olvasta. Az ő személye sokkal magasabban áll, semhogy ennek a bűnpörnek szennyéből bármi is hozzá tapadhatna. És ha százszor világosabb szavakkal is lett volna megírva az, a mire ebben a levélben csak célzások történnek, bárki is elhiheti, hogy ez a

*) Szatmáron pár évvel ezelőtt több rendbeli gyilkosság miatt elítélt és fölakasztott ember.

szerencsétlen asszony mindenre gondolhatott csak arra a szörnyűségre nem, a mi a valóság volt.

De Béla, a bűnös ember nyomott lelkiismeretével folyton azt képzelte, hogy felesége mindent tud vagy legalább is mindent kitalált. Úgy tűnt föl neki, mintha mindenünnen vizsga szemek fürkésznék és mindenki, a kivel találkozik, arczáról olvasná le azt, a mi lelkében viharzik.

Az a szerencsétlen történet a lóval, amúgy is az ő háza felé terelte a gyanút, utána mint első vészjel, mely a közeli fölfedeztetés veszedelmét sívítja: ez a levél, mely egy gonosz véletlen folytán felesége kezébe jut. Ha Elemért ezek után elpusztítatja, biztos abban, hogy a gyanú lemoshatatlanul tapad az ő személyéhez.

Anyagi zavarai, az örökös aggodalom, hogy tervét fölfedezik; a fenyegető anyagi és erkölcsi tönk, szándékainak kivihetetlensége, a bizonytalan jövő, mindez homályba bontotta előtte a szemhatárt.

Köd, köd mindenütt és mindenben és csak messziről egy reszkető fénysugár, a melynek hol fölcshellámló, hol elhaló világánál meglátja az egyetlen kivezető utat, a mely számára nyitva maradt: a halált. A halált, a melylyel folyton foglalkozott, a melyen folyton tépelődött, a halált, a melyet másnak szánt és a mely most kísérti, megejti, kinyújtja feléje óriás karjait, magához szorítja és talán többé el sem engedi.

Túlfeszített idegei nem bírják tovább ezt a vergődést és miközben felesége pár napra édes atyjához ment, *öngyilkossági kísérletet* követ el és megmérgezi magát. De a mérég gyöngé és egyelőre még ő marad úr a halál fölött.

Ez a mérgezés, melyről valóban nem tudom megmondani, jól vagy balul ütött-e ki, mintha egyszerre visszahozná öntudatát. Véletlenül meglátogatja bizalmas embere Lázár Móricz és föltűnik neki az állapot, melyben Bélát találja. Faggatja, míg végre ez elmond neki mindent, föltárja előtte anyagi helyzetét is, mely sokkal kevésbé kétségbeejtő, mint a minőnek azt ő maga látja. És ekkor Lázár a legjózanabb tanácsot adja: «Menjen a tekintetes úr az édesatyjához, vagy ha neki nem akar szólni, a nagybátyjához és majd ők rendbe hozzák a dolgot».

Ez az egészséges tanács hat. Béla családjához fordul, ott anyagi ügyeit rendezik. Ő megszabadul a lidércnyomástól,

öccse ellen való bűnös gondolatáról most már végképp letesz — és ezzel a bűncselekmény történetének első kötete véget ért.

Le van zárva, mint befejezett egész és meg van pecsételve a hős öngyilkosságának kísérletével.

Ki hitte volna akkor, hogy a sors láthatatlan betűkkel írja a kötet utolsó lapjára a végzetes két szót: «folytatása jön».

*

A dolgoknak ez a fordulata csak egy embernek nem volt ínyére. Ez Papp Zoltán. Összeomlani látta minden reményét, romba dőlni minden tervét. Az anyagi segítség, melyhez Béla juttatta elmaradozott, a dologtalan jólétnek vége szakadt. A nyomor türelmetlenül zörgetett, dörömbölt az ajtón. A házi-asszony fölmondta a lakást; lovát, kocsiját, vidéki szerepléseinek ezeket a nélkülözhetetlen kellékeit el kellett adogatnia.

És ezalatt rendezték Bélának anyagi dolgait.

Irigy düh fogta el. Megcsalatottnak, kijátszottnak érezte magát, mint a fölthaláló, a kinek háta mögött aprópénzen értékesítik terveit. Fenyegetőzni, zsarolni kezdett. Pénzt és pénzt követelt, különben Bélának hozzáírott leveleit fölmutatja Béla anyjának, szüleinek. Mephisto követelte a vérrrel írott szerződés teljesítését. Ha nincs pénz, jussanak hát közelebb a pénznek forrásához. Elemérnek pusztulnia kell. Azon a családi birtokon Béla lesz a gazda, de Zoltán lesz az úr!

Bélának csak az imént visszanyert egyensúlya teljesen fölbomlott. Tudta, hogy ha Zoltánhoz írt levelei, melyekben oly rettenetes nyíltsággal tárgyalja Elemér elpusztításának dolgát, családja kezébe jutnak, vége mindennek: hírnek, névnek, vagyonnak, becsületnek, életnek.

Zoltán korlátlan úr lett agyán, akaratán, gondolkozásán, szívének minden verésén, minden lélegzetvételén.

Újra megnyílt előtte az örvény. Húzta, vont, most már szinte tépte magához. Nincs hát menekvés? Hiába minden vergődés? Így nemzi a bűn a bűnt s ha egyszer ölelkeztünk vele, nincs váltságdíj, mely gyilkos csókjától megszabadítana? . . .

Csak két út van előtte, mint az üldözött vadnak: vagy leterítettetni az ellenséges golyótól, vagy belevetni magát az előtte elterülő mocsárba. Nyomorultul elpusztulni, vagy mást pusztítani el. Nos hát bele a mocsárba! Történjék, a minek

történnie kell. Teljék be a végzet, melyet emberi kéz hatalma úgy sem tarthat föl!

A többit tudják önök.

November 18-án meggyilkolva találták Papp Elemért.

*

Tisztelt Esküdt Uraim!

Ha ennek a szomorú színjátéknak csak nézői volnánk: borzongva, de hiszem, a szánalomnak egy szívünkbe lopózó érzésével, elhagyhatnék ezt a helyet.

De mi kritikusok vagyunk. Nekünk jutott a súlyos és hálátlan föladat, hogy elemeire bontsuk a tettet, kimutassuk annak rugóit, hogy azután arra alkalmazni lehessen a törvénynek, a jognak és az igazságnak szabályait.

A kir. ügyész úr rámutat a büntető törvénykönyv 278. § - ára:

-A ki embert előre megfontolt szándékból megöl, gyilkosság büntetést követi el és halállal büntetendő.»

E mondat első bekezdésében két szó az, mely Önöknek biztonnal föltűnt. Az «előre», melyre a kir. ügyész úr hívta föl az Önök figyelmét és a «megfontolt», melyre én vagyok bátor gondolkodásukat irányítani.

Mit jelentenek e fogalmak? Azt, hogy nem elég, hogy a szándék előre, jóval a tett véghezvitele előtt keletkezzék, hanem ennek a szándéknak külön megfontoltsága is szükséges. Kell, hogy a tettes szabadon, az értelmi, lelki és akaratbeli képességek csorbíthatatlan birtokában, hideg, minden eshetőséget mérlegelő, az összes következményeket fölismerő belátással és ezekkel számító tudattal határozzon.

Választása szabad, választása önkéntes, választása jól megfontolt legyen.

Meg voltak-e ezek a képességek Papp Bélában?

A kir. ügyész úr azt mondja, hogy igen és ebben az orvos-szakértők véleményére támaszkodik.

Nem vitázom a szakértőkkel. Ez talán kissé olcsó dicsőség is volna.

A szakértő uraknak már a kiinduló pontjuk is *hibás*. Ők mitsem tudtak sem az anyai, sem az apai ágon való súlyos terheltségeknek eseteiről. És mikor ez a fő tárgyalás folyamán

kiderült, — emberi gyarlóság, hogy kevésbé keresték az igazságot, mint a következetességet.

Nem teszek nekik ezért szemrehányást, nem még azért sem, hogy a szakértői vizsgálatot úgy teljesítették, mint a hogy ősi szokás szerint a véletlen közigazgatási vizsgálatokat szokták, előre bejelentették azt a terheltnek.

Ám a legkitűnőbb elméleti készütség mellett is — a mit készséggel ismerek el a szakértő uraknál — hiányzik az e téren való gyakorlatuk, hiányzik ennek előfeltétele, a klinikai vagy tébolydái gyakorlat.

Úgy vagyunk a mi orvosainkkal, mint a mérlegekkel. Vannak igen becsületes, jóra való tizedes mérlegeink, melyek szinte nélkülözhetetlenek a mindennapi forgalomban, bár a grammokat már nem mutatják. Vannak mások, melyek hajszálnyi pontossággal jelzik még a levegőnek súlyában beálló legkisebb változást is.

A mi orvosaink amolyan — tizedes mérlegek. Hálásak vagyunk a szolgálatokért, melyeket működésük tulajdonképpeni terén a szenvedő emberiségnek tesznek. De ne állítsuk őket oly térre, a hol az agynak, léleknek és idegrendszernek legrejtettebb elváltozásait kell kikutatni és a hol működésüket látván, szinte önkénytelenül tolul ajkunkra a kérdés: »Uraságatok itt nemde idegenek?«

A tek. kir. tvszék megtagadta volt kérésemet, hogy a szakértői vélemény fel ül vizsgáltassék és Papp Bélának az igazságügyi orvosi tanács részéről való közvetetten megfigyelése elrendeltessék. így hát nem lehetek abban a helyzetben, hogy teljesen szilárd alapon állva, mutathassam ki az elváltozásokat, melyek a feltűnően nagy körzetű koponya agy sej tjeiben lehetnek, a kényszerképzeteket, melyeknek lelki világa alá van vetve, az idegszálaknak azt a nekünk láthatatlan vibrálását, a melyek érzését és akaratának erejét befolyásolják.

Nem állítom, mert nincs rá tudományosan pozitív alapon, hogy Papp Béla elmeteg.

De tudom, érzem, hogy ez az ember nem teljesen beszámítható.

Vagy tiszta belátása van-e annak az embernek, a ki pár nappal előbb azt kérdezi tőlem: hogy valóban annyira elítéli-e a világ az ő tettét? És képes-e fölismerni cselekményének kö-

vetkezményeit az olyan ember, a ki ugyancsak akkor a feleségével való válópörre czélozva, azt mondja: »Abban megnyugszom, hogy fiam hét éves koráig édes anyja mellett legyen, ha már a törvény így kívánja, de hetedik életévén túl követelem, hogy az *én* gondozásom alá kerüljön.«

Ha ez az ember is normális, akkor nincs többé lelki és elmebeli defektus.

Nyugodt öntudattal, lelkem mélyéből fakadó meggyőződéssel, azzal a felelősséggel, melylyel Önöknek, állásomnak és *a*. magam lelkiismeretének tartozom, állíthatom, hogy ennek az embernek beszámítható képessége csökkent és korlátolt.

Mihelyest pedig ez így van: akkor ne beszéljünk többé előre megfontoltságról. Mert ez a kettő tűz és víz, nem férnek egymással össze.

De nem szólhatunk előre megfontoltságról egyéb okokból sem.

A kir. Curia, joggyakorlatunk és igazságszolgáltatásunk legfőbb öre, soha meg nem állapította az előre megfontoltságot, ha a bűncselekmény elkövetése öngyilkossági kísérlettel kapcsolatos, még ha ez a kísérlet a cselekményt meg is előzte. Mert az öngyilkosság: lelki paroxizmus. Az erkölcsi erőnek elhanyaglása, ellankadt akarat, a mely fölött uralomra vergődnek a kétség és kétségbeesésnek képzetek. Mindez: egyenes ellentéte a megfontolásnak.

De nem lehet szó előre megfontoltságról azért sem, mert a mi az öngyilkosság előtt történt, az az öngyilkossági kísérlettel lezárt dolog, a melyet a megfontolás időfolyamatához hozzászámítani nem lehet.

Maga a kir. ügyész úr hívta föl az Önök figyelmét arra, hogy a bűnös cselekmény előre megfontoltságához a szándéknak *folytonossága* szükséges. A szándék tehát, a mely régebben keletkezett, nagyra nőtt, de aztán elhalt, tehát megszakadt, ha később egy közbejött esemény folytán újjászületik, nem folytonos, mert nem egy és nem előre megfontolt, mert nem folytonos.

A pszichologia is matematikai összeadásokkal dolgozik és a két lelki folyamat összeadva is nem egy, hanem kettő.

A »megfontolás«-t tehát csak a terv újból való megfogantatásától számíthatjuk; attól az időtől, a mikor Papp Béla, Zol-

tán fenyegetéseinek hatása alatt, hogy ez régebbi bűnös levelezésüket nyilvánossá teszi: újból elhatározta tervét. A mikor így összébb és összébb húzódott nyaka körül a hurok, melyet Zoltán feléje vetett, behúzva őt a bűnbe, a melytől menekülni akart és hitte, hogy immár megmenekült.

Ha az ügyész úr előtt ez is az akaratnak szabadsága, akkor szabad a rabszolga, akit korbáccsal kergetnek előre és szabad a rab is, mert szabad megzörgetnie bilincseit.

De a törvénynek és jognak parancsán kívül az *emberies-ségnek* szava is tiltakozik a közvádoló úr indítványa ellen.

A kir. ügyész úr az előre megfontolt szándéknak, a gyilkosságnak megállapítását kéri Önöktől, mert a gyilkosságnak büntetése a halál. Én a szándékos emberölésnek megállapítását kérem, annak büntetése szinte örökös fegyház.

Jól tudom, Esküdt Uraim, hogy a büntetést nem Önök szabják ki, de Önök állapítják meg a bűnös cselekmény alkotó elemeit, Önök rakják le a büntetés alapját.

Az Önök határozata lehet zsilip, amely elzárja a halálbüntetés alkalmazását, de lehet oszlop, melyre ráerősíthetik a bitófa kötelét.

Ne tegyék ezt lehetővé, Esküdt Uraim! Ember ne tegye lehetővé azt, hogy elvehessék embertársa életét, ne törje föl a titkos zárat, mely az élet országából a halálos ürbe vezet és a bűnt, mely elkövettetett a társadalom ellen, ne torolja meg bűnnel a természet ellen.

Nem éppen a Papp Béla sorsa az, mely ebben a pillanatban előttem lebeg. Számára talán megváltás volna a halál, szemben az étellel, a mely reá vár. De föltűnik előttem egy asszonynak alakja, aki Isten és emberek előtt jogot váltott ahhoz, hogy eldobja magától ezt a szerencsétlen nevet és törvény szerint oldhassa fel a köteléket, mely következményeivel összeköti a házasfeleket, még a síron túl is.

És reám mered e bűnpör aktáiból két ártatlan nézésű gyermek-szem. Sok estén át kísértett, mikor jegyzeteimre hajolva eltöprengtem az örök sphynxen, melynek ember a neve.

Én szegény kis gyermekem!

Környezetekben kinek vigyázatlan csacskasága, vagy gyermekjátékaid közben melyik pajtásodnak durva tréfája fogja megnyitni előtted a kegyetlen valóság világát? Mintha csak

látnám, a mint zokogva rohansz föl édesanyádhoz, ruhájának redőibe temeted bele arcodat és kétségbeesett, szívettépő jajszóval zokogod: úgy-e nem igaz, nem igaz!

Ne akadjon emberi kéz, a mely tetézze a te szenvedéseidet és kitörölhetetlen betűkkel égesse bele a lelkedbe, hogy milyen halállal halt meg az apád. . . .

Ettől, ettől az utolsótól kíméljék meg Önök ezt a gyermeket, Esküdt Uraim!

Önök, t. Esküdt Uraim, maguk is családapák. Nagy részök messze földről jött be, hogy teljesítse súlyos kötelességét. És ha családjuk körébe hazatérnek, mint csipogó verébfiak veszik majd körül gyermekeik, pajkosan kutatva úti tarsolyukban, zsebökben: »mit hoztál nekünk, édes apa.« Ne akadjon Önök közt egy sem, a ki megcsókolva gyermeke ártatlan fejét, elboruló szemmel legyen kénytelen elmondani: hoztam neked ajándékot; de hagytam abban a városban egy gyermeket, a ki éppen olyan szép, éppen olyan édes, éppen olyan ártatlan, mint ti vagytok és a ki ettől a naptól fogva *ennék a világnak leg-szerencsétlenebb árvája.*

Esküdt Uraim!

Feleljenek Önök igennel a védelem kérdésére és üzzék el a halálnak rémét, mely ezeken az ajtókon kopogtat.

Nagyméltóságú Elnök Úr!

Nagyméltóságú kir. Curia!

Semmiségi panaszt jelentettem Papp Béla érdekében a szatmári esküdtbíróság határozata ellen a büntető perrendtartás 884. §-ának 9-ik pontja alapján. Mert a bíróság mellőzte a törvény 238. §-ára alapított indítványomat, hogy a vádlott elméleti állapota az orvosi igazságügyi tanács részéről az 1890. évi XI-ik t. ez. 2-ik §-ának e) pontja értelmében közvetlenül megfigyeltessék és az alapszakértői vélemény felülbíráltassák. És semmiségi panaszt jelentettem az esküdtbíróság ítélete ellen a bpr. 385. §-ának 3-ik pontja alapján, mert az ítélet lényeges enyhítő körülmények figyelembe vételét mellőzte.

Az a kötelesség hárul reám, hogy panaszomnak élő szóval is okát adjam. Földérintsem, minő sérelem esett a törvényen

mely a jogrend szabályainak foglalata és minő az igazságon, mely a törvénynek végczélja.

Nagy méltóságú kir. Curia!

Amint országszerte végig futott a hír, hogy Papp Béla testvérörcsét megölette, az első szó minden ember ajkán a kétkedés szava volt. lehetséges-e ez? De amint az első hírek általános gyanújából mind határozottabban bontakozott ki a részletes bizonyosság, az első kétkedésből kisarjadzva egyazon ágon hajtott ki a második kétség: lehet-e ilyesmit ép elmével elkövetni?

E kétség csak egy embert nem zavart meg nyugalomban: a vizsgálóbíró urat. A vizsgálat nagy részletességgel, mondhatnám szélesen megásott mederben folyt; elismerem, sok gondossággal is, a bűnpör anyagának összehordásában, a büntett külső mozzanatainak egymás mellé illesztésében. De hogy a bűnös cselekmény burokján felül mi a mag, hogy annak külső eredményében mi a belső okság. hogy ennek az érthetetlen cselekménynek mik hát a megérthető indító okai, hogy minő lelki folyamat hömpölygött ott, ahol ma csak a fizikai és erkölcsi rombolás munkáját látjuk: a lényeges kérdéseknek ez az egész serege, mindvégig a vizsgálat kapuin kívül maradt

Csak mikor a hónapokon át húzódó vizsgálat teljes befejezést nyert és az iratokat a kir. ügyészséghez kellett volna áttenni: ímmel-ámmal, nehogy valamiképpen e hiány miatt akár az eljárás, akár később az ítélet megsemmisíthető legyen: elrendeltetett a vádlottak elmeállapotának megfigyelése és ennek eszközlésére a szatmári orvosi fakultásnak két tagja nyert megbízást.

Távol áll tőlem, hogy az orvos uraknak akár szakképzettségét, akár lelkiismeretességét kicsinyesem. Még kevésbbé illenék hozzám, a vidéki ügyvédhez, ha általános elmésségekre bocsátkoznám a vidéki orvosok szakszerűsége felől. De egy vitán felül áll előttem: hogy a lelki és elmebeli állapotok speciális kortanában, a legnehezebb és legsajátlagosabb megfigyelésnek és megállapításnak ebben a körében a vidéki orvosnak már ezen helyzeténél fogva sincs kellő jártassága. Ehhez hosszas és oly szakszerű gyakorlat szükséges, mely a nagy és külön elméleti készületségnek köszörűkövén csiszolódott ki.

És bizonyos az is, hogy ha bárkit itt közülünk az a fölötte

fájdalmas csapás érne, hogy saját hozzátartozójának lelki vagy elmeállapota felől merülnének föl kétségei: a két szatmári orvos urnák megállapításában, mint *véglegesben*, egyikünk sem nyugodnék meg. És ma mégis emberélet fölött akarunk dönteni ezeknek a véleményeknek alapján.

Készséggel elismerem hát, hogy a tisztelt szakértő urak tekintélyek az összes szokásos külső és belső bajokban, de az orvos urak őszinte sajnálatára, védenchezmet e bajok egyike miatt sem kellett megmenteni a halálos veszedelemtől sem porral, sem pirulákkal, sem a betegséget kihúzó flastromokkal.

Azt pedig kénytelen vagyok konstatálni, hogy ezek nélkül a szakértő urak nem igen tudták, mihez fogjanak a vádlottal.

Úgy tartották, hogy az lesz a leghelyesebb, ha mindenekelőtt bemutatkoznak, illetőleg tudtára adják, hogy ők most az ő elmebeli állapotának megvizsgálására vannak hivatva. A kutatásnak e különös módszere után megmérték a vádlottnak koponyáját a nélkül, hogy annak feltűnően nagy, 598 miliméteres körzetén megütköztek volna, megkérdezték a vádlottól, hogy aludt, mit evett, kit vagy mit szeret és mindezeknek utána a törvényszékhez fejenként 17 frt. ára szakvéleményt szállítottak be, amit éppenséggel nem lehet drága árnak mondani.

E szakvélemények érdemével — fájdalom — nem foglalkozhatom abból az egyszerű okból, mert nincs érdemleges részük. A szakértő urak odavetettek egy általános véleményt, de nem oldottak meg egyetlen kérdést sem, mert nem is tettek föl maguknak kérdéseket. A vádlott súlyosan terhelt leszármazásáról mitsem tudtak és a mikor ez a főtárgyaláson elébük tartatott, érhető, hogy ők maguk véleményük komolyságát véleményük megváltoztatásával kockára tenni nem akarták. A tettesnek, annál kevésbé a bűncselekménynek pszichológiájában nem búvárkodtak, abba bele nem merültek, így azt ki sem meríthették. A gőz- és villamos közlekedésnek ebben a korszakában a szakértő urak még mindig ekhós szekéren járnak. Bocsánat, nagyméltóságú kir. Curia — útban az igazság felé nem használhatjuk ezt az alkalmatosságot, mert köztudomásúlag túlságosan döcög.

Szemben ezzel az úgynevezett szakértői véleménnyel, már annak eredetére való tekintettel is indokolt a kétség annak megbízhatósága iránt.

Ám a kétségnek kérdőjelei megszázaszorozódnak lelkünkben, amint a tettes személyes körülményeit és a cselekmény részleteit kutatjuk.

Minden bűnös cselekménynek eredendő forrása: vagy az értelemnek számító munkája, vagy a szenvedélynek vihara, mely elsöpri az értelem és megfontolás korlátit.

A hol a tett és annak motívuma józan észszel meg nem érthető, vagy a hol a cselekmény mögött nem tapinthatjuk ki a szenvedély indulatának lázas lüktetését: ott szükségszerűleg lép előtérbe a harmadik ok: az egyén szervezetének vagy lelkületének *kóros* elfajulása.

Papp Béla cselekményének egyedüli motívumául a vizsgálat és főtárgyalás, úgy a hogy, egy mozzanatot állít előtérbe: az anyagi haszonnak, a pénzszerzésnek vágyát. Papp Béla megölette öcscsét, mert attól tartott, hogy atyja a családi osztálynál meg fogja őt rövidíteni testvére miatt és mert többet akart örökölni.

Minő távoli ok ez — Nagyméltóságú kir. Curia; — menynyire el kell kalandoznia a képzeletnek, ha a messze jövőnek e vágyával akarja megmagyarázni a jelennek szörnyűségeit! Hisz Elemér még alig volt 16 éves, önállósításáról, osztozkodásról az apai vagyonban 8—9 év előtt, amíg nagykorúságát el nem éri, szó sem lehet. Azután még itt a másik testvér: Árpád. Amerika ma nem az ismeretlen rejtelmes világrész, ahova kalandszomjas ifjak útra kelnek, hogy soha többé vissza ne térjenek. Tudták is Árpád tartózkodása helyét, hisz szülei havi segélylyel látták el. A Papp Béla terveinek útjában lett volna tehát még Árpád is.

És maga Papp Gyula, akinek vagyona felé röpködött a mérges vágyaknak raja, még javakorabeli 55 éves falusi levegőn edzett ember, akinek az átlag-számítás szerint is még hosszú igénye van az élethez. A Papp Bélában lobogó fanatikus vágy a bűnös cselekmény elkövetésére, az a mohóság, mely a véghezvitelt szakadatlanul sürgette, megmagyarázható-e hát észszerűleg azokkal a távoli célokkal, melyek eredményeinek mérlegeléséhez még legalább is egy évtizednek türelmes várakozása szükséges.

Értjük a Zsoldics Mihály bűnét. Két ezer koronát ígértek

neki vérdíjul. Kétezer korona nagy összeg, szinte elképzelhetetlenül nagy egy szegény juhásznak a szemében!

Kétezer korona: egy kis ház a faluvégen, hozzá hat vékás kert, amiben megterem minden vetemény, ami a házi szükségletre kell, még a tengeri is, amivel nagyra lehet hizlalni a baromfit. Kétezer korona: szép szőke szőrű tehén az ólban, bő tejet adó tőgygyel. Két ezer korona — ez a mesebeli kincs. Ennél sokkal több pénze tán még a királynak sem lesz! Nem csoda, ha szegény Zsoldics Mihály feje megszédül tőle és belebukik az örvénybe.

Értem a Papp Zoltán bűnét is. Neki nem volt mit veszítenie. Merre züllik azon az úton, amelyről minden gyalogösvény csak a kárhozathoz vezet, melyik lesz végre a bűnnek az a köve, amelyen elbukik és hanyatt vágódik: végeredményében mindegy. Ő éhezett és kenyérért ordított és az éhes ember előtt a kenyérnek nincsen elég drága ára.

De Papp Béla boldog családi életet élt. Felesége volt, akit szeretett, kis fia, akit imád, jó neve, tekintélye, kellemes összeköttetései; vagyoni viszonyai igaz meginogtak, de pár héttel a gyilkosság előtt családja teljesen rendezte azokat. Példáját nem tudom annak, hogy gyilkos merényletbe a tettes, hacsak elhatározását nem bosszú és gyűlölség sugallta, valaha nagyobb vagyoni és erkölcsi betétet vitt volna koczkázatul, mint Papp Béla. Van-e hát józan észszel megmérhető, fölfogható arány a jelennek koczkázata és a távoli jövőnek vagyoni kilátása között?

Csak egy esetben — talán. Am azokat a kombinációkat, melyek imitt-amott fölröppentek, hogy Papp Béla idővel elpusztította volna másik öcscsét és édes atyját is — utasítsuk el magunktól. Mi a föltevéseknek e süppedékes mocsarába nem léphetünk; hagyjuk az ily mese-szövést azoknak, akiknek az rendes foglalatosságuk: az álmos könyvet olvasó vén asszonyoknak.

Az a magyarázat tehát, amely eddig, mint a cselekménynek egyetlen indító oka áll előtérben, nem kielégítő, tehát rossz.

Lássuk nem inkább megtaláljuk-e a tettnek kulcsát azokban a nyilatkozatokban, a melyeket a vádlott tett a főtárgyaláson bírái előtt.

A mikor szinte rettenetes nyíltsággal tárta föl gondolkodásának minden redőjét, nem mentve, százszorta inkább vádolva

magát és egy-egy szava, mint felvillanó lidérczfény világított be ebbe a rejtelmes lélekbe.

»Utáltam Elemér öcsémet, undorodtam tőle . . . Mikor Zoltán azt mondta, meg kellene ölni azt a gyereket, azt feleltem rá: Beleegyezem szívesen.«

Álljunk meg egy pillanatra a perverz érzésnél, mely szinte kiárad e szavakból és amely undorral fordul el önönvérétől: jegyezzük meg jól és gondolkozzunk, véletlen-e ez a perverzítés, nincs-e benne valamilyes atavizmus, valami, ami nem' új, ami szervi és örökletes e szájalomra méltó családban.

Nem akarok itt kitérni a viszonyra, mely Béla atyját saját édesatyjával szembeállította. Csak arra utalok, hogy Papp Béla nagyanyja elmebeteg, anyja hisztérikus, ennek bátyja megtévelyodott. — Édesatyja fölötté indulatos ember, atyjának két testvére delirium tremensben halt meg, a legidősebb fiú, Béla, megöleti öcscsét, Elemért és az életben maradt testvér, Árpád, nem egyszer revolvert emel idegenekre, tanárára, szüleire és maga szolgáltatja a vizsgálóbíróknak a leggyilkosabb bizonyítékokat tulajdon bátyja ellen.

Valóban minden rendben volna hát ebben a családban, ennek az embernek agyában, szervezetében, lelkében és nem-e száz körülmény figyelmeztet hangos szóval a kétségekre?

De ha a vádlott egyéniségének diszpozíciói szinte azt kiáltják felénk, hogy egy beteg organismussal van dolgunk: ha céljai kitűzésében, e célok indító okaiban hasztalan keressük a józan észnek nyomait, vajjon megtaláljuk-e ezeket cselekedeteiben, a büntett véghezvitelének módjában?

Két fontos előzménye van a Papp Elemér megöletésének.

Az egyik a szept. 28-án megkísérlett merénylet. Papp Béla pénzért felfogad egy embert, egy falubeli napszámost és saját lován küldi be öcscséért Szatmárra azzal az ürügygyel, hogy hazulról üzenik Elemérnek, jöjjön ki a beküldött lovon Udvariba, mert édes anyja beteg. A megállapodás az volt, hogy Zsoldics útközben lelövi Elemért.

Ez a terv valóságos kihívása a fölfedezettetésnek. Csak az esztelenségbe csapó indulat, csak a pillanatnyi sikerre szomjazó lázas türelmetlenség az, a mely érthetővé teszi. Mert annak a lónak nyomán a ló gazdájának és így az értelmi szerzőnek fölfedezettése oly holt bizonyosság, hogy a józan eszű Zsoldics

maga is visszariad a véghezviteltől. Feléje ütött a lónak, hogy megszalassza és azzal számolhasson be gazdájának, hogy a dolog véletlenül nem sikerült. Ha a merénylő kiléte már ekkor ki nem pattant, csak annak a gondatlanságnak tulajdonítható, melylyel a szülők a szerencsés megmenekülés örömeire nem törődtek a dologgal, vagy talán nem is vették komolyan, nem tartva az egészet egyébnek, rossz tréfánál.

A másik az a kísérlet, amikor Béla Elemér öcscsét sörben oldott strichninnel akarta megmérgezni.

A vád azt állította, hogy ez a kísérlet megtörtént. A védelem szerint is a dolog azon múlt, hogy Papp Béla tévesen azt hitte, hogy Zoltán a mérget már betette a sörös pohárba, holott az egyáltalán nem történt meg.

Azon a nyomon haladva, melyen az eddig elfogadott megállapítások szerint a bűnös cselekmény motívumához jutunk: tisztán áll előttünk, hogy aki azért öl, mert ezen az úton örökséghez akar jutni és ekként jövő megélhetésének alapjait akaija biztosítani, az eszéhez és intelligenciájához képest mindazt elhárítani igyekszik útjából, ami fölfedeztetéséhez és ezzel az eredmény meghíúsításához vezetne. És Papp Béla *Bajai házában* akarja megmérgezni kis öcscsét, aki egész családjának, cselédségnek, egy sereg embernek tudtával jött hozzá látogatóba, egészségesen még csak az imént, hogy egy órával később ott találják bátyja lakásán megmérgezve — holtan.

Nem-e önkéntelenül — tovább megyek — szükségszerűleg nyomul előtérbe a gondolat, hogy ezekben a cselekedetekben, nem, ezekben az explozióban egy túlfűtött akaratnak nem az emberi értelem munkálkodik, hanem egy belső, előttünk ismeretlen, impetuózus ösztön tör ki. Ugyanaz, mely undort érez kis öcscse látásán, melynek lelki kielégültség az, ha keresztül gázolhat önönvérén és mely olykor-olykor azzal az ellenállhatatlan erővel lepi meg áldozatát, hogy ott és akkor ütné agyon, fojtaná vagy mérgezné meg testvérét, ahol és amikor éri, mitsem törődve azzal, hogy pár percz múlva a gyanú biztosan és egyenesen töri be háza ajtaját.

Ez az ösztön az, mely odakergeti, hogy valósággal piacra vigye bűnös szándékát, szövetségeseiket keressen mindenfelé, csaknem a lapok kis hirdetéseinek útján, összeadja magát Papp Zoltánnal, Zsoldicscsal, Lázár Móriczczal, díjnokkal, borbélylyal

és mit tudom még kivel, nem gondolkozva, nem látva, csak vakon rohanva előre . . .

Ennek az ösztönnek fészket kikutatni, bele világítani az igazi szaktudás fátylójával, megvonni a határvonalat, mely elválasztja a bűnt a szerencsétlenségtől, az akarat felelősséget a beteg ösztönnek felelőtlenségétől: ez a kötelesség az, amelynek teljesítésevei az eddigi eljárás adósunk maradt.

A törvény módot ad arra, hogy a hiány pótolassék. A törvény ellenére befejezett eljárás szabálytalan és semmis, tehát — megsemmisítendő.

*

Másik panaszom arra az esetre vonatkozik, ha a nagymélt. m. kir. Curia úgy találná, hogy érdemleges Ítéletet hozhat. E panasz oka az, (hogy a bíróság mellőzte a törv. 92. §-ának, az enyhítő szakasznak alkalmazását.

Nagyméltóságú kir. Curia!

Évek óta nem volt bűnpör, mely a közönségnek oly szokatlan érdeklődését keltette volna fel, mint a jelenlegi. Nem annyira a történetnek belső tragikuma kapott meg, az esetnek külsőségei izgatták a nézőt. Nem az ember érdekelt, hanem az úr: a négyes fogat, a korrekt szabású öltözék, az angol keztyű, az elegáns gavallér.

A sajtó, ez a csupa idegből összegöbözött óriás, százsorosán érezte át a közönség izgalmát és ezerszeres erővel verte azt vissza ugyanannak a közönségnek. A szenzáció újabb szenzációkkal hizlalta önmagát. Senki sem tudott semmit, legfőlebb kívülről látott valamit. De már közvélemény alakult mielőtt véleményt lehetett volna alkotni; Ítéletet mondtak, mielőtt tárgyalás lett volna. És ez az ítélet harsonák erejével zúgta a bírák fülébe a *halál*.

Bár mélyen elítélem, nem csodálkozom ezen a rideg vérszomjon, mely nyomban a halálos ítélet után már érző részvétté olvadt.

Távolról a nagy hegyeknek is csak durva kiszögeléseit látjuk, ormótlan szikladarabjait, az égbe nyúló komor fenyőket: a kis szál virágot, mely a sziklahasadék falán bátoritanul emeli föl fejét, csak az veszi észre, aki fáradtságot vesz magának és felkutatja. Induljunk hát el a kutató útra és ne riadjunk vissza az akadályoktól. Mert az a gyöngye szál virág az emberi

érzésnek virága, megérdemli, hogy fáradtságos utat tegyünk meg érte.

Vannak-e hát Papp Béla egyéniségének részvétre méltó vonásai? Vannak-e tettének enyhítő körülményei?

Mielőtt e kérdésre választ adnánk, egy jogelvvel kell tisztába jönnünk. És ez az, hogy azoknál a büntetteknel, melyeknek halál a büntetésük, a 92. §. alkalmazásának nem ugyanazok az előfeltételei, mint egyéb esetekben.

Jól tudom, hogy a gyilkosság rendes törvényszerű büntetése a halál. De a törvény betűitől eltér annak magyarázó indokolása.

Az indokolás szinte mentegetőzik, hogy még ez idő szerint — ami közel egy negyed század előtt volt — nem lehetett eltörölni a halálbüntetést, de ezt a közel jövő feladatai közé sorozza. A halálbüntetést még azon büntettnék körében is, melyre elő van írva, maga is *kivételesnek* mondja, mely csak akkor alkalmazható, ha az eset kimeríti a gonoszság és irtózat minden fokát.

Ha már most áll az, hogy a halálbüntetés a büntetésnek *legkivételesebb* neme, amelynek törvényünk szerint is — melyben az intézmény elenyésztenek magva már benne van — akkor lehet helye, ha a megtorlásnak rendes fegyverei úgyszólván fölmondják a szolgálatot: akkor már csupán negatív körülmények, a súlyosító tények *összességének hiánya* is elég ahhoz, hogy a 92-ik szakasz alkalmaztassák.

Csak a szatmári esküdtbíróságot illeti meg a szerencsétlen kezdeményezés, hogy enyhítő körülményeket állapított meg és halálbüntetést mondott ki.

Védenczem volna az első, aki abban a fölemelő tudatban halna meg, hogy enyhítő körülmények között akasztják.

Nagyméltóságú kir. Curia!

Azokban a reform mozgalmakban, amelyek a halálbüntetés eltörlésére irányultak, találkoztunk törvényjavaslatokkal, melyek ezt a célt akként akarták előkészíteni, hogy a halálbüntetés alkalmazását csak a gyilkosságnak határozottan megjelölt leg-súlyosabb eseteire szorították.

Ily minősített esetek gyanánt a tudomány és joggyakorlat megállapodásai alapján hármat jelöltek meg: a fölmenő roko-

non, a több emberen és a különös kegyetlenséggel végrehajtott gyilkosságot.

E kategóriák egyikéhez sem tartozik a Papp Béla tette. Sőt van egy különös tulajdonsága, mely súlyát lényegesen enyhíti, hogy benne a büntettnak csak egyik alkotó eleme valósul meg: az akarat. A másik, a véghezvitel, már az ő közreműködésének körén kívül esik.

Nem lehet elzárkóznom a gondolattól, hogy a gonosz indulatnak ugyanazon ereje mellett Papp Béla teljesen büntetlen, ha az ő akaratát egy harmadik, neki idegen személy meg nem valósítja. Az ő értelmi közreműködése tehát csak azzal vált büntethetővé, hogy egy másik személy cselekedetével egyesült.

Amikor ekként két embernek közreműködése szükséges ahhoz, hogy a büntetendő egységnek csak fogalma is létesüljön, ezen egység felének, az egyik tényezőnek bűne és büntetése soha sem lehet olyan súlyos, mintha benne a büntettnak mindkét alkateleme, az akarat és véghezvitel valósult volna meg.

Mily nagy azoknak száma, akik akarják a bűnt és a véghezvitel pillanatában attól mégis visszariadnak.

Ne állítsuk tehát ezt az esetet súlyban a legelsőkhöz, mert ez oda nem tartozik.

De szükséges, hogy ezen a ponton megemlékezzünk arról is, hogy büntető törvénykönyvünk értelmében a felbujtó a tettessel azonos büntetés alá esvén, semmi esetre sem büntethető ennél szigorúbban.

Meggyőződésem, hogy Zsoldics Mihályra igazságosan halálbüntetést kiszabni nem lehet. Nem lehet tehát halálos ítélet mérni Papp Bélára, már ez okból sem. Fölfogásomban nem zavar meg az, hogy akad felsőbb bírói ítélet, mely az ellenkező elvet állapítja meg, mert ezeknek egyike sem halálos ítélet. A jogi kutatás világánál tisztán áll előttem, hogy már a törvény is csak a jogi fogalmaknak kiterjesztése útján juthatott odáig, hogy a felbujtót, aki a tettet csak akarta, azonosan büntette a tettessel, a ki nem csak akart, de cselekedett is. A törvénynek e kiterjesztő megállapítását a bírói gyakorlatban még tovább kiterjeszteni és ily kettős kiterjesztés útján jutni el egy kivételes büntetésnek, a halálbüntetésnek alkalmazásához, nem szabad. Ez ellen tiltakozik a törvénynek szava, tiltakoznak az

abban rejlő jogi fogalmak és tiltakoznak a törvényt magyarázatnak általános érvényű szabályai.

Lényeges enyhítő körülmény Papp Bélánál: büntetlen előélete.

A büntetlen előélettel úgy vagyunk, mint a forgalomban levő pénzzel: átvesszük anélkül, hogy belső értékét kutatnánk. Pedig a büntetlen előéletnek enyhítő körülményül fölvetelésében nagy és mély igazság van. A ki bűnbe esett a nélkül, hogy azelőtt vétkezett volna, legyen bűnében még annyi gonoszság és eltökéltség, mindig csak megtévelyedett. Csak a ki érezte már a büntetésnek megtorló erejét és mégis a bűn karjába veti magát, tekinthető olyannak, mint a ki daczos akarattal lázad föl az állam jogrendje ellen. Föl merem állítani a tételt: hogy a király-gyilkosság esetét kivéve, mely az állam alapjait rázkódtatja meg és a népek millióira borít gyászt, büntetlen előéletű embert halálbüntetéssel sújtani nem szabad.

Egy további lényeges körülmény a tettes beismerése. Igaz, hogy e beismerés nem a vizsgálat kezdetén történt, de maga az ítélet is megállapítja, hogy a büntettet kideríteni, annak minden részletére világot vetni, Papp Béla nyílt vallomása nélkül soha sem lehetett volna. Minden beismerés, hacsak nem fajul kérkedéssé, a megbánásnak első lépcsőfoka. De a bűnös őszinteségében, igazmondásában van bizonyos becsületézés is, amely méltánylást érdemel.

Évek fognak még eltelni és a vizsgálóbíró a vizsgálat könnyebbsége, de saját lelkiismeretének megnyugtatása végett is azon lesz, hogy a vádlottat töredelmes vallomásra bírja és neki kilátásba helyezi, hogy ezzel bűnén és büntetésén enyhíteni fog. De ha ezt az enyhítést úgy fogjuk értelmezni, hogy a tettét beismerő bűnöst a bitófára küldjük: akkor az igazságszolgáltatásnak ez a biztatása többé nem jutalom a megtérőnek, hanem gonosz csapda, melyben őt kárörömmel fogjuk meg.

Enyhítő körülményként ajánlom még a nmelt. kir. Curia figyelmébe mindazt, amit beszédem első részében a vádlott egyéni és családi viszonyairól elmondottam.

Ha Papp Béla gyermekkorában egy szelíd családi tűzhely melegét érzi, ha a gyermeki lélek jó tulajdonainak kifejtésére példát és útmutatást kap, ha nem hurczolja egész életén végig egy súlyos családi terheltég lánczait: sorsa bizonynyal

őt sem juttatja oda, ahol ma egy viruló férfikornak minden reményét kell eltemetnie. Ha apróra tudnók elemeire bontani mily viszonyoknak a bűne az, amely Papp Bélát a végzetes útra sodorta, talán saját bűne volna benne a legkevesebb.

És kérem méltóztassék végül ennek a szerencsétlen embernek ártatlan gyermekére gondolni, a kit talán az örök kétségbeesésbe kerget az, ha serdülő korában megtudja, hogy édes apjának bitófán kellett meghalni.

Jól tudom, hogy az enyhébb büntetéssel sem szánthatjuk fel e szerencsétlen gyermeknek minden könnyét. De aki életében csak egyetlen fölösen ontott könnyet törölt le, többet tett, mint aki a könnyek tengerét fakasztotta föl.

Nagyméltóságú kir. Curia! 1894 óta, hat év alatt ez a bíróság mintegy hatodfélszáz gyilkossági eset felett Ítélezett És az esetek e jelentékeny számában nem mondott egy halálos Ítéletet sem. Pedig a gyilkosságoknak e szomorú kötetében nem egy, czéljaiban világosabb, akaratelhatározásában öntudatosabb, a halmazatban súlyosabb, a véghezvitelben vadabb merénylet szerepel, mint a jelenlegi. Éppen Papp Béla volna hát az, akinek számára újból föl kellene állítani a bitófát, miután azt évek előtt elástuk oda, a hova való: a múltnak szörnyű emlékei közé - igazságot vérrel hadd szolgáltatassanak azok, akiknek az igazság csak czégér: hadvezetők, diplomaták, státusférfiak. A mi munkánk a békének és megnyugvásnak munkája, nincs benne helye a vérontásnak. Mert ne feledjük el, hogy az igazságszolgáltatás *méltóságáról* és *erkölcséről* mond le, a mikor segítő-társul hívja maga mellé: a hóhért.

Kérem a nagyméltóságú kir. Curiát, hogy semmiségi panaszom értelmében méltóztassék határozatot hozni.

Dr FRIED VILMOS

védbeszéde

rablás és szándékos emberölés büntettének elkövetésével vádolt Sóvágó János és neje bűnügyében. Tartotta Nyíregyházán, 1891. márczius 2-án.

Tekintetes kir. Törvényszék!

Az emberi társadalom legfenségesebb eszménye a békesség, béke egyesek és összesek között mindenkor legfőbb állami cél volt.

E cél megvalósítására, szolgálatára állanak az államnak saját törvényein kívül az embernek a civilizáció által megcsiszolt, fénye által megzománczott érzületei. A civilizáció, midőn az erkölcsi tökély elérésére működik, tényező a vad szenvedélyek, aljas indulata tettek leküzdésében, s így tényező egyszersmind a lelki műveltség s jogérzet megerősítésében. De legyen a civilizáció bármilyen előrehaladott, a Pandora szelenczéből kikerült bajokat kiirtani nem képes. Jól mondja Juvenalis „tamen ad mores natura recurrit damnatos, fixa et mutan nescia“ vagyis a természet mégis megmásíthatlanul vissza-kerül s megrögzik a rász erkölcsben örökre, s ha volt idő, midőn homo homini lupus, ez idő csak a múlté, a jelen szelleme és iránya csak polgárosodott vagy a törvény által szenvedélye kitörésében megfékezett embert tűr el.

Azon orvtámadások közül, melyeket az igazságtalanság az igazság ellen intéz, Jevisszataszítóbb azon cselekmény, mely foglalhatja a vagyon és élet elleni büntettnek, mert ez utóbbi minden erkölcsi alap nélkül áll, míg sok bűncselekménynek van bizonyos erkölcsi háttere.

Olyan bűncselekmény a Dogáli megöletése és kirablása, s ha mégis a védelem nehéz feladatának teljesítését elvállaltam, indító oka, hogy a vádlottak padján ártatlanul vádoltakat látok, s ennek tudatában a meggyőződés érzetének teljes melegségé-

vei szándékom feladatomban eleget tenni annyival inkább, mert a mit örömmel kell jelezni, bírakat kerestem s bírakat találtam, kik a közvélemény mesterségesen készített hangulatával nem törődve, a nyert bizonyítékok alapján a törvény rendelkezéseinek s lelkiismeret-sugallatának megfelelőleg fogják az ítéletet hozni.

Áttérek az ügy érdemére s két főkérdésben tárgyalva, u. m. elkövették-e vádlottak Dogáli megöletését és Kornis Ferencinél a rablás büntetést? második kérdés, ha elkövették, cselekményük miként minősül?

Tekintetes kir. Törvényszék! Az igaznak kutatása és felismerése a bírói tevékenység legmagasztosabb hivatása s ezen magasztos vonását csak emeli az igazság kiderítését akadályozó sok nehézség.

Meggyőződésem, hogy az annyi szakismerettel vezeter. bizonyítási eljárás az akadályokat elhárította s az igazság ragyogó fényben áll előttünk. A vád minden bizonyítékaival szemben vádlottak ártatlanságukra hivatkozva tagadták elfogatásuk pillanatától mostanáig a vádbeli cselekmény elkövetését. Sóvágó János védenczemnek a lényegre, azaz, hogy m. g. hó 17. este 8 és 10 óra között hol volt, válasza következetesen, hogy otthon vagyis Hajdú-Böszörményben. Eltérőleg vallott azonban Sóvágó azon mellékes körülmény tekintetében, hogy május 17-én nappal hol dolgozott? A vizsgálóbíró előtt tett első vallomása szerint a Balmazújváros felé eső luczernásban dolgozott, majd módosítja, hogy ipjának földjén volt, csak azt nem vallotta, a mit a rokonai vallottak, hogy a Büdszentmihályra is vezető úton eső telekföldjében munkálkodott. Könnyen meg tudom érteni, miért nem vallotta be ez esetben az igazat, mert ha azt tette volna, a vád kétszeresen súlyosabban nehezedett volna rá. s ezért félt bevallani ezen különben mellékes körülményt. Eltérés van továbbá Sóvágó vallomásában hol és mikor beszélt Szentkúty Árpáddal, de lehet-e követelnünk Sóvágótól az emberi gyarlóságoktól való mentességet? Lehet-e kívánni tőle, hogy a mindennapi élet eseményeinek részleteit idő és tér tekintetében emlékezetében hordja? Sóvágótól is csak emberi dolgot követelhetünk, s ha vele szemben is a közönséges mértéket alkalmazzuk, vallomásának ellenmondó részei kiegyenlítettnek tekintendők.

A vád azonban alapos voltát és jogosultságát a tanúvallomásokban véli megtalálni, épen azért, az ellenkező kimutatása czéljából, a tanúk vallomásaival egyenként kell foglalkoznom. Az eljárás Szentkuthy vallomása alapján indult meg, engedje meg a tek. Bíróság, hogy nálam is ezen fundamentális tanú legyen első. Múlt év 1890. május 20-án a hírlapokban a Dogálféle rablógyilkosság lett közölve, e lapok kézről-kézre jártak, s a borzasztó hír szájról-szájra kelt. Nem azért ama bizonyos gilde egyik tagja Szentkuthy, hogy egy ilyen országra szóló hirt melegében meg ne tudjon, s irigykedve ne fogadjon. Az irigység epévé lesz, s ezen epemocsárban kel ki egy pokoli terv, melynek első melegítő sugara a Missuray csendőrfőhadnagy által Ígért jutalom volt, de ennél még intenzívebb hatású a Kornis Ferencz által a tettesek kézrekerítésére kitűzött 1000 forint jutalom díj. Tette buzdítván magát, hozzá méltóan részegen jelentkezik egy rendőrközegnél, a ki azonban mint részeg embert elutasítja, majd a csendőrökhöz fordul, kik kötelességükhöz híven az eljárást megindítják. A félelméből alig felocsúdó s szomorúsággal eltelt Kornis Ferencz ezen a bűnösök nyomára vezető nemes lelket mindjárt 100 forinttal meg is jutalmazza. Tehát már 48 óra múlva Szentkuthy fényes sikert ért el. Azt állítja Szentkuthy, hogy őt a feljelentés megtételére nem az 1000 forint jutalom díj kitűzése készítette, hanem a félelem érzete, hogy őt is bűnrészesnek fogják tekinteni, ha a feljelentést meg nem teszi. A non sens-nek nincsenek ugyan fokozatai, de ha vannak, Szentkuthy ezen állítása az abszurdumig van vive, mely ellentétben van a józan ész logikai szabályaival. S mik ezen szabályok? Ha valaki tudja, hogy bűncselekmény készül, annak elkövetésére ismételtlen felhivatik, nem kell-e tudnia, ha vele nem, nélküle is véghez fog vitetni, s ha ezt tudja, a mit a raffinéria oly magas fokán álló egyénnek, mint Szentkuthynak tudnia kell; mint tisztességes embernek, ki még a gyanú árnyékától is fél, nem-e az a kötelessége, hogy még a tett elkövetése előtt, mikor felhivatott abban résztvenni, a hatóság tudomására hozza az elkövetni szándékolt bűncselekményt? S ha ez tisztességes emberre szabály, mennyivel inkább kötelessége így eljárni, ki vagyon elleni büntett elkövetése miatt, mint Szentkuthy, már ismételtlen el lett ítélve. Azt állítja Szentkuthy, hogy nem akart résztvenni a bűdi rabló-

gyilkosságban, mert már eleget volt büntetve, s tisztességes ember akar maradni, ha ez igaz, tisztességes gondolkozásának nem-e inkább az lett volna kifejezése, ha a bűncselekmény elkövetésére való felhíváskor teszi meg a feljelentést; és nem annak elkövetése után? S mint a társadalomból kitaszított embernek nem-e ez lett volna az út és mód a társadalomba való visszatérhetésre? Sajátságosan hangzik Szentkuthytól, hogy fél a bűnrészesség vádjától, attól, ki saját beismerése szerint már egy évvel előbb tervezte Sóvágóval a tett elkövetését, nem félt akkor, mikor Büdszentmihályra ment a bűncselekmény elkövetése végett, s fél akkor, mikor állítása szerint nem vett részt benne. Tarthatatlan tehát Szentkuthy előadása, mely a maga értékére redukálva, vezérlő csillaga gyanánt az 1000 forint jutalomdíj fog feltűnni, mit csak megerősít Czikó rendőrkapitány tanú vallomása, melyszerint előtte Szentkuthy kijelentette, hogy a feljelentést az 1000 forint jutalomdíj kitűzése folytán teszi. A vád azonban nemcsak jutalmazott, hanem kegyelmezett is. Szentkuthyban, korona-tanúra lévén szükség, a vádhatóság daczára annak, mint már volt szerencsém említeni, hogy Szentkuthy maga beismeri, hogy Sóvágóval 1889-ik évben Büdszentmihályon járt Dogáli-n való rablógyilkosság elkövetése végett, s a mi legenyhébb minősítés szerint a btkv. 288. §-ba ütköző büntettet képez, nem tartotta szükségesnek még a bűnvádi eljárás megindítását sem, mert így nem szerepelhetett volna jelen bűnperben Szentkuthy mint tanú, hanem csakis vádlott gyanánt, s így a vád, hogy Szentkuthyt tanúként felhasználhassa, még felségjogot is gyakorolt. A jutalom és kegyelemért nem is volt hálátlan Szentkuthy, mert ezek annyira lelkesítették, hogy mindjárt második feljelentést is tett vádlottak ellen, de a mint a debreczeni kir. Törvényszék által ideküldött iratokból kitűnik az eljárás be lett szüntetve, s a beszüntető végzés indokolásából nagyon kiemelendő, hogy Szentkuthy vallomása azért sem volt tekintetbe vehető, mert azt állítja, hogy a szalonna eladása végett húsvét előtt beszélt Sóvágóval, holott a szalonna-lopás húsvét után történt. — De engedje meg a tek. kir. Törvényszék, hogy Szentkuthy vallomásának érdemben való tarthatatlanságát is kimutassam. Szentkuthy azt állítja, hogy ő vele tervezte Sóvágó a rablást, még 1889-ik évben e végett Büdszentmihályra elmentek s Dogáli kastélyát sötétben meg-

tekintették, azonban saját vallomása szerint csak Sóvágó nézett be, ő csak felületesen tekintett be az első szobába, és mégis Czikó rendőrkapitány vallomása szerint, midőn ő Büdszentmihályra vitte Szentkuthyt, utóbbi leírta a lakást az utón, sőt oda érkeztek minden szobát előre megtudott jelölni. Lehetséges-e az, hogy a lakás kívülről és éjjel való egyszeri felületes megtekintése után annak minden helyiségét, a mi kívülről nem is látható, leírhatta? Nem-e az következik, hogy Szentkuthy előbb más alkalommal ismerhette meg azon lakást? Állítja továbbá, hogy ők Büdszentmihályon Weisz Dávidnál kugliztak s vallomása szerint ez márczius hónapban történt, ezzel szemben Weisz Dávidnó hit alatt vallotta, miként 1889. évben húsvétkor nyílt meg a kuglizó, húsvét pedig április hó 22-én volt. Azt állítja Szentkuthy, miként a bábukat Weisz Dávidné állította, ezzel szemben Weiszné kijelentette, hogy ő soha életében nem állította a bábukat. Azt állítja Szentkuthy, hogy Sóvágónak 1889. márczius hóban javította ki a bűnjelként itt heverő fegyvert, ezzel szemben Kiss Imre hit alatt vallja, hogy azon fegyvert 1890. márczius hóban adta el Sóvágónak. Azt állítja Szentkuthy, hogy 1889. év márczius hónapban volt Sóvágóval Büdszentmihályon, s ezen állításának megerősítésére hivatkozik Barta csendőrre, a ki pedig azt vallja, miszerint ő Szentkuthyt 1890. márczius hónapban látta a kuglizóban, 1889. évben azért sem láthatta Büdszentmihályon, mert ezen évben a tiszafüredi csendőrségnél volt beosztva. Azt állítja Szentkuthy, hogy Taskó vádlottal Debreczenben a Kis-Bikához címzett vendéglőben beszélgetett az elkövetendő rablógyilkosságról, ezzel szemben Laczkó István tanú azt vallja, hogy ő az asztalnál közöttük ült, nem halott a rablógyilkosságról beszélni, dacára annak, hogy figyelt beszélgetéseikre, sőt azokban ő is részt vett. A hány állítás, annyi czáfolat, ezen vallomásra alapított ítélet egy alapl nélküli építmény.

Áttérek Kornis Ferencz vallomására, kiről bebizonyult, hogy lehet valaki kitűnő jogász és mégis alkalmatlan tanú; lehet valaki a legintelligensebb ember s az emberi gyöngeségektől még se ment; ez pedig téves tanúvallomásában áll.

Mint a hipnotizáló médiumán, úgy uralkodik Szentkuthy vallomásával Kornis Ferenczen és nején. Könnyen megfejthető, miként sikerült Szentkuthynak tanúknak a tettesek személyére

nézve a téves képzetet előidézni. Csak a helyzetet képzeljük Kornis Ferencz és nejénél, kik a kiállott szenvedések és a szeretett nagybátya megöletése miatt bú és fájdalommal vannak eltelve, megjelenik Szentkuthy Cziko h.-böszörményi városi rendőrkapitány és Missuray csendőr főhadnagy kíséretében és Szentkuthy vádlottakat tettesként megjelöli, kiket részletesen leír, a mi a valóságnak, miután őket ismerte, meg is felel, kiknek már hírük is rász, előre elmondja a kastély beosztását, a mit Cziko rendőrkapitány is megerősít, sőt utóbbi kijelenti, hogy holnap hozzák az igazi tetteseket, azaz vádlottakat s ha ezekhez hozzávesszük Kornis és nejének abnormális állapotát, és hogy az emberi természet elég gyöngye arra, miként bizonyos suggestionak rabja legyen, megtaláljuk Kornis és neje téves tanúvallomásainak forrásait. És ennek a meggyöngítésére nem szolgálhat érvül Kornis és nejének azon állítása, hogy ők nem tévednek, mert vádlottak előtt Mocsi János volt mint tettes előállítva, s ők első tekintetre kijelentették, hogy nem az, ha ez így volna, a tanúk vallomásai értékükben nyernének, azonban hallottuk a végtárgyalás folyamán Cziko rendőrkapitánytól, midőn Mocsi Kornisékhez vezetettet, Kornisné azt kérdezte Czikótól, hogy ez az? Ha tanúk annyira meg vannak győződve, hogy Só vágó volt a tettes, akkor Mocsi megtekintése után a természetes nyilatkozat az lett volna, ez nem az; azonban azon szavaknak kérdésben való feltevése bizonyítja, hogy tanúk a tettes személyével nincsenek tisztában, sőt e tekintetben a rendőrkapitánytól vártak felvilágosítást és Cziko rendőrkapitány ezen várákozásnak meg is felelt, már másnapra vádlottakat előállítva, Kornis és neje a nyert információk alapján suppozíciók és vélemények segítségével azokban a tetteseket fel is vélték ismerni, és hogy ezek igazolására csak egy esetet hozzak fel, Kornis Ferencz és neje első kihallgatásuk alkalmával azt vallották, miszerint a rablóvezér fekete bajuszú, barna arcú volt, s midőn az egészen szőke Sóvágóval őket szembesítik, azon szuppozícióval élnek, hogy valószínűleg be volt festve.

Kardinális szabály minden bűnvádi eljárásban, hogy a gyanúsítottaknak a tanúk általi felismerése inter plures történjék, de a mint a végtárgyalás folyamán konstatáltatok ez nemcsak hogy nem történt, hanem a tanúk a rendőrkapitány informáló felhívása után nyilatkoztatták ki, hogy vádlottak a tettesek.

Ha valaholy súlyt fektetek az alakiságra, teszem azt jelen esetben, mert a felismerésnek inter plures története biztosíték a téves megjelölés ellen.

Hogy a formalítások mellőzésével kivett tanúvallomások tévesek, azt bizonyítja már azon körülmény is, hogy Kornis és neje a Sóvágó fél szemén való vakságot nem vették észre. A lehetetlenséggel csaknem határos egy olyan feltűnő testi fogyatkozást észre nem venni, mint a vakságot, különösen akkor, ha tekintetbe vesszük, hogy Kornis, mint ő vallja, Sóvágót két vállán megragadta s kilökte, a ki tőle az órát és lánczot elvette s visszaadta, a ki a pénzt átvette és azt szemlélgette. Mondom lehetetlen, hogy ezen cselekmények elkövetésének ideje alatt szemei önkénytelenül ne keresték volna Sóvágó szemeit; Ha felteszszük Kornis és nejeről, hogy a rablás ideje alatt elvesztették lélekjelenlétüket és így a figyelő képességet, ez esetben talán indokolható lenne, hogy nem vették észre Sóvágó testi fogyatkozását, az azonban ki van zárva, hogy lélekjelenlétüket és megfigyelő képességüket elvesztették volna, mert aki részletesen megjegyzi a rabló arcának és bajuszának színét, alakját, ruháját és kalapját, sőt még azt is, hogy a másik rabló félvállú, ami a törvényszéki orvos véleménye szerint csak hosszas megfigyelés után vehető észre, az nemcsak lélekjelenlétét el nem vesztette, hanem már akkor fürkészett, kutatott a tettes személyiségét felismerendő jelek után. Ilyen hidegvérűség, ilyen kutatás után észre kell venni, ha a kalap félre is van csapva, a szemvakságot, különösen akkor, midőn a szempilla le van ragadva. Különben is nem fogadható el azon állítás, hogy a kalap félre volt csapva, mert Kornis és neje a vizsgálat alkalmával, daczára hogy háromszor lettek kihallgatva, ezen körülményt nem állították, hanem csak azt, miszerint -a félszem vakságát azért nem vették észre, mert féloldalt állt, fejét idegesen kapkodta jobbra-balra. De még azért is ki van zárva a kalap félreccsapásának lehetősége, mert Kornis vallomása szerint dulakodás volt köztük, már pedig Kornis Ferencznek, ki sokkal magasabb testalkatú, mint Sóvágó, dulakodás közben akár mellével, akár kezével a kisebb alkatú Sóvágónak fejét s így kalapját meg kellett érintenie. Lényeges súlyt fektet ezen körülményre a védelem, tudjuk, hogy megtámadtatás esetén a szem a támadó szemét keresi, abból olvassa ki, mi a

támadó szándéka, s bármily idegesen kapkodta is fejét ide s oda, ezen testi fogyatkozás a fej fordítgatása által el nem tűnhetett, különösen akkor, mikor tanúknak alkalmuk volt őt megnézni; ugyanis, mint Kornis Ferencz vallja, az új egyforintosok átadásakor a rabló azokat, — miután jobb kezében revolvert tartott, a balkezelével vette át s így a vakszemével tanúk felé fordulva — szemlélgette és quasi megelégedését nyilvánította, ugyan mit csinált ezen idő alatt Kornis Ferencz és neje, nem-e ezen idő alatt szemlélhették a rablók arcának színeit és ruháit? S akkor ha az vak lett volna, bizonyára az is feltűnt volna. Kornis Ferenczné vallomásának megerősítésére még egy szuppozícióval él, hogy ő a Dogáli szobájából, mikor a rabló a vasszekrényt rázogatta és felnyitni akarta, csak azért menekülhetett, mert a rabló félszemének vaksága által a szobából való kimenését nem láthatta. Hát én ezen szuppozícióval szemben egy másikat állítok fel, hogy a rabló, midőn a vasszekrény feszegetésével annyira el volt foglalva, minden gondolatát annyira koncentráltta, a boszankodás a ládának fel nem törhetése miatt figyelmét annyira lefoglalta, hogy Komisné bátran menekülhetett. De van még lényeges ellentét a tanúknak a vizsgálat alkalmával és a végtárgyalás folyamán tett vallomásaik között is. A vizsgálat alkalmával azt mondták, hogy annak a rablónak, kinek a pénzt átadták, fekete kabátja volt, a végtárgyalás folyamán pedig, hogy koczvás. Ellentét van továbbá Kornisné s a többi tanúvallomások azon része között, mely szerint Kornisné az őrt álló rablónak arcát egy kendővel befedve látta, míg a többi tanúk ezen őrt álló rablót szabad arccal látták. Ezeket csak a tanúk vallomásának határozatlanságának illusztrálására említem fel.

Kornis Ferencz és neje bár meg lettek hiteltelve, de a tanúvallomás nem az eskü által nyeri a bizonyítási erőt, hanem annak benső értéke folytán. Nem tulajdonítható érték azon tanúvallomásoknak, már azért sem, mert tanúk azon kérdésre, hogy különös gyűlölettel viseltetnek-e vádlottakkal szemben, kijelentették, hogy nemcsak gyűlölettel, hanem a legnagyobb bosszúérzettel. Természetesnek találtam volna tanúk azon kijelentését, hogy a tettesek iránt bosszúérzettel vannak, de a vádlottak még csak tanúk képzeletében tettesek s így a fenti kijelentés egyáltalában nem indokolt. Ezen kérdés elbírálásánál

a tekintetes bíróság figyelmébe ajánlom, hogy az eskü szövegében bennfoglaltatik, félre tévén minden gyűlöletet és kedvezést, csak az igazat fogom megmondani.

Kornis Ferencz bár megkísérlette megmagyarázni, hogy mit ért ezen gyűlölet és boszúja alatt, de én a tanú jogos boszúérzetét nem ismerem, mert jelen esetben a boszu alatt más nem érthető, mint azon benső vágy, hogy vádlottak megbüntetessenek. Mihelyt pedig ez a vágy és minden törekvés ennek a megvalósítására irányul, ott részrehajlatlan tanúvallomásmásról szó nem lehet. Ezen tanúvallomásoknak kellő mértékre való leszállítása után terhelőnek látszik még ifj. Farkas Dániel vádlott vallomása. De mi ennek a története? Ifj. Farkas Só vágóval egy czellában lévén elzárva, semmi sem természetesebb, mint hogy beszélgettek és ennek folyamán mindegyik elmondta, miért került zár alá. Farkas szerint Sóvágó előtte beismerte volna, mikép történt a Dogáli megöletése s állítólag megbizta volna, ima atyjának, hogy Tábori nevű pásztor tanúként szerezzé meg, a ki látta őt május 17-én este 8 órakor. Ezen körülményeket Sóvágó tagadván; a kérdés, bírói figyelemre méltó-e Farkas vallomása? Szerény nézetem szerint nem, mert Farkas a vizsgáló bíró előtt 1890. június 24-én tett vallomásakor elismerte, hogy Sóvágó a büdi gyilkosságban való ártatlanságát hangoztatta s mégis 1890. augusztus 24-én önkénytesen jelentkezvén, ez alkalmakkor tartotta szükségesnek és jónak bejelenteni, hogy Sóvágó előtte elismerte a bűnösségét. Ha Sóvágó csakugyan közölte, miért nem vallotta be első kihallgattatása alkalmával? A vizsgáló bíró pedig erre különösen figyelmeztette. Kulcsát Farkas eljárásának azon levélben találjuk meg, melyet Sóvágó nevében intézett ennek atyjához, melyben maga részére kér 200 forintot. De a kir. ügyészség által felvett jegyzőkönyvben is elismeri, hogy ezen ügyben azért akart szerepelni, mert így vélt — saját szavai szerint — egy kis pénzmagra szert tenni. Figyelmet nem érdemel Farkas azon állítása, hogy a levelet azért írta, mivel ki akarta fürkészni, kik a tettesek, természetesen így kell neki vallania, mert ez által véli azon vádat, melylyel a vádhatóság tisztelt képviselője őt terheli, magáról elhárítani. Különben is egy vádlott vallomása bizonyítékszamba nem vehető, különösen akkor, mikor a körülmények által sincs támogatva. És itt Farkas vallomásának még

egy részét kell kiemelnem, mely szerint Sóvágó vele azt is közölte, hogy elfogatásakor felesége Nyíri Bertával a kályha pernyelyukába rejtette egy kis vasládában a rabi ott pénzt Ezen vallomás aaptalansága kitűnik a Sóvágót letartóztatott csendőrök vallomásából, mely szerint Só vágó elfogatásának napján Debreczenben volt feleségével, s midőn hazaérkezett, a csendőrök még házának kapuja előtt a szekéren elfogták, a lakásba bemenni nem engedték, senkivel nem beszélhetett, miként rejthette volna a vasládát felesége a pernyelyukba, midőn nem is volt a lakásban, s ha elrejtette, miként tudhatta azt Sóvágó, mikor ő elfogatása pillanatától a legszigorúbb őrizet alatt van? De különben is Uzonyi és Maygrab tanúk kard és bottal kutatták át a pernyejüket, s ott nem találtak semmit Kézencefű, hogy Farkas saját mentségére találta ki ezen mesét Nem is foglalkozom ezen vádolt vallomásával tovább, de itt meg kell említenem, hogy a vád gyöngeségének érzetében a rabok beszélgetéseiből is vélt bizonyítékot kovácsolni.

De mint Farkas vallomása nem terhelő, úgy a többi rabé sem. Hallottuk Lakatos tanú vallomását, ki előtt Sóvágó azt hangoztatta, hogy ártatlan, hallottuk Boros Szita Károly és a többiek vallomását, hogy Sóvágó midőn azt mondta, „hogy az istenét az öregnek, inkább meghagyta magát ölni, mintsem a kulcsokat ide adta volna“, hogy ezalatt mindig ama bizonyos gyilkosokat értette, s hogy a részleteket a vizsgálóbírótól hallotta.

Terhelő vallomásnak látszik Csikós Mihály és Gloriczki tanú vallomása, előbbi azt vallja, hogy Sóvágó azt kiáltotta Vargánénak, »fordítson a dolgon«, utóbbi pedig, hogy őt Sóvágó reá beszélte, menjen Böszörménybe atyjával közölni, miként szerezzék meg alibi tanúnak Táborit és Szálkát, a végtárgyaláson még hozzá tette, hogy Sóvágó ezeket hamis tanúknak jelezte. Gloriczki vallomásán, — a ki már vagyon elleni büntett miatt el volt ítélve, és a ki börtönrendszerünk szegényére, mint 16 éves fiú egy, rablógyilkosság büntettéért elítélt és egy, rablással párosult szándékos emberöléssel vádolt egyénnel volt hónapokon át elzárva — azon sajátosság vonul végig, hogy tudatában annak, miként ő tanú, ezen kötelességnek úgy képez eleget tenni, ha vall is, vallani pedig szerinte csak terhelőleg lehet. Innen magyarázható az meg, hogy a vizsgálat folya-

mán, mely a szó legszorosabb értelmében vett inquisitorius eljárás volt, nem vallotta, hogy az ő megbízása hamis tanúk megszerzésére vonatkozik és ha már a vizsgálóbíró előtt tételőleg vallott, miért ne szerepeljen ő a végtárgyalás folyamán mint főtanú? Miért ne vallja, hogy Só vágó hamis tanúkat akart szerezni?! Nem bírhat alappal Gloriczki vallomásának ezen része már azért sem, mert mint a többi tanúként kihallgatott rabok vallották, Sóvágó Táborit mindig igaz alibi tanújának állította, s a végtárgyalás folyamán hallottuk, midőn Sóvágó figyelmeztette is Táborit, hogy május 17-én este hol találkoztak, azonban Tábori erre nem emlékezett. Sóvágó a tudat azon biztonságával emlékeztette Táborit, melyet csakis igazi tanúval szemben lehet használni, s nem Sóvágó az oka, hogy Táborinak rősz az emlékező tehetsége.

A raboknak tanúként való szerepeltetése ma már az igazságszolgáltatás méltóságának meg sem felel; a vádlottnak kiszabadulására vonatkozó cselekedetének bizonyíték számba való vétele egyrészt vádlott természetes jogainak megnyírbálása, másrészt az igazságszolgáltatásra is veszedelmes.

Felmerült a bűnper folyamán Só vágó ellen több terhelő gyanújel, melyet a vád megkísérlett ügyesen csoportosítani, melyek azonban akár egyenként akár összeségükben a vádat nem erősítik, hanem mint lesz szerencsém kimutatni, azt meggyengítik. — A gyanújelek legerősebbike, hogy Sóvágó május 19-én a bűnjelként lefoglalt fegyvert Vargánéhoz vitte s ott elrejtette. Sóvágó az elrejtést tagadta, s a végtárgyalás folyamán sem lett ezen körülmény igazolva, annak pedig, hogy Sóvágó a fegyvert Vargánéhoz vitte, meg is adta magyarázatát Sóvágó. Ő nála ugyanis, mint a böszörményi csendőrök vallomásából is kiderült, a házkutatások napirenden voltak, ezt megunván, fegyverét ajándékozási célból Vargánéhoz vitte. Ezen eljárását Sóvágónak nagyon természetesnek találom, ha egy annyiszor gyanúsított egyén a tisztességes útra akar lépni, a gyanúsítgatásokra szolgáló minden eszközt, a melyek legkiválóbbika a fegyver, el kell házatól távolítani. Különbösen is az a szakértők véleménye szerint használhatatlan és alkalmatlan fegyver, és ebből, hogy ezen Vargánénál elrejtett fegyver használhatatlan, csak a vád meggyengítése következik, mert ha Sóvágó csakugyan részt vett a budi rablás és emberölés bűn-

tettében, s így oka volt a fegyvert elrejtteni, akkor bizonyára — miután nem tételezhető fel, hogy egy ilyen bűncselekmény használhatatlan fegyverrel vitetett véghez — az itt használt jó fegyvert rejtette volna el.

Gyanújel, hogy május 17-én d. e. 11 órakor szekeren látta Kovács Imréné Sóvágót, nejét és egy harmadik idegent a h.-böszörményi telekföldhöz vezető úton, mely egyszersmind Böszörményből Büdszentmihályra a legrövidebb út. Ez is csak a vád meggyengítésére vezet, mert mint Sóvágó és neje vallották, ők szombaton 10 órakor indultak el a telekföldjük művelésére; bizonyítsa be a vád,, hogy a telekföldükön túlmentek, mire azonban nem képes daczára annak, hogy május 17-én szép idő volt, legtöbb ember földjét művelte s daczára annak, hogy az ezen út mentén fekvő földek összes tulajdonosainál és munkásaiknál kutattak, egyetlen tanút nem volt képes a vád ez irányban előállítani, pedig Sóvágónak híres tarka lovát Böszörményben, Doroghon és Nánáson mindenki ismeri. Hogy hárman ültek a szekeren, természetes magyarázata abban rejlik, hogy Só vágó utasokat szokott kocsijára venni, az pedig ismét könnyen megfejtendő, hogy az idegen hajtotta a lovakat, mert Sóvágó félvállon hátradőlve aludt, s azon a vidéken szokásos, hogy a nő a kocsi hátulján ül s a férfi hajtja a lovakat. Azt állítja a vád, hogy a szekérben akkor még egy negyedik volt. illetve feküdt, ez azonban semmivel igazolva nincs, sőt lehetetlen, a mennyiben a szekeren szénából két ülés volt rakva, azok között levő üres helyen pedig oly nagy termetű emberek, mint akár Molnár akár Taskó el nem férhetett.

Gyanújel még, hogy Sóvágó tulajdonát képező 2 ló közül a tarka hátán erős ostorcsapások voltak még 6 nap múlva is láthatók, a miből a vád azt következteti, hogy a lovak a Büd-Szt.-Mihályra való menet és visszajövet alkalmával verettek; ez a gyanújel azonban bizonyítva nincsen, mert Márton Péter csendőr azt vallotta, hogy május 21-én a vádlottakat Böszörményből Büdszentmihályra a Sóvágó szekerén és lovaival átszállították, elindulás előtt megvizsgálta a lovakat és nem talált rajtuk ostor- vagy botcsapásnak még nyomait sem. És itt a vád önmagával jut ellentétbe, gyanújel ugyanis, hogy Kovácsné május 17-én délelőtt 11 órakor látta Sóvágót a Büd-Szt.-Mihályra is vezető úton, ezen gyanújel az előbbivel össze nem

egyeztethető, mert ha Sóvágó már délelőtt 11 órakor úton volt Büd-Szt.-Mihályra, akkor felesleges volt lovait nemcsak verni, hanem még megerőltetni is, hiszen az egész út Böszörménytől Büd.Szt.-Mihályig három óra alatt könnyen megtehető s miután a bűncselekmény este 9 órakor történt, Sóvágó kipihent lovakkal tehetette meg a visszautazást is. Ha pedig a vád súlyt fektet arra, hogy Sóvágó lovainak ütések nyomai látszottak, akkor nem vehető számba azon körülmény, hogy Kovácsné látta őket május 17-én délelőtt 11 órakor.

Gyanújel, hogy május 18-án reggel a Hajnal korcsmában bort ivott és hogy azt mondta, össze vagyok törve. Kiderült a végtárgyalás folyamán, hogy Sóvágó gyomorbeteg; a ki már valaha érezte a gyomor fájdalmait, az tudni fogja, hogy az ilyen gyomorbeteg rendszerint reggel a felkeléskor van összetörődött állapotban és hogy ilyenkor a bor vagy szesz utáni vágy természetes kíváncsóság. Gyanújel, hogy ekkor 8 frt adósságot a korcsmárosnak megfizetett. Hallottuk azonban a korcsmárostól, hogy Sóvágó csakis az ő többszöri felszólítására fizetett, s ekkor daczára, hogy egy 5 forintossal fizetett, tartozása fejében csak 3 forintot engedett lefogni. Ha Sóvágó a vádbeli cselekmény elkövetésében csakugyan tettes volt, akkor feltehető, hogy mint vezér, az elrabolt 1400 forintból csak 400—500 forintot kapott, ha pedig ilyen ember ennyi pénz birtokában van, annyi felszólítás után 6—7 forint adósságát ki is fizeti, de ha már ezt nem teszi, akkor legalább is azon 5 frtost egészben ott hagyja adósságának törlesztésére. Azon körülményből, hogy az 5 frtosból visszakért és kapott 2 frtot, következtetni lehet, hogy Sóvágónak kevés pénze volt, s ha pénze nem volt, a vádbeli cselekményt sem követte el. Gyanújel, hogy május 20-án Vargánának 22 frtot fizetett Sóvágó, úgy de az is tény, hogy Sóvágó ezen összeget az eladott borjújáért kapott vételárból adta, de, másrészt Sóvágónak, mint fuvarosnak ezen foglalkozásából is volt megtakarított pénze. De hát hol van az elrabolt 1400 frt? Ha Sóvágó lett volna a tettes vagy a többi vádlottak, a rablott pénzt bizonyára megtalálták volna náluk, a rablás idejétől a letartóztatásukig terjedő idő csaknem minden percéről s minden tettökről beszámoltak, mindegyik vádlott lakásán és ismerőseiknél ismételtelen volt házkutatás, azonban pénzt még sem találtak.

Gyanújel, hogy egy kilőtt s a Dogáli kastély udvarán talált golyó a bűnjelként lefoglalt pisztolyba illik, ha azonban tekintetbe vesszük, hogy hány ugyanolyan nagyságú golyó van, akkor gyanújelként annyival kevésbé fog szerepelni, mert a pisztoly használatlan voltánál fogva ki van zárva a lehetőség, hogy az onnan lövetett volna ki.

Gyanújel, hogy más golyókat is találtak Sóvágónál, a miből a vád azt következteti, hogy a hol többféle nagyságú golyó van, ott több pisztolynak is kell lenni, úgy de ez jelen esetben téves feltevés, hallottuk ugyanis a végtárgyalás folyamán Gemeinbeck József tanútól, hogy tőle Sóvágógolyókat vett, a nélkül, hogy a pisztolyában próbálta volna s így elfogadható Sóvágó azon előadása, hogy ezen golyókat a lefoglalt pisztolyba vette, azonban azok nagyok voltak, nem használhatta, s így megmaradtak.

Látjuk tehát, hogy minden gyanújel, mint a habbuborék pattan szét, és ha így volt szerencsém kimutatni, hogy a vádnak egyetlen bizonyítéka sincs, mely jogi értelemben annak lenne vehető, engedje meg, a tekintetes kir. Törvényszék, bár a bizonyítás nem terhel, hogy kimutassam azon körülmények felsorolását, melyek kizárják, hogy Sóvágó és neje 1890. május 17-én este 8—10 órakor Búd-Szent-Mihályon lettek volna. Nyiri Berta és Nyiri Erzsébet Sóvágó sógornói egybehangzólag azt vallják, hogy az említett este 8 óra tájban érkeztek haza. Félegyházi Nagy Imre tanú pedig azt vallja, hogy május 17-én este 9 óra körül látta Sóvágót apósánál Nyiri Andrásnál. A vádhatóság tisztelt képviselője a Nyiri Berta és Erzsébet ellen felhossa, hogy sógoruk, tehát természetes, hogy az alibit igazolják. A tekintetes bíróság már a meghiteltetés kérdése alkalmával kijelentette, hogy meghitelteti Nyiri Bertát és Erzsébetet, mert néni aggályosak és az ebben rejülő igazság kétségtelen, hát testvérért már hamis tanúskodást kell tenni? Hiszen ha ez kiderül, hamis tanúskodás büntetében ép oly bűnösnek mondható ki, mint a rokonsági kötelékben egyáltalában nem álló s hamis vallomást tett tanú. Ha tehát az előfeltételek ugyanazok, miért legyenek a következmények mások; de, hogy ezen két sógornő vallomása mennyire igaz, hivatkozom két körülményre az egyik, hogy mind a két tanú már a vizsgálóbírónál ugyanazon vallomást tette, a másik pedig, hogy Fehér Andrásné hit

alatt vallotta s erősítette meg. Nyíri Erzsébet vallomásának azon részét, hogy május 17-én este 8 óra körül szekeren látta a Hajnal korcsma közelében, midőn hazafelé tartottak s egymásnak még köszöntek is. A Félegyházi Nagy Imre vallomásra kir. ügyész úrnak már más kifogása van, ez az, hogy a végtárgyaláson tett vallomása a vizsgálóbíró által kivettél ellentétben van. De ez a kifogás nem áll, mert F. Nagy Imrének a vizsgálóbíró előtt először tett vallomásában is az van, hogy május 17-én este látta Sóvágóékat. A vizsgálóbíró azután másodszor 3 órán át hallgatta ki a tanút, akinek ezen 3 órán folyton állania kellett, természetes, hogy ezen hosszas kihallgatást megunva, a mi különben foglalkozásától is elvonta, kijelentette: »írja hát a vizsgálóbíró úr a hogy tetszik.« De mondjon a kir. ügyész úr egyetlen körülményt, mely ezen tanú vallomását legtávolabbról is aggályossá tenné, se nem rokon vagy sógor, se büntetve nem volt, jómódú, állandó foglalkozású ember, ez ellen semmit ugyan a vád fel nem hozhat. De ha úgy is volna, minek az alapján ítélt a bíróság? Nem-e a végtárgyalás anyaga alapján? Hogy különben csakugyan Böszörményben volt azon időben tanú, kiderült az Oláh Mihály tanú vallomásából, kinél már május 18-án reggel borseprő vétele végett járt.

Ezen tanúvallomások jogi bizonyosságra vannak emelve Kosonczi Nagy Zsuzsánna vallomása által is, ki bár nem lett meghi tel tetve, de a ki végül is annál maradt, hogy áldozó csütörtök utáni szombaton este, tehát május 17-én látta Sóvágót otthon szüleinél, továbbá Nyíri András és neje, Só vágó István és neje vallomásaik által.

Tekintetes kir. törvényszék! Mindannyiszor, midőn ártatlanul elítéltekről olvasunk vagy hallunk, a vér az emberben csaknem megfagy. Az igazságszolgáltatás ezen sötét lapja igen hosszú, nem akarom a tekintetes bíróságot untatni azoknak egyenkinti felsorolásával, de engedje meg, a tekintetes kir. Törvényszék, hogy csak egy esetet hozzak fel, mely Olaszországban 1867-ben történt: Bustachini Guiseppet rablásért 16 évi kényszermunkára ítélték, vádlottat magánpanaszos ezen esetben is határozottan felismerte, s ennek alapján ítélték el. Négy év múlva büntetésébe behalt. Ezután egy más ügyben zsványokat fognak el, s kiderül, hogy azon rablást, melyért Bustachini el lett ítéltve, azok követték el. Erre mondja azután Carrara,

hogy »ismét könnyezni kell új bírói tévedés fölött.« Mit látunk ezen bűnügyben? A vizsgálat által nem folytatott irányban annyi terhelő körülmény merült fel más nem vádolt irányában, hogy magában ez lehetetlenné teszi vádlottak elítélését, de ha még is el lennének ítelve, nem látok garantiát, hogy az emberiség egy új bírói tévedés felett ismét sírni nem fog. Ezek alapján Sóvágó János teljes felmentését kérem.

Áttérvén Sóvágóné védelmére, ez ellen a vád oly gyenge, hogy egyetlen bizonyítékot nem képes felhozni, egyetlen gyanújelre van a vád alapítva, hogy Farkasné látta őket május 17-én délelőtt 11 órakor a telekföldjük felé menve kocsin. Sóvágó-János védelménél már volt szerencsém kimutatni, hogy Farkasné ezen vallomása csak a vád meggyengítésére vezet, abból, hogy akkor a kocsin látták, következtetni, hogy résztvett a rablásban; ő őrizte a lovakat, egyike a legmerészebb következtetéseknek. Ez az a vád, a miért Sóvágóné már kilencz hónap óta vizsgálati fogságban van? Ha eddig nem tudtam, megtanulhattam most azt a mesterséget, miként lehet ártatlant is vádolni! Be kell vallanom gyengeségemet, nem vagyok képes Sóvágónét védeni, micsoda érvet hozzak fel egy gyanújel ellenében, a mely magában véve is vádlott ártatlanságát bizonyítja? Nincs vád, nincs védelem. És ha még felemlítem, hogy Nyíri Erzsébet, Irén és Félegyházi Nagy Imre a Sóvágóné alibijét is teljesen igazolták, ezt nem azért teszem, mintha a vád megdöntésére volna szükséges — mert ilyen csak formailag létezik — hanem azért, hogy a tekintetes, bíróság annál tisztább képet nyerjen a Sóvágóné ártatlanságáról, és vonjon következtetést a többi vádlottakra nézve, mit jelent az ártatlanokat vádolni, esetleg elítélni. Sóvágóné felmentését a vád indoka alapján kérem.

A védelem kötelessége a bűnper minden részletére kiterjedni, s ezen okból, de csakis ezért a minősítés kérdésével is foglalkozom.

A közvádoló kir. ügyész úr vádolja Sóvágót a Korniss Ferencznél elkövetett s a btkv. 344. §-ba ütköző rablás büntetével és a Dogály Gusztávon elkövetett s a btkv. B49. §-nak utolsó bekezdése szerint minősülő rablással párosult szándékos emberölés büntetével.

Mielőtt azon kérdéssel foglalkoznám, vajjon létezik-e itt

delictum complexum, azt kutatom, vajjon szándékos emberölés büntette forog-e fenn? A kérdés elbírálásánál irányadóul vehetjük az 1843-ik évi büntető javaslat 38. §-át, mely szerint a bűncselekmény elkövetéséből a szándékosságra következtetni nem lehet a szándékosság csakis tettet megelőző és kísérő okok, és az ebből levont észszerű következtetések útján állapítható meg.

Itt is, azért hogy a rablás elkövetésekor Dogály meghalt, még nem lehet állítani a szándékos emberölés fenforgását. Mi volt a tetteseknek célja? Rabolni, nekik pénz kellett s nem emberélet, hiszen ha szándékukban lett volna ölni akár azért, hogy úgy kényelmesebben ellentállás nélkül rabolhassanak, akár azért, hogy a terhelő tanúkat láb alól eltegyék, módjukban lett volna Kornis Ferenczet és nejét megölni, ezt nem tévén, legfényesebb bizonyíték, hogy szándékuk csak rablásra és nem emberölésre irányult. De nem is hozott fel a vád egyetlen körülményt sem, melyből a szándékosságra csak következtetni is lehetne. De van még egy körülmény, a mi szintén mutatja az emberölésre irányuló szándék hiányát s ez az, hogy a tetteseknél töltött pisztoly volt, ha tehát ők ölni akartak volna, akkor bizonyára meglőtték volna Dogálit, s nem elégedtek volna meg a feltétlenül halált nem okozó oldalborda betöréssel. Dogáli haláláért a tettesek csak annyiban felelősek, hogy az ágyból való lerántás által a halál bekövetkeztét előidéztek, illetve sietteték. Hallottuk ugyanis a kezelő orvosok véleményét, mely szerint a végelgyengülésben levő agg Dogáli halála a bűncselekmény elkövetésének éjjelén volt várható de két nap múlva okvetlenül bekövetkezett volna, már most az ágyból való lerántás a halált annyiban siettette, hogy az ezen cselekménnyel járó zaj és lárma folytán szívhűdésben halt el. És itt ismétlem, a mit a végtárgyalás folyamán a bonczjegyzőkönyvet felvevő orvosszakértő urakkal szemben állítottam, hogy a Dogáli halála betegsége által, de a mi még valószínűbb szívhűdés következtében állott be, semmi esetre azonban az oldalborda törés folytán beállott légzési akadály miatt, mert ha légzési akadály a halál oka, akkor kifejlődnek a fulladási halál jelei, s ha nem is valamennyi, de legalább néhány, ilyenek a fulladási petecsek a mellhártyákon és a szívburok zsigerilemezén, a tüdők puffadtsága, igen nagy fokú tüdővizenyő és a vér megalvadta volta.

mindezen jelek hiányozván, Dogáli halála sem az oldalborda-törés folytán beállott légzési akadályok következtében állott be.

Miután tehát, amint volt szerencsém kimutatni, a tettesek szándéka csak rablásra irányult és másrésről a tettesek a halált inkább csak siettették, mintsem előidéztek, azért szándékos emberölés büntette nem is foroghat fenn.

Szerény nézetem szerint jelen esetben a btkv. 306. §-ba ütköző halált okozó testi sértés büntette forog fenn. Dogálinak az ágyból való lerántása kétségtelenül bizonyítja a testi sértésre irányuló szándékot, a szenvedett testi sértés és a bekövetkezett halál között az okozati összefüggés is megvan, mert akár az oldalbordatörés folytán beállott fulladást, akár a szívhűdést veszszük, kétségtelen, hogy ezek a tettesek ténykedése által következtek be.

A vádhatóság tisztelt képviselője a Dogáli Gusztávon elkövetett bűnös cselekményeket a btkv. 349. §-a szerint minősíti, a mi azonban téves, mert a rablás és szándékos emberölés, illetve halált okozó testi sértés csak akkor képez delictum complexumot, ha az emberölés illetve a halált okozó testi sértés a rablás kivitelének eszközül jelentkezik, úgy de Dogálitól csak egy revolvert raboltak el, és ezt is akkor, midőn Dogáli még az ágyban feküdt, a testi sértést csak ezután okozták, illetve a rablás befejezése után, a btkv. 349. §. alkalmazhatóságának pedig legelső feltétele, hogy az emberölés, illetve a testi sértés a rablást megelőzőleg vagy annak folyama alatt követtessék el, ez pedig jelen esetben fenn nem forogván, a Dogálin elkövetett bűncselekmény rablás és szándékos emberölés, illetve halált okozó testi sértés büntetteinek anyagi halmozatának minősítendő.

Ezen kérdés a büntetés kiszabásánál igen lényeges, mert ha a tekintetes bíróság a kir. ügyész úr minősítését fogadja el, s így a szándékos emberölést is, akkor a btkv. 349. §. szerint a büntetés maximuma életfogytiglani fegyház, ha pedig anyagi bűnhalmazat vétetik, akkor még szándékos emberölés fennforgása esetén is a btkv. 279. és 22. §§-ai szerint a maximum 15 év.

Mint enyhítő körülményeket felemlítem, hogy Kornis Ferenczet és nejét meg nem ölték, habár ezt tehették volna, a mit némileg vadabb természetű rablók okvetlenül el is követték volna, csak már azért is, hogy ne tanúskodhassanak ellenük.

Enyhítő körülmény, hogy Dogáli Gusztáv halálának bekövetkezte az orvosi vélemény szerint május 17-ike éjjelén várható volt, így olyan embert fosztottak meg az élettől, ki bűncselekmény elkövetése nélkül is még azon éjjel úgy is meghalt volna.

Ismétlem, tekintetes törvényszék, a minősítés kérdésével s az enyhítő körülmények felsorolásával csupán a védelem kötelességeinél fogva foglalkoztam, mert a főkérdés, bűnösök-e vádlottak?

S volt szerencsém kimutatni, hogy nem bűnösök.

Tekintetes kir. törvényszék! Ezen bűnperben a vádnak kezdettől fogva megvolt az omen-je, a bűnper első stádiumában találtak Só vágó lakásán egy Debreczenben feladott »Semmiből semmi« tartalmú sürgönyt, mely a vizsgálat kezdetén nagy szerepet játszott, azonban a végtárgyaláson már alig volt említés tárgya, mondja ki a tekintetes bíróság is, hogy semmi vádból is csak semmi lehet s azért kérem védenczeim felmentését.

Tartalom

Lapszám.

Kozma Sándor kir. főügyész replikája Inczedy László lázítási bűnügyében	1
Dr. Friedmann Bernát védőbeszéde ifj. Gárdos Lajos bűnügyében.....	6
Dr. Friedmann Bernát védőbeszéde a Tarnóczy-féle bűnügyben	85
Polónyi Géza védőbeszéde Nagy Ákos és társai bűnügyében	68
Dr. Visontai Soma védőbeszéde Tomics Jása bűnügyében.....	156
Tomics Jása saját védőbeszéde.....	214
Dr. Vázsonyi Vilmos védőbeszéde Mezőfi Vilmos osztály ellen való izgatási ügyében	286
Mezőfi Vilmos saját védőbeszéde	248
Dr. Vaisz Sándor védőbeszéde Gazdag Imréné elleni bűnügyben.....	267
Dr. Daróczy Elek kir. ügyész vádbeszéde Marót Sándor bűn- ügyében	295
Dr. Kelemen Samu védőbeszéde Papp Béla bűnügyében.....	319
Dr. Fried Vilmos védőbeszéde Sóvágó János és neje bűnügyében.....	349